JEAN-PAUL SARTRE

SÖZCÜKLER

OTOBİYOGRAFİ

Çeviri: SELÂHATTİN HİLÂV

8. BASKI

Can Yayınları: 803

Les Mots, Jean Paul Sartre

1. basım: 1997
5. basım: Şubat 2010
Bu kitabın 5. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Erkal Yavi
Kapak düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Gülay Yıldız
Düzelti: Nurten Sönmezcan

Kapak baskı: Çetin Ofset
İç baskı ve cilt: Eko Matbaası

ISBN 978-975-510-319-8

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
http://www.canyayinlari.com

e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Jean-Paul Sartre
SÖZCÜKLER

OTOBİYOGRAFİ

Fransızca aslından çeviren
SELÂHATTİN HİLÂV

CAN YAYINLARI

Jean-Paul Sartre,1905'te Paris'te doğdu. Ecole Normale Superieure'de (Yüksek Öğretmen Okulu) Raymond Aron, Maurice Merleau-Ponty, Simone Weil, Claude Levi-Strauss gibi geleceğin ünlü yazar ve düşünürleriyle tanıştı. Öğrencilik yıllarında Simone de Beauvoir ile başlayan birlikteliği yaşamı boyunca sürdü. Le Havre'da öğretmenlik yaptığı 1938 yılında, sonradan geliştireceği birçok felsefi konuya yer veren *Bulantı* adlı romanını yayımladı. Felsefe alanındaki asıl yeteneğini, 1943'te *Varlık ve Hiçlik* adlı kitabında ortaya koydu. Bireyin özgürlüğünün felsefî savunusundan sonra toplumsal sorumluluk konusuna yöneldi ve 1945-49 arasında *Özgürlük Yolları* adlı dört ciltlik romanını kaleme aldı. İnsanı eylem içinde en iyi gösterecek türün tiyatro olduğuna karar vererek, *Sinekler, Gizli Oturum, Kirli Eller, Şeytan ve Yüce Tanrı, Nekrasov* ve *Altona Mahpusları* gibi oyunlar yazdı. Bu arada Simone de Beauvoir ile birlikte kurup yönettikleri *Les Temps Modernes* dergisinde birçok yazısı yayımlandı. Kendine özgü Marksizm anlayışını, 1960'ta *Diyalektik Aklın Eleştirisi* adlı yapıtında ortaya koydu. 1964'te değer görüldüğü Nobel Edebiyat Ödülü'nü reddetti. 20. yüzyılın en etkili düşünürlerinden biri olan Sartre, bireyin kökten özgürlüğünü vurgulayan varoluşçuluğun sözcülüğünü üstlendi, romanları ve oyunlarıyla dünya görüşünü çok geniş bir kitleye aktardı. 1960'lardan sonra olgunlaştırdığı özgün Marksist anlayışıyla, Fransa'nın güncel siyasal olayları içinde etkin rol aldı. 1980'de Paris'te ölen Sartre'ın cenazesine 25 binden fazla kişi katıldı.

Selâhattin Hilâv, 1928 yılında İstanbul'da doğdu. 1946'da İstanbul Erkek Lisesi'ni, 1950'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nü bitirdi. 1954-1958 yılları arasında Sorbonne Üniversitesi'nde felsefe dersleri aldı. Pek çok gazete ve dergide çalışan Hilâv, *Yazko Felsefe Dergisi'ni* yönetti. *Diyalektik Düşüncenin Tarihi* (1966), *100 Soruda Felsefe El Kitabı* (1970), *Edebiyat Yazıları* (1993) ve *Felsefe Yazıları* (1993) adlı kitapları bulunan ve birçok çeviriye de imza atan Hilâv, 12 Mayıs 2005'te aramızdan ayrıldı.

Madam Z'ye

I

OKUMAK

Alsace'da, aşağı yukarı 1850'de, çocuklarıyla ne yapacağını bilemeyen bir ilkokul öğretmeni, bakkallığa razı oldu. Mesleğini bırakan bu adam, yaptığı fedakârlığa bir karşılık bulmalıydı; kendisi, kafaları yetiştirmekten vazgeçtiğine göre, oğullarından biri ruhları şekillendirmen ve ailede bir papaz olmalıydı. Charles papaz olacaktı. Ama Charles ortadan kayboldu ve bir at cambazı kızın peşine düştü. Fotoğrafı da duvarda ters çevrildi ve adının anılması yasaklandı. Sıra kimdeydi şimdi? Auguste babasının fedakârlığını hemen taklit etti: Ticarete atıldı ve başarılı oldu. Geriye, belirgin bir yatkınlığa sahip olmayan Louis kalıyordu: Baba bu sakin oğlanın yakasına yapıştı ve bir el çabukluğuyla papaz yaptı onu. Daha sonraları Louis, uysallığı, ünlü Albert Schweitzer'in bu dünyaya gelmesine neden olacak kadar ileri götürdü. Bu arada, Charles at cambazı kızı yakalayamamıştı; babasının o güzel fedakârlığının etkisinde kalmış ve hayatı boyunca yüce şeylerden tat almayı sürdürmüş ve bütün çabasını, önemsiz olaylardan büyük durumlar yaratmaya yöneltmişti. Görüleceği gibi, ailedeki eğilimden sıyrılmaya yanaşmıyordu: Daha hafifletilmiş bir ruhaniliğe, at cambazı kızlarla ilişki kurmasına elverecek bir din adamlığına vermek istiyordu kendini. Çözüm öğretmenlikteydi ve Charles, Almanca öğretmeyi seçti. Hans Sachs üzerine bir tez verdi, daha sonra kendisinin icat ettiğini söylediği dolaysız öğretim yöntemini benimsedi; Bay Simonnot ile birlikte çok beğenilen bir *Deutsches Lesebuch* yayınladı ve mesleğinde hızla ilerledi: Mâcon, Lyon, Paris. Paris'te ödül dağıtımında, metni ayrıca basılma şerefine ulaşan bir konuşma yaparak şöyle dedi: "Sayın Bakan, bayanlar, baylar ve sevgili çocuklarım, bugün size neden söz edeceğimi asla tahmin edemezsiniz! Müzikten söz edeceğim!" Günlük olaylara ilişkin şiirlerde kimse eline su dökemezdi. Aile toplantılarında, "Louis en dindarımız, Auguste en zenginimizdir; bense en zekimiz." Kardeşler güler, görümceler de dudaklarını ısırırdı. Charles Schweitzer, Mâcon'da bir Katolik dava vekilinin kızı olan Louise Guillemin ile evlendi. Balayından nefret etmişti gelin, kocası düğün yemeği bitmeden kapıp götürmüş ve bir trene atmıştı onu. Yetmiş yaşında, Louise, bir gar büfesinde önlerine getirilen pırasa salatasından hâlâ söz ederek şöyle derdi: "Pırasanın beyaz kısmının hepsini o alıyor, yeşilini bana bırakıyordu." Alsace'da masadan hiç kalkmadan on beş gün geçirdiler; kardeşler kendi lehçelerinde pisliklerden söz eden hikâyeler anlatıyorlardı birbirlerine; papaz da kimi zaman Louise'e dönüyor ve Hıristiyan merhameti gereği bu hikâyeleri

tercüme ediyordu. Louise, çok geçmeden karı-koca ilişkilerinin gerektirdiği ödevlerden kendisini kurtaracak ve ayrı bir odada yatmasını sağlayacak nedenler bulmakta gecikmedi; baş ağrılarından söz ediyordu durmadan; yataktan çıkmıyor, gürültüden, tutkudan, coşkulardan ve Schweitzerlerin adi ve tiyatrovari kaba hayatlarından nefret ediyordu. Bu dipdiri, muzip, ama soğuk kadın, dümdüz ve kötü bir şekilde düşünüyordu; çünkü kocası iyi, ama dolaşık bir biçimde düşünüyordu. Kocası yalancı ve saf olduğu için kadın her şeyden şüphe ediyordu: "Dünyanın döndüğünü söylüyorlar, nereden biliyorlar ki?" diyordu. Erdemli aktörlerin ortasında kaldığı için, erdemden de, komediden de nefret ediyordu. Kaba ruhçuların oluşturduğu bu aile içinde yolunu şaşırmış olan bu kurnaz ve gerçekçi kadın, Voltaire'den bir satır okumadan diklenerek Voltaireci oldu. Çıtı pıtı, tombul, sinik ve neşeliydi; sonunda katışıksız bir olumsuzlama haline geldi; bir kaş kaldırışla, belli belirsiz bir gülümsemeyle, en yüce davranışları bile, yalnızca kendisi için ve kimse farkına varmaksızın yerle bir ediyordu. Olumsuz gururu ve her şeyi reddeden bencilliği, varlığını yiyip bitiriyordu onun. En önde olmaya gıpta etmeyi istemeyecek kadar mağrur ve ikinci sırada kalmaktan da memnun olmayacak kadar kendini beğenmiş olduğu için kimselerle görüşmüyordu. "Kendinizi aratmayı bilin," derdi. Başta çok aradılar onu, sonra gittikçe daha az aradılar ve göremedikleri için de unuttular. Koltuğunu ya da yatağını hemen hiç terk etmiyordu. Natüralist ve püriten olan (bu erdemler bileşimine, sanıldığından çok daha az rastlanır) Schweitzerler, bedeni Hıristiyanca hor görürken, bedensel işlevleri alabildiğine onaylayan kaba sözcükler kullanmayı seviyorlardı; Louise ise, gizli anlamları olan sözcüklerden hoşlanıyordu. İma dolu romanlar okurdu ve onların can alıcı olaylarından çok, üzerlerindeki saydam peçeleri takdir eder ve "Çok cüretkâr, çok iyi yazılmış bu. Kurcalamayın bu işi, ölümlüler! Bırakın!"[1] derdi tatlı bir tavırla. Bu buz gibi kadın, Adolphe Belot'nun *La Fille de Feu*'sünü okurken gülmekten öleceğini düşünmüştü. Evliliğinin, sonu hep kötü olaylarla biten ilk gecelerini anlatmaktan hoşlanırdı; kocası hayvanca aceleciliğiyle karısının boynunu tahta döşeğe bastırıp adeta kırardı ve kimi zaman da yeni gelin, sabah olduğunda çıplak ve deliye dönmüş halde aynalı dolabın içinde bulunurdu. Louise yarı karanlıkta yaşardı; Charles onun odasına girer, panjurları açar, bütün lambaları yakardı ve karısı elleriyle gözlerini örterek inlerdi: "Charles! Gözlerimi

kamaştırıyorsun!" Ama bu direnci, mizacından kaynaklanan bir karşı koymanın sınırlarını aşmazdı. Charles korkutuyordu onu, hayli canını sıkıyordu ve bir tarafına dokunmadığı sürece de kimi zaman dostluk duymasına yol açıyordu. Kocası bağırmaya başlayınca, Louise yelkenleri suya indiriyordu. Charles, hiçbiri beklenmeden dört çocuk yaptı ondan: küçük yaşta ölen bir kız, iki oğlan ve bir kız daha. Kayıtsızlık ya da saygı yüzünden çocukların Katolik dininde yetiştirilmelerine izin verdi. Dinsel inancı olmayan Louise de Protestanlıktan tiksindiği için, onları inançlı kişiler olarak yetiştirdi. İki oğlan anneden yana çıktılar; anne de onları, çam yarması babalarından yavaşça uzaklaştırdı. Charles bunun farkına bile varmadı. Büyük oğlan Georges, Ecole Polytechnique'e[2] girdi, küçüğü Emile ise Almanca öğretmeni oldu. Bu adam kafamı her zaman kurcalar: Bekâr kaldığını, ama sevmediği halde babasını her konuda taklit ettiğini biliyorum. Baba-oğul sonunda bozuştular; unutulmaz birkaç barışma da gerçekleşti. Emile hayatını gizliyordu; annesini taparcasına seviyor, haber vermeden ziyaret ediyor, öpücüklere boğup okşuyor, ardından, babasından, önce alaycılıkla daha sonra köpürerek söz ediyor ve kapıyı çarpıp ayrılıyordu. Annesi sanırım seviyordu Emile'i, ama oğlundan korkuyordu da; bu iki kaba ve zor adam yoruyordu onu; yanında hiç bulunmayan Georges'u her ikisine de tercih ediyordu. Emile, 1927'de, yalnızlıktan çıldırmış halde öldü; yastığının altında bir toplu tabanca, bavullarında da yüz çift delinmiş çorap ve yirmi çift topukları aşınmış ayakkabı buldular.

En küçük kız kardeş, Anne-Marie, çocukluğunu bir sandalyenin üzerinde geçirdi. Sıkılmayı, dimdik oturmayı, dikiş dikmeyi öğrettiler ona. Yetenekleri vardı, ama söz konusu becerileri geliştirmemenin daha doğru olduğunu düşündüler; taptaze bir güzelliği vardı, ama bunu da sakladılar ondan. Bu orta halli, ama mağrur burjuvalar, güzelliği, kendi olanaklarının üzerinde ya da durumlarının altında bulunan bir şey olarak görüyorlardı: Ancak markizler ve fahişelerde bulunabilirdi bu nitelik. Louise kibir küpüydü; aldanma korkusuyla çocuklarında, kocasında ve hatta kendisinde bulunan en belirgin nitelikleri inkâr ediyordu. Charles, başkalarındaki güzelliği algılamayı bilmiyordu, sağlıkla karıştırıyordu onu; karısının hastalığından sonra, yanağından kan damlayan, bıyıklı ve sağlıklı, gürbüz, idealist kadınlarla avutuyordu kendini. Elli yıl sonra, Anne-Marie, bir aile fotoğraf albümünü karıştırırken eskiden güzel olduğunu fark etti.

Charles Schweitzer'in aşağı yukarı Louise Guillemin'e rastladığı sırada, bir taşra doktoru, Perigordlu zengin bir toprak sahibinin kızıyla evlendi ve Thiviers'in kasvetli ana caddesinde, eczane karşısında bir eve yerleşti. Evlenmenin ertesi günü kayınpederin beş parası olmadığı meydana çıktı. Küplere binen Doktor Sartre, kırk yıl konuşmadı karısıyla; yemek masasında derdini işaretlerle anlatıyordu; karısı sonunda "pansiyonerim" diye adlandırdı onu. Ama yine de yatağına giriyordu kadının; kimi zaman tek sözcük söylemeden gebe bırakıyordu onu: İki oğlan, bir kız çocukları oldu ve bu sessizlik çocuklarına Jean-Baptiste, Joseph ve Helene adları verildi. Helene bir süvari subayıyla hayli genç yaşta evlendi ve subay çok geçmeden aklını kaçırdı; Josephe, Zuhaf birliklerinde askerliğini yaptı ve genç yaşta ana-babasının yanına döndü. Mesleği yoktu; babasının suskunluğu ile anasının haykırışları arasında kekeme oldu ve bütün hayatını sözcüklerle savaşarak geçirdi. Jean-Baptiste, denizlerde yaşamak için denizcilik okuluna girmeyi tercih etti. 1904'te Cherbourg'da, deniz subayı olarak ve Cochinchine hummalarıyla bitap halde Anne-Marie Schweitzer ile tanıştı; bu ihmal edilmiş uzun boylu kıza tutuldu, onunla evlendi ve alelacele bir çocuk yaptı ona; bu çocuk bendim ve babam, ölüme sığınmaya çalıştı.

Ölmek kolay değildi; bağırsak humması ağır ağır artıyordu, ara sıra duraksıyordu. Anne-Marie, büyük bir bağlılıkla bakıyordu ona, ama edebini, onu sevmeye varacak ölçüde bozmuyordu. Louise, karı-koca hayatı konusunda uyarmıştı onu: Kanlı gerdekten sonra, geceleri yaşanan bayağılıklarla kesintilere uğrayan sonu gelmez bir fedakârlıklar dizişiydi bu hayat. Annesini örnek alan benim annem de ödevi zevke tercih etti. Babamı, evlenmesinden önce de sonra da pek tanıyamamıştı ve bu yabancının, kendi kollarında niçin öldüğünü sormuş olmalıydı kendine. Babamı, Thiviers'den birkaç fersah ötedeki küçük bir çiftliğe götürdüler; babası her gün iki tekerlekli bir arabayla onu görmeye geliyordu. Uykusuz geceler ve üzüntüler bitirmişti Anne-Marie'yi; sütü kesildi, beni, yakın bir yerde sütanneye verdiler, ben de ölmek için elimden geleni yaptım: bağırsak hummasıyla ya da hıncımla. Yirmi yaşında, deneyimsiz ve yol göstericisiz annem, ayağı çukurda bu iki yabancı arasında paralanıyordu; yaptığı mantık evliliği, hastalıkta ve matemde gösteriyordu içyüzünü. Ben bu durumdan yararlanıyordum: O dönemde anneler, çocuklarını kendileri ve hem de uzun süre emziriyorlardı; bu ikili can çekişme şansı olmasaydı, geç sütten

kesilmenin güçlükleriyle karşılaşacaktım. Hastalıklı ve dokuz aylıkken zorla sütten kesilmiş bir çocuktum; humma ve bitkinlik, anne ile çocuğun bağlarını kesen son makas darbesini duymamı engellemişti; böylece, yalın sanrılar ve kaba idollerle dolu karmakarışık bir dünyaya daldım. Babam ölünce, Anne-Marie ile ben, ortak bir kâbustan uyandık ve iyileştim. Ama bir yanlış anlamanın kurbanıydık: O, gerçekten hiçbir zaman terk etmediği oğluna kavuşuyordu; ben, bir yabancının dizlerinde kendime geliyordum.

Parası ve mesleği olmayan Anne-Marie, ana-babasının yanında yaşamaya karar verdi. Ama babamın bu dünyadan küstahça göçüp gitmesi, Schweitzerlerin ağrına gitmişti, bir boşamaya çok benziyordu bu ölüm. Bunu önceden tahmin edemediği ve engelleyemediği için annemin adı suçluya çıktı; alıkça davranıp işe yaramaz bir koca almıştı o. Kucağında bir çocukla Meudon'a dönen uzun boylu Ariane'a herkes yine de iyi davrandı: Büyükbabam, emekliliğini istemişti, ama hiçbir sitemde bulunmadan yeniden çalışmaya başladı; büyükannem de sessiz sedasız bir zaferin tadını çıkardı. Ama minnettarlıktan ürperen Anne-Marie, iyi davranışların altındaki suçlamayı sezinliyordu. Aileler, dulları, evlenmeden çocuk sahibi olan kızlara tercih ederler kuşkusuz; ama kıl payı. Anne-Marie, bağışlanmak için kendini hesapsızca harcadı; Meudon'da ve daha sonra Paris'te ana-babasının ev işlerini gördü, kâhyalık, hastabakıcılık, sofracıbaşılık, nedimelik ve hizmetçilik yaptı, ama annesinin sessiz sıkıcılığının önünü alamadı. Louise, her sabah yemek listesi hazırlamayı ve her akşam hesapları yapmayı bezdirici bir iş olarak görüyor, ama bunu bir başkasının yapmasını da kaldıramıyordu; yükümlülüklerinin elinden alınmasına, yetkilerini kaybetmekten tedirginlik duyarak razı oluyordu. Gittikçe yaşlanan bu sinik kadının bir tek yersiz hayali vardı: Kendisinin vazgeçilmez bir kimse olduğuna inanıyordu o. Bu hayal gittikçe silikleşti ve Louise kızını kıskanmaya başladı. Zavallı Anne-Marie bir şey yapmasa, bir yük olmakla suçlanıyor; yapsa, evin idaresini ele geçirdiğinden şüpheleniliyordu. Birinci belayı savuşturmak için bütün cesaretini, ikincisinden sıyrılmak için bütün alçakgönüllülüğünü kullanması gerekiyordu. Çok geçmeden genç dul, yeniden çocuk durumuna sokuldu: Lekeli bir bakireydi artık. Cep harçlığı alma hakkı vardı, ama vermeyi unutuyorlardı; üstündekileri havı dökülene kadar giyiyordu ve büyükbabam ona yeni giysiler almayı düşünemiyordu. Tek başına sokağa çıkmasına zar zor izin veriliyordu. Çoğu evli olan eski kız arkadaşları onu yemeğe

çağıracak olsalar, çok önceden izin istemek ve kendisinin saat ondan önce eve getirileceği konusunda söz vermek gerekiyordu. Bundan ötürü, ev sahibi yemeğin ortasında masadan kalkıyor, Anne-Marie'yi arabayla eve götürüyordu. Bu arada büyükbabam, üzerinde geceliği, elinde saati, yatak odasını arşınlayıp duruyordu. Saat onu çalınca da kükremeye başlıyordu. Ziyaretler gittikçe azaldı ve annem, ceremesi bu kadar büyük zevklerden tiksinmeye başladı.

Jean-Baptiste'in ölümü hayatımın büyük olayıydı: Bu olay annemi zincirlerine döndürmüş ve beni özgürlüğe kavuşturmuştu.

İyi baba yoktur ve bu bir kuraldır; ama bu kusur yüzünden erkekler değil, çürümüş babalık bağları suçlanmalıdır. Dünyaya çocuk getirmekten daha iyi ne var, ama bazı çocuklara *sahip* olmak ne büyük haksızlık! Yaşamış olsaydı, babam, boylu boyunca üzerime çökecek ve ezecekti beni. İyi ki genç yaşta öldü ve ben; tüm hayatları boyunca, omuzlarındaki Anchiselerini taşıyan Aeneaslar arasında oğullarının sırtına binmiş bu görünmeyen doğrutuculardan nefret eden ve yapayalnız olan ben, bir kıyıdan ötekine geçiyordum; ardımda, babam olmak için gerekli zamanı bulamamış genç bir ölü bırakmıştım; o ölü bugün benim çocuğum olabilirdi. İyi mi, kötü mü oldu bu? Bilmiyorum, ama seçkin bir psikanalizcinin yargısına katılıyorum: Bende üstben yoktur.

Ölmek her şey değildir; zamanında ölmek gerekir. Daha sonraları suçlu hissettim kendimi; bilinçli bir öksüz haksız bulur kendini; onu görünce hoşnutsuzluk duyan ana-babasının, gökyüzündeki dairelerine çekildiğini düşünür. Ama ben hoşlanıyordum bundan, kasvetli durumum saygı uyandırıyor ve önem kazandırıyordu bana; matemimin de erdemlerimden biri olduğunu düşünüyordum. Babam yalan yanlış ölme önceliğini göstermişti. Anneannem, onun ödevlerinden kaytardığını söyler dururdu; Schweitzerlerin uzun yaşadığını söyleyerek haklı olarak şişinip duran büyükbabam, otuz yaşında dünyadan göçmüş olmayı kabul etmiyordu ve bu şüpheli ölümün ışığında, en sonunda damadının hiç yaşamamış olduğu şüphesine kapıldı ve giderek onu unuttu. Ben onu unutmak olanağına da sahip değildim; birdenbire çekip giderek, onu tanımak zevkinden yoksun bırakmıştı Jean-Baptiste beni. Bugün bile onun hakkında bu kadar az şey bildiğim için şaşkınlık içindeyim. Oysa sevmişti o, yaşamak istemişti ve kendini ölürken görmüştü; bunlar, bir insanın insan olmasına yeter. Ama ailemden hiç kimse onun hakkında merak duymama

önayak olmamıştı. Yıllar boyunca, yatağımın üstünde, duvarda, temiz bakışlı, yuvarlak ve dazlak kafalı ve gür bıyıklı, ufak tefek bir subayın resmini görebildim. Annem yeniden evlendiğinde, bu resim ortadan kayboldu. Daha sonra, babamın kitapları elime geçti: Le Dantec'in bilimin geleceği hakkında bir eseri ve Weber'in *Vers le positivisme par I'idealisme absolu*[3] adlı bir başka kitabı. Bütün çağdaşları gibi o da saçma sapan şeyler okuyordu. Sayfa kenarlarında, doğduğum zamana aşağı yukarı denk düşen canlı ve parıldayan, ufak bir ışığın kalıntıları olan, okunması güç yazılar buldum. Kitapları sattım; bu müteveffa beni hemen hiç ilgilendirmiyordu. Onun hakkında kulaktan bir şeyler işitmiştim; tıpkı Demir Maskeli Adam ya da Eon Şövalyesi gibi ve onunla ilgili olarak bildiklerimin benimle ilişkisi yoktu: Beni sevmiş miydi, kollarına almış mıydı, şimdi bir oyuk haline gelen temiz bakışlı gözlerini oğluna çevirmiş miydi? Kimse hatırlayamıyordu bunları ve bunlar yitip gitmiş heyecanlardı. Bu baba bir hayalet, bir bakış bile değildi; ikimiz de bir süre bu toprağa ayak basmıştık, hepsi bu işte. Bir ölünün oğlu olmaktan çok, bir mucizenin çocuğu olduğum sezdirildi bana. Hiç kuşkusuz benim kaypaklığım buradan kaynaklanıyor. Ben bir şef değilim, şef olmayı da özlemem. Komut vermekle komutlara itaat etmek aynı şeydir. En otoriter kimse bile başkasının kutsal bir asalağın (örneğin babasının) adına verir komutları; kendi çektiği soyut şiddet ve işkenceleri başkasına aktarır. Ben, bütün hayatım boyunca gülmeden ve başkalarını güldürmeden emir vermedim; bunun nedeni, bende iktidar kanserinin olmaması ve bana itaat denilen şeyin öğretilmemiş olmasıdır.

Kime itaat edecektim? Bana dev gibi bir genç kadın gösteriliyor ve onun annem olduğu söyleniyordu. Bıraksalar, “ablam” derdim ona. Herkese boyun eğen ve gözaltında yaşayan bu bakirenin bana hizmet etmek için burada olduğunu görüyordum. Seviyordum onu, ama ona kimse saygı duymuyorsa, ben nasıl duyabilirdim? Evimizde üç oda vardı: büyükbabamınki, büyükanneminki ve “çocuklarınla”. “Çocuklar” bizdik; hem küçüktük, hem de bakılıyorduk. Ama herkesin ilgisi banaydı. *Odama* bir genç kızın yatağı konmuştu. Genç kız yalnız uyuyor ve bütün iffetiyle uykudan kalkıyordu; banyoya koşup “yıkandığı” zaman ben hâlâ uyuyordum; tamamen giyinmiş olarak geri geliyordu: Ben nasıl olur da ondan doğmuş olabilirdim? Talihsizliklerini anlatıyordu bana ve ben de acıyarak dinliyordum onu: Korumak için, ileride onunla evlenecektim.

Koruyacağım konusunda söz veriyorum ona; kol kanat gerecektim ve gençliğimi onun yoluna serecektim. Ona itaat edeceğim mi düşünülüyordu? Oysa bende, onun ricalarını kabul etme iyiliği vardı. Zaten bana emir de vermiyordu, birkaç zarif sözcükle, gerçekleştirileceğini kabul ettiğim için bana övgüler yağdırdığı bir geleceğin taslağını çiziyordu: "Sevgili yavrum, uslu uslu burnuna ilaç damlattıracak, değil mi?" Ben de kendimi bu yumuşacık kehanetlerin tuzağına bırakıyordum.

Geriye saygıdeğer aile reisi kalıyordu: Tanrı Baba'ya o kadar benziyordu ki, çoğu zaman gerçekten Tanrı sanıyorlardı onu. Bir gün kiliseye arka kapıdan girmişti; papaz, yarım imanlıları göksel yıldırımlarla korkutuyor ve "Tanrı burada! Görüyor sizi!" diyordu. Dindarların ansızın, kürsünün üstünde kendilerine bakan iriyarı ve sakallı bir ihtiyar görüp kaçmışlardı. Bazen de, dizlerine kapandıklarını söylerdi büyükbabam. Birdenbire ortada görünmekten hoşlanır olmuştu. 1914 Eylülü'nde Arcachon'daki bir sinemada ortaya çıktı ansızın; ışıkların yanmasını istediği zaman annem ve ben oradaydık; birtakım beyler onun çevresindeydi ve melekleri andıran hareketler yapıp "Zafer! Zafer!" diye haykırıyorlardı. Tanrı sahneye çıkmış ve Marne bildirisini okumuştu. Sakalları siyahken Yehova'ya benziyordu ve Emile'in, dolaylı olarak onun yüzünden ölmüş olduğundan şüphelenmiştim hep. Bu öfke tanrısı, oğullarının kanını tıkabasa içiyordu. Ama ben uzun hayatının sonlarında ortaya çıkıyordum; sakalı beyazlaşmış ve tütün yüzünden sararmıştı; babalıktan da artık zevk almıyordu. Ama eğer beni dünyaya getirtmiş olsaydı, sanırım köleleştirmekten de alamayacaktı kendini; onun huyuydu bu. Ben bir ölüye ait olduğum için talihliydim; bir ölü, bir çocuğun her zamanki ceremesi olan birkaç damla sperm akıtmıştı; güneşin malıydım; büyükbabam, sahip olmaksızın zevk alabilirdi benden: Son günlerini gözleri kamaşmış olarak geçirmek istediği için onun "harikası" olmuştum; kaderin benzersiz bir iyiliği ve her zaman geri alınabilecek bir bağış olarak gördü beni; daha ne isteyebilirdi benden? Varlığım yetiyor da artıyordu ona. Tanrı'nın sakalı ve Oğul'un Kutsal Yüreğiyle bir Aşk Tanrısı olmuştu artık; elini başımın üzerine koyardı; avcunun sıcaklığını kafatasında duyardım; şefkatle adeta meler gibi, yavrum derdi bana ve buz gibi gözlerine yaşlar dolardı. Herkes, "Bu yaramaz deli etti onu!" diye haykırırdı. Bana adeta taptığı besbelliydi. Peki, seviyor muydu beni? Orta yerde duyulan böyle bir içtenliği, yapmacıktan ayırt etmekte güçlük çekmişimdir hep; onun öteki

torunlarına çok fazla şefkat gösterdiğini de sanmıyorum; onları neredeyse hiç görmediği doğruydu ve onların da büyükbabalarına ihtiyaçları yoktu. Ben her konuda ona bağımlıydım ve o bende seyrettiği kendi gönül yüceliğine hayranlık duyuyordu.

Aslında yüceliği biraz abartıyordu ve Victor Hugo da dahil olmak üzere kendini Victor Hugo sanan 19. yüzyıl adamlarından biriydi. Bence, bu gür sakallı güzel adam, iki şarap kadehi arasındaki alkolik gibi iki melodram olayı arasında kalmış ve yeni bulunan iki tekniğin kurbanı olmuştu. Bunlar, fotoğraf sanatı ve büyükbaba olma sanatıydı.[4] Fotojenik olmanın hem şansına sahipti, hem de felaketine uğramıştı; evin içi fotoğraflarıyla dolup taşmıştı: Enstantane çekim henüz yapılamadığı için, poz vermelere ve canlı tablolara düşkün olmuştu; her şey onun için, hareketlerini askıya almanın, güzel bir duruş içinde donup kalmanın, kendini taşlaştırmanın bir vesilesiydi; kendi heykeli haline dönüştüğü bu kısacık anları delice seviyordu. Poz verme düşkünlüğü yüzünden ona ilişkin kaskatı hayali fener imgeler kaldı belleğimde yalnızca: Çalılık bir yer ve ben beş yaşındayım, bir ağaç kütüğünün üzerine oturmuşum: Charles Schweitzer'in başında bir panama şapka, sırtında krem rengi bir takım elbise ve beyaz pike kumaştan bir yelek var; saat, zincire yeleğin orta yerinden geçiyor, kelebek gözlüğü bir kordonun ucunda sallanıyor; bana doğru eğilmiş, altın yüzüklü parmağını kaldırmış ve konuşuyor. Güneşimsi sakalından başka her yer karanlık ve nemli; halesini çenesinin çevresinde taşıyor o. Ne söylediğini bilmiyorum; dinlemekle uğraştığım için anlayamıyorum. Bu eski imparatorluk cumhuriyetçisi, bana yurttaşlık ödevlerimi ve burjuva tarihini öğretiyordu herhalde: Bir zamanlar krallar ve imparatorlar vardı, çok kötü kimselerdi onlar, ama kovulmuşlardı artık ve her taraf güllük gülistanlıktı. Akşamüzeri, yolda karşılamaya gittiğimizde füniküler vagonundan çıkan yolcular arasında, uzun boyu ve dans öğretmeni yürüyüşüyle hemen tanırdık onu. Bizi ne kadar uzaktan fark ederse etsin, görünmeyen bir fotoğrafçının söylediklerine uyarcasına "poz verirdi"; sakalını rüzgâra salar, gövdesini dikleştirir, ayaklarını gerektiği gibi basar, göğsünü şişirir ve kollarını iyice açardı. Bu işaret karşısında, donup kalır ve ileriye eğilirdim; depar yapan bir atlet ve bir aygıttan çıkacağı söylenen bir kuştum sanki; bu durumda birkaç saniye, bir Saxe porselenindeki güzel bir figür grubu gibi karşı karşıya kımıldamadan

kalırdık ve sonra ben çiçekler ve meyvelerle, büyükbabamın mutluluğuyla soluğum kesilmiş gibi yaparak dizlerine sarılırdım; o da beni yerden ta yukarılara kaldırırdı; “Hazinem,” diye mırıldanarak bağrına basardı. Yanımızdan geçenlerin çok iyi seyrettiği ikinci gösteriydi bu. Yüzlerce skeci olan koskoca bir komedi oynuyorduk: Flört, hemen ortadan kaldırılan yanlış anlamalar, tatlı takılmalar ve kibarca azarlamalar, sevgi hınçları, şefkatli sırlar ve tutku vardı bu komedide; daha sonra tadını çıkarabilmek için sevgimizde terslikler olduğunu hayal ediyorduk; kimi zaman dediğim dedikti, ama kaprislerim, ince duyarlığımı maskeleyemiyordu; büyükbabam, büyükbabalara yaraşan yüce ve saf bir kendini beğenmişliği, Hugo’nun öğütlediği görmezden gelmeyi ve kabahat dolu zayıflığı gösteriyordu. Kuru ekmek yemek zorunda bırakılsam, büyükbabam reçel getirirdi bana,[1] ama korku içindeki iki kadın bana böyle bir ceza vermemeye dikkat ediyorlardı. Ve ben uslu bir çocuktum, bu rolü kendime çok uygun buluyordum ve o rolden çıkmak istemiyordum. Babamın ansızın bu dünyadan çekip gidişi, bana eksik kalmış bir Oidipus Kompleksi bağışlamıştı; evet, Üstben’im yoktu, ama saldırganlığım da yoktu. Annem bana aitti, hiç kimse ona sakin bir şekilde sahip oluşuma karşı çıkmıyordu; şiddeti de, hıncı da bilmiyordum; kıskançlık denen o zor öğrenilir şey benim için söz konusu değildi; bu duygunun sertliklerine çarpmamıştım; dolayısıyla da gerçekliği, başlangıçta, yalnızca neşeli yanlarıyla tanımıştım. Kime ve neye karşı başkaldıracaktım; bir başkasının kaprisi, hiçbir zaman benim yasam olma iddiasında bulunmamıştı.

Ayakkabılarımın giydirilmesine, burnuma ilaç damlatılmasına, yıkanmama ve ovuşturularak kurulanmama, giydirilmeme ve soyulmama, süslenmeme ve okşanmama uslu boyun eğiyordum; uslu numarası yapmak kadar hiçbir şey hoşuma gitmiyordu. Hiç ağlamıyordum, pek az gülüyordum, gürültü patırtı yapmıyordum; dört yaşında, reçele tuz katarken yakaladılar beni: Sanırım bilim aşkıyla yapmıştım bunu, yoksa kötülük olsun diye değil, her halükârda hatırladığım tek suçum budur. Pazar günü bu hanımlar bazen güzel müzik ve ünlü bir orgcuyu dinlemek için kiliseye ayine giderlerdi; ikisi de dinin gereklerini yerine getiren kimseler değildi; ama ötekilerdeki iman, onları müziğin vecdini duymaya yatkın hale getiriyordu. Onlar, bir “toccata”dan zevk alacak kadar inanıyorlardı Tanrı’ya. Bu yüksek ruhani anlar çok hoşuma gidiyordu: Herkes sanki

uyuyor gibiydi ve bu, benim yapmak istediğim için çok elverişli bir durumdu: Dua iskemlesinde dizlerimin üzerine çökmüş olarak bir heykele dönüştürüyordum kendimi, ayak parmağımı bile kıpırdatmamam gerekiyordu; tam önüme bakıyordum, gözyaşlarını yanaklarımdan süzülene kadar gözümü kırpmıyordum; cücelere karşı savaş veren bir devdim kuşkusuz, ama onları mutlaka yenecektim; gücümden o kadar emindim ki, daha sonra bir yana itme zevkini tatmak üzere cürüm dolu iğvalara kaptırıyordum kendimi: "Badabum!" diyerek birden ayağa mı fırlasaydım? Yoksa takdis kabına işemek için sütuna mı tırmansaydım? Bu korkunç düşünceler, sonraları, annemin tebriklerine daha büyük bir değer kazandıracaktı. Ama yalan söylüyordum kendime; şan ve şerefimi daha da yüceltmek için tehlike içindeymişim gibi yapıyordum; oysa bu iğvalar hiçbir zaman baş döndürücü olmamıştı; skandaldan çok korkuyordum; insanları şaşırtmak istiyorsam, bunu, erdemlerimle yapacaktım. Bu kolay zaferler, aslında iyi olduğuma inandırdı beni; övgülerle karşılaşmam için doğal hareket etmem yeterliydi. Kötü istekler ve düşünceler, dışarıdan gelir, benliğime ulaşınca gevşer ve silikleşirdi; ben kötülüğün boy atamayacağı çorak bir topraktım. Rol yaparak erdemliydim ve dolayısıyla kendimi hiç zorlamıyor ve kısıtlamıyordum; yaratışlar yapıyordum ben. Seyredenlerin soluğunu kesen ve rolünü durmadan geliştiren aktörün prenslere yaraşır özgürlüğü vardı bende. Hayranlık duyuluyordu bana, demek ki ben, hayranlık duyulacak biriydim. Dünya iyi kurulmuş olduğuna göre, bundan daha basit ne olabilirdi? Güzel olduğum söyleniyordu bana ve buna inanıyordum. Bir süredir, beni kör ya da şaşı edecek bir leke var sağ gözümde, ama henüz besbelli değil bu. Annemin renkli kalemle rötuş ettiği yüzlerce fotoğrafım var evde. Elimde olan bu fotoğraflardan birinde, pespembe ve sarışın bir çocuğum; buklelerim var, yanaklarım değirmi ve bakışlarımda kurulu düzene tatlı bir saygı duyduğum okunuyor: Ağzım, ukala bir ikiyüzlülükle şişmiş gibi: Değerimin farkındayım ben.

Ama doğal olarak iyi olmam yeterli değildi, bir peygamber olmalıydım; doğruyu çocuktan öğren denilmiştir. Doğaya hâlâ çok yakın olan çocuklar, rüzgârın ve denizin akrabalarıdırlar; onların pepelemeleri, anlayanlara kapsamlı ve belli belirsiz bilgiler verir. Büyükbabam, Henri Bergson'la birlikte Cenevre Gölü'nü geçmişti; "Coşkuyla çıldırmış gibiydim," diye anlatırdı. "Pırıltılı tepeler, dalgaların parıltısı, gözlerimi kamaştırıyordu. Ama Bergson, bir bavul üzerine oturmuş, ayaklarının

arasına bakıp duruyordu.” Bu seyahat olayından, şiirsel derin düşünüşün, felsefeden üstün olduğu sonucunu çıkarıyordu. Bir şezlonga uzanmış olarak ve elinin altında bir bira bardağı, benim hakkımda derin düşüncelere dalıyor; koşmamı ve sıçramalarımı seyrediyor; karanlık anlamlı sözlerimde bir bilgelik arıyor ve buluyordu. Daha sonra bu deliliğe güldüm; şimdi esef ediyorum; çünkü ölümün etkisiydi bu. Charles, bunaltıya karşı coşkuyla mücadele ediyordu. Benim kişiliğimde, şu dünyanın hayranlık duyulacak bir ürününü görüyor ve böylece her şeyin ve sefil ölümümüzün bile güzel ve yerinde olduğuna kendini inandırıyordu. Kendisini kapıp almaya hazırlanan doğayı, dağ tepelerinde, dalgalarda, yıldızların arasında, genç hayatımın kaynağında bulmaya çalışıyor ve kendisi için doğada kazılan mezar çukuru da dahil tüm olarak benimseyebilmeye çalışıyordu. Benim ağzımdan konuşan, hakikat değil, onun *kendi* ölümüydü. İlk çocukluk yıllarımın yavan mutluluğunda, hastalıklı bir tadın bulunmasına şaşmamak gerekir: Özgürlüğümü elverişli bir göçüp gitmeye, önemimi de hep beklenen bir ölüme borçluydum. Ne olmuş yani! Bütün kadın kâhinler ölmüşlerdir ve bunu herkes bilir; bütün çocuklar da ölümün aynalarıdır.

Üstelik büyükbabam, çocuklarının keyfini bozmaktan hoşlanıyordu. Bu korkunç baba, bütün hayatını onları ezerek geçirmişti; ayaklarının ucuna basarak içeri girdiklerini ve onu, kucağında bir çocukla gördüklerini düşünün; ne korkunç şey! Kuşaklar arası çatışmada, çocuklar ve ihtiyarlar çoğunlukla aynı safta yer alırlar: Birinciler kehanetler ileri sürer, ikinciler de bunların anlamını açıklar. Doğa konuşur ve deneyim söylenenleri anlaşılır hale getirir: Yetişkinlerin yapacağı tek şey de çenelerini kapamaktır. Çocuğunuz yoksa, bir kaniş onun yerini tutar. Geçen yıl köpek mezarlığında, taşların üzerindeki içli yazılarda büyükbabamın özdeyişleriyle karşılaştım: “Köpekler sevmesini bilir, insanlardan daha şefkatlidirler, daha sadıktırlar, nasıl davranmak gerektiğini bilirler, iyi olanı saptamak ve iyi kişileri kötülerden ayırt etme konusunda şaşmaz bir içgüdüleri vardır,” gibi yazılardı bunlar. Acısını dindiremeyen bir hanım da şöyle yazdırmıştı mezar taşına: “Polonius, sen benden daha iyisin: Sen olsan benden sonra yaşamazdın, oysa ben senden sonra yaşıyorum.” Yanımda bir Amerikalı dost vardı: Öfkelenip bir çimento köpeğe tekme atıp kulağını kırdı. Haklıydı doğrusu, çocukları ve hayvanları *çok fazla* sevmek, onları insanlara karşı sevmek demektir.

Demek ki ben, geleceğin bir kanişiydim; kehanetler ileri sürüyordum. İri laflar ediyordum, unutulmuyordu bunlar ve bana tekrarlanıyordu; ben de bu tür başka laflar üretmeyi öğreniyordum. Büyümüş de küçülmüşçesine laflarım vardı, hiç güçlük çekmeden “yaşamın üzerinde” laf ediyordum. Bu sözler birer şiirdi, reçeteleri de çok basitti: Kendini şeytana, rastlantıya bırakmak, yetişkinlerin cümlelerini almak, bunları yan yana getirmek ve anlamaksızın tekrarlamak yeterliydi. Kısacası, yeni kehanetler ileri sürüyordum ve herkes bunları kendisine göre anlıyordu. İyi denen şey yüreğimden kopup geliyordu, hakikat de anlayış gücümün gepgenç karanlıklarında oluşuyordu. Şüpheye düşmeden hayrandım kendime. Hareketlerimin ve sözlerimin kavrayışını aşan, ama büyüklerin hemen gözüne çarpan bir niteliği vardı: Ne yapalım? Bana yasaklanan zevki şaşmaz bir biçimde sağlayacaktım onlara. Maskaralıklarım, gönül yüceliği görünümüne bürünüyordu; zavallı insanlar çocukları olmadığı için üzülüyorlardı; merhamete geliyor, bir özgecilik coşkusuyla hiçlikten kendimi sıyırıyor ve onlara bir oğula sahip oldukları yanılsamasını vermek için çocukluk tebdil kıyafetine giriyordum. Annem ve büyükbabam, benim dünyaya gelmeme yol açan seçkin iyilik hareketini tekrarlamamı istiyorlardı sık sık; Charles Schweitzer’in garip meraklarını, melodram durumlarına düşkünlüğünü körüklüyorlar, ona sürprizler hazırlıyorlardı. Bir mobilyanın ardına saklıyorlardı beni, ben soluğumu tutuyordum, ikisi odadan çıkıyor ya da beni unutmuş gibi yapıyorlardı; ben de ervaha karışıyordum; büyükbabam, ben hiç var olmasaydım içine düşeceği yorgun ve bezgin bir halde giriyordu odaya ve ben, ansızın saklandığım yerden çıkıp doğmuş olmamın lütfunu gösteriyordum ona; beni fark edince o da oyuna giriyordu, yüz ifadesini değiştiriyor, ellerini gökyüzüne kaldırıyordu ve ben onu varoluşuma gark ediyordum. Kısacası, kendimi veriyordum, her zaman ve her yerde veriyordum kendimi, her şeyi veriyordum. Ansızın bir ortaya çıkış duygusuna kapılmam için, benim de bir kapıyı itip açmam yeterliydi. Oyuncak küplerimi üst üste koyar, macunlarıma şekiller verir ve bağırarak seslenirdim; birisi gelir ve sevinçle haykırırdı, birisini daha mutlu kılmış olurdum böylece. Yemekler, uyku ve kötü havaya karşı alman önlemler, salt tören olan bir hayatın büyük olayları ve büyük yükümlülükleriydi. Bir kral gibi herkesin orta yerinde yemek yiyordum; eğer *iyi* yersem, kutlanırdım; büyükannem bile, “Acıkması ne kadar zekice bir şey!” diye haykırırdı.

Kendimi yaratmaktan hiçbir zaman geri kalmıyordum; ben hem bağış veren, hem de bağıştım. Babam yaşamış olsaydı, haklarımı ve ödevlerimi bilecektim; ama ölmüş olduğu için bilmiyordum bunları; haklarım yok, çünkü sevgiye batmışım: Ödevlerim de yok, çünkü ben sevgi yüzünden veriyorum. Tek bir görev var yalnızca: Hoşa gitmek ve her şey gösteri içindi. Ailemizde ne kadar bol gönül yüceliği vardı: Büyükbabam bana bakıyordu ve ben onun mutlu olmasını sağlıyordum; annem de herkese adamıştı kendini. Bugün düşündüğümde, yalnızca bu adayış, içtenlikli bir davranış gibi geliyor bana; ama biz bu davranıştan hiç söz etmiyorduk. Ne önemi var: Hayatımız bir dizi törenden başka şey değildi ve zamanımızı birbirimize övgüler yağdırmakla harcıyorduk. Bana adeta tapınmaları koşuluyla yetişkinlere saygı duyuyordum; bir kız çocuğu gibi içten, temiz ve uysaldım. Saygılıydım, güveniyordum insanlara: Herkes memnun olduğuna göre, herkes iyiydi. Toplumu, meziyetlerin ve yetkilerin sarsılmaz bir hiyerarşisi olarak görüyordum. Hiyerarşinin doruğundakiler, aşağıdakilere ellerindeki her şeyi veriyorlardı. Ama ben yine de doruğa yerleşmekten çekindim; o yerin iyi niyetli ve ciddi insanlara ait olduğunu bilmiyor değildim. Onlardan pek uzak olmayan ve yanda bulunan bir tüneğin üzerine yerleşmiştim ve ışınlarım, yukarıdan hiyerarşinin altına doğru yayılıyordu. Kısacası, dünyevi iktidardan uzak durmak için elimden geleni yapıyordum; ne alttaydım ne de üstte, ama başka bir yerdeydim. Bir din adamının torunuydum ve çocukluğumdan beri bir din adamıydım; kilise prenslerinin heyecanlı sesi ve rahiplerin neşesi vardı bende. Altlarıma, eşitim olan kimseler gibi davranıyordum; onları mutlu kılmak ve bundan bir noktaya kadar aldanmalarını sağlamak için onlara dindarca bir yalan söylüyordum. Dadıma, postacıya ve köpeğime, sabırlı ve yumuşak bir sesle hitap ediyordum. Bu düzenli dünyada, fukara insanlar vardı. Beş ayaklı koyunlar, siyamlı kız kardeşler, tren kazaları da vardı ve bu acayiplikler kimsenin kabahati değildi. Fukara insanlar, rollerinin, bizim yüce gönüllülüğümüzü yerme getirmemizi sağlamak olduğunu bilmiyorlardı; bunlar utangaç fukaralardı; duvar diplerinden yürüyorlardı; ben hemen atılıyordum, avuçlarına birkaç kuruş bırakıyordum ve özellikle eşitlikçi olduğumu belirten güzel bir gülümseme armağan ediyordum onlara. Kötü bir görünüşleri olduğunu düşünüyordum ve onlara dokunmak istemiyordum, ama zorluyordum kendimi: Bir sınanmaydı bu ve onların beni sevmesi gerekiyordu: Bu sevgi onların hayatını renklendirecekti. En

gerekli şeylerden yoksun olduklarını biliyordum ve onlara ihtiyaçlarından fazlasını vermek hoşuma gidiyordu. Ne var ki, sefaletleri ne derece olursa olsun, büyükbabam kadar acı çekmeyeceklerdi; çünkü o küçük bir çocukken, güneş doğmadan önce kalkıyor ve karanlıkta giyiniyordu; kış mevsiminde, yıkanmak için su kabındaki buzu kırması gerekiyordu. Ama daha sonra her şey iyiye doğru gitmişti; büyükbabam, ilerlemeye inanıyordu, ben de öyle; ilerleme, bana kadar ulaşan uzun ve çetin yoldu zaten.

Bir cennetti bu. Her sabah, en sağlam bir ailede, dünyanın en güzel ülkesinde doğmamı sağlamış olan inanılmaz şansa hayranlık duyarak, neşeden aptala dönmüş olarak uyanıyordum. Hoşnutsuzluklar, şaşırtıp tedirgin ediyordu beni; niçin şikâyet ediyordu insanlar? Bunlar isyancılardı. Özellikle büyükannemden çok tedirgin oluyordum; bana yeterince hayran olmamasını görmek acı veriyordu içime. Louise, benim ne menem şey olduğumu anlamıştı. Kocasında eleştiremediği şarlatanlıktan dolayı beni açıkça suçluyordu; onun gözünde bir şaklaban, bir maskara, bir yalancıydım ben. Bu “dalavereleri” bırakmamı söylerdi bana. Büyükbabamla alay ettiğini de düşündüğüm için çok kızıyordum ona: O, “her zaman inkâr eden bir ruhtu!” Ona *cevap* veriyordum ve o, benim özür dilememi istiyordu; ama beni desteklediklerinden emin olduğum için özür dilemiyordum. Büyükbabam, büyükannemin ne kadar zayıf olduğunu göstermek için bu fırsatın hemen üstüne atlıyordu: Karısına karşı benden yana çıkıyordu ve kızgınlık içinde ayağa kalkan büyükannem gidip odasına kapanıyordu. Büyükannemin kindarlığından korkan annem, tedirginlik içinde alçak sesle konuşuyor, babasını belli belirsiz bir şekilde haksız buluyordu; büyükbabam da omuzlarını silkip çalışma odasına çekiliyordu ve annem, büyükannemden özür dilemeye gitmem için bana ricalarda bulunuyordu. Kendi kudretimin tadını çıkarıyordum ben: Sanki Aziz Michel’dim ve Kötü Ruh’u mahvetmiştim. İşi tatlıya bağlamak için, umursamazlık içinde özür dilemeye gidiyordum sonunda. Bunun dışında onu taparcasına seviyordum; çünkü o, benim *büyükannemdi.* Ona Mamie demem istenmişti benden; aile reisine de Alsaceb adıyla Karl demem iyi olurdu. Karl ve Mamie, Romeo ve Juliette’ten, Philemon ve Baucis’den daha hoş geliyordu kulağa. Annem günde yüz kere, “Karlémamie bizi bekliyor; Karlémamie memnun olacaklar, Karlémamie...” diye tekrar ederek bu dört hecenin mahrem birliğiyle, kişilerin arasındaki yetkin uyumu boşuna hatırlatmıyordu bana.

Yarı yarıya aldanıyordum, ama tam aldanmış gibi görünüyordum: en azından kendi gözümde. Sözcük, gölgesini varlığın üzerine bırakıyordu ve ben, Karlémamie aracılığıyla ailenin sarsılmaz birliğini sürdürebilir ve Charles'ın meziyetlerinin çoğunu, Louise'in başından aşağı boca edebilirdim. Şüpheci ve günahkâr olan ve her zaman hatalara düşmeye hazır durumda olan büyükannem, meleklerin koluyla ve bir sözcüğün gücüyle zapt ediliyordu.

Tepeden tırnağa kötü insanlar vardı: örneğin, elimizden Alsace-Lorraine'i ve bütün saatlerimizi alan Prusyalılar. Nitekim geriye, büyükbabama bir grup Alman öğrenci tarafından armağan edilen ve şöminesini süsleyen siyah mermerden saat kalmıştı ve onların bu saati nereden çaldığını soruyordu insan. Benim için Hansi'nin kitapları almıyor ve resimleri de gösteriliyordu bana: Alsacelı amcalarıma çok benzeyen bu şişman ve pespembe adama hiç antipati duymuyordum. 1871'de Fransa'yı tercih eden büyükbabam, kimi zaman Gunsbach ve Pfaffenhofen'e gidip orada kalanları ziyaret ediyordu. Beni de götürüyorlardı. Trende bir Alman kontrolör büet sorduğu ya da kahvelerde, garson ne istediğimizi sormakta geciktiği zaman, Charles Schweitzer, yurtseverlik öfkesiyle kıpkırmızı kesilirdi; kadınlar kollarına yapışır ve "Charles! Neler geçiyor kafandan! Sınırdışı ederler bizi! Sonra sen ne olacaksın?" derlerdi. Büyükbabam sesini yükseltip "Etsinler de görelim, ben kendi yurdumdayım!" diye cevap verirdi. Beni, onun bacaklarına doğru iterlerdi; ona yalvarırcasına bakardım; sakinleşir ve kupkuru parmaklarını saçlarımın arasında gezdirerek içini çeker, "Bu yavru olmasaydı gösterirdim!" diye cevap verirdi. Bu sahneler işgalcilere kızmama değil, büyükbabamdan soğumama yol açıyordu. Zaten Charles, Gunsbach'da, haftada birkaç kere yengesine köpürmekten geri kalmıyordu: Peçetesini masanın üstüne atıyor ve kapıyı çarpıp çıkıyordu, oysa yengesi Alman değildi. Yemekten sonra ayaklarına kapanıp yalvarmaya ve hıçkırıklarla ağlamaya gidiyorduk; ama onun kılı kıpırdamıyordu. Büyükannemin yargısına katılmamak elde değildi: "Alsace'ın onun için hiçbir önemi yok, oraya böyle sık sık gitmemesi gerekir," derdi. Zaten bana saygılı davranmayan Alsacelıları pek sevmiyordum ve onları bizden ayırdıkları için de kızgın değildim. Pfaffenhofen'deki bakkal, Bay Blumenfeld'e gidiyor ve onu yok yere rahatsız ediyordum. Teyzem Caroline, annemi "uyarmıştı" bu konuda ve o da bu uyarıyı aktarmıştı bana; tek bir kere, Louise ve ben suç ortağıydık.

Louise, kocasının ailesinden nefret ediyordu. Strasbourg'da bir araya geldiğimiz otel odasında sanki aydan gelen tiz sesler duymuş ve pencereye koşmuştum: Askerler geçiyordu. Bu çocukça müzik eşliğinde Prusya'nın önümden geçtiğini görünce mutluluk duymuş ve ellerimi çırpmıştım. Büyükbabam iskemlesinden kalkmamıştı ve homurdanıyordu; annem yanıma gelip pencereden ayrılmam gerektiğini fısıldamıştı kulağıma. Biraz surat asarak dediğini yapmıştım. Doğrusu Almanlardan nefret ediyordum, ama bütün yüreğimle değil. Zaten Charles da, kaba milliyetçiliği pek az benimseme iznini veriyordu kendine. 1911'de Meudon'dan ayrıldık ve Paris'te, Le Goffe Sokağı, no l'e yerleştik. Büyükbabam emekliliğini istemek zorundaydı ve bizi geçindirmek için Yaşayan Diller Enstitüsü'nü kurdu; geçici olarak Paris'te bulunan yabancılara Fransızca öğretiliyordu burada, hem de dolaysız yöntemle. Öğrencilerin çoğu, Almanya'dan geliyordu. İyi para veriyorlardı. Büyükbabam, altınları hiçbir zaman saymadan ceketinin cebine koyuyordu; uyku tutmayan büyükannem de geceleyin, anneme söylediği gibi aşar vergisini "gizlice" almak için hole giriyordu. Kısacası, düşmanlar geçindiriyordu bizi; bir Fransız-Alman savaşı enstitünün yıkılmasına yol açacaktı: Charles, barıştan yanaydı. Üstelik bize yemeğe gelen iyi Almanlar da vardı: Louise'in kıskançlık dolu ufak bir gülüşle "Charles'ın Dulcinea'sı" dediği kırmızı yüzlü ve tüylü bir kadın romancı; annemi kapı aralığına çekip öpmeye çalışan dazlak bir doktor. Annem çekingen bir şekilde şikâyette bulunsa, büyükbabam, "Herkesle aramı bozuyorsunuz!" diye patlıyor, omuzlarını silkiyor ve "Hayal görmüşün sen kızım!" diyordu; kendini kabahatli hisseden de annem oluyordu. Bütün bu misafirler, meziyetlerim konusunda coşkuya kapılmamaları gerektiğini anlıyorlardı; uysallıkla okşuyorlardı beni; demek ki, kökenlerine rağmen belli belirsiz bir "iyi" kavramı vardı onlarda. Enstitünün kuruluş yıldönümünde yüzden fazla davetli ve kalitesiz şampanya vardı; annem ve Matmazel Moutet, Bach'ın dört el parçalarını çalıyorlardı; ben de, mavi muslin elbisemle, saçımda yıldızlar ve sırtımda kanatlarla bir davetliden ötekine gidiyor ve sepetimin içindeki mandalinalardan sunuyordum ve "*Gerçekten* bir melek bu!" diye bağrıştıklarını duyuyordum. Hadi canım, bunlar o kadar da kötü insanlar değil! Biz, kurban edilmiş Alsace'ımızın intikamını almaktan vazgeçmiyoruz kuşkusuz: Aile içinde, tıpkı Gunsbach ve Pfaffenhofen'deki kuzenlerimiz gibi, alçak sesle pis Almanları alaylarımızla öldürüyoruz; bir

Fransızca ödevde, “Charlotte, Werther’in mezarında çektiği acılar yüzünden kötürüm olmuştu,” diye yazan öğrenci kıza hiç bıkmadan belki yüz kere gülüyoruz; bir yemekte önündeki kavuna tedirginlikle bakan ve sonunda onu, hem çekirdekleriyle hem de kabuğuyla birlikte yiyen genç profesörle matrak geçiyoruz. Bu aptalca sözler, beni hoşgörülü olmaya yöneltiyordu: Almanlar aşağı düzeyden varlıklardı ve bizim komşularımız olmak gibi bir şansları vardı; biz de onlara bilgi götürecek, onları aydınlatacaktık.

O zamanlar bıyıksız bir öpüş, tuzsuz bir yumurta gibidir denirdi; ben de şunu ekleyeyim: Benim 1905 ile 1914 arasındaki hayatım da tıpkı bunun gibi Kötülüksüz bir iyilikti. Eğer insan ancak kendi karşıtıyla tanımlanıyorsa, ben, et ve kemik olarak tanımlanamazdım ve eğer sevgi ile nefret aynı madalyonun iki yüzüyse ben hiçbir şeyi ve hiç kimseyi sevmiyordum. Güzel bir şeydi bu: Çünkü aynı zamanda hem sevmeyi, hem de hoşa gitmeyi isteyemezsiniz. Hoşa gitmeyi ve sevmeyi de sevilmeyi de isteyemezsiniz.

Peki ben bir Nergisi miyim? Hayır bu bile değilim; başkalarını etkilemek istediğim için kendimi unutuyorum. Hem sonra, oyun macunlarından bir şeyler yapmam, çiziktirip durmam ve doğal gereksinimlerimi dile getirmem pek hoşuma gitmiyor benim; onların benim gözümde değer kazanmaları için, yetişkin bir insanın bu ürünlerim karşısında heyecanlanması gerekiyordu. Çok şükür alkışlar eksik değildi, benim anlaşılmaz sözlerimi de *Füg Sanatı’nı* da dinleseler, yetişkinlerin hepsi bir fesat topluluğu üyesi gibi kötü kötü gülünmüyorlardı. Bu, benim aslında ne olduğumu açığa vuruyordu: Ben bir kültür varlığıydım. Kültür içime sızmıştı benim ve ben, onu, su birikintilerinin, geceleyin ısılarını verdikleri gibi, ışınlarımla aileme yansıtıyordum.

Ben hayatıma nasıl başladımsa öyle öleceğim kuşkusuz; hep kitapların arasında. Büyükbabamın çalışma odasında her tarafta kitaplar vardı; onların ancak ekim ayından biraz önce yılda bir kere tozunun alınmasına izin veriliyordu. Daha okumayı öğrenmeden, onlara ilişkin düşler kuruyordum; dik ya da eğik duran dümdüz taşlardı onlar; kitaplığın raflarında, tuğlalar gibi tıkış tıkış duruyorlardı ya da dikili taşlar gibi saygıdeğer aralıklarla yer almışlardı. Ailemin zenginliğinin onlara bağlı olduğunu hissediyordum. Hepsi birbirine benziyordu; ufacık bir tapınakta sıçrayıp oynuyordum ve bu tapınak benim doğduğumu görmüş olan ve

ölümünü de görecek olan ve sürekliliği, geçmişim kadar sakin bir geleceği bana emniyet içinde sunan tıkız ve kadim anıtlardan oluşuyordu. Tozları, ellerime şan şeref kazandırsınlar diye onlara gizlice dokunuyordum, ama ne yapacağımı pek bilmiyordum onlarla ve anlamadığım törenlere her gün tanıklık ediyordum: Anneannemin eldivenlerini iliklemesine ihtiyaç duyacak kadar beceriksiz olan büyükbabam, bu kültür nesnelerini, ayin yapan bir rahibin ustalığıyla elliyordu. Dalgın bir hava içinde, masanın çevresinde durup iki adımda odayı geçerek, hiç tereddüt etmeden bir kitabı eline aldığını, seçmek için hiç zaman kaybetmediğini, koltuğuna dönerken sayfalarını karıştırdığını ve başparmağı ile işaretparmağının uyumlu bir hareketiyle daha oturur oturmaz bir anda "gerekli sayfayı" bulup açtığını görmüş ve bunu yaparken ayakkabı gıcırtısına benzeyen bir ses çıkardığını belki bin kere duymuştum. Kimi zaman istiridye gibi ortasından ikiye ayrılan bu kutuları gözlemlemek için yaklaşıyordum ve iç organlarının çıplaklığını görüyordum birden: Bunlar soluk renkli, rutubetli, hafifçe kabarmış, küçük siyah damarlarla kaplı olan ve mürekkebi içip mantar gibi kokan sayfalardı.

Büyükannemin odasındaki kitaplar yatık durumdaydı; bir kitaplıktan ödünç alıyordu onları ve hiçbir zaman iki taneden fazlasını bir arada görmemiştim. Bu ıvır zıvır kitaplar, yumuşak ve parıltılı sayfaları yaldızlı kâğıttan kesilmişe benzediği için yılbaşı şekerlemelerini hatırlatırdı bana. Parlak, beyaz ve neredeyse yepyeniydiler ve küçük sırlar için bir bahaneydiler. Her cuma günü, büyükannem sokağa çıkmak için giyiniyor ve *"Onları* geri vereceğim," diyordu, geri döndüğünde, şapkasını ve siyah tülünü çıkardıktan sonra, manşonundan çekip çıkarırdı bu kitapları ve ben aldatılmış gibi, "Aynı kitaplar mı bunlar?" diye düşünürdüm. Anneannem, daha sonra onları titizlikle "kaplar", aralarından birini seçer, pencerenin yanında koltuğuna kurulur, yuvarlak gözlüğünü takar, mutluluk ve yorgunlukla iç geçirir ve daha sonra Joconde'un dudaklarında keşfettiğim hafif ve şehvetli bir gülümsemeyle gözkapaklarını indirirdi; annem de, susmamı işaret ederdi bana ve ben, ayinleri, ölümü, uykuyu düşünür; kutsal bir sessizlikle doldururdum içimi. Zaman zaman, hafifçe kıkırdardı Louise; kızını çağırır, bir satırı işaret ederdi ve iki kadının suç ortaklığı dolu bakışları karşılaşırdı. Ama ben, bu cicili bicili kitapları sevmiyordum; onlar davetsiz misafirlerdi ve büyükbabam bu kitapların yalnızca kadınlara özgü olan değersiz bir tapınmanın nesneleri olduğunu açıklamaktan geri

kalmazdı. Pazar günü, yapacak bir şeyi olmadığı için karısının odasına girer ve söyleyecek bir söz bulamadan karşısına dikilirdi onun ve herkes ona bakardı, parmaklarıyla camda trampet çalar gibi yapar ve kafası bomboş, Louise dönüp elindeki romanı kapardı. Karısı, "Charles sayfamı kaybettireceksin bana!" diye bağırırdı öfkeyle. Büyükbabam, kaşlarını kaldırıp okumaya koyulur ve ansızın işaretparmağıyla vururdu kitaba ve "Anlamıyorum!" derdi. Büyükannem, "Niçin anlayacakmışsın, sen gizli anlamları arıyorsun," diye cevap verirdi. Büyükbabam da, kitabı masanın üzerine atıp omuz silkerek çekip giderdi.

Hiç kuşkusuz haklıydı o, çünkü meslekten bir adamdı. Biliyordum bunu: Kitaplığın bir rafında duran kalın kartonlu ve kahverengi bezle kaplı ciltleri göstermişti bana ve "Yavrum, bunları büyükbaban yazdı," demişti. Ne kadar gururlansam yeriydi! Ben, kutsal nesneler yaratan bir zanaatkârın torunuydum ve o, bir org yapımcısı ya da din adamlarına elbise diken bir terzi kadar saygıdeğerdi. Çalışırken gördüm onu: *Deutsches Lesebuch* her yıl yeni bir baskı yapıyordu. Tatillerde, bütün aile, baskı provalarını sabırsızlıkla bekliyordu: Charles bir şey yapamamaya tahammül edemiyordu; boşu boşuna zaman geçirince öfkeleniyordu. Postacı, iri ve yumuşak paketleri getiriyordu sonunda; ipler makasla kesiliyordu ve büyükbabam, baskı provalarını yemek masasının üzerine seriyordu ve kırmızı çizgilerle haşat ediyordu; her dizgi yanlışında dişlerinin arasından küfürler savuruyordu, ama ancak hizmetçi masayı kurmak için geldiği zaman haykırıyordu. Herkes memnundu. Bir iskemlenin üzerine çıkmış olan ben, bu kana bulanmış siyah satırları vecit içinde seyrediyordum. Charles Schweitzer, bana öldürücü bir düşmanı olduğunu öğretmişti: Yayıncısıydı bu. Büyükbabam hiçbir zaman hesap kitap bitmemişti; kayıtsızlıktan ötürü savurgandı ve gösteriş merakında ötürü de eliaçıktı; ama daha sonraları, güçsüzlüğün ve ölüm korkusunun sonucu olan o hastalığa, yani seksenlik ihtiyarların cimrilik hastalığına yakalanmıştı. O zaman, bu hastalık, garip bir güvensizlik şeklinde dile geliyordu: Posta havalesiyle yazarlık ücretini aldığında, boğazını kestiklerini haykırarak söyleyip ellerini gökyüzüne kaldırıyor ya da anneannemin odasına gidip üzüntülü bir şekilde, "Yayıncım, beni dağ başında yakalamış gibi soyuyor," diyordu. İnsanın insanı sömürdüğünü, şaşkınlık içinde işte böyle anladım. Ama iyi ki, sınırlı olan bu iğrenç olay sayılmazsa, dünya yine de çok iyi bir

düzene sahipti; patronlar, işçilerine, yeteneklerine göre ellerinden geleni veriyorlardı. Peki yayıncı denen bu vampirler, büyükbabamın kanını emerek bu dünyayı niçin berbat ediyorlardı? Fedakârlığı karşılık bulamayan büyükbabama saygım arttı böylece: Öğretmenliği bir rahiplik ve edebiyatı bir tutku olarak görmeye çok erkenden yöneltilmiştim.

Okuma bilmiyordum henüz, ama *kendi* kitaplarımın olmasını isteyecek kadar züppeydim. Büyükbabam, o namussuz yayıncısına gitmiş ve ondan Şair Maurice Bouchor'un *Masallar*'ını almıştı bana. Bunlar folklordan yararlanılarak yazılmış ve büyükbabamın dediğine göre, dünyayı hâlâ bir çocuğun gözüyle gören bir insan tarafından, çocukların hoşuna gidecek şekilde kaleme alınmışlardı. Ben de hemen, sahiplenme törenlerine başlamak istedim. O iki küçük cildi aldım, kokladım, elledim, umursamazlıkla "tam sayfasından" açtım ve gıcırdattım onları. Ama ne yapsam boştu: Onlara sahip olduğumu hissedemiyordum. Baba muamelesi yaptım onlara; pışpışladım, kucakladım, dövdüm; ama hepsi boşunaydı. Gözyaşlarına boğularak sonunda annemin dizlerine bıraktım onları. Annem, gözlerini elindeki işinden kaldırıp "Sevgili yavrum, ne okumamı istiyorsun benden? Perileri mi?" dedi. Ben, inanmazcasına soruyordum: "Periler bunun *içinde* mi?" Oysa bu hikâyeyi biliyordum; annem beni yıkarken ve kolonyayla friksiyondan geçirirken, elinden kayan sabunu banyonun içinde bulmaya çalışırken, bu bildiğim hikâyeyi dalgın dalgın dinliyordum. Gözüm, bütün sabahlarımın genç kızı olan Anne-Marie' den başkasını görmüyordu; kulaklarım, onun kölece yaşamıyla tedirginleşmiş sesinden başka bir şey duymuyordu; bitiremediği cümlelerinden, her zaman geciken sözcüklerinden, hemen yenilip bozguna uğrayan ve sesinin yıpranması içinde ortadan silinip giden ve bir sessizlikten sonra yeniden ortaya çıkan kendine ansızın güvenişlerinden hoşlanıyordum. Anlattığı hikâye, bir vesileydi, kendi kendine yaptığı konuşmaların bağını oluşturuyordu. Annem konuştukça, yalnız ve gizliydik; insanlardan, tanrılardan, rahiplerden uzaktık; öteki marallar ve perilerle birlikte ormanda iki maraldık; tüm bir kitabın sabun ve kolonya kokan dünyevi hayatımızı dile getirmek için yazılmış olduğuna inanasım gelmiyordu.

Anne-Marie, beni küçük sandalyemde karşısına oturtuyor, öne eğiliyor, gözkapaklarını indiriyor ve uykuya dalıyordu. Bu heykelimsi çehreden, alçıyı akla getiren bir ses çıkıyordu. Aklımı kaçıracak gibi oluyordum: Kim anlatıyordu hikâyeyi, ne anlatıyordu ve kime anlatıyordu?

Annem ortadan kaybolmuştu, bir gülüş, bir sırdaşlık işmarı bile yoktu; sürgündeydim ben. Onun dilinin de ne olduğunu anlayamıyordum. Bu güveni nereden alıyordu o? Bir an sonra anlamıştım: kitaptı konuşan. İçime korku salan cümleler çıkıyordu bu kitaptan; bunlar gerçek kırkayaklardı; heceler ve harfler kaynaşıyordu içlerinde; çift seslilerini uzatıp çift sessizlerini titriyorlardı; şarkımsı, genizsel, iç geçirmelerle ve duraksamalarla kesintiye uğramış ve bilinmeyen sözcüklerle dopdolu olarak, bana hiç aldırmadan, kendi kendilerinden ve dolambaçlarından hoşnutluk duyuyorlardı; kimi zaman, daha ben anlamadan ortadan kaybolurlardı; bazen de önceden kavrıyordum anlamlarını ve onlar, bana bir virgül bile bağışlamaksızın sonlarına doğru soylu bir şekilde yuvarlanıp gidiyorlardı. Bu söylemler bana yönelik değildi kuşkusuz. Hikâye ise, bayramlık elbiseleri içindeydi; oduncu, karısı, kızları ve peri; evet bütün bu sıradan insanlar bizim benzerlerimizdi ve bir yücelik kazanmışlardı: Partallarından görkemli bir şekilde söz ediliyordu ve sözcükler nesnelere damgalarını vuruyor, eylemleri tapınmalara, olayları da törenlere dönüştürüyorlardı. Birisi sorular sormaya başlamıştı; okul kitapları yayınlamakta uzmanlaşmış olan ve genç zekâları etkileyip geliştirme fırsatını hiç kaçırmayan büyükbabamın yayıncısıydı herhalde bu. Bir çocuk sorguya çekiliyor gibi geliyordu bana: Oduncunun yerinde olsa ne yapacaktı o? İki kız kardeşten hangisini seçecek ve beğenecekti? Niçin böyle yapacaktı? Babette'in cezalandırılmasını onaylıyor muydu? Ama bu çocuk tam anlamıyla ben değildim ve cevap vermekten korkuyordum. Ama yine de cevap veriyordum ve güçsüz sesim yitip gidiyor ve ben kendimi bir başkası olmuş gibi hissediyordum. Anne-Marie de, kör kâhin kadın görünümüyle bir başkasıydı; ben bütün annelerin çocuğuydum ve Anne-Marie de bütün çocukların annesiydi sanki. Okumayı sona erdirdiği zaman, onun elinden çekip alıyordum kitapları ve teşekkür ederim bile demiyordum.

Aradan epey zaman geçince, beni kendimden çekip alan bu mekanizmadan hoşlandım: Maurice Bouchor, mağazaların kadın eşyası satan bölümlerinin sorumluları gibi, çocukluğumun üzerine evrensel bir ilgiyle eğiliyordu ve bu benim hoşuma gidiyordu. Doğaçtan anlatılan hikâyelere, önceden düşünülüp hazırlanmış hikâyeleri tercih ediyordum; sözcüklerin şaşmaz bir biçimde art arda gelişleri duyarlığımı etkiliyordu: Her okumada, bu sözcükler, hiç değişmeden aynı düzen içinde geri

geliyorlardı ve ben onları bekliyordum. Annie-Marie'nin hikâyelerinde, kahramanlar, tıpkı onun gibi rasgele mutluluklarla yaşıyorlardı; alınyazıları ediniyorlardı onlar. Kilisedeki büyük ayindeydim ve adlarla olayların ebedi dönüp gelişlerine tanıklık ediyordum.

O zaman, annemi kıskandım ve rolünü elinden almaya karar verdim. *Tribulations d'un Chinois en Chine*[5] adlı kitabı kaptım ve bir merdiven altı odasına götürdüm onu; orada, portatif bir karyolanın üzerine tüneyip okuyor gibi yapmaya koyuldum; siyah satırlarını hiçbirini atlamadan izliyor ve yüksek sesle kendime bir hikâye anlatıyordum; hem de bütün heceleri telaffuz ederek. Ama yakalandım ya da kendimi yakalattım; haykırıp durdular ve bana alfabeyi öğretmek zamanının geldiğine karar verdiler. İlmihal öğrenen bir çocuk gibi gayretliydim; kendime özel dersler bile veriyordum; elimde Hector Malot'nun *Sans Famille'i*[6] olduğu halde portatif yatağımın üzerine tırmanıyordum; bu kitabı ezbere biliyordum ve yarısını kendi kendime söyleyip yarısını da okuyarak, sayfaları art arda ve tek tek çeviriyordum; son sayfayı çevirdiğim zaman, okumayı öğrenmiştim artık.

Sevinçten deli oluyordum: Küçük botanik koleksiyonlarında kuruyup kalmış olan bu sesler; büyükbabamın bakışlarıyla canlandırdığı, okuyup anladığı, ama benim anlamadığım bu sesler, artık benim malım olmuştu! Onları dinleyecektim, törensel söylemlerle dolduracaktım benliğimi ve her şeyi bilecektim. Kitaplıkta dolaşmama izin veriliyordu ve ben insan bilgeliğine saldırıya geçiyordum. Beni ben yapan şey buydu işte. Yahudi düşmanlarının, bu insanları, doğanın verdiği dersler ve sessizlikler konusunda cahil olmakla suçladıklarını yüzlerce kere duymuştum; buna, "Öyleyse, ben onlardan daha fazla Yahudiyim," diye cevap veriyordum. Köylü çocuk yaşantısının zengin hatıraları ve tatlı saçmalıkları denen şeyler yoktu bende. Toprağı hiçbir zaman kazmamış ya da kuş yuvası aramamıştım; ot toplamamıştım ve kuşlara taş atmamıştım. Ama kitaplar, kuşlarım ve yuvalarım, evcil hayvanlarım, ahırım ve kırlarım olmuştu; kitaplık, bir aynada da yansıyan dünyaydı; onun genişliğine, çeşitliliğine, önceden kestirilemezliğine sahipti. İnanılmaz serüvenlere atılıyordum; altında kalabileceğim çığ tehlikelerini göze alarak, iskemlelere, masalara tırmanmak gerekiyordu. Üst raftaki kitaplara uzun süre ulaşamadım; ötekileri de henüz keşfettiğim zaman elimden aldılar; saklanmış olanlar da vardı; aldım onları, okumaya başladım; yeniden yerlerine koyduğumu

sanıyordum, ama bulmam bir hafta sürüyordu. Korkunç şeylerle karşılaştım: Bir albüm açıyor, renkli bir sayfayla karşılaşıyordum; tiksinç böcekler kaynaşıyordu gözümün önünde. Halının üzerine yatarak, Fontenelle, Aristophanes ve Rabelais ile çetin yolculuklar yapıyordum; cümleler, tıpkı nesneler gibi direnç gösteriyordu bana, onları gözlemlemek, çevrelerinde dolanmak, uzaklaşıyor gibi yapmak, ansızın üzerlerine gelmek ve onları habersiz yakalamak gerekiyordu; ama çoğu zaman sırlarını saklıyorlardı. La Pérouse, Magellan ve Vasco de Gama'ydım ben; acayip yerliler buluyordum: Aleksandrin ile yapılmış bir Terentius çevirisinde *"Héatontimoroumenos"*[7] bir karşılaştırmalı, edebiyat kitabında *"idiosyncrasie",*[8] *Apocope,*[9] *Chiasme,*[10] *Parangon*[11] gibi yüzlerce başka anlaşılmaz ve uzak ilkel insan, bir sayfa çevrilince ortaya çıkıyordu ve yalnızca ansızın görünmeleri, bir paragrafı söküp dağıtıyordu. Bu katı ve kara sözcüklerin anlamını on ya da on beş yıl sonra öğrendim; bugün bile saydam değillerdir ve belleğimin humusudurlar.

Kitaplıkta, Fransız ve Alman klasiklerinden başka pek az kitap vardı. Gramer kitaplarının yanı sıra, birkaç ünlü roman, Maupassant'ın *Seçme Hikâyeler'i;* sanat kitapları olarak bir *Rubens*, bir *Van Dyck,* bir *Dürer,* bir *Rembrandt* vardı ve bunları, büyükbabama, yılbaşı armağanı olarak öğrencileri vermişti. Cılız bir evrendi bu. Ama *Büyük Larousse*, benim her şeyimdi: Yazı masasının arkasındaki sondan bir önceki raftan rasgele bir cilt alıyordum; A-Bello, Belloc-Ch ya da Ci-D, Mele-Po ya da Pr-Z (bu hece bileşimleri, evrensel bilginin bölümlerini belirten özel adlar haline gelmişlerdi: Örneğin bitki ve hayvan örtüleriyle, kentleriyle, büyük adamlarıyla ve savaşlarıyla, Ci-D, Pr-Z bölgeleri vardı) ve bu cildi büyükbabamın yazı altlığı üzerine güçlükle koyuyordum, açıyordum onu ve gerçek kuşları yuvalarından kaçırıyordum, gerçek çiçekler üzerine konmuş gerçek kelebekleri kovalıyordum. İnsanlar ve hayvanlar canlı olarak oradaydılar; gravürler onların bedeniydi, metin de ruhları ve tekil özleriydi; dışarıda, ana örneklerine az çok yaklaşan, ama onların yetkinliğine hiçbir zaman ulaşamayan silik taslaklara rastlanıyordu, ancak: Hayvanat bahçesindeki maymunlar, daha az maymun, Luxembourg bahçesinde insanlar da daha az insandılar. Durumum gereği Platoncu olan ben, bilgiden bu bilginin nesnesine yöneliyordum; fikirde, nesneden daha fazla gerçeklik buluyordum; çünkü bana kendini ilk önce veren fikirdi ve bir nesne gibi

veriyordu. Evrene, kitaplarda rastladım ben; özümlenmiş, sınıflandırılmış, etiketlenmiş ve düşünülmüş bir evrendi bu, ama yine de korkunçtu ve ben, kitabi deneyimlerimin karmakarışıklığını, gerçek olayların rastlantısal akışından ayırt edemedim. İçinden sıyrılmak için otuz yıl harcadığım felsefi idealizmim buradan kaynaklanıyor işte.

Günlük yaşam, dupduru ve saydamdı; yüksek sesle ve kolayca anlaşılabilecek şekilde konuşan, kesin görüşlerini milletlerin bilgeliğine dayandıran ve kendilerini sıradan insanlardan ancak, çok iyi bildiğim bir ruh yapmacıkçılığıyla ayırt etme tenezzülünde bulunan dengeli insanlarla görüşüyorduk. Daha açıklanır açıklanmaz, görüşleri kristalimsi ve sade bir apaçıklıkla ikna ediyordu beni; davranışlarını haklı çıkarmak istediklerinde, gerçek olmamaları düşünülemeyecek kadar sıkıcı nedenler ileri sürüyorlardı; bile isteye ortaya döktükleri vicdan sorunları, örnek olacak yerde tedirgin ediyordu beni; bunlar her zaman aynı olan ve önceden çözülen sahte sorunlardı; kabullendikleri zaman, hatalarının pek önemi yoktu: acelecilik ve haklı, ama hiç kuşkusuz abartılı bir kötü ruh hali doğru yargı vermelerini önlemişti; çok şükür, zamanında fark etmişlerdi bunu; orada bulunmayanların daha ağır olan hataları ise, hiçbir zaman bağışlanmaz değillerdir: Evde, başkaları hakkında kötü söz söylenmezdi, yalnızca karakter kusurları üzüntü duyularak saptanırdı. Dinliyordum, anlıyordum, onaylıyordum ve bu sözleri güven verici buluyordum; haksız da değildim, çünkü bu sözler, güven vermeyi amaçlıyordu; çaresi olmayan hiçbir şey yoktu ve ta derinlerde, hiçbir şey kıpırdamıyordu; yüzeydeki beyhude kıpırdamalar, kaderimiz olan ölüm dinginliğini saklayamazdı.

Misafirlerimiz gittiği zaman, tek başıma kalıyordum; bu can sıkıcı mezarlıktan kaçacak ve hayata, kitapların çılgınlığına kavuşacaktım. Bu kitaplardan birini açmam, onda tedirgin edici ve insanlıkdışı düşünceleri bulmama yetiyordu ve bu düşüncelerin şatafatı ve karanlık yanları anlayış gücümü aşıyordu: Bir fikirden ötekine atlıyordum ve bu öylesine hızla gerçekleşiyordu ki, bir sayfada belki yüz kere ipin ucunu kaçırıyordum ve hem şaşkın, hem yitik bir halde kendi hallerine bırakıyordum onları. Büyükbabamın hiç şüphesiz inanamayacağı, ama yazılı şeylerin göz kamaştırıcı hakikatini taşıyan olaylarla karşılaşıyordum. Kişiler, haber vermeksizin ortaya çıkıyorlardı; birbirlerini seviyorlardı, bozuşuyorlardı, boğazlaşıyorlardı; hayatta kalan ise hicran içinde mahvoluyordu; biraz önce öldürdüğü arkadaşına ya da nazenin metresine mezarda kavuşuyordu. Peki

benim ne yapmam gerekiyordu? Yetişkinler gibi suçlamam, kutlamam ve bağışlamam mı isteniyordu benden? Ne var ki bu garip adamlar, bizim ilkelerimize hiç de uyuyorlarmış gibi görünmüyorlardı; davranışlarının nedenleri açıklansa bile, aklım almıyordu bunları. Brutus oğlunu öldürüyordu ve Mateo Falcone[12] de aynı şeyi yapmıyordu. Bu tür davranışlar çok yaygın gibi görünüyordu. Ama çevremde hiç kimse böyle bir şey yapmamıştı. Büyükbabam, Meudon'da, Amcam Emile ile bozuşmuştu ve onların bahçede bağrışıp durduklarını duymuştum; ama büyükbabam, amcamı öldürmeyi aklından geçirmemişti sanırım. Çocuklarını öldüren babalar hakkında nasıl bir yargı veriyordu acaba? Ben kendimi bütün bunlardan uzakta tutuyordum; babasız olduğum için hayatım tehlikede değildi ve bu törensel öldürmeler, biraz eğlendiriyordu beni; ama bunlara ilişkin hikâyelerde, tedirgin olmama yol açan bir onaylamanın olduğunu hissediyordum. Miğferiyle, elinde çıplak kılıcıyla, zavallı Camille'in peşinden koşan Horace'ı gösteren gravüre tükürmemek için zor tutuyordum kendimi. Karl, kimi zaman şu mısraları mırıldanırdı:

On n' peut pas ét'plus proch' parents
Que frère et soeur assurément...[13]

Aklımı karıştırıyordu bu; kaderin cilvesi sonucu bir kız kardeşim olsaydı, bana Anne-Marie'den, Karlémami'den daha yakın mı olacaktı? Öyleyse âşığım olurdu o benim. Âşık, Corneille'in trajedilerinde sık sık karşılaştığım ve henüz anlamını açıkça kavramadığım bir sözcüktü. Âşıklar birbirlerini öpüyor ve aynı yatakta yatıyorlardı (garip bir şeydi bu; annem ve benim gibi niçin birbirinin aynı iki ayrı yatakta yatmıyorlardı?). Daha fazlasını bilmiyordum; ama bu fikrin ışıklı yüzeyinin altında tüylü bir kitle olduğunu sezinliyordum. Her halükârda erkek kardeş olarak bu en yakın akrabamla cinsel ilişkiye girecektim. Düşlüyordum bunu. Bir düşünce sapışı mı? Yoksa yasaklanmış duyguların kamufle edilmesi mi? Evet, bu olabilir. Benden büyük bir kız kardeşim vardı; annemdi bu; ben bir küçük kız kardeşim olsun istiyordum. Bugün -1963- bile, beni heyecanlandıran biricik akraba bağı budur.[14] Kadınlar arasında bir türlü karşıma çıkmayan bu kız kardeşi aramak gibi vahim bir hatayı sık sık işledim: Davam reddedildi ve masrafları ödemeye mahkûm oldum. Ama yine de, şu satırları

yazarken, Camille'in öldürülmesine duymuş olduğum öfkeyi yeniden yaşamaktayım; Camille öyle körpe, öyle canlıydı ki, bu yüzden belki de Horace'ın işlediği cürümü düşünüp antimilitarist oldum ben; askerler, kız kardeşlerini öldürürler her zaman. Bu asker müsveddesine ne yapacağımı bilirdim ben! Önce darağacına gönderirdim! Sonra işkembesine on iki kurşun! Sayfayı çeviriyordum ve hurufat karakterleri hatamı kanıtlıyordu bana: Kız kardeş katilliğine *beraat* vermek gerekiyordu. Bir süre yalancı hedefe kanmış boğa gibi, burnumdan soluyor ve ayağımla toprağı eşeliyordum. Sonra öfkemi küflendiriyordum hemen. Dünya böyleydi işte; ondan ders çıkarmalıydım; daha çok gençtim. Her şeyi tersinden anlamıştım; oysa bu, beraatın gerekli olduğu, anlamını kavramadığım ya da sabırsızlıkla atlayıp geçtiğim birçok aleksandirinle temellendirilmişti. Bu kesinsizliği ve öykünün her yönüyle elimden kaçıp gitmesini seviyordum: Beni başka yerlere götürüyordu bu. *Madame Bovary'nin* son sayfalarını yirmi kere tekrar tekrar okudum; sonunda paragrafları tüm olarak ezberlemiştim, ama zavallı dul adamın davranışın pek anlayamamıştım. Mektuplar bulmuştu o; sakal bırakmasının nedeni bu muydu acaba? Rodolphe'a kötü kötü bakıyordu; demek hınç duyuyordu ona; ama *ne yüzünden* - ona niçin, "Size kızmıyorum," diyordu? Rodolphe onu niçin "komik ve biraz da adi" buluyordu? Ve nihayet, Charles Bovary, üzüntüden mi, hastalıktan mı ölüyordu? Her şey bittiğine göre doktor onun içini niçin açıyordu? Bu dik kafalı ve sonu gelmez dirençten zevk alır hale gelmiştim; şaşkın ve bitkin halde, anlamadan anlamanın ikircikli tadını çıkarıyordum: Dünyanın karanlık karmaşıklığıydı bu; aile içinde büyükbabamın rahatlıkla sözünü ettiği insan yüreği, kitaplar dışında, yavan ve bomboş bir şeydi. Baş döndürücü adlar, ruh halimi belirliyor, nedenini bilmediğim dehşetlere ve melankolilere düşürüyordu beni. "Charbovary," diyordum ve buradan başka hiçbir yerde partallar içinde bir avluda dolaşan, uzun boylu, sakallı bir adam görmüyordum; dayanılmaz bir şeydi bu. Bu tedirginlik dolu tatların kaynağında, iki çelişkili korkunun bileşimi vardı. Bir, masal dünyasına balıklama dalıp Horace ve Charbovary ile birlikte, orada Le Goff Sokağı'nı, Karlémami'yi yeniden bulmak umudu olmaksızın sonu gelmez yolculuklara çıkmaktan korkuyordum. Ve öte yandan, bu art arda gelen cümlelerin, yetişkin okurlara, benden kaçan anlamlar sunduklarını sezinliyordum. Gözlerim aracılığıyla bildiğimden çok daha zengin zehirli sözcükleri sokuyordum beynime; garip bir güç, söz aracılığıyla beni ilgilendirmeyen

kızgın adamların öykülerini oluşturuyordu içimde; korkunç bir elem, bir yaşam yıkıntısıydı bu; yoksa mikrop kapmaya, zehirlenerek ölmeye doğru mu gidiyordum? Söz'ü özümlemiş, imge tarafından özümlenmiş olarak, kendimi ancak bu iki eşzamanlı tehdidin uyuşmazlığıyla kurtarıyordum. Akşam bastırdığında, sözlerin vahşi ormanında yolumu kaybetmiş olarak ve en ufak bir gürültü duyunca titreyerek, parkenin çıtırtılarını, ünlemler sanarak, dili, insansız ve işlenmemiş saf halinde keşfettiğimi düşünüyordum. Annem içeri girip ışığı yakarak, "Zavallı yavrucuğum, gözlerini harap ediyorsun ama!" diye haykırdığı zaman ne kadar ödlek bir rahatlıkla ve hayal kırıklığıyla aile hayatının bayağılığı içine nasıl da düşüyordum yeniden! Tüylerim diken diken oluyordu, sıçrayarak ayağa kalkıyordum, bağırıyordum, koşuyordum ve maskaralık ediyordum. Ama yeniden ele geçirilen bu çocukluğa ulaşıncaya kadar, içim içimi yiyordu; kitapların sözünü ettiği şey *neydi?* Kim yazmıştı bunları? Niçin yazmışlardı? Bu tedirginliklerimi büyükbabama açıkladım; o da düşündükten sonra benim bütün bunlardan kurtarılmamın zamanı geldiğine karar verdi ve bunu da üzerimde her zaman etkisi kalacak kadar iyi bir şekilde yaptı.

Beni, uzattığı bacağı üzerinde hoplattı ve şöyle bir şarkıyı söylemekten de geri kalmadı: "*Küçücük atıma atlayınca ben, tırısa kalkınca yellenir gider,*" şaşkınlık içinde gülüyordum. Ama şarkı söylemiyordu artık; beni dizlerine oturtup gözlerimin içine baktı ve resmî bir sesle, "Ben bir insanım ve insani olan hiçbir şey bana yabancı değildir," dedi. Ama abartıyordu büyükbabam, Platon'un şairlere yaptığı gibi, Karl da, kendi Devlet'inden mühendisleri, tüccarları ve belki de subayları kovuyordu. Fabrikalar, kırsal alanı mahvediyordu ve büyükbabam, soyut bilimlerde yalnızca soyutluğu seviyordu. Temmuz ayının ikinci yarısını geçirdiğimiz Guérigny'de, amcam George, dökümhaneleri ziyaret etmeye götürüyordu bizi; kaba ve kötü giyimli adamlar çarpıp geçerlerdi bize; korkudan ve can sıkıntısından ölecek gibi olurdum; büyükbabam, kibarlık olsun diye ıslık çalarak bakardı demirin eriyip akmasına; ama gözleri ölü gözlerinden farksızdı. Oysa, ağustos ayında Auvergne'de, büyükbabam, köylerde araştırmalar yapar, kadim duvarlar önünde durur, bastonunun ucuyla tuğlalara vurur ve heyecanlı bir şekilde, "Yavrum, işte bu gördüğün bir gallo-romain duvardır," derdi. Dinsel mimarlık eserlerini de takdir ediyordu ve Papa taraftarlarından nefret ettiği halde, Gotik sanat

ürünüyseler, kiliselere girmekten hiç geri kalmazdı; Roman sanatı ürünü kiliselere girmesi ise, o anki ruh haline bağlıydı. Konserlere pek gitmiyordu, ama eskiden çok gitmişti; Beethoven'i, onun müziğinin ihtişamını ve koskoca orkestraları seviyordu; Bach'ı da seviyordu, ama pek coşku duymadan. Kimi zaman piyanonun başına gider, oturmaksızın, kaskatı parmaklarıyla birkaç akor çıkarırdı. Büyükannem de kıskıs gülerek, "Charles beste yapıyor," derdi. Erkek çocukları ve özellikle Georges, Beethoven'den nefret eden ve oda müziğini her şeyin üstünde tutan yorumculardı. Bu görüş ayrılıkları, tatlı bir dille, "Schweitzerler müzisyen doğmuşlardır," diyen büyükbabamı rahatsız etmiyordu. Doğuşumdan sekiz gün sonra, bir kaşık tıngırtısından hoşlanmış gibi göründüğümde, çok iyi bir kulağa sahip olduğumu ileri sürmüştü büyükbabam.

Vitraylar, payanda kemerleri, kabartmalı kapılar, koro şarkıları, tahta ya da taş haçlar, manzum Derin Düşünceler ya da Şiirsel Uyumlar; evet bütün bu Sanat ve Edebiyat Ürünleri, doğrudan doğruya Tanrısal-olana götürüyordu bizi. Doğa güzelliklerini bunlara eklemek de işin cabasıydı. Aynı soluk, Tanrı'nın eserlerini ve insanın yaptığı eserleri şekillendiriyordu; aynı gökkuşağı, çağlayanların köpüğünde parıldıyor, Flaubert'in satırları arasında yansıyor, Rembrandt'ın ışık-gölge üslubu yapıtlarında yanıp sönüyordu; Yüce Ruh'tu bu. Ve Yüce Ruh, Tanrı'ya insanlar hakkında söz ediyor ve insanlara Tanrı'dan kanıtlar getiriyordu. Büyükbabam, Güzellik'te, Hakikat'in ete kemiğe bürünmüş varlığını ve en yüksek özlemlerin kaynağını görüyordu. Bazı olağanüstü durumlarda (örneğin dağlarda bir fırtına patladığından ya da Victor Hugo'ya ilham geldiğinde), Hakikat'in, Güzel'in ve İyi'nin kaynaştığı Yüce Nokta'ya ulaşılabilirdi.

Dinimi bulmuştum artık: Hiçbir şey bir kitaptan daha önemli görünmüyordu bana. Kitaplığı, bir tapınak olarak görüyordum. Bir "molla"nın torunu olan ben, dünyanın çatısında, altıncı katta, Ana Ağacın en yüksek dalına tünemiş olarak yaşıyordum: Ağacın gövdesi asansör kabinesiydi. Balkona çıkıyor; yoldan gelip geçenlere küçümseyerek bakıyor, benim gibi sarı bukleleri ve körpe bir kadınsılığı olan akranım komşu kız Lucette Moreau'yu parmaklıkların arasından selamlıyordum. Sonra *cella*'ya[15] ya da *pronaos'a*[16] geçiyordum, ama hiçbir zaman *kendim* olarak aşağı inmiyordum oralardan; annem beni Luxembourg Bahçesi'ne götürdüğünde, yani her gün, önemsiz yanlarımı bu bayağı yerlere adeta

ödünç veriyordum; ama şanlı bedenim tüneğinden hiç ayrılmıyordu ve sanırım hâlâ oradadır. Her insanın doğal bir yeri vardır; gurur da değer de saptamaz onun yüksekliğini, ama çocukluk karar verir her şeye. Benimki, damlara bakan bir Paris altıncı katı. Vadilerde uzun zaman boğulur gibi oldum, ovalardan bıktım: Mars gezegeninde sürünüyordum, basınç eziyordu beni; yeniden neşelenmem için bir köstebek yuvasının üzerine çıkmam yetiyordu: Simgesel altıncı katıma ulaşıyordum böylece. Edebiyatın seyrelmiş hafif havasını yeniden soluyordum, evren ayaklarımın dibinde uzanıyordu ve tek tek, alçakgönüllülükle, kendisine bir ad verilmesini rica ediyordu; ona bir ad vermek, onu hem yaratmak, hem de ona sahip olmaktı. Bu temel yanılsama olmasaydı, hiçbir zaman yazı yazmazdım ben.

Bugün, 22 Nisan 1963'te, yeni bir evin onuncu katında bu kitabın müsveddesinde düzeltiler yapıyorum; açık pencereden bir mezarlığı, Paris'i, masmavi Saint-Cloud tepelerini görüyorum. Ne kadar inatçı olduğumu gösteriyor bu. Oysa her şey değişti. Çocukluğumda, bu yüksek yeri hak etmek istemiş olsaydım, güvercinliklere bu düşkünlüğüm, gözümün yükseklerde oluşunun, gösteriş merakının ya da kısa boylu oluşuma karşı benimsediğim bir ruhsal telafinin sonu olarak görülebilirdi. Hayır, kutsal ağacıma tırmanmak söz konusu değildi; onun üstündeydim zaten ve aşağı inmeyi reddediyordum. Kendimi insanların üstünde tutmak da istememiştim. Şeylerin uçup duran benzerleri arasında tertemiz esirde yaşamak istiyordum. Daha sonra, balonlara yapışmak yerine, bütün çabamı aşağılara inmek için harcadım; kurşun tabanlı ayakkabılar giymek gerekiyordu. Şansım yaver gittiğinde, çıplak kumlarda adlarını icat etmem gereken sualtı türlere süründüğüm oldu. Bazen de elden gelen bir şey yoktu; karşı konmaz bir hafiflik su yüzünde tutuyordu beni. Sonunda yükseklik göstergem bozuldu; kimi zaman yukarılardaydım, kimi zaman da elbise giymiş bir dalgıç gibi derinlerde; kimi zaman da mesleğimizin gereği olarak aynı zamanda her iki durumdaydım: Huyum dolayısıyla yukarılarda oturuyorum ve pek umuda da kapılmadan aşağılarda burnumu her şeye sokuyorum demektir bu.

Ama bana yazarlardan söz etmek gerekiyordu yine de. Büyükbabam pek de istekli olmadan bu işi ustalıkla yaptı. Bu ünlü insanların adlarını öğretti: Yalnız kaldığım zaman, Hesiodos'tan Hugo'ya kadar, bir tek hata yapmadan kendime okuyordum bu listeyi: Bunlar azizler ve

peygamberlerdi. Dediğine göre Charles Schweitzer onlara adeta tapıyordu. Ama onlardan yine de rahatsız oluyordu; tedirgin edici varlıkları, büyükbabamın, insan eserlerini Kutsal Ruh'a doğrudan doğruya atfetmesini engelliyordu. Adı bilinmeyen yaratıcıları, katedrallerinin arkasında silinip gitme alçakgönüllülüğünü göstermiş olan sanatkârları, sayısız halk şarkısı bestecilerini gizliden gizliye tercih ediyordu. Kim olduğu kesinlikle saptanmamış olan Shakespeare'den nefret etmiyordu. Aynı nedenden ötürü Homeros'tan da, yaşadıkları kesin olarak bilinmeyen bazı başka yazarlardan da nefret etmiyordu. Hayatlarının izlerini silmek istememiş ya da silememiş olanlara, ölmüş olmaları şartıyla mazeretler buluyordu. Ama Anatole France ve kendisini neşelendiren Courteline dışında, çağdaş yazarların hepsini toptan mahkûm ediyordu. Charles Schweitzer, yaşına, kültürüne, yakışıklılığına, erdemlerine gösterilen saygının tadını çıkarıyordu; bu Lutherci, Kutsal Kitap uyarınca, Yaradan'ın kendi ailesini kutsamış olduğunu düşünmekten geri kalmıyordu. Masa başında olduğumuzda, kimi zaman hayatı üzerinde umursamazlıkla düşüncelerini yoğunlaştırıp "Yavrularım, insanın kendisine yükleyeceği bir kabahat bulamaması ne kadar iyi bir şey," diyordu. Öfkeleri, azameti, gururu ve yüceliğe duyduğu düşkünlük, dininden, içinde yaşadığı yüzyıldan, çevresi olan üniversiteden gelen bir düşünce çekingenliğini örtüp gizliyordu. Bu nedenden ötürü kitaplığının kutsal canavarlarından, kitaplarını için için saçma şeyler olarak gören bu aşağılık heriflerden tiksiniyordu. Yanılmıştım ben, onun zorlama coşkunluğu altında kendini gösteren çekimserliğini, bir yargıcın sertliği sanmıştım; "mollalığı" onların üzerine yükseltiyordu onu. Bu ayin rahibi, her durumda dehanın bir ödünç olduğunu ve onu hak etmek için büyük acılar çekmek, alçakgönüllülükle ve sebatkârlıkla sınavlardan geçmek gerektiğini fısıldıyordu kulağıma; işte bunlardan sonra sesler duyuyordu insan ve onların söylediklerini aynen yazıyordu. İlk Rus Devrimi ile ilk Dünya Savaşı arasında ve Mallarme'nin ölümünden on beş yıl sonra ve Daniel de Fontanin'in *Dünya Nimetleri'ni* keşfettiği sırada, bir 19. yüzyıl adamı, Louis-Philippe yönetimi dönemindeki yaygın fikirleri kabul ettiriyordu torununa. Köylü âdetlerinin şöyle açıklanabileceği söylenmiştir: Babalar tarlaya giderler ve oğullarını büyükbabalarıyla büyükannelerine bırakırlar. Ben seksen senelik bir gecikmenin handikapıyla yola çıkıyordum. Bundan şikâyet mi etmeliydim? Bilmiyorum: Bizim hareketli toplumlarımızda, gecikmeler kimi zaman avantaj sağlar. Ne olursa olsun,

kemirmem için bir kemik atılmıştı bana ve ben de onu, zar gibi inceltecek kadar iyi kemirmiştim. Büyükbabam, sinsice yazar denen aracılardan tiksindireceğini ummuştu beni. Ama tersi bir sonuç elde etti: Ben yetenek ile meziyeti birbirine karıştırdım. Bu yiğit insanlar bana benziyordu; utlarıma erkekçe dayandığım zaman, defne dallarına ve ödüllere hak kazanıyordum; çocukluktu bu. Karl Schweitzer, benim gibi üzerinde titizlikle durulan, sınavdan geçirilen, ödüllendirilen, bütün hayatlarınca benim yaşımda kalmayı başaran başka çocuklar gösteriyordu. Erkek kardeşi, kız kardeşi, arkadaşı olmayan ben, onları ilk dostlarım olarak benimsedim. Onlar, romanlarındaki kahramanlar gibi sevmişler, büyük acılar çekmişler ve özellikle iyi bitirmişlerdi hayatlarını; onların azaplarına biraz neşeli bir şefkatle yaklaşıyordum: Kendilerini çok mutsuz hissettikleri zaman, bu çocuklar kimbilir ne kadar mutluydular ve kendilerine şöyle diyorlardı şüphesiz: “Ne şans ama, güzel bir mısra doğacak şimdi!’”

Benim gözümde ölmemişti onlar, daha doğrusu tam anlamıyla ölmemişlerdi; kitaplara dönüşmüşlerdi. Corneille, pürtüklü kırmızı yüzlü, deri kapaklı ve zamk kokan şişman bir adamdı. Bu rahatsız edici, sert ve söyledikleri zor anlaşılır kişinin, onu taşıdığım zaman butlarımı bereleyen köşeleri vardı. Ama açtığım anda sırlar gibi yumuşak ve karanlık gravürler sunuyordu bana.

Flaubert, ufak tefek, bez ciltli, kokusuz ve çilli bir yaratıktı. Çeşit çeşit Victor Hugo, aynı anda her rafta yuva tutmuştu. Bu işin bedensel yanıydı; ruhlara gelince, bu eserlerde dolaşan hayaletler gibiydi onlar. Sayfalar birer pencereydi; dışarıdan birisi yüzünü cama yapıştırmıştı ve gözlüyordu beni; hiçbir şey fark etmemiş gibi yapıyor, müteveffa Chateaubriand’ın sabit bakışları altında gözlerim adeta sözcüklere çakılmış gibi okumaya devam ediyordum. Bu tedirginlikler çok sürmüyordu; bunların dışında oyun arkadaşlarımı çok seviyordum. Onları her şeyin üstünde tutuyordum ve bana Beşinci Charles’ın Tiziano’nun fırçasını yerden aldığını söylediklerinde şaşırmadım; aferin ona! Bir kral bunun için yaratılmıştır. Ama saygı duymuyordum onlara; büyük insanlar oldukları için neden övgüler yağdıracaktım? Onlar, ödevlerini yerine getiriyorlardı yalnızca. Ötekileri de, küçük insanlar oldukları için kabahatli buluyordum. Kısacası, her şeyi tersinden anlamış ve kuralı kuraldışı haline getirmiştim: İnsan ırkı, dost hayvanlarla çevrili ve dar sınırlı bir komite haline gelmişti. Özellikle büyükbabam, onlara pek kötü davrandığı için ben de tam

anlamıyla ciddiye alamıyordum onları. Büyükbabam, Victor Hugo'nun ölümünden sonra bir şey okumaz olmuştu; işi gücü olmadığında eskileri yeniden okuyordu. Onun asıl işi çeviri yapmaktı. *Deutsches Lesebuch* yazarı, aslında, dünya edebiyatını kendisi için bir malzeme olarak görüyordu. Kendisi de pek inanmadan, yazarları, meziyetlerine göre sınıflandırıyordu; ama bu göstermelik hiyerarşi, yarar güden tercihlerini zar zor gözden saklıyordu: Alman öğrenciler için en iyi çeviriler Maupassant'dan yapılırdı; Gottfried Keller'i bir baş farkla geçen Goethe ile temalar bakımından kimse boy ölçüşemezdi. Büyükbabam, hümanist olarak romanları pek önemsemiyor, ama hoca olarak, sözcük dağarcıklarından ötürü onlara büyük değer veriyordu. Sonunda yalnızca seçilmiş metinlerden hoşlanmaya başladı ve birkaç yıl sonra Mironneau'nun hazırlamış olduğu *Lectures* için seçtiği *Madame Bovary'den* bir parçayı keyifle okuduğunu gördüm; ama bu yazarın geri kalan eserleri, onun eşref saatini bekleyip durdu. Onun, bu ölmüş kişilerin sırtından geçindiğini hissediyordum ve bu da onlarla olan ilişkilerimi karmaşık hale getiriyordu; adeta taparca bir saygı göstermek için onları zincirlere vurup tutuyor ve bir dilden ötekine rahatça aktarmak için dilimlere ayırmaktan geri kalmıyordu. Onların büyüklüğünü ve sefaletini aynı zamanda gördüm. Mérimée, enstitünün orta sınıfları için uygun görülme felaketine uğramıştı ve dolayısıyla ikili bir hayat sürüyordu; kitaplığın dördüncü rafındaki *Colomba* yüz kanatlı, buz tutmuş ve kendini her zaman sunan, ama sistemli olarak unutulan, el değmemiş körpe bir dişi güvercindi; hiçbir bakış, hiçbir zaman ırzına geçmemişti onun. Ama aşağıdaki rafta, bu aynı bakire, kahverengi, pis kokulu ve kirli, küçük bir kitabın içinde hapsedilmişti; kitaptaki hikâye de, dil de değişmemişti; ama Almanca notlar ve küçük bir sözlük vardı bu kitapta; ayrıca, Alsace-Lorraine'in gasp edilmesinden bu yana eşi görülmemiş bir rezalet olarak, Berlin'de basılmış olduğunu da öğrenmiştim. Büyükbabam işte bu kitabı haftada iki kere çantasına koyuyordu; lekelerle, kırmızı çizgilerle, yanıklarla kaplanmıştı kitap ve ondan iğreniyordum; küçük düşürülmüş Mérimée'ydi o. Kitabı açmam, can sıkıntısından ölecek gibi olmama yetiyordu; her gece enstitüde büyükbabamın ağzında birbirinden ayrıldığı gibi benim bakışım altında da birbirinden ayrılıyordu. Almanların okuması için Almanya'da basılan, bu bilinen, ama ne olduğu anlaşılamayan işaretler, Fransızca sözcüklerin sahtelerinden başka neydi ki? İşte bir casusluk daha: Bunların Gal dili tebdil kıyafetlerinin altında

Germen sözcüklerin tetikte beklediklerini keşfetmek için tırnağınızla şöyle bir kazımanız yeterdi. Sonunda, iki Yseut olduğu gibi, biri ürkek ve hakiki öteki sahte ve didaktik iki *Colomba* olup olmadığını sordum kendime.

Küçük dostlarımın başlarına gelenler, onların eşiti olduğuma inandırdı beni. Onların yetenekleri de, meziyetleri de yoktu bende ve yazmaya da hazırlanmıyordum henüz; ama bir "molla"nın torunu olarak doğmuş olmamdan ötürü onlardan üstündüm hiç kuşkusuz; onların biraz insanı şaşırtan kurban oluşlarına değil, ama din adamlığı gibi bir şeye yazgılıydım; ben de Charles Schweitzer gibi kültür bekçisi olacaktım. Ve üstelik yaşıyordum ben, çok hareketliydim; ölüleri kesip biçmesini bilmiyordum henüz, ama kaprislerimi kabul ettiriyordum onlara; kollarıma alıyordum onları, taşıyordum, yere koyuyordum, sayfalarını açıyordum, kapatıyordum; hiçlikten çıkarıp yeniden hiçliğe atıyordum onları; benim bebeklerimdi bu kolsuz bacaksız adamlar ve ölümsüzlük denen şu felçli ve sefil hayata devam edişe acıyordum için için. Büyükbabam benzerlikleri teşvik ediyordu, ona göre bütün çocuklara ilham geliyordu, şairlere gıpta etmeleri gerekmezdi, çünkü şairler de düpedüz çocuktular. Courteline'e bayılıyordum, yüksek sesle kendisine *Theodore cherche des allumettes'i*[17] okumak istediğim aşçı kadının peşinden mutfağa kadar gidiyordum. Bu aşırı sevgim, eğlendirici bir şey olarak görülüyordu; titiz emekler bu sevgiyi geliştirdi ve sonunda itiraf edilen bir tutku haline getirdi. Günün birinde büyükbabam, bana pek önemsemeyerek şöyle dedi: "Courteline esaslı bir adam olmalı; bu kadar sevdiğine göre ona niçin bir şeyler yazmıyorsun?" Ben de yazdım. Charles Schweitzer, elimdeki kalemi yönlendirerek yardım etti bana ve mektubumdaki birçok imla hatasını da olduğu gibi bıraktı. Bazı gazeteler birkaç yıl önce yayınladılar bu mektubu ve ben de belli bir can sıkıntısıyla okudum onu. Mektup, bana çok doğal görünen "gelecekteki dostunuz" sözcükleriyle sona eriyordu; Voltaire ve Corneille benim yakınımdı, *yaşayan* bir yazar nasıl olur da dostluğumu reddedebilirdi? Courteline, bunu reddetti ve pek de iyi yaptı; çünkü toruna cevap verirken, büyükbabayla uğraşmak zorunda kalacaktı. Biz de onun suskunluğunu sert bir şekilde yargıladık. Charles, "Eminim çok işi vardır, ama bu durumda bile bir çocuğa cevap vermek gerekir," demişti.

Bugün bile, teklifsizlik denen bu küçük kusur hâlâ vardır bende. Ben bu ünlü ölüleri, eski okul arkadaşları gibi ele alıyordum; Baudelaire ve

Flaubert konusunda açık ve soğuk bir şekilde konuştuğum ve suçlandığım zaman, “Bu işe karışmayın. Sizin dehalarınız benim malım olmuşlardır; onları ellerimde tuttum ben, tutkuyla sevdim, hem de saygısızca; sakınganlıkla mı davransaydım yani!” diyesim geliyordu. Ama her insanın, tüm insanlar olduğunu anladığım gün, Karl’ın hümanistliğinden, bu din adamı hümanistliğinden sıyrıldım. İyileşmek ne kadar hüzün verici bir şey; dil sihrini kaybediyor; bir zamanlar eşitim olan kalem kahramanları, ayrıcalıklı üstünlüklerini kaybetmiş ve sıradan insanlar olmuşlardı; onların matemini iki kere tutuyordum içimde.

İmdi yazdıklarım doğru değil. Evet, öyle. Deliler ve insanlar üzerine yazılanların tümü gibi doğru da değil, yalan da değil. Gerçekleri, bebeğimin bana izin verdiği ölçüde doğrulukla aktardım. Ama ben hezeyanıma ne ölçüde inanıyordum? İşte asıl sorun burada; ama bu konuda bir karar veremiyorum. Daha sonraları, sevgilerimiz hakkında, onların güçleri dışında her şeyi bilebileceğimizi fark ettim; yani onların içtenliği dışında demek istiyorum. Davranışlar, birer jest olmadıklarını kanıtlamadıkları sürece, birer örnek olarak benimsenemezler ve bu da kolay değildir her zaman. Örneğin ben, yetişkinlerin arasında minyatür bir yetişkin gibiydim ve yetişkinlerin okudukları şeyleri okuyordum: Bu baştan beri yanlış bir şeydi, çünkü ben bir çocuktum aynı zamanda. Kabahatli olduğumu iddia etmiyorum; durum böyleydi işte; hepsi bu; ama irdelemelerim ve araştırmalarım, Ailesel Komedi’nin bir parçasını oluşturuyordu, zevk veriyordu onlara ve ben bunun farkındaydım: Bir harika çocuk her gün, büyükbabasının okumadığı sihirli kitaplarını ortaya çıkarıyordu yeniden. İnsanların kendi olanaklarının üstünde yaşamak istedikleri gibi ben de, kendi yaşımın üzerinde yaşıyordum; yani, büyük gayretlerle, yorgunlukla, pahalı bir şekilde ve sırf fiyaka yapmak için. Kitaplığın kapısını açar açmaz, hareketsiz bir ihtiyarın göbeğinde buluyordum kendimi; geniş yazı masası, yazı altlığı, pembe kurutma kâğıdı üzerindeki kırmızı ve siyah mürekkep lekeleri, cetvel, zamk şişesi, bayat tütün kokusu ve kış mevsiminde Salamandr sobasının kızarıp durması, mikaların çıtırdaması; bütün bunlar kişileşmiş ve şeyleşmiş olan Karl’dı: Merhamet duymam için bu yetip artıyordu ve ben kitaplara koşuyordum. İçtenlikle mi? Peki, bu ne demek? Özellikle bu kadar yıl sonra, sahip olmakla dalavere yapmak arasındaki ele gelmez ve kaypak sınırı nasıl belirleyebilirdim? Önümde açılmış bir kitap, sağımda içine biraz şarap katılmış bir bardak su ve solumda tabağın içinde

bir dilim reçelli ekmek, yüzüm pencereye dönük olarak yüzükoyun yere uzanıyordum. Yalnızken bile gösteri yapıyordum: Anne-Marie ve Karlémami, ben doğmadan çok önce bu sayfaları karıştırmışlardı, benim gözlerimin önünde sergilenen şey, onların bilgileriydi: akşamüzeri soruyorlardı bana: "Ne okudun? Ne anladın?"; biliyordum bunu, gebeydim ben ve çok bilmişçesine bir sözcük doğuracaktım; okumayla büyüklerden kaçmak, onlarla iletişimin en iyi yoluydu; orada olmadıkları zaman, daha sonra yöneltecekleri bakış başımın arkasından giriyor, gözbebeklerimden çıkıyor, benim ilk olarak okuduğum belki de yüz kere okunmuş bu cümleleri yere fırlatıyordu. Görülen ben, kendimi görüyordum; tıpkı insanın kendisinin konuştuğunu işitmesi gibi. Alfabeyi öğrenmeden önce *Le Chinois en Chine'i* okuyormuş gibi yaptığımdan beri bu kadar çok mu değişmiştim? Hayır: Oyun devam ediyordu. Ardımda kapı açılıyordu, "ne işler karıştırdığım"ı görmeye geliyorlardı; hile yapıyordum ben de: Fırlayarak ayağa kalkıyor, Musset'yi yerine koyuyor ve ayaklarımın ucuna basarak ve kollarımı kaldırarak kurşun gibi ağır Corneille'i almaya gidiyordum hemen; tutkum gösterdiğim gayretle ölçülüyordu, ardımda etki altında kalmış bir sesin fısıldadığını duyuyordum: "*Ne de seviyor* Corneille'i!" Oysa sevmiyordum onu, aleksandrinler itici gelirdi bana. Yayıncı iyi ki yalnızca ünlü trajedileri *tam metin* basmıştı; öteki trajedilerin adını ve konularının özetini veriyordu: "Lombardların kralı olan ve Grimoald tarafından yenilgiye uğratılan Perharite'in karısı olan Rodelinde, Unulphe tarafından yabancı kralla evlenmeye zorlanmıştı..." Cid'den ve Cinna'dan önce, Rodogune'u, Théodore'u, Agésilas'ı tanıdım ben; ağzımı çınlayan adlarla, yüreğimi yüce duygularla dolduruyordum; akrabalık bağları içinde yolumu kaybetmemeye dikkat ediyordum. Şöyle de diyorlardı: "Bu küçük, bilgiye susamış, *Larousse'u* yutuyor!" ve ben de bırakıyorum söylesinler. Ama gerçekten bir şey öğrendiğim yoktu: Bu ansiklopedide piyeslerin ve romanların özetleri olduğunu keşfetmiştim ve çok tat alıyordum onlardan.

Hoşa gitmeyi seviyordum ve kültür içinde yüzmek istiyordum: Her gün kutsallıkla yeniden dolduruyordum kendimi. Kimi zaman üzerinde durmadan yapıyordum bunu: Yüzükoyun yatıp sayfaları çevirmek yetiyordu; küçük arkadaşlarımın eserleri, çoğunlukla bir dua kitabı gibi işime yarıyordu. Aynı zamanda *gerçek bir ciddiyet* içinde neşelendiğim ve dehşete kapıldığım da oluyordu; kimi zaman da, dünyadan başka şey

olmayan deli bir balinanın sırtında, tehlikeli bir hızla kaçtığım da oluyordu. Varın hesaplayın! Her halükârda, bakışım işliyordu sözcükleri; onları sınamak, anlamlarının ne olduğuna karar vermek gerekiyordu; kültür komedisi uzun vadede kültürlendiriyordu beni.

Ama *gerçek* okumalarım da oluyordu: Tapınağın dışında, odamızda ya da yemek odasındaki masanın altında oluyordu bu iş; bunlardan kimseye söz etmiyordum, annemden başka hiç kimse de onlardan söz etmiyordu bana. Annem, benim uydurma öfke nöbetlerimi ciddiye alıyordu. Bu konudaki tedirginliklerini büyükanneme açmıştı. Büyükannem de hemen sağlam bir müttefik olmuştu: "Charles doğru hareket etmiyor," diyordu. "Çocuğu zorluyor. Bunu yaptığını gördüm ben. Çocuk bir deri bir kemik kalınca göreceğiz günümüzü!" Her ikisi de sürmenaj ya da menenjit olacağımdan korkuyorlardı. Büyükbabama cepheden saldırıya geçmek tehlikeli ve beyhude olacaktı, onun için çevirme hareketi yaptılar. Bir gezinti sırasında Anne-Marie, Saint-Michel Bulvarı ile Soufflot Sokağı'nın köşesinde hâlâ duran gazete satış kulübesinin önünde rastlantı sonuymuş gibi durdu; bazı olağanüstü resimler gördüm orada, çiğ renkleri büyüledi beni; istedim onları ve elde ettim; hilem yutulmuştu, her hafta *Cri-Cri'*yi, *l'Epatant'*ı, *Les Vacances'*ı, Jean de la Hire'in *Les Trois Boys-Scouts'*unu, Arnould Galopin'in her perşembe fasikül olarak yayınlanan *Le Tour de monde en aéroplane'*ını almak istedim. Bir perşembeden ötekine kadar, dostlarım Rabelais ve Vigny'den çok, Andes Kartalı'nı, demir yumruklu boksör Marcel Dunot'yu, havacı Christian'ı düşünüyordum. Annem, beni çocukluğuma döndürecek kitapların peşine düştü: Önce aylık peri masalları derlemesi olan "küçük pembe kitaplar", daha sonra, yavaş yavaş, *Les Enfants du capitaine Grant, Le Dernier des Mohicans, Nicolas Nickleby, Les Cinq Sous de Lavarède* alındı. Çok aklı başında olan Jules Verne'e, Paul d'Ivoi'nin taşkınlıklarını tercih ediyordum. Ama yazarı kim olursa olsun Hetzel dizisindeki eserlere, altın püsküllü kırmızı kapağı, perdeyi, kenarlarındaki yaldız sahne ışıklarını simgeleyen küçük tiyatrolara bayılıyordum. Güzellik ile ilk karşılaşmamı, Chateaubriand'ın dengeli cümlelerine değil, bu sihirli kutulara borçluydum. Onları açtığımda her şeyi unutuyordum: Bu okuma mıydı? Hayır, ama vecit içinde ölmekti: Benim ortadan kalkmamdan, mızraklı yerliler, vahşi ormanlar, sömürgeci şapkası giymiş bir kâşif doğuyordu hemen; ben bir *hayaldim;* Aouda'nın o solgun ve güzelim yanaklarını, Phileas Fogg'un favorilerini ışığa gark ediyordum. Kendisinden nihayet kurtulan küçük harika, katışıksız bir harika haline geliyordu. Döşemenin elli santim yukarısında efendisiz ve boyunduruksuz, yetkin bir mutluluk doğuyordu. Yeni Dünya, başlangıçta Eski Dünya'dan daha tedirgin edici görünüyordu: Yağma ve adam öldürme vardı orada; su

gibi kan akıyordu. Kızılderililer, Hindular, Mohikanlar, Hotantolar, genç kızı kaçırıyorlar, babasını bağlıyorlar ve en korkunç işkencelerle öldürmeye karar veriyorlardı. Katışıksız Kötülük'tü bu. Ama Kötülük, İyiliğin karşısında yerlere kapanmak için gösteriyordu kendini: Daha sonraki bölümde, her şey yerli yerine oturacaktı. Cesur Beyazlar, vahşileri kırıp geçiriyorlardı, babanın iplerini kesiyorlar ve baba da kendini kızının kollarına atıyordu. Yalnızca kötüler ve ölmeleri hikâyenin fazla harcamaları arasında yer alan ikinci dereceden iyi insanlar ölüyordu. Ayrıca ölüm de tertemiz hale getirilmişti: Sol meme altında küçük ve yuvarlak bir delikle kollar haç şeklini almış halde yere düşülüyordu ve eğer tüfek henüz icat edilmemişse, suçlular "kılıçtan geçirilmiş" oluyordu. Bu güzelim deyişi çok seviyordum: O dümdüz ve beyaz şimşeği, yani çıplak kılıcı gözümün önüne getiriyordum; tereyağına girer gibi saplanıyor ve bir damla kan bile kaybetmeden yere yıkılan kanundışı adamın sırtından çıkıyordu. Ölüm, kimi zaman gülünç bir şeydi; sanırım *La Filleule de Roland'da* anlatılan olay gibi: Arap askeri, atını bir Haçlı şövalyesinin atı üzerine sürüyordu; şövalye de kafasına müthiş bir kılıç darbesi indirerek tepeden tırnağa ikiye biçiyordu onu: Gustave Doré'nin bir illüstrasyonu öykünün bu önemli olayını canlandırıyordu. Ne kadar hoştu bu! Vücudun ikiye ayrılmış parçalarının her biri, üzenginin üzerinde bir yarım daire çizerek düşüyordu yere ve şaşkına dönen at şaha kalkıyordu. Bu gravüre, yıllarca gözümden yaş gelene kadar gülmeksizin bakamadım. İhtiyacım olanı en sonunda ele geçirmiştim: Nefret duygusu doğuran, ama amacına ulaşamadığı için yine de zararsız olan Düşman, çabalarına ve şeytanca kurnazlığına rağmen, İyilik davasına hizmet ediyordu. Gerçekten de ben, düzene geri dönmeye, her zaman bir ilerlemenin eşlik ettiğini görüyordum; kahramanlar ödüllendiriliyordu; şan şeref, hayranlık, para onlarındı; gözü peklikleri sayesinde, bir ülke ele geçiriliyor, yerlilerin elinden bir sanat eseri alınıyor ve müzelerimize getiriliyordu; genç kız da, kendisini kurtaran kâşife tutuluyor ve her şey bir evlenmeyle sona eriyordu. Bu dergilerden ve kitaplardan, en mahrem kuruntumu edindim ben; iyimserlikti bu kuruntu.

Bu okumalar uzun süre gizli kaldı; Anne-Marie'nin de beni ikaz etmeye ihtiyacı yoktu; değersiz şeyler olduklarını bildiğim için ben de, büyükbabama, onlara ilişkin bir tek sözcük bile söylemiyordum. Kötü kişilerle dostluk ediyor, keyfimce davranıyor, tatillerimi bir genelevde geçiriyor, ama varlığımın gerçek yanının tapınakta kalmış olduğunu

unutmuyordum. Yoldan çıkmalarımın hikâyesiyle “mollayı” şaşırtmak neye yarardı? Sonunda Karl enseledi beni; anneme ve büyükanneme kızdı; onlar da bir an sakinleşmesinden yararlanıp bütün suçu benim sırtıma yüklediler: Dergiler ve serüven romanlarını görmüştüm; hoşlanmış ve istemiştim onları; satın almadan edebilirler miydi? Bu ustaca yalan, büyükbabamın elini kolunu bağlıyordu: Colomba’yı, o makyajlı şırfıntılarla aldatan bendim, evet bendim. Peygamberindi bir çocuk olan bende; genç Pythonisse ve edebiyatın Eliacin’i olan bende kötü olan her şeye karşı bir eğilim vardı. Bir seçim yapmak büyükbabama düşüyordu artık: Ben ya peygamberce denecek hiçbir söz söylemiyordum ya da anlamaya kalkışmaksızın, zevklerime saygı duymak gerekiyordu. Baba olarak her şeyi mahvederdi Charles Schweitzer, ama büyükbaba olarak üzgünlük dolu bir hoşgörüyü tercih etti. Ben de daha fazlasını istemiyordum zaten ve çifte hayatıma sakin sakin devam ediyordum. Bugün bile, “polis romanları dizisi”ni, Wittgenstein’dan daha istekle okurum.

Ben esir bölgelerinde en önde yer alan ve kimseyle kıyaslanamayan kişiydim; ama yaygın kurallara baş eğdirildiğimde en arka sıraya düşüyordum.

Büyükbabam, beni Montaigne Lisesi’ne yazdırmaya karar vermişti. Bir sabah okul müdürüne götürdü beni, meziyetlerimden övgüyle söz etti ona ve biricik kusurumun yaşıma göre *çok* ileri olmam olduğunu söyledi. Müdür çok anlayışlıydı; beni sekizinci sınıfa aldılar ve ben de yaşıtım çocuklarla beraber olacağımı düşündüm. Ama öyle olmadı: İlk imla dersinden sonra okul idaresi, büyükbabamı hemen çağırdı; o da küplere binmiş olarak eve geldi, çantasından kargacık burgacık yazılarla ve lekelerle dolu berbat bir kâğıt çıkarıp masanın üzerine fırlattı: Bu benim verdiğim kâğıttı. “*Le lapen çovache éme le ten*”[18] diye yazdığım cümlenin imlasına dikkati çekilmiş ve benim yerimin onuncu hazırlık sınıfı olduğu anlatılmaya çalışılmıştı büyükbabama. “Lapen çovache”ı görünce annem katılırcasına gülmeye başlamış ve büyükannem korkunç bir bakışla susturmuştu onu. Büyükbabam da beni kötü niyetli olmakla suçladı ve hayatımda ilk olarak bağırıp çağırdı bana; daha sonra da beni yanlış anladıklarını söyleyip liseden aldı ve müdürle bozuştu.

Bu işten hiçbir şey anlamamıştım ve başarısızlığım etkilemişti beni; imla bilmeyen bir harika çocuktum ben, hepsi buydu işte! Üstelik

yalnızlığıma hiçbir sıkıntı duymadan yeniden kavuşuyordum; kötülüğümü de seviyordum. Hakiki bir varlık olma şansımı farkına varmadan kaybetmiştim; bir Parisli ilkokul öğretmeni olan Bay Liévin'i, bana özel dersler vermek üzere tuttular; bu öğretmen hemen her gün geliyordu. Büyükbabam, oturulacak sırası ve beyaz tahtadan tablası olan bir yazı masası almıştı bana. Ben sıraya oturuyordum ve Bay Liévin, dikte yaptırırken dolaşıp duruyordu. Vincent Auriol'a[19] benziyordu bu adam ve büyükbabam, onun bir farmason olduğu konusunda ısrar ediyor ve bir homoseksüelin teklifleri karşısında tiksinti duymuş bir insan edasıyla, "Kendisine günaydın dediğim zaman, elinin başparmağıyla avcuma farmasonların üçgenini çiziyor gibi yapıyor," diyordu bize. Beni pohpohlamayı unuttuğu için nefret ediyordum ondan; sanırım pek de yersiz olmayarak bir geri zekâlı çocuk olarak görüyordu beni. Nedenini bilmiyorum, ama öğretmen ortadan kayboluverdi; belki de hakkımda düşündüklerini birine açmıştı.

Bir süre Arcachon'da kaldık ve ben yerel okula gittim, büyükbabamın demokratik ilkeleri bunun böyle olmasını gerektiriyordu. Ama sıradan kalabalığın dışında tutulmamı da istiyordu. İlkokul öğretmenine, "Sevgili meslektaşım, size dünyadaki en sevgili varlığımı emanet ediyorum," diyerek teslim etmişti beni. Bu ilkokul öğretmeni Bay Barrault'nun keçi sakalı ve kelebek gözlüğü vardı: Villamıza gelip misket şarabı içiyor ve bir yüksekokul hocasının kendisine gösterdiği itimattan ötürü iftihar ettiğini söylüyordu. Beni, kürsünün yanında özel bir sıraya oturtuyor ve teneffüslerde yanından ayırmıyordu. Bu ayrıcalıklı davranış haklı görünüyordu bana ve eşitlerim olan "halk çocuklarının ne düşündüğünü bilmiyordum; sanırım umursamıyorlardı. Ama onların kabalıkları beni yoruyordu ve esir almaca oynadıkları sürece, Bay Barrault'nun yanında sıkılıp durmayı daha seçkin bir şey olarak görüyordum.

Öğretmenime iki nedenden ötürü saygı duyuyordum: Benim iyiliğimi istiyordu ve ağzı kokuyordu. Büyüklerin çirkin, buruş buruş yüzlü ve hoşa gitmez kimseler olmaları gerekiyordu; beni kucaklarına aldıklarında, aşmam gereken hafif bir tiksinti duymak ters gelmiyordu bana ve bu, erdemin kolay bir şey olmadığının kanıtıydı. Koşmak, sıçramak, pasta yemek, annemin yumuşak ve mis kokan cildini öpmek gibi basit ve ıvır zıvır hazlar vardı. Ama olgun insanların yanında aldığım karmaşık ve

bilgelik dolu zevklere daha fazla önem veriyordum: Onların itici yanları büyüleyici etkilerinin bir bölümünü oluşturuyordu: Tiksinti ile ciddiyeti birbirine karıştırıyordum ben ve bir züppeydim. Bay Barrault üzerime doğru eğildiğinde, tatlı sıkıntılar duyuyordum; onun erdemlerinin kötü kokusunu istekle içime çekiyordum. Bir gün, okulun duvarı üzerine pek az önce yazılmış bir yazı buldum, yaklaştım ve okudum: “Barrault baba bir a.cıktır.” Kalbim duracak gibi çarpıyordu, olduğum yerde kalakalmıştım ve korkuyordum. Bu “a.cık” sözcüğü “pis laflardan” biriydi kuşkusuz ve iyi yetişmiş bir çocuğun hiçbir zaman karşılaşmadığı sözcük dağarcığının ayaktakımı arasında yer alıyordu; kısa ve kaba olan bu sözcükte, ilkel hayvanların korkunç yalınlığı vardı. Onu okumak bile olacak iş değildi; alçak sesle bile olsa bu sözcüğü tekrarlamayı yasakladım kendime. Duvara yapışmış olan bu hamamböceğinin, boğazımın derinliklerinde kapkara bir boru sesine dönüşmek için ağzıma sıçramasını istemiyordum. Onu fark etmemiş gibi yaparsam, belki de duvardaki bir deliğe girecekti. Ama başımı çevirdiğimde bu nefret edilecek adı karşımda buluyordum: “Barrault baba” ve sözcükler daha fazla korkutuyordu beni, ne de olsa “a.cık” sözcüğünün anlamını belli belirsiz sezinliyordum, ama ailemde kime “filanca baba” dendiğini çok iyi biliyordum; bahçıvanlar, postacılar, hizmetçi kızın babası gibi insanlar, yani zavallı ihtiyarlardı bunlar; ilkokul öğretmeni ve büyükbabamın meslektaşı olan M.Barrault’yu, birisi zavallı bir ihtiyar olarak görüyordu demek ki. Herhangi bir yerde, bir kafanın içinde sinsi sinsi dolaşıyordu bu düşünce. Peki, hangi kafanın içinde; belki de benimkinde. Kutsal bir şeyi kirletmeye suç ortağı olmak için bu küfür dolu yazıyı okumuş olmak yetmiyor muydu? Aynı zamanda, gaddar bir deli, terbiyemi, gayretimi ve her sabah, “Günaydın öğretmenim,” diyerek şapkamı çıkarırken duyduğum hazzı matrağa alıyor gibi geliyordu bana ve bu deli bendim; kötü sözcükler ve düşünceler içimde kaynaşıyor sanıyordum. Avazım çıktığı kadar, “Bu moruk maymun leş gibi kokuyor,” dememi kim engelliyordu? Ben de, “Barrault baba pis kokuyor,” demekten kendimi alamadım ve çevremde her şey dönmeye başladı. Ertesi gün, Bay Barrault’nun kendisine, selüloit yakasına ve papyon kravatına duyduğum saygıya kavuştum. Ama müsvedde defterime eğildiği zaman, başımı çevirip soluğumu tutuyordum.

Ertesi sonbaharda, annem, beni Poupon Enstitüsü’ ne götürme kararma aldı. Tahta bir merdiveni çıkmak, ilk kattaki bir odaya girmek

gerekiyordu; çocuklar sessizlik içinde yarım daire olarak toplanmışlardı; odanın dip tarafında dimdik ve sırtları duvara dayalı olarak oturmuş olan anneler de öğretmeni gözlüyorlardı. Bize ders veren zavallı kızların ilk ödevi, bu harika çocuklar akademisinde, övgüleri ve iyi notları eşit olarak dağıtmaktı. Bunlardan biri bir an sabırsızlık gösterir ya da iyi bir cevaptan çok hoşnut kalırsa, Poupon'un matmazelleri, öğrencileri; kendisi de işini kaybediyordu. Biz, birbiriyle konuşmaya zaman bulamayan tam otuz akademisyendik. Dersler bitince annelerin her biri kendi akademisyenini kapıp allahaısmarladık bile demeden dörtnala götürüyordu. Sömestrin sonunda, annem beni okuldan aldı; çalışma diye bir şey yoktu orada ve tebrik edilme sırası bana geldiği zaman yanındakilerin ona çevrilen bakışlarından bıkmıştı artık. Matmazel Marie-Louise, kelebek gözlük kullanan sarışın bir genç kızdı ve Poupon Enstitüsü'nde boğaz tokluğuna günde sekiz saat ders veriyordu; kadın müdürlerden gizli olarak bana evde özel dersler vermeyi kabul etti. İçindeki üzüntüyü atmak için çektiği büyük ahlar, dikte yaptırmayı kimi zaman kesintiye uğratıyordu. Canından bıkmış olduğunu, korkunç bir yalnızlık içinde yaşadığını, kim olursa olsun bir koca bulmak için her şeyini vereceğini söylüyordu bana. O da ortadan kayboldu sonunda: Bana hiçbir şey öğretmediği söyleniyordu, ama sanırım büyükbabam musibet bir kız olarak görmüştü onu. Bu dürüst adam, düşkünlere yardım etmekten kaçınmıyordu, ama onları evine çağırmaktan nefret ediyordu. Tam zamanıydı onun uzaklaştırılmasının, çünkü Matmazel Marie-Louise moralimi bozuyordu. Ücretlerin meziyetlerle orantılı olduğuna inanıyordum ve matmazelin meziyetli bir insan olduğu söyleniyordu bana; öyleyse niçin o kadar az ücret veriyorlardı ona? Bir meslek sahibi olmak saygın ve onurlu olmak demekti ve insan çalışmaktan mutluluk duyardı; öyleyse hayatından sanki tedavi edilemez bir hastalıkmış gibi niçin söz ediyordu? Onun şikâyetlerini anlattığımda büyükbabam gülmeye başlıyordu: Bir erkeğin kendisine istek duyamayacağı kadar çirkindi bu matmazel. Ama ben gülmüyordum: İnsan önceden mahkûm edilmiş olarak doğabilir miydi? Doğabilirse bana yalan söylenmişti demek ki ve dünyanın düzeni, hoş görülmesi olanaksız bozuklukları gizliyordu içinde. Matmazel uzaklaştırılınca, tedirginliğim de geçti. Charles Schweitzer, bana daha münasip öğretmenler buldu. Bunlar o kadar münasip kişilerdi ki, hepsini unuttum onların. On yaşıma kadar, bir ihtiyar adam ile iki kadın arasında yapayalnız kaldım.

Gerçek varlığım, karakterim ve adım, yetişkinlerin eline verilmişti; kendimi onların gözleriyle görmeyi öğrenmiştim; bir çocuktum ben, pişmanlıklarıyla yarattıkları canavardım. Orada olmadıkları zaman bile, ışığa belenmiş bakışlarını bırakıyorlardı artlarında. Örnek torun niteliğimi bana kazandıran, oyuncaklarımı ve evreni sunmaya devam eden bu bakış içinde koşuyor ve sıçrıyordum. Benim güzel kavanozumun içinde, yani ruhumda, düşüncelerim, her biri kendi yörüngesini izleyerek dönüp duruyordu: Tek bir karanlık köşe yoktu. Ne var ki, saydam bir kesinlik, sözcüksüz ve şekilsiz olarak ve sulandırılmış halde, benim masum saydamlığım içinde her şeyi berbat ediyordu: Bir sahtekârdım ben. Oynadığını bilmeden bir rolü nasıl oynayabilir insan? Kişiliğimi oluşturan o parlak ve güneşli görünümler, kendi kendilerini ele veriyorlardı: Hem anlayamadığım, hem de hissetmekten geri kalmadığım bir varlık kusurundan ileri geliyordu bu. Büyüklere dönüyor ve meziyetlerimin var olduğu güvencesini vermelerini istiyordum: Kendimi sahtekârlığın kucağına atmaktı bu. Hoşa gitmeye mahkûm olarak hemen solup giden tatlı havalar veriyordum kendime; yeni bir fırsat kollayan sahte yürek temizliğimi ve aylak önemliliğimi gezdiriyordum her yerde: Onu yakaladığımı sanıyor ve belli bir tavır benimsiyordum, ama kaçmak istediğim kaypaklıkla yeniden karşılaşıyordum. İskoç kumaşından atkısı içinde uyukluyordu büyükbabam ve ben, fırça gibi sakalının altında dudaklarının çıplak pembeliğini görüyordum; dayanılmaz bir şeydi bu: İyi ki gözlüğü kayıyor ve ben de onu düzeltmek için atılıyordum. Uyanıp kollarına alıyor ve kaldırıyordu beni: Büyük sevgi rolümüzü oynuyorduk yeniden; ama benim istediğim bu değildi. Peki ne istiyordum? Unutuyordum her şeyi ve onun sakallarının gür çaldığında yuvalanıyordum. Mutfağa giriyor ve salatayı karıştırmak istediğimi söylüyordum; bağırışlarla ve kahkahalarla karşılıyorlardı beni: “Hayır canımın içi, öyle değil! Küçücük elini iyice sık bakayım. İşte oldu! Marie, yardım edin ona. Ne de güzel yapıyor bu işi!” Ben sahte bir çocuktum, elimde sahte bir salata kabı vardı ve hareketlerimin, gösterişli jestler haline geldiğini hissediyordum. Komedi, dünyayı ve insanları gözümden saklıyordu; rollerden ve aksesuarlardan başka şeyi göremiyordum; maskaralıklarımla büyüklerin işlerine yardım ettiğime göre, onların endişelerini nasıl ciddiye alabilirdim? Onların yapmak istediklerine, amaçlarını paylaşmamı engelleyen bir erdemli şevkle katılıyordum. İnsan ırkının ihtiyaçlarına, hazlarına ve

umutlarına yabancı olan ben, onu baştan çıkarmak için soğukkanlılıkla boşuna harcıyordum kendimi; benim seyircilerimdi onlar, göz kamaştırıcı sahne ışıkları beni onlardan ayırıyor ve sonunda boğuntuya dönüşen gurur dolu bir sürgüne gönderiyordu.

İşin en kötü yanı, büyüklerin de rol yaptıklarından şüphelenmemdi. Bana yönelttikleri sözcükler, bonbon şekeri gibiydi, ama aralarında bambaşka bir tonla konuşuyorlardı. Üstelik kutsal ve gizli sözleşmelerini bozdukları da olurdu ve o zaman ben, en emin olduğum dudak büküşümle yaklaşıyordum onlara ve bana gerçek bir sesle, “Hadi sen oynamaya git yavrum, biz dertleşiyoruz,” deniyordu. Kimi zaman da kullanıldığımı hissediyordum. Annem beni Luxembourg Bahçesi’ne götürüyor, bütün aile ile bozuşmuş olan Emile Amca birden ortaya çıkıyor, kız kardeşine ters ters bakıyor ve kupkuru bir sesle, “Senin için gelmedim, çocuğu görmek için buradayım,” diyordu. Ve daha sonra, ailedeki tek masum üyenin ben olduğumu ve yalnızca benim, bile isteye kendisini gücendirmediğim gibi, asılsız söylentilere kanarak mahkûm da etmediğimi açıklıyordu. Gücümden ve bu kasvetli adamın yüreğinde uyandırdığım sevgiden rahatsız olarak gülümsüyordum. Ama ağabey ve kız kardeş, kendi sorunlarını tartışmaya başlamış oluyorlardı bile; karşılıklı acılarını sayıp dökmeye koyuluyorlardı; Emile, Charles’a kızıp köpürüyordu. Anne-Marie de biraz gerileyerek savunuyordu onu; sonunda Louise’den söz ediyorlardı; ben de onların demir iskemleleri arasında unutulmuş olarak kalıyordum hep. Anlayacak kadar büyük olsaydım, yaşlı bir solcu adamın bana davranışlarıyla öğrettiği sağcı hakikatleri kabul etmeye hazırdım: yani Hakikat ve Mitos aynı şeydi ve derinden duymak için tutkulu olma rolü yapmak gerekiyordu ve insan, bir törensel varlıktı yalnızca. Komedi oynamak için yaratılmış olduğuma inandırmışlardı beni; kabul ediyordum komediyi, ama ben başaktör olmak istiyordum ve beni bitkinliğe sürükleyen bunalım anlarında, yalnızca “uyduruk roller” oynadığımı fark ediyordum; oynanan komedide birçok sözüm vardı ve sık sık ortada görünüyordum; ama “tam anlamıyla kendine özgü” bir rolüm yoktu; ben daha çok büyüklere replik veriyordum yalnızca. Charles, ölüm korkusunu yumuşattığım için pohpohluyordu beni: Louise benim afacanlığımda, surat asmalarını haklı çıkardığım ve Anne-Marie küçümsenmişliğini giderdiğim için seviyordu beni. Oysa ben olmasam, ana-babası annemi bağrına basacaktı ve onun inceliği, annesine savunmasızca teslim olmasına yol açacaktı; yine ben olmasam, Louise, surat asıp

duracaktı ve Charles da, Cervin Dağı, göktaşları ya da başkalarının çocukları karşısında hayran olup kalacaktı. Onların anlaşmazlıklarının ve uzlaşmalarının rastlantısal bir nedeniydim ben; gerçek ve derin nedenler ise başka yerdeydi. Mâcon'da, Gunsbach'da, Thiviers'de yıpranmış yaşlı bir yürekte ve doğuşumdan çok önceki bir geçmişteydi. Ben, ailenin birliğini ve kadim çelişkilerini yansıtıyordum; onlar ne iseler o olmak için benim Tanrısal çocukluğumu kullanıyorlardı. Bir tedirginlik içindeydim ve tam, onların törenleri beni hiçbir şeyin belli bir neden olmadan var olmadığına ve en yüksektekinden en alttakine kadar herkesin evrende, kendisine verilmiş bir yeri olduğuna inandığım zaman, kendi varlık nedenimin ortadan kaybolduğunu ve yumuşacık bir varlık olduğumu anladım ve bu düzenli dünyadaki münasebetsiz var oluşumdan utanç duydum.

Bir babam olsaydı, bana ruh hallerinden ilkeler, cehaletinden bilgi, hınçlarından gurur, acayip meraklarından yasalar sağlayabilirdi ve benim içimde mekân tutabilirdi; bu saygıdeğer kiracı kendime saygı duymamı da sağlayabilirdi. Saygı üzerinde, yaşama hakkımı temellendirirdim ben de. Beni doğurtan kişi, geleceğimin ne olacağını kararlaştırırdı: Doğuştan politeknisyen olan ben de her zaman için emin olurdum bundan. Ama Jean-Baptiste Sartre ne olacağımı düşünmüş olsa bile, bu sırrı kendisiyle birlikte götürmüştü. Annemin bütün hatırladığı sözler şunlardı: "Oğlum bahriyeye girmeyecek." Daha kesin bilgiler elde olmadığı için, benden başlamak üzere hiç kimse, şu dünyaya ne halt etmeye geldiğimi bilmiyordu. Babam bana mal mülk bırakmış olsaydı, çocukluğum değişik olacaktı; bir başkası olacağım için yazı da yazmayacaktım. Arazi ve ev, genç mirasçıya, kendi hakkında sağlam bir imaj sağlar; *kendi* çakıl döşeli yolunun, *kendi* verandasının baklava şeklindeki camlarının üzerinde, kendi varlığını fark eder; onların hareketsizliğinden ruhunun ölümsüz tözünü oluşturur. Birkaç gün önce, restoranda, patronun oğlu olan yedi yaşındaki velet, kasadaki kıza, "Babam burada olmadığı zaman patron benim!" diye bağırıyordu. İşte bir erkek! Onun yaşında ben kimsenin patronu değildim ve benim hiç malım mülküm yoktu. Ender haylazlık anlarımda, annem kulağıma şöyle fısıldardı: "Dikkat et! Kendi evimizde değiliz!" Biz hiçbir zaman, Goff Sokağı'nda da, daha sonra annem yeniden evlendiğinde de kendi evimizde olmadık. Bundan ötürü acı çekmiyordum; çünkü her şey ödünç veriliyordu bana, ama yine de soyut bir varlık olarak kalıyordum. Dünya malı, sahibine ne olduğunu yansıtır; oysa bana ne olmadığımı öğretiyordu; durmuş

oturmuş ve sürekli *değildim ben;* çelik üretimi için gerekli de *değildim;* kısacası ruhum yoktu benim.

Bedenimle uyuşma halinde olsaydım çok iyi olacaktı. Ama ben ve o, acayip bir çift oluşturuyorduk. Yoksulluk içindeki çocuk, kendini sorguya çekmez: İhtiyaçlar ve hastalıklar yüzünden *bedensel* olarak zor durumlara düştüğü için, haklı çıkarılamaz durumu, varoluşunu haklı çıkarır onun; açlık ve sürekli ölüm korkusu, yaşama hakkını temellendirir ve o ölmemek için yaşar. Ben, kendimi belli bir şeye adanmış görecek kadar zengin olmadığım gibi, gıpta dolu isteklerimi zorunlu gerekler olarak hissedecek kadar fukara da değildim. Beslenme ödevlerimi yerine getiriyordum ve Tanrı, nadiren de olsa, tiksinti duymadan yemeyi, yani iştah denilen o inayeti bağışlıyordu bana. Kayıtsızca nefes alarak, sindirim yaparak, dışkılayarak yaşıyordum, çünkü yaşamaya başlamıştım. Bedenimin, bu besiye çekilmiş arkadaşın, sert ve vahşi isteklerini hissetmemiştim; kendini, hafif rahatsızlıklarla belli ediyordu o ve bunlar da büyükler tarafından teşvik ediliyordu. O zamanlar, seçkin bir ailenin en az bir tane narin yapılı çocuğu olması gerekiyordu. Doğumum sırasında ölmeyi düşündüğüme göre, bu iş için çok uygundum ben. Üzerime titriyorlar, nabzıma ateşime bakıyorlar, dilimi çıkarmak zorunda bırakıyorlardı beni. “Rengi biraz sararmış değil mi?” “Işık yüzünden öyle görünüyor.” “Seni temin ederim zayıflamış.” “Ama baba, daha dün tarttık onu.” Bu irdeleyici bakışlar altında bir nesneye, saksıdaki bir çiçeğe dönüştüğümü hissediyordum. Sonunda yatağa yatırıyorlardı beni. Sıcaktan nefes alamaz halde, çarşafların altında adeta yavaş yavaş kaynayarak bedenim ile hastalığını birbirine karıştırıyor ve hangisinin istenmeyen bir şey olduğunu bilemiyordum.

Büyükbabamın birlikte çalıştığı Bay Simonnot, perşembeleri, öğle yemeğine bize geliyordu. Bıyığına balmumu süren, perçemini boyayan kız yanaklı bu ellilik adama gıpta ediyordum. Konuşmayı devam ettirmek için Anne-Marie ona, Bach’ı sevip sevmediğini, denizden ve dağlardan hoşlanıp hoşlanmadığını, doğduğu kentten güzel hatıraları olup olmadığını sorduğunda, düşünmek için duraksıyor ve içsel bakışını, zevklerinin granitimsi kitlesine çeviriyordu. İstenen bilgileri elde ettiği zaman da soğukkanlı bir sesle ve başını sallayarak onları aktarıyordu anneme. Mutlu adam! Herhalde sevinç içinde uyanıp herhangi bir Yüce Nokta’dan, dağlarını, doruklarını ve yaylalarını sayımdan geçirir, sonra da şehvetle gerinerek, “İşte bu benim: ben Bay Simonnot’yum, tepeden tırnağa,” der

diye düşünürdüm. Hiç şüphesiz, sorulduğu zaman, tercihlerimi açıklamak ve hatta onları ileri sürmek çok iyi geliyordu elimden; ama yalnız kaldığım zaman kaçıyorlardı benden; *saptayamıyordum* onları ve yakalayıp dürtmem, içlerini hayatla doldurmam gerekiyordu; bifteği dana kızartmasına tercih ettiğimden bile emin değildim bu durumda. Benliğimde, falezler gibi dimdik sebatkârlıklarm ve fırtınalı bir peyzajın gerçekleşmesi için her şeyi verirdim. Bayan Picard, o günün modası olan sözcük dağarcığını ustaca kullanarak, büyükbabam hakkında, "Charles, çok tatlı bir insan," ya da "İnsanları tanıyıp bilmek olanaksız," dediği zaman, kendimi hiç kurtulmayacak şekilde mahkûm edilmiş hissediyordum. Luxembourg Bahçesi'nin çakıl taşları, Bay Simonnot, kestane ağaçları ve Karlémamie birer varlıktılar. Ama ben değildim; bende, hareketsizlik de, derinlik de, geçirgensizlik de yoktu. Ben bir hiçtim; silinemeyen bir saydamlıktım. Bay Simonnot denen heykelin, bu yekpare blokun, üstüne üstlük, evren bakımından vazgeçilmez bir varlık olduğu söylendiği zaman, kıskançlığım sınır tanımaz hale geldi.

Bir kutlama vardı yine. Yaşayan Diller Enstitüsü'ndeki kalabalık, Auer gaz lambasının titrek ışığı altında el çırpıp duruyor; annem Chopin çalıyor; büyükbabamın buyruğu gereği herkes bir oratoryonun solmuş güzellikleri ve şatafatıyla, ağır ve gırtlaktan gelen bir Fransızca konuşuyordu. Ayağım yere basmadan bir elden ötekine uçuyordum; bir Alman romancı kadının bağrında tam soluğum kesileceği sırada büyükbabam, bütün şan ve şerefiyle, yüreğime işleyen bir açıklama yaptı ve "Burada biri eksik. Evet Simonnot bu," dedi. Romancının kucağından kurtuldum, bir köşeye sığındım, davetliler ortadan kaybolmuştu ve gürültülü bir dairenin ortasında bir sütun gördüm. M.Simmonot'ydu bu; hem de elle tutulur halde yoktu. Bu şaşırtıcı orada olmayış, onu değişime uğratmıştı. Enstitü ile ilgili birçok kimse yoktu orada; bazı öğrenciler hastaydı, bazdan da mazeretlerini bildirmişlerdi; ama bunlar rastlantısal ve önemsiz olaylardı. Yalnızca M.Simmonot *eksikti.* Adını anmak yetmişti ve kalabalıkla dolu bu salonun içinde boşluk bir bıçak gibi saplanmıştı. Bir insanın kesinlikle belirlenmiş olması, hayretlere düşürmüştü beni. Onun yeri, herkesin bekleyişinin kazdığı bir hiçlik çukuru içinden ansızın doğup ortaya çıkılabilecek görünmez bir döl yatağı gibiydi. Ne var ki, toprağın bağrından alkışlar arasında da çıksa ve hatta kadınlar öpmek için onun ellerine de atılsalar, kendime gelecektim ben; çünkü bedensel varoluş ve

ortada bulunuş, her zaman bir fazlalıktır. Bay Simonnot, el değmemiş ve olumsuzluk taşıyan bir özün katışıksızlığına indirgenmiş olarak, elmasın o sert saydamlığını taşıyordu. Her an bazı insanlar arasında ve yeryüzünün bir yerinde var olmak ve fazlalık olduğumu bilmek, benim kaderim olduğuna göre, herkes tarafından ve her yerde su, ekmek ve hava gibi aranan bir şey olmayı özlüyordum.

Bu dilek her gün dilimin ucuna geliyordu. Charles Schweitzer, yaşadığı sürece benim fark etmediğim ve yalnızca sezinlemeye başladığım bir üzüntüyü her yerde saklama durumundaydı. Onun bütün meslektaşları, dünyayı sırtlarında taşıyorlardı. Bu Atlaslar arasında, gramerciler, filologlar, dilbilimciler, Bay Lyon-Caen ve *Pedagoji Dergisi* yönetmeni vardı. Büyükbabam, onların önemini anlamamız için manalı manalı söz ediyordu bu kişilerden: “Lyon-Caen, işini bilir. Onun yeri enstitüydü.” Ya da şöyle diyordu: “Shurer yaşlanıyor; onu emekliliğe ayırma budalalığını göstermeseler bari: Fakülte, onunla neler kaybedeceğini bilmiyor!” Yakında öteki dünyaya göçmeleri, Avrupa’yı yasa ve belki de barbarlığa gömecek olan bu yeri doldurulmaz ihtiyarlar arasında, inanılmaz bir sesin yüreğimin derinliklerinde şöyle bir yargı ileri sürmesi için neler vermezdim: “Şu küçük Sartre işini biliyor. Göçüp giderse, Fransa neler kaybedeceğini görür!” Burjuva çocukluğu ânın ezeliliği içinde yaşanır; yani hareketsizlik içinde; ben ise hemen Atlas olmak istiyordum; hem de ezelden beri ve her zaman için; öyle olmak için çalışılabileceğini bilmiyordum; haklarımı bana geri vermesi için bir Yüce Divan’a ya da kararnameye ihtiyacım vardı. Ama yargıçlar neredeydi? Doğal yargıçlarım rol kestikleri için saygıya değerliklerini kaybetmişlerdi; ama başka yargıç da göremiyordum ortada.

Aptallaşmış bir haşere gibi inançsız, yasasız, akılsız ve amaçsız olarak aile komedisine sığmıyordum; bir hayal kırıklığından ötekine dönüyor, koşuyor, uçuyordum. Bedenimden ve sefil sırlarından kaçıyordum; topaç bir engele çarptığında ve durduğunda, benzi atmış küçük komedyen, hayvansal bir şaşkınlığa düşüyordu. Annemin yakın dostları hüzünlü olduğumu, dalıp gittiğimi gördüklerini söylüyorlardı ona. Annem beni gülerek bağrına basıyor ve “Her zaman neşelisindir, şarkı söyleyip durursun! Neden şikâyet edeceksin ki! İstediğin her şeye sahipsin,” diyordu. Haklıydı da, şımartılmış bir çocuk hüzünlü olamazdı; onun, bir kral gibi canı sıkılabilirdi yalnızca. Ya da bir köpek gibi.

Bir köpeğim ben: Esniyorum, gözümden yaşlar akıyor, hissediyorum aktıklarını. Bir ağacım ve rüzgâr dallarıma takılıyor ve belli belirsiz sallıyor onları. Bir sineğim, bir camdan yukarı tırmanıyor ve aşağı yuvarlanıyorum, yeniden tırmanmaya başlıyorum. Kimi zaman geçen zamanın okşayışını duyuyorum, çoğunlukla geçmeyen zamanı hissediyorum. Titrek dakikalar yere düşüyor, yutuyor beni ve can çekişmeleri sona ermiyor; durgun ve kokuşmuşlar, ama hâlâ canlılar; süpürürsünüz onları, daha taze, ama aynı ölçüde beyhude olan başkaları gelip onların yerini alır; bu iğrenmelere mutluluk denir; annem, benim, küçük çocukların en mutlusu olduğumu söyler hep. Nasıl olur da inanmam ona; çünkü doğru bu. İhmal edilmişliği hiç düşünmüyordum; çünkü önce bunu belirtecek bir sözcük yoktu ve sonra göremiyordum onu; etrafım her zaman çevriliydi. Benim hayatımın ağı, hazlarımın dokuması ve düşüncelerimin teniydi bu.

Ölümü gördüm. Beş yaşındaydım, ölüm gözetliyordu beni; geceleyin balkonda dolaşıyor, burnunu cama dayıyordu; görüyordum onu, ama bir şey söylemeye cesaret edemiyordum. Voltaire Rıhtımı'nda bir kere rastladık ona; siyahlar giyinmiş, uzun boylu, ihtiyar bir deli kadındı; yanımdan geçerken şöyle mırıldandı: "Bu çocuğu cebime koyacağım." Bir başka sefer, bir çukur şeklinde çıktı karşıma. Arcachon'da oldu bu; Karlémamie ve annem Bayan Dupont'u ve besteci oğlu Gabriel'i ziyaret ediyorlardı. Villanın bahçesinde oynuyordum ve korkmuştum, çünkü Gabriel'in hasta olduğu ve öleceği söylenmişti bana. Atçılık oynuyordum isteksizce ve evin çevresinde koşuşturuyordum. Birden karanlık bir delik gördüm; mahzendi bu ve kapısını açmışlardı; anlatılmaz bir yalnızlık ve dehşet sardı benliğimi; döndüm ve avazım çıktığı kadar şarkı söyleyerek kaçtım. O zamanlar her gece ölümle yatağımda randevum vardı. Bir tören gibiydi bu: Yüzümü duvara çevirerek sol yanıma yatmam gerekiyordu, tirtir titreyerek bekliyordum ve ölüm, elinde tırpan, herkesin bildiği haliyle görünüyordu bana; o zaman sağ yanıma dönmeme izin çıkıyordu; iskelet gidiyordu ve ben iç rahatlığıyla uyuyabiliyordum. Gündüz, onu çeşitli tebdil kıyafetleri içinde tanıyordum: Annem Fransızca olarak *Le Roi des aulnes* şarkısını söyleyecek olsa, kulaklarımı tıkıyordum; *L'Ivrogne et sa femme*'ı okuduğumda La Fontaine'in masallarını bir daha altı ay açmadım. Ama ölüm denen o umacı karı hiç aldırmıyordu; Mérimée'nin *La Venüs dille* hikâyesinde saklanmış olarak boğazıma atlamak için onu okumamı bekliyordu. Cenazeler de mezarlar da tedirgin etmiyordu beni; o sıra

babaannem Sartre hastalandı ve öldü; daha önce annem ve ben, bir telgrafla çağrıldık ve Thiviers'e gittik. Babaannemin uzun ve mutsuz hayatının sona ermekte olduğu yerden uzakta tutuyorlardı beni; dostlar ilgileniyordu benimle, evlerine götürüyorlar, bu olay dolayısıyla icat edilmiş ve cenaze sıkıntısı dolu oyunlarla meşgul ediyorlardı. Oynuyor, okuyor, örnek bir içe kapanış göstermek için bütün çabamı harcıyordum, ama bir şey hissetmiyordum. Tabutun arkasından mezarlığa gittiğimizde de bir şey hissetmedim. Ölüm, ortada bulunmayışıyla pırıl pırıl parlıyordu: vefat etmek ölmek değildi; bu ihtiyar kadının bir mezar taşına dönüşmesi rahatsız etmiyordu beni; bir töz değişimi gerçekleşmiş, varlığa bir ulaşma olmuştu yalnızca; gerçekten de her şey ben, Bay Simonnot'ya cafcaflı bir şekilde dönüşmüşüm gibi olup bitmişti. Bundan ötürü, İtalyan mezarlıklarını her zaman sevmişimdir ve hâlâ severim: Orada taş, eğilip bükülmüş ve tam bir Barok insan olmuştur; ölmüş kişiyi çok önceki halinde gösteren fotoğrafın bulunduğu bir madalyon işlenmiştir taşa. Yedi yaşımdayken Gerçek Ölüm'e, Suratsız Ölüm'e mezarlıklar dışında her yerde rastlıyordum. Peki, neydi o? Bir kişiydi ve bir tehditti. Kişi deliydi, tehdit de güpegündüz en parlak güneş ışığında açılabilecek ve beni hap diye yutabilecek olan karanlık ağızlardı. Her şeyin korkunç bir tersyüzü vardı; insanda akıl kalmayınca, bu ters yüz görülüyordu ve ölüm, deliliği sonuna kadar götürmek ve onun tarafından yutulmaktı. Dehşet içinde yaşamıştım; gerçek bir nevrozdu bu. Nedenini araştırırsam şu çıkıyor karşıma: Şımarık bir çocuk ve Tanrı'nın bir lütfu olduğum için dört dörtlük işe yaramazlığım, aile içi törenler bana sürekli olarak uyduruk bir gereklilik olarak göründüğü için çok daha apaçıklıkla canlanıyordu gözümün önünde. Kendimi bir fazlalık olarak hissediyordum ve dolayısıyla ortadan kaybolmalıydım. Ortadan kalkmanın sürekli yargısı altındaki soluk bir çiçeklenmeydim ben. Başka bir deyişle hüküm giymiştim ve bu hüküm her an uygulanabilirdi. Ama bütün gücümle hayır diyordum buna; hayatımın, gözümde değer taşımasından değil, tam tersine ona önem vermeyişimden ötürü böyleydi bu: Hayat ne denli saçmaysa, ölüm o denli az tahammül edilebilirdir.

Tanrı beni bu sıkıntılardan kurtaracaktı, imzalı bir şaheser olacaktım ben; evrensel topluluk içinde yerimi kesinlikle bilecektim ve Tanrı'nın niyetlerini ve benim gerekli bir varlık oluşumu açıklamasını sabırla bekleyecektim. Din denen şeyin farkındaydım, onu özlüyordum ve çare oydu. Benden saklanmış olsaydı bile, dini icat ederdim. Ama bu

saklanmıyordu benden; Katolik inancıyla yetiştirilmiş ve Kadiri Mutlak'ın kendi şan ve şerefi için beni yarattığı öğretilmişti bana; düşleyebileceğimden daha da fazlasıydı bu. Ama daha sonra, bana öğretilen bu herkesin tanrısında, ruhumun beklediği tanrıyı bulamadım; ben bir Yaradan arıyordum, ama bana bir Büyük Patron sunuluyordu. Aslında ikisi aynıydı, ama bilemiyordum bunu; bu Ferisi idolüne coşku duymadan bağlılık gösteriyordum ve resmî öğreti, kendi inancımı arama fikri dolayısıyla iğrendiriyordu beni. Ne şans ama! İtimat ve umutsuzluk, ruhumu Öte Dünya'nın ekilebileceği elverişli bir toprak haline getiriyordu. Bu yanlış anlama olmasaydı bir keşiş olurdum ben. Ama ailem, Voltaire'ci yüksek burjuvazide doğmuş olan ve toplumun bütün katmanlarına yayılması için bir yüz yıl geçmesi gereken Hıristiyanlıktan sıyrılma akımının etkisi altında kalmıştı ve inanç zayıflaması olmasaydı, Katolik bir kız olan Louise Guillemin, bir Lutherci ile evlenmek için çok daha fazla naz yapardı şüphesiz. Tabii bizim evde herkes, ölçülülük yüzünden dinsel inanca sahipti. Combes[20] hükümetinden yedi ya da sekiz yıl sonra, açıkça dile getirilen dinsel inançsızlıkta, bir tutkunun bütün şiddeti ve anarşisi vardı; bir tanrıtanımaz, "bir çıkış yapmasından" korkulduğu için yemeğe davet edilmeyen acayip bir insan ve çılgın bir adamdı; kilisede diz çökmeyi kendine yasak eden ve ruhu tabularla dolu bir bağnazdı; kızlarını da kilisede evlendirmiyor ve orada içi rahatlayacak şekilde ağlayamıyordu; öğretisinin hakikatini de, davranışlarının temizliğiyle kendine zorla kabul ettirmeye çalışıyordu; gönül rahatlığı içinde ölme olanağından kendini yoksun kılacak kadar kendine ve mutluluğuna gadreden bir insandı. Adını anmadan tek söz edemediği Tanrı'nın her yerde yokluğunu gören bir Tanrı manyağıydı; yani kısacası dinsel kanıları olan bir baydı. İnanmış insanda bunların hiçbiri yoktu; iki bin yıldır, Hıristiyanlığın kesin doğruları, kendilerini kanıtlama zamanı bulmuşlardı; herkesin malıydı onlar; bir rahibin bakışında, bir kilisenin yarı karanlık havasında parıldamaları ve ruhları aydınlatmaları isteniyordu onlardan, ama hiç kimse onlara sahip çıkmaya kalkışamazdı; çünkü onlar herkesin ortak malıydı. Yüksek sosyete, hakkında hiç konuşmamak için inanıyordu Tanrı'ya. Din, ne kadar da hoşgörülü görünüyordu! Ne kadar da elverişliydi: Hıristiyan, ayinlere katılmayabilir, ama çocuklarını dinî nikâhla evlendirebilirdi; Saint-Sulpice'in "koyu dindarlığına gülüp geçebilir ve *Lohengrin'in Düğün Marşı'yla* gözyaşı

dökebilirdi. Örnek bir hayat sürmesi de, umutsuzluk içinde ölmesi de gerekmezdi; hatta cesedini yaktırmak zorunda da değildi. Bizim ortamımızda, ailemde, dinsel inanç tatlı Fransız özgürlüğü için resmî bir addan başka şey değildi; çok sayıda başkası gibi, bağımsızlığımı korumam için vaftiz edilmiştim ben; vaftiz edilmeseydim, ruhuma bir kötülük yapmış olmalarından korkacaklardı; Katolik olarak kayda geçince, özgürdüm, normaldim artık. "Daha sonra ne isterse onu yapar," diyorlardı. O zamanlar, dinsel inancı edinmek, kaybetmekten çok daha güç bir şey olarak düşünülüyordu.

Charles Schweitzer, Yüce Seyredici'ye ihtiyaç duymayacak kadar büyük bir rol kesiciydi, ama Tanrı'yı ancak en ikircikli durumlarda aklına getiriyordu; öldüğü anda yeniden bulacağından emin olduğu için bir yanda tutuyordu onu. Özel konuşmalarında, elden çıkmış merimize ve kardeşleri olan Papa-karşıtlarının kaba neşeliliğine bağlılığından ötürü, Katolikliği gülünç hale düşürmek için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu: Masada söylediği sözler Luther'in konuşmalarına benziyordu. Lourdes hakkında konuşup duruyordu: Bernadette "gömlek değiştiren bir kadın görmüştü", bir felçli havuza atılmış ve oradan çıkarıldığında "iki gözüyle görmeye" başlamıştı. Bitlerle kaplı Aziz Labre'ın ve hastaların dışkılarını diliyle temizleyen Azize Marie Alacoque'un hayatını da anlatırdı. Bu sonu gelmez hikâyeler işime yaramıştı. Dünya mal mülküne hiç sahip olmadığım için, onların üstüne yükselmeye daha da güçlü bir eğdim duyuyordum ve içimi rahatlatan yoksulluğumda, adanmış olduğum şeyi zahmet çekmeden bulacaktım: Mistisizm, yerinden edilmiş kişilere ve fazlalık çocuklara çok uygun düşer: Onun içine atlamam için sorunu öte yüzünden bana göstermek yeterdi; ben, kutsallığın bir avı olma tehlikesiyle karşı karşıyaydım. Büyükbabam, her zaman için tiksindirmişti beni ondan; onun gözleriyle görmüştüm kutsallığı ve bu gaddar delilik coşkularının yavanlığıyla içimi bayıltıyordu benim; bedene ilişkin sadık küçümsemesiyle de dehşete düşmeme yol açıyordu; Azizlerin eksantrik yanları, üzerinde smokinle denize giren İngiliz'in eksantrikliklerinden daha fazla anlamlı değildi. Bu hikâyeleri dinlerken, büyükannem protesto ediyor gibi davranıyor, "imansız" ve "din sapkını" dediği kocasının parmaklarının üzerine vuruyor, ama gülüşündeki hoşgörü, beni hayallerden kurtarmaya yetiyordu; hiçbir şeye inanmıyordu büyükannem ve yalnızca şüpheciliği, tanrıtanımaz olmaktan alıkoyuyordu onu. Annem bu işlere karışmamaya çok dikkat

ediyordu; onun “kendi özel tanrısı” vardı ve ona ancak kendisini avutması için gizlice başvuruyordu. Tartışma, daha hafiflemiş olarak beynimde devam ediyordu; benim öteki kişiliğim, yani karanlık kardeşim, bütün dinsel inanç ilkelerine kayıtsızca karşı çıkıyordu; ben Katolik ve Protestandım ve eleştirel düşünüşü baş eğme anlayışıyla birleştiriyordum. Aslında bütün bunlar canımı sıkıyordu; dinsel inançsızlığa dogmaların birbiriyle çatışması dolayısıyla değil, büyükannem ve büyükbabamın kayıtsızlığı yüzünden yöneldim. Yine de inanıyordum; gecelikle, yatağın üzerinde diz çöküp ellerimi bitiştirerek her gün dua ediyordum; ama gittikçe daha seyrek düşünüyordum Tanrı’yı. Annem perşembe günleri Rahip Dibildos’un okuluna götürüyordu beni; orada, tanımadığım çocukların arasında, din dersi alıyordum. Büyükbabam beni öylesine etkilemişti ki, rahipleri acayip hayvanlar olarak görüyordum ve dinsel *inanç açıklamamı* onların *yaptırmasına rağmen*, rahipler, giysileri ve bekâr yaşamaları dolayısıyla papazlardan daha yabancıydılar bana. Charles Schweitzer, şahsen tanıdığı Rahip Dibildos için “dürüst adam!” diyor ve ona saygı duyuyordu, ama din adamlarına karşıtlığı öyle apaçıktı ki, avlu kapısından, düşman topraklarına girmiş gibi bir hisse kapılarak içeri giriyordum. Bana gelince, rahiplerden nefret etmiyordum ben; benimle konuştuklarında, Bayan Picard’da ve annemin öteki müzisyen kadın arkadaşlarında görüp özellikle beğendiğim yumuşak, ruhanilikle yoğrulmuş ve iyilik dolu bir yüz ifadesi ediniyorlardı; benim varlığım aracılığıyla onlardan nefret eden büyükbabamın kendisiydi. Arkadaşı olan rahibe beni teslim etmeyi ilk o düşünmüştü; ama perşembe akşamı kendisine geri getirilen küçük Katoliğe tedirginlik dolu, sorgulayıcı gözlerle bakıyor, benim gözlerimde papacılığın ne ölçüde ilerleme gösterdiğini saptamaya çalışıyor ve şakalaşmaktan da geri kalmıyordu. Bu sahte durum altı aydan fazla sürmedi. Bir gün öğretmene, Tutku üzerine yazılmış Fransızca bir kompozisyon verdim; ailem beğendi onu ve annem de kendi eliyle bir kopyasını yazdı. Ama kompozisyonum yalnızca gümüş madalya kazandı. Bu hayal kırıklığı, beni dinsel inançsızlığa gark etti. Bir hastalık ve tatiller, Dibildos Okulu’na dönmemi engelledi; okullar başlayınca da ben gitmek istemedim. Daha sonra birçok yıl, herkesin önünde Kadiri Mutlak’la olan ilişkilerimi sürdürdüm, ama özel hayatımda onu artık aramaz oldum. Yalnızca bir kere onun var olduğu hissine kapıldım. Kibritlerle oynamış ve küçük bir halıyı yakmıştım; kabahatimi gizlemeye çalışıyordum ki, Tanrı

birdenbire gördü beni; onun bakışını beynimin içinde ve ellerimde hissettim; banyoda, apaçık görünen bir hedef olarak dönenip duruyordum. Kızgınlık kurtardı beni: Böyle kaba bir nezaketsizliğe köpürdüm, küfretmeye başladım ve büyükbabam gibi mırıldandım: “Hay Allahım ya Rabbim, hay Allahım, ya Rabbim!” Tanrı da bana bir daha hiç bakmadı.

Boşa çıkmış bir eğilimi anlattım size: Tanrı’ya ihtiyacım vardı ve onu verdiler bana ve ben, onu aradığımı kavrayamadan aldım; yüreğimde kök salamadığı için, bir süre bitkisel hayat yaşadı içimde ve sonra öldü. Bugün bana O’ndan söz edildiğinde, güzel bir eski sevgiliye rastlayan ihtiyar bir delikanlı gibi pişmanlıktan uzak bir neşeyle, “Elli yıl önce, o yanlış anlama, o hata, bizi ayıran o rastlantı olmasaydı, aramızda bir şeyler olabilirdi,” derim.

Oysa aramızda hiçbir şey olmadı. Ama işlerim de her gün daha kötüye gidiyordu. Uzun saçlarım büyükbabamın canını sıkıyordu: “Bu bir oğlan çocuğu, sen onu bir kız yapmak istiyorsun; torunumun bir ödlek olmasını istemem ben!” diyordu. Anne-Marie de direniyordu; benim gerçek bir kız olmamı istemişti sanırım; yeniden canlanan hüzünlü çocukluğunu, mutluluk duyarak iyiliklere boğacaktı. Ama Tanrı dileğini yerine getirmemişti ve o da elinden geleni yaptı: Meleklerin, belirlenmemiş, ama birazcık kadınımsı cinsiyetine sahip olacaktım. Şefkatli olduğu için, şefkati öğretti bana, yalnızlığım da gerisini getirdi ve sert oyunlardan uzakta tuttu beni. Bir gün, henüz yedi yaşımdayken, büyükbabam dayanamadı artık; beni gezintiye götüreceğini söyleyerek elimden tuttu. Ama daha sokağın köşesini döner dönmez, “Annene bir sürpriz yapacağız,” diyerek berbere soktu beni. Sürprizlere bayılıyordum. Evde her zaman böyle olaylar olurdu. Kimi zaman eğlendirici, kimi zaman erdem dolu gizli sırlar, beklenmedik armağanlar, ardından kucaklaşmalar gelen tiyatrovari gösteriler gibi şeylerdi bunlar ve hayatımızın havası böyleydi işte. Apandisitim alındığında, annem Karl’a, hissetmeyeceğinden hiç şüphe etmediğim endişeyi duyurmamak için tek bir sözcük söylememişti. Parayı amcam Auguste vermişti ve Arcachon’dan gizlice gelip Courbevoie’da bir kliniğe saklanmıştık. Ameliyatın ertesi günü, Auguste, büyükbabamı görmeye gelmiş ve “Karl, sana güzel bir haber vereceğim,” demişti. Karl, amcamın dostça ciddi sesine aldanmıştı: “Yeniden mi evleniyorsun?” “Hayır,” demişti amcam gülerek, “her şey çok iyi geçti.” “Ne demek her şey?” Kısacası bu tür tiyatro olayları alışkın olduğum şeylerdi ve ben boynumu

sıkan beyaz havludan aşağı kayan ve akıl almaz ölçüde donuk bir renkle yere düşen buklelerime hoşnutlukla bakıyordum: Gurur içinde ve kırkılmış olarak döndüm eve.

Haykırışlar duyuldu, ama kucaklaşmalar olmadı ve annem ağlamak için odasına kapandı: Küçük kızı bir oğlan çocuğuyla değiştokuş edilmişti. İşin daha kötü bir yanı da vardı: Güzel buklelerim kulaklarımın çevresinde dalgalanırken, annemin, benim apaçık çirkinliğimi kabul etmemesini sağlıyordu. Oysa daha şimdiden sağ gözüm yarı yarıya kararmıştı. Annemin bunu kabul etmesi gerekiyordu. Büyükbabam da şaşırmıştı: Ona küçük harikasını emanet etmişlerdi, ama o, bir kurbağa getirmişti eve; gelecekteki güzel şaşkınlıklarının temelini yıkmıştı. Büyükannem dalga geçercesine bakmıştı ona ve yalnızca şöyle demişti: "Karl, kendisiyle iftihar etmiyor, kabahatli olduğunu hissettiğini belli ediyor."

Anne-Marie niçin üzüldüğünü benden saklama inceliğini gösteriyordu. Ancak on iki yaşında ansızın ve beklenmedik bir şekilde öğrendim bunu. Ama yüreğimin derinliklerinde rahatsız hissediyordum kendimi. Aile dostlarımız, çoğunlukla yakaladığım endişeli ve şaşkın bakışlarını çeviriyorlardı bana. Seyircilerim, her gün biraz daha zor beğenir oluyorlardı; canımı dişime takarak bir çaba harcamam gerekiyordu; etkilerimi abartmaya koyuldum ve sonunda kötü oynamaya başladım. Yaşlanan bir aktrisin can çekişmelerini yaşadım; başkalarının da hoşa gidebileceğini anladım. Biraz daha sonraki dönemden, ama yine de çarpıcı iki hatıra kalmıştır bende.

Dokuz yaşındaydım; Noirétable Oteli'nde on çocuktuk; aynı torbada on şeytan gibi; bizi meşgul etmek için büyükbabam, on kişilik bir yurtseverlik piyesini yazmaya ve sahneye koymaya razı oldu. Bizim takımın en büyüğü Bernard, iyiliksever ve huysuz bir adam olan yaşlı Struthoff'u *canlandırıyordu. Ben de genç* bir Alsacelıyı; babam Fransa'yı tercih etmişti ve ben de gidip onu bulmak için sınırı gizlice geçiyordum. Kahramanca replikler hazırlanmıştı benim için; sağ kolumu kaldırıyor, başımı eğiyor ve yumuşacık yanaklarımı omzuma gömüp saklayarak mırıldanıyordum: "Elveda, elveda sevgili Alsace'ımız." Provalar sırasında benim pek şirin olduğum söyleniyordu; bu da şaşırtmıyordu beni. Temsil, bahçede gerçekleştirildi; iki kaim papaz takkesi ağacı ve otelin duvarı sahnenin sınırlarını belirliyordu; ana-babalar, hasır sandalyelere oturmuşlardı. Benim dışımda bütün çocuklar çılgınca eğleniyorlardı.

Piyesin kaderinin bana bağlı olduğuna inandığım için, ortak davamıza düşkünlükten ötürü, beğenilmek için elimden gelen her şeyi yapıyordum; bütün gözlerin bana dikildiğinden emindim. Ama ipin ucunu kaçırmıştım ve hemen herkes, daha az yapmacıklı oynayan Bernard’ı beğenmişti. Temsilin sonunda Bernard, yardım parası topluyordu; arkasından süzüldüm ve sakalını çekiştirdim; elimde kaldı. Yalnızca güldürmek için yapılmıştı bu ve büyük bir aktörün dalga geçmesiydi; yalnızca bir şakaydı, çok hoşlanmıştım kendimden ve ganimetimi elimde havaya kaldırarak zıplayıp duruyordum. Ama kimse gülmedi. Annem elimden tutup hızla uzaklaştırdı beni. Üzüntülü bir şekilde, “Ne oluyor sana?” diye sordu. “Ne güzel bir sakaldı o. Herkes şaşırıp aa, diye bağırdı,” dedi. Büyükannem hiç zaman kaybetmeden haberleri yetiştirmişti bize: Bernard’ın annesi kıskançlık içinde, “Gösteriş yapılırsa ne olur, görüyorsun işte!” demişti. Bunun üzerine ortadan sıvıştım ben, odama koştum ve aynalı dolabın karşısına geçip ağzımı burnumu uzun zaman çarpıttım.

Bayan Picard, bir çocuğun her şeyi okuyabileceği düşüncesindeydi. “İyi yazılmışsa, bir kitaptan hiçbir kötülük gelmez,” diyordu. Onun yanında, bir kere *Madam Bovary’yi* okuma iznini istemiştim ve annem müzikal sesini kullanarak, “Ama benim sevgili küçüğüm, şu yaşında bu tür kitaplar okursa, büyük olduğu zaman ne yapacak?” Ben de, “Onları yazacağım,” demiştim ve bu cevap en eksiksiz ve sürekli başarıyı kazanmıştı. Bayan Picard bize her gelişinde, bu cevabıma imalarda bulunuyordu ve annem koltukları kabararak azarlar gibi yapıyordu onu: “Blanche, lütfen susar mısınız! Şımartıyorsunuz onu!” Bu solgun yüzlü ve şişko kadını seviyordum; hem de hor görüyordum; benim en iyi seyircimdi o; geleceğini söyledikleri zaman pireleniyordum; etekliğini kaybettiğini ve arkasını gördüğümü düşlüyordum. Bu da onun ruhaniliğine bir tür saygı göstermek demekti. Kasım 1915’te bana, deri ciltli ve sayfalarının kenarı yaldızlı, küçük bir kitap armağan etti. Büyükbabam orada olmadığı için onun çalışma odasındaydık; kadınlar, heyecanlı bir şekilde, ama 1914’te olduğundan daha alçak bir sesle konuşuyorlardı; çünkü savaş içindeydik; kirli ve sarı bir sis yapışıyordu pencerelere ve bayat tütün gibi kokuyordu. Küçük kitabı açtım ve başlangıçta hayal kırıklığına uğradım; bunun bir roman ya da kısa hikâyeler derlemesi olmasını bekliyordum; ama çok renkli sayfalarında, aynı soruları okudum hep: Bayan bana, “Doldur onları yazınla,” dedi, “küçük arkadaşlarının doldurmasını da sağla. Bir yığın güzel

hatıra hazırlayacaksın kendin için.” Bir harika olduğumu göstermek için bana bir fırsat verildiğini anlıyordum; bir an önce cevap vermek istedim; büyükbabamın yazı masasına oturdum, küçük kitabı onun yazı altlığının üzerine koydum ve büyüklerin eğlenceli bakışları altında yazmaya koyuldum. Kalemini aldım ve kırmızı mürekkebe batırdım bu arada. “Kendi yaşımdan çok büyük laflar” bulmak için ruhumun çok daha yukarısındaki bir yere sıçramıştım. Ne yazık ki, sorular yardımcı olamıyordu bana: Beğendiğim ve beğenmediğim şeyler; hangi renkten ya da parfümden en fazla hoşlandığım soruluyordu. Parlak bir şekilde ortaya çıkma fırsatı varsa, hiç aldırmadan cevaplar uyduruyordum. Nitekim, “En büyük dileğiniz nedir?” sorusuna, hiç tereddüt etmeden, “Asker olmak ve ölenlerin intikamını almak,” diye cevap vermiştim. Biraz sonra, devam edemeyecek kadar heyecanlandığım için, aşağı iniyor ve eserimi büyüklere götürüyordum. Gözleri parıldıyordu onların; Bayan Picard gözlüğünü yerleştiriyor, annem onun omuzları üzerine eğiliyor ve her ikisi de dudak bükmeye başlıyorlardı. Birlikte bakıyorlardı ve annem pespembe oluyordu. Bayan Picard, “Sevgili küçük dostum, biliyor musun, bunlar ancak samimi olursan ilginçtir,” diyordu. O an öleceğimi düşünmüştüm. Hatam apaçıktı: Onlar bir harika çocuk istemişti, ben onlara yüce bir çocuk sunmuştum. Felaketimi artıran bir şey daha vardı: Bu hanımların cephede kimsesi yoktu, yüce asker onların hoşgörülü ruhları üzerinde hiçbir etki yapmıyordu. Ben de ortadan kayboldum bunun üzerine ve ağzımı burnumu çarpıtmak için aynanın önüne geçtim. Bu ağız burun çarpıtmayı bugün hatırlayınca, onunla kendimi koruduğumu anlıyorum; utancın yaylım ateşine karşı, kassal bir engel oluşturuyordum. Üstelik o hareketler talihsizliğimi sonuna kadar götürerek beni kurtarıyordu ondan: Hor görülmekten kurtulmak için onun içine atıyordum kendimi. Hoşa gitme araçlarından yoksun kılıyordum kendimi ve bu araçlara sahip olduğumu ve onları kötü kullanmış olduğumu unutmak için yapıyordum bunu; ayna bir kurtuluştu benim için; bir canavar olduğumu bana göstermek görevini veriyordum ona; bunu başarırsa, acı pişmanlıklarım merhamete dönüşüyordu. Ama hepsinden önemlisi şuydu: Başarısızlık bana zavallılığımı açıkladığı için, onu olanaksız kılmak insanları reddetmek ve onlar tarafından reddedilmek için çirkinleştiriyordum kendimi. Kötülük Komedyası, İyilik Komedyası’na karşı oynanıyordu. Eliacin, Quasimodo’nun rolünü üstleniyordu.

Çarpıtmalar ve kasmalarla çehremi bozuyordum; eski gülüşlerimi silmek için kezzap atıyordum yüzüme.

Deva, hastalıktan daha beterdi: Şan şerefe ve rezil olmaya karşı, kendimi yapayalnız hakikatimin içine sığınmaya yöneltmiştim; ama benim hakikatim yoktu: Benliğimde şaşırmış bir yavanlıktan başka şey bulamıyordum. Gözlerimin önünde, bir denizanası akvaryumun camına çarpıyor, toparlanıyor ve karanlıklara dalıp kayboluyordu. Gece bastırıyor, mürekkebimsi bulutlar aynayı kaplıyor, benim son ete kemiğe bürünüşümü de örtüyordu. Orada bulunmadığımı kanıtlayıp suçsuzluğumu ortaya koyamadığım için, kendi üzerime çöküyordum. Karanlığın içinde, belirsiz bir duraksama, bir sürünme ve patırtı duyuyordum; tam bir canlı hayvandı bu; hem de korkabileceğim en korkunç ve biricik şey. Işıkların altında, körpeliğini yitirmiş sevimli çocuk rolümü yeniden edinmek için kaçıyordum. Ama boşunaydı. Ayna, uzun süredir bildiğim şeyi öğretmişti bana; ben, korkunç derecede tabiiydim. Bundan hiçbir zaman sıyıramadım kendimi.

Herkes tarafından tapınılan, kişisel olarak bir yana itilen ben, geri çevrilmiş bir maldım ve yedi yaşında, henüz var olmayan kendimden başka sığınağım yoktu. Ben, emekleme çağındaki yüzyılın can sıkıntısını içinde yansıttığı bomboş bir aynalar sarayıydım. Kendime olan büyük ihtiyacı gidermek için doğmuştum ben; o zamana kadar yalnızca, bir salon köpeğinin kendini beğenmişliğini bilip tanımıştım; gurur tarafından sıkıştırılmış olduğum için Gururlu olmuştum. Kimse üzerimde *ciddi olarak* hak talep etmediği için, ben de Evren için gerekli olduğum iddiasında bulunmuştum. Bundan daha yüce ne olabilirdi? Daha aptalca ne olabilirdi? Aslında seçme olanağım yoktu. Kaçak yolcu olarak banketin üzerinde uyumuştum ve kontrolör sarsalamıştı beni: “Biletiniz!” Biletim olmadığını kabul etmem gerekmişti. Seyahat ücretini ödeyecek param da yoktu o an. Kabahatimi savunmakla işe başlamıştım: Kimliğimi evde unutmuştum; biletçiyi nasıl atlatmış olduğumu da hatırlamıyordum, ama vagona gizlice girdiğimi kabul ediyordum. Kontrolörün yetkisine karşı çıkmak şöyle dursun, işine duyduğum saygıyı belirtiyordum açıkça ve vereceği karara önceden boyun eğiyordum. Küçük düşmüşlüğün bu en aşırı ucunda, kendimi ancak, durumu tersine çevirerek kurtarabilirdim; dolayısıyla Dijon’a, Fransa’yı ve belki de insanlığı ilgilendiren önemli ve gizli nedenlerden ötürü çağrıldığımı açıklıyordum. Bu açıdan bakılınca, bütün

trende, bir yer işgal etmeye benden daha fazla hakkı olan kimse bulunamazdı. Yönetmeliğe ters düşen bir yasanın varlığı söz konusuydu kuşkusuz ve yolculuğuma engel olursa, kontrolör başına büyük belalar alabilirdi: Bu işi enine boyuna düşünmeye davet ediyordum onu; bir trende düzeni korumak uğruna tüm insan ırkını kaosa sürüklemek doğru olur muydu? Zavallıların savunusu olan gurur böyledir işte! Alçakgönüllü olmaya yalnızca biletleri olanların hakkı vardır. Davayı kazanıp kazanmadığımı hiç bilmiyordum: Kontrolör sesini çıkarmıyordu; açıklamalarıma yeniden başlıyordum; konuşmaya devam ettikçe beni trenden inmek zorunda bırakmayacağından emindim. Birimiz suskun, ötekimiz çenesi düşük olarak bizi Dijon'a götüren trende karşı karşıya öylece kalmıştık. Tren de, kontrolör de, kabahatli kişi de bendim. Ve ben aynı zamanda bir dördüncü kişiydim; bir organizatör olan bu dördüncü kişinin yalnızca bir tek isteği vardı: bir dakika için de olsa kendini aldatmak ve her şeyi kendisinin başlattığını unutmak. Ailesel komediden yardım aldım; Tanrı'nın armağanı deniyordu bana; gülmek içindi bu ve ben bunu bilmiyor değildim; aşırı sevgiyle büyütüldüğüm için kolayca ağlıyordum, ama yüreğim buz gibiydi: Gönderildiği kişiler tarafından aranılan yararlı bir armağan olmak istiyordum; varlığımı Fransa'ya sunuyordum, dünyaya sunuyordum. İnsanlara aldırış etmiyordum, ama onların arasında olmam gerektiğine göre, sevinç gözyaşları, Evren'in beni minnettarlıkla kabullendiğini gösterecekti bana. Çok iddialı olduğum düşünülecekti belki de, hayır, öyle değildim; ben babasız bir çocuktum. Kimsenin oğlu olmadığımdan, kendi kendimin nedeni oldum; gurur ve zavallılık kumkumasıydım; beni iyiliğe yönelten atılım tarafından dünyaya getirilmiştim; olayların art arda gelişi açıkça görülüyordu: Annemin şefkatiyle kadınsılaştırılmış, beni dünyaya getirmiş Musa'nın yokluğuyla tatsızlaşmış, büyükbabamın yüceltmeleriyle kibir küpüne dönmüştüm ve ailesel komediye inanabilseydim tam anlamıyla mazoşizme adanmış salt bir nesne olacaktım. Ama hayır, bu komedi yalnızca yüzeyde etkiliyordu beni, dip sopsoğuk ve haklı çıkarılmamış halde kalıyordu; sistem dehşete düşürüyordu beni; mutlu bayılmalarımdan, kayıtsızlıklarımdan, şu çok okşanmış, aşırı bakımdan geçmiş bedenimden nefret ediyordum; karşıtlık içinde keşfettim kendimi, gurura ve sadizme, yani başka bir deyişle yücegönüllülüğe kapıldım. Yücegönüllülük, tıpkı cimrilik ve ırkçılık gibi, içimizdeki yaraları iyileştiren ve sonunda bizi zehirleyen bir merhemden

başka şey değildir; yaratığın bırakılmışlığından kaçmak için, en tedavi edilmez burjuva yalnızlığına, Yaradan'ın yalnızlığına hazırlıyordum kendimi. Bu darbe gerçek bir başkaldırı ile karıştırılmamalıdır: Bir zorbaya başkaldırılır ancak, oysa benim yalnızca iyilikseverlerim vardı. Uzun süre onların suç ortağı olarak kalmıştım. Tanrı'nın bağışı diye beni adlandıranlar da onlardı; ben yalnızca elimdeki aletleri başka amaçlar için kullanmıştım.

Her şey kafamın içinde olup bitiyordu; hayal dünyası çocuğuydum ve hayal gücüyle savunuyordum kendimi. Altı yaşımdan dokuz yaşıma kadarki hayatımı gözümün önüne getirdiğimde, yapmış olduğum manevi egzersizler karşısında şaşkına dönüyorum. Bunların içeriği çoğunlukla değişikliğe uğruyordu, ama program hiç değişmiyordu; yanlış bir giriş yapmıştım ve dolayısıyla bir paravanın arkasına çekiliyordum ve seçilmiş bir noktada, Evrenin beni sessizce istediği anda doğuşuma yeniden başlıyordum.

İlk hikâyelerim, *I'Oiseau bleu*'nün[21], *Chat botte*'nin[22] Maurice Bouchor'un masallarının tekrarından başka şey değildi. Alnımın arkasında, kaşlarımın arasında kendi kendine konuşuyorlardı. Daha sonra onlara dokunacak, onlarda bir rol oynayacak kadar ileri gittim. Niteliklerini değiştirdiler; perileri sevmiyordum ben, onlardan bir yığın vardı çevremde ve böylece ataklık, periler dünyasının yerini aldı. Bir kahraman oldum; sevimliliklerimi bir yana attım; hoşa gitmek değil, kendini kabul ettirmek söz konusuydu. Ailemi terk ettim: Karlémami, Anne-Marie, fantezilerimin dışına atıldı. Jestlerden ve gösterişli duruşlardan bıkmış olduğum için rüyalarımda gerçek oyunlar oynadım. Zorluklarla dolu ve ölümcül bir evren yarattım. *Cri-Cri*'nin, *l'Epatant*'ın, *Paul d'Ivoi*'nin dünyasıydı bu, hakkında hiçbir şey bilmediğim ihtiyacın ve çalışmanın yerine tehlikeyi koydum. Kurulu düzene karşı çıkmaktan hiç bu kadar uzak olmamıştım: Dünyaların en iyisinde yaşadığımdan emin olarak, onu canavarlarından temizleme görevini verdim kendime; aynasız ve linççi olarak her akşam bir haydut çetesini kurban ediyordum. Önleyici savaşlara da cezalandırıcı seferlere de girişmedim; genç kızları ölümden kurtarmak için zevk almadan ve öfkeye kapılmadan öldürüyordum. Bu narin yaratıklar vazgeçilmezdi benim için ve bekliyorlardı beni. Tabii, yardım edeceğimden emin olamazlardı, çünkü tanımıyorlardı beni. Ama onları, benden başka hiç kimsenin içinden çıkaramayacağı tehlikelere atıyordum. Yeniçeriler palalarını kaldırdıkları zaman, bir inleme çınlıyordu çölde ve kayalar, kumlara şöyle diyordu: "Biri

eksik burada, o da Sartre!” O an paravanayı itiyor, kılıç darbeleriyle kafaları uçuruyor ve bir kan deryası içinde doğuyordum. Soğuk çeliğin neşesi ortamındaydım artık!

Ölmek için doğuyordum: Kurtulan kız, babası olan uç beyinin kollarına atılıyordu; ben de uzaklaşıyordum; yeniden ya fazlalık haline gelmek ya da yeni katilleri aramak gerekiyordu. Buluyordum öyle adamları. Kurulu düzenin kahramanı olan ben, varlık nedenimi sürekli bir düzensizliğe dayandırıyordum; Kötülüğü kollarımın arasında boğuveriyordum, onun ölümüyle ölüyor ve onun yeniden dirilmesiyle ben de yeniden hayata kavuşuyordum; ben, bir sağcı anarşisttim. Bu güzelim şiddetlerden hiçbir sonuç çıkmadı; baş eğmiş ve gayretli bir insan olarak kaldım; erdem denen alışkanlık kolaylıkla kaybedilmiyordu; ama her akşam, günlük maskaralıkların sonunu sabırsızlıkla bekliyordum. Yatağıma koşuyor, dualarımı ediyor, çarşafların arasına giriyordum; çılgın ataklığımı yeniden bulmam gecikiyordu. Karanlıklar içinde ihtiyarlıyordum; yapayalnız bir yetişkin haline geliyordum, hem de anasız ve babasız ve de adsız olduğum için yersiz yurtsuzdum. Alevler içindeki bir damda, kollarımda bayılmış bir kadın olarak yürüyordum; ta aşağıdaki kalabalık haykırıyordu; evin çökeceği besbelliydi. Tam bu anda peygamberce sözler söylüyordum: “Devamı, gelecek sayıda.” Annem, “Ne diyorsun?” diye soruyordu ve ben de gurur içinde, “Kendimi askıya alıyorum,” diye cevap veriyordum. Tehlikeler arasında ve çok tatlı bir güvensizlik içinde uykuya daldığım bir gerçekti. Ertesi akşam randevuma sadık olarak damımı, alevleri ve kesin bir ölüm olayını yeniden buluyordum. Birden, evvelki akşam görmediğim bir su borusunu fark ediyordum. Tanrı korumuştu bizi. Ama değerli yükümü bırakmadan nasıl tutunabilirdim ona? İyi ki o sırada genç kadın kendine gelmişti; sırtıma alıyordum onu ve o, kollarını boynuma doluyordu. Hayır, biraz düşününce, baygınlığına terk ediyordum onu; kendisinin kurtulmasına birazcık katkıda bile bulunsa, benim meziyetimi çok fazla eksiltirdi bu. İyi ki ayaklarımın ucunda o ip vardı; zavallı kadını kurtarıcısına sıkı sıkıya bağlıyordum ve bundan sonrası çocuk oyuncağı gibi bir şeydi. Belediye reisi, polis müfettişi, itfaiye şefi gibi beyler beni kollarına alıyorlar, öpüyorlar ve madalyayla ödüllendiriyorlardı: Kendime güvenimi kaybediyor, ne yapacağımı bilemiyordum; bu yüksek şahsiyetlerin kucaklamaları, büyükbabamınkilere çok benziyordu. Her şeyi sil baştan ediyordum: Bir genç kız yardım istiyordu ve kavganın ortasına

atıyordum kendimi... *Sonrası gelecek sayıda.* Dolaşıp duran bir yaratığı, Tanrı'nın gönderdiği bir yolcuya dönüştürecek olan yüce an için hayatımı tehlikeye atıyordum, ama zaferimden sonra yaşamayacağımı hissediyordum ve onu ertesi güne kadar geciktirince büyük mutluluk duyuyordum.

Mollalığa adanmış bir yazıcının, tehditlerle dolu bu düşleri insanı şaşırtacaktır şüphesiz: Çocukluğun tedirginlikleri metafizik bir özellik taşır; onları yatıştırmak için kan dökmek gerekmez. Öyleyse, kahraman bir doktor olup hemşerilerimi hıyarcıklı vebadan ya da koleradan kurtarmayı hiç dilememiş miydim? İtiraf edeyim ki hayır! Ama ben yine de vahşi ve savaşçı değildim, emekleme çağındaki yüzyıl bana destansı bir hava vermişse, bu da benim kabahatim değildi. Yenilmiş olan Fransa'da hayali kahramanlar kaynıyordu ve onların başarıları, bu ülkenin gururunu okşuyordu. Benim dünyaya gelişimden sekiz yıl önce, Cyrano de Bergerac, bir “kırmızı pantolonlular mızıkası” gibi ortalığı birbirine katmıştı. Daha sonra da *L'Aiglon,* gururlu ve hırpalanmış olarak Fachoda başarısızlığını ortadan silmek için çıkmıştı ortaya yalnızca. 1922'de bu yüce kişilerin hiçbirini bilmiyordum, ama onların çömezleriyle sürekli ilişki halindeydim. Hergele hırsız Cyrano'ya, yani Arşen Lupin'e hayrandım, ama onun Hercules'i andıran gücünü, kurnaz alaycılığını, tam anlamıyla Fransız zekâsını, bizim 1870 bozgununa borçlu olduğunu bilmiyordum. Milli saldırganlık ve intikam ruhu, bütün çocukları intikamcılar haline getiriyordu. Herkes gibi ben de bir intikamcı olmuştum; yenilgiye uğrayanların bağışlanmaz hataları olan şakacılığı ve fiyakasıyla, serserilerle, bellerini kırmadan önce alay ediyordum. Ama savaşlar canımı sıkıyordu benim; büyükbabamı ziyaret eden sevimli Almanları seviyordum ve ancak özel haksızlıklar ilgilendiriyordu beni. Hınç diye bir şey bilmeyen yüreğimde topluluk güçleri dönüşüme uğruyordu ve onları, bireysel kahramanlığımı beslemek için kullanıyordum. Önemli değildi bu; belirlenmiştim ben; eğer bir demir yüzyılında, hayatı bir epope sanma budalalığını göstermişsem, bunun nedeni, benim bir yenilginin küçük torunu olmamdı. Tam bir maddeciliğe dayanan epik idealizmim, ölümüme kadar, maruz kalmadığım bir hakareti, duymadığım bir utancı ve nicedir yeniden bizim olmuş iki eyaletin kaybedilmesini telafi edecekti.

Geçen yüzyılın burjuvaları, tiyatroya gittikleri ilk akşamı hiç unutmamışlardı ve yazarlar da bu olayı tasvir etmişlerdi. Perde kalkınca

çocuklar sarayda olduklarını düşünmüşlerdi. Altınlar ve ipek kumaşlar, parlak ışıklar, makyajlar, tumturaklar ve yapmacıklar cürümlere bile bir kutsallık kazandırırdı; sahnede, büyükbabalarının öldürmüş olduğu soyluları görürlerdi. Perde aralarında, galerilerin yerleştirilme düzeni, toplumun imgesini sunardı ve localardaki çıplak omuzlar ve yaşayan soylular gösterilirdi onlara. Evlerine, aptallaşmış, yumuşamış, törensel alınyazılarına; Jules Favre, Jules Ferry, Jules Grevy[23] olmaya gizliden gizliye hazırlanmış olarak dönerlerdi. Çağdaşlarım, sinema ile ilk karşılaştıkları, tarihi bana söylesinler bakalım. Biz, geçmiş yüzyıllardan kötü halleriyle belirgin bir biçimde ayrılan geleneksiz bir yüzyıla burnumuzun ucunu görmeden giriyorduk ve yeni ayaktakımı sanatı barbarlığımızı önceden ortaya koyuyordu. Bir hırsızlar mağarasında doğan, yönetim tarafından panayır eğlenceleri arasında sınıflandırılmış olan bu sanatın, ciddi insanları şaşırtan kaba yanları vardı; kadınların ve çocukların eğlencesiydi bu sanat ve annemle ben haydıyorduk ona; ama sözünü etmiyorduk: Bol olunca ekmekten söz edilir mi? Varlığını fark ettiğimiz zaman o, çoktan başlıca ihtiyacımız olmuştu.

Yağmurlu günlerde Anne-Marie nereye gitmek istediğimi soruyordu; sirk, Châtelet, Elektrik Evi ve Grévin Müzesi arasında seçim yapmak için uzun uzun düşünüyor ve son anda bir sinemaya girmeye karar veriyorduk. Apartmanın kapısını açtığımızda, büyükbabam da çalışma odasının kapısında beliriyor, “Çocuklar, nereye gidiyorsunuz?” diyordu. “Sinemaya,” diye cevap veriyordu annem. Büyükbabam, kaşlarını çatıyor ve hızla ekliyordu: “Pantheon Sineması hemen yanda, Soufflot Sokağı’nı geçmeniz yeter.” Omuz silkerek gitmemize izin veriyordu. Daha sonraki perşembe günü de Bay Simonnot’ ya şöyle diyordu: “Görüyor musunuz Simonnot; siz ki ciddi bir insansınız, kafanız alıyor mu bunu? Kızım, torunumu sinemaya götürüyor!” Bay Simonnot da yatıştırıcı bir sesle cevap veriyordu: “Ben hiç gitmedim, ama karım bazen gider.”

Film başlamıştır içeri girdiğimizde. Yer gösteren kızı tökezleyerek izlerdik; gizlenmiş olarak oradaydım sanki; başlarımızın üzerinde bir ışık demeti salonun bir ucundan öteki ucuna uzanırdı; içinde tozların, dumanların oynaştığı görülürdü; piyano tıngır dardı, armut biçimindeki mor lambalar duvarlarda ışıldar, bir temizlik maddesinin verniğe benzeyen kokusu genzime dolardı. Bu insanlı gecenin kokusu ve meyveleri,

benliğimde birbirine karışırdı; asit tadını duyduğum çıkış kapısı lambalarını yerdim; sırtımı başkalarının dizlerine sürterdim, annem gıcırdayan bir sandalyeye oturturdu beni; boyumu yükseltmek için altıma katlanmış bir örtü koyardı; nihayet bakardım perdeye; ışıklı bir tebeşir ve sağanaklarla çizgilenen titrek ve donuk ışıklı görünümler algılardım; her zaman yağmur yağardı; en güneşli havada ve apartmanların içinde bile ve kimi zaman alevler içinde bir göktaşı, bir baronesin salonundan geçerdi, ama soylu kadın farkında olmazdı. Bu yağmuru, duvara işleyen ve kıpırdamadan duramayan bu tedirginliği severdim. Piyanist *Fingal Mağarası*'nı çalmaya başlar ve herkes caninin ortaya çıkacağını anlardı; barones korkudan deliye dönerdi. Ama yarı karanlık güzelim yüzü, leylak rengi bir pankarta bırakırdı yerini: "Birinci bölümün sonu." Birden ayılırdı insan ve ışıklar yanardı. Neredeydim ben? Bir okulda mı? Yoksa bir hükümet dairesinde mi? Hiçbir süsleme yoktu ortada; üzerlerinde yayları görünen açılır kapanır iskemleler, aşı boyalı duvarlar ve hem izmaritlerle hem de balgamlarla kaplanmış bir zemin vardı yalnızca. Boğuk mırıltılar salonu dolduruyordu; dil, yeniden yaratılıyordu ve yer gösteren kız bağırarak İngiliz bonbonları satıyordu; annem onlardan alıyordu bana; ben de onları ağzıma atıyor ve çıkış kapısındaki ışıkları emiyordum. İnsanlar gözlerini ovuşturuyor ve yanlarındakini keşfediyorlardı. Askerler ve hizmetçiler vardı; bir deri bir kemik ihtiyar bir adam bir şeyler çiğniyordu; şapkasız işçi kadınlar yüksek sesle gülüyordu; bütün bu insanlar bizim dünyamızdan değildi; iyi ki bu insan başları parteri üzerinde, şuraya buraya serpiştirilmiş şapkalar insana güven veriyordu.

Yukarı balkonlarda oturmayı âdet edinmiş müteveffa babama ve büyükbabama, tiyatronun hiyerarşisi, bir tören zevki kazandırmıştı: Birçok insan bir aradaysa, onları törenlerle ayırmak gerekir, yoksa birbirlerini öldürürler. Ama sinema bunun tersini kanıtlıyordu; bu karmakarışık topluluk, bir kutlamadan çok bir felaket yüzünden bir araya gelmişe benziyordu; ölüp gitmiş olan etiket, insanların arasındaki gerçek bağın, birbirine bağlılığın nihayet ortaya çıkmasını sağlıyordu. Ben nefret ediyordum törenlerden ve kalabalıklara bayılıyordum; çeşit çeşit kalabalık gördüm, ama 1940'a kadar Stalag XIID'de bulduğum o çıplaklığa, herkesin birbiriyle böylesine içten kaynaşmasına, o açık gözle görülen rüyaya başka hiçbir yerde rastlamadım.

Annem, beni Boulevard sinemalarına, Kinérama'ya, Folies Dramatiques'e Vaudeville'e ve o zaman l'Hippodrome denen Aumont Palace'a götürecek kadar ileriye vardırdı işi. *Zigomar*'ı ve *Fantomos*'ı, *Les Exploits de Maciste*'i, *Les Mysteres de New York*'u gördüm; yaldızlar, duyduğum hazzı berbat ediyordu. Daha önce tiyatro olan Vaudeville, eski yüceliğini bırakmak istemiyor gibiydi: Yaldız püsküllü bir kırmızı perde sahneyi son âna kadar kaplıyordu; gösterinin başlayacağını belirtmek için üç darbe sesi duyuruluyordu, orkestra bir uvertür çalıyordu, perde kalkıyordu ve lambalar sönüyordu. Filmdeki kişileri seyredenden uzaklaştırmaktan başka bir sonuç vermeyen bu yersiz törenler, bu tozlu şatafat canımı sıkıyordu; balkonda, galerilerde oturan, avizeler ve tavan resimleriyle gözleri kamaşan babalarımız, bu tiyatronun kendilerine ait olabileceğine inanamıyorlardı ve inanmak da istemiyorlardı; onlar, oraya yalnızca kabul edilmişlerdi. Ben filmi, *elden geldiğince yakından* görmek istiyordum. Mahalle sinemalarının eşitleyici rahatsızlığı içinde, bu sanatın benim ve herkesin olduğunu öğrenmiştim. İkimiz de aynı zekâ yaşındaydık. Ben yedi yaşımdaydım ve okumayı biliyordum; o on iki yaşındaydı ve konuşmayı bilmiyordu. Ama bu sanatın, daha işin başında olduğu ve büyük ilerlemeler göstereceği söyleniyordu; birlikte büyüyeceğimizi düşünüyordum. Ortak çocukluğumuzu hiç unutmadım: Bana bir İngiliz bonbonu ikram edildiğinde, yanımdaki bir kadın tırnaklarına oje sürdüğünde, bir taşra otel odasında herhangi bir temizlik maddesinin kokusunu duyduğumda, gece yolculuğu yaptığım bir trende tavandaki mor renkli lambaya baktığımda, o kaybolmuş sinema salonlarının ışıklarını ve kokularını gözlerimde, burun deliklerimde, dilimde yeniden bulurum; dört yıl önce de, Fingal Mağarası açıklarında, fırtınalı bir havada, rüzgâr bir piyano sesi getirmişti bana.

Kutsallığı bilemeyen ben, büyüye bayılıyordum: Sinema, kendisinde henüz eksik olan şey için adeta bir tür sapıklıkla sevdiğim belli belirsiz bir görünümdü. Bu ışık akışı her şeydi, hiçbir şey değildi ve her şey hiçliğe indirgenmişti: Bir duvarın çıldırışlarını seyrediyordum; katı cisimler, bedenime kadar her şeyi dolduran bir kitlesellikten temizlenmişlerdi ve genç idealizmim bu büzülüp küçülmeden hoşlanıyordu; daha sonraları üçgenlerin yanlamasına ve dairesel hareket ettirilmeleri, şekillerin sinema perdesi üzerindeki akıp gidişlerini hatırlattı bana ve sinemayı iki boyutluluk niteliğinden ötürü sevdim. Beyaz ve siyah renklerini, bütün öteki renklerin

özeti olan ve onları ancak bu işi anlayanlara işmar eden temel renkler olarak kabul ettim ve görülmeyeni görüp kendimden geçtim. Kahramanlarımın hiç değişmeyen suskunluğunu, her şeyden daha fazla seviyordum. Hayır öyle değil; onlar dilsiz değildiler, çünkü kendilerinin anlaşılmasını sağlamayı biliyorlardı. Aramızda müzikle iletişim kuruyorduk; müzik, onların iç hayatının gürültüsüydü. Zulümle karşılaşan masumluk, acısını dile getirmekten ya da göstermekten daha iyisini yapıyordu, kendisinden çıkan melodiyle benliğimin içine gizlice süzülüyordu. Konuşmaları okuyordum, ama umudu ve kırgınlığı anlıyordum, kendini açıklamayan gururlu acının fısıldamalarını kulağımla yakalıyordum. Sürüklenmiştim bu işe; perdede ağlayan geç dul *ben değildim*, ama onun ve benim bir tek ruhumuz vardı: Chopin'in ölüm marşının çalınması, onun gözyaşlarının benim gözlerime dolmasına yetiyordu. Hiçbir şeyi önceden haber veremeyen bir peygamber gibi hissediyordum kendimi: Hain daha hıyanet etmeden, cürmü gizlice benliğime giriyordu; şatoda her şey yolundaymış gibi göründüğü sırada, uğursuz akorlar, katilin varlığını ele veriyordu. O kovboylar, silahşörler ve polisler ne kadar mutluydular: Onların geleceği orada, o önceden haber veren müziğin içindeydi ve şimdi'yi belirliyordu. Kesintiye uğramayan bir şarkı, onların hayatıyla iç içe geçiyor, kendi sonuna doğru ilerlerken onları da zafere ya da ölüme sürüklüyordu. Bu insanlar, tehlike içindeki genç kız, general, ormanda tuzağa düşürülmüş hain ve bir barut fıçısına bağlanmış halde alevin fitil boyunca ilerleyişine üzgün üzgün bakan arkadaş tarafından bekleniyorlardı. Bu alevin ilerleyişi, kahramanların çölde dörtnala at sürmeleri, bakire kızın kendisine saldırana karşı umutsuz mücadelesi, bütün bu imgelerin ve hızların iç içe geçmesi ve bütün bunların altında, *Damnation de Faust*'tan alınmış ve piyanoya uygulanmış "Uçuruma Koşuş" adlı orkestra parçasının cehennemi hareketi; evet, bunların hepsi, bir tek şeydi ve bu da alınyazısıydı. Kahraman yere atlıyor, fitili söndürüyor, hain onun üstüne çullanıyor, bıçakla dövüşmeye başlıyorlardı; ama bu kavganın rastlantıları da, müziğin gelişiminin şaşmazlığına katılıyordu; bunlar, evrensel düzeni pek zavallıca gözden saklayan sahte rastlantılardı. Son bıçak darbesinin son akorla aynı zamanda vurulması ne hoş bir şeydi! Mutluluktan uçuyordum; yaşamak istediğim dünyayı bulmuştum; mutlakla ilişki halindeydim. Işıklar yeniden yandığı zaman da ne kadar büyük bir rahatsızlık duyuyordum! Bu kahramanlara duyduğum sevgi için kendimi paralamıştım ve onlar ortadan kaybolup gitmişlerdi, hem

de dünyalarını götürerek; oysa sonların zaferini iliklerimde duymuştum; ama onların zaferi söz konusuydu, benimki değil; sokağa yeniden çıktığımda, gerektiğinden fazla buluyordum kendimi.

Ben de, konuşma ve müzikte yaşama kararı aldım. Her akşam saat beşe doğru böyle bir olanağım vardı. O saatte büyükbabam Yaşayan Diller Enstitüsü'nde ders veriyordu; büyükannem odasına çekilmiş Gyp'in romanlarını okuyordu; annem bana kuşluk yemeği yediriyor, akşam yemeğini hazırlamış oluyor ve hizmetçi kadına son talimatı veriyor, sonra piyanonun başına geçip Chopin'in baladlarını, Schumann'ın bir sonatını, Franck'ın senfonik çeşitlemelerini ve kimi zaman da benim isteğim üzerine, *Fingal Mağarası Uvertürü*'nü çalıyordu. Ben de çalışma odasına süzülüyordum; orada karanlık basmıştı bile ve piyanonun üzerinde iki mum yanıyordu; alacakaranlık yardım ediyordu bana; büyükbabamın cetvelini elime alıyordum; kılıcımdı bu benim, kâğıt keseceği de hançerim; birdenbire bir silahşörün benzeri oluyordum. Ama kimi zaman esin bir türlü gelmiyordu; zaman kazanmak için, ben büyük kılıç ustası, önemli bir işin, kim olduğumu belli etmememi gerektirdiğine karar veriyordum. Hiç cevap vermeden darbeler alıyordum ve cesaretimi korkaklık kılığına sokuyordum. Odanın içinde dolaşıp duruyordum; kaşlarımı çatarak, başımı eğerek ve ayağımı sürüyerek; birisinin beni tokatladığını ya da arkama bir darbe vurduğunu belirtmek için irkiliyordum; ama tepki göstermemeye dikkat ediyordum; bana hakaret edenin adını yazıyordum bir kenara. Büyük dozlarda alınınca, müzik nihayet etkisini gösteriyordu. Piyano, bir Vudu davulu gibi ritmini kabul ettiriyordu bana. *Fantaisie Impromptu* ruhumun yerine geçiyordu, yerleşiyordu benliğime; bana, bilinmeyen bir geçmiş ve hem parlak, hem de öldürücü bir gelecek veriyordu; cin çarpmıştı beni ve şeytan tarafından bir erik ağacı gibi sallanıp duruyordum. At bin.[1] Hem at, hem de süvariydim; dörtnala süren de, dörtnal koşuşturma da bendim; kıraç alanları, tarlaları, kapıdan pencereye kadar çalışma odasını en büyük hızla geçen de bendim. Annem piyano çalmasını bırakmadan, "Çok gürültü ediyorsun, komşular şikâyet edecek," diyordu. Cevap vermiyordum ona, çünkü ben dilsizdim. İkaz ediyordum dükü, attan iniyordum ve dudaklarımın suskun hareketleriyle onu rezil bir insan olarak gördüğümü belirtiyordum. O da adamları olan atlıları üzerime saldırtıyordu, kılıç sallayışlarım çevremde bir çelik istihkâm oluşturuyordu ve zaman zaman

bir göğsü delip geçiyordum. O anda rol değiştiriyor ve ikiye biçilmiş savaşçı oluyor, yere düşüyor ve halının üzerinde ölüyordum. Sonra cesetten sessizce kendimi çekip çıkarıyor, ayağa kalkıyor ve gezgin şövalye rolümü üstleniyordum. Bütün karakterleri canlandırıyordum; şövalye olarak, düke kılıç darbeleri indiriyordum, sonra rol değiştiriyor, dük oluyor ve darbelere maruz kalıyordum. Ama kötü adamı uzun süre canlandırmıyordum; star rolüme, yani kendime dönmek için sabırsızlanıyordum. Yenilmez biriydim ben ve hepsine galip geliyordum. Ama tıpkı gece anlattığım hikâyeler gibi, zaferimi belirsiz bir zamana erteliyordum; çünkü onun ardından gelecek ruh çöküntüsünden korkuyordum.

Genç bir kontesi, kralın öz kardeşine karşı koruyordum. Amma da kan akıyordu! Ne var ki annem sayfayı çeviriyor ve allegronun yerini yumuşak bir adagio alıyordu; ben de kesip biçmeyi hızla tamamlıyor ve koruduğum kadına gülümsüyordum. Beni seviyordu o ve bunu müzik söylüyordu. Belki ben de seviyordum onu: Aşk dolu ve rehavetli bir yürek yerleşiyordu içime. Âşık olununca ne yapılır? Kolundan tutuyordum sevgilimi ve bir kırda dolaştırıyordum; ama yetmiyordu bu. Aceleyle çağrılan serseriler ve paralı askerler sıkıntıdan kurtarıyordu beni; üzerimize atılıyorlardı, yüz kişiye karşı tek başımaydım, doksanını öldürüyordum, geri kalan on kişi kontesi kaçırıyordu.

Hayatımın kötü yılları başlıyordu bu an; beni seven kadın başkalarının elindeydi; ülkenin bütün polisi peşime düşmüştü; kanun kaçağıydım, etrafım çevrilmişti, sefil haldeydim. Vicdanımdan ve kılıcımdan başka bir şey kalmamıştı elimde. Perişan halde, odayı arşınlıyor ve Chopin'in hüznüyle dolduruyordum benliğimi. Kimi zaman hayatımın sayfalarını karıştırıyor, sonunda her şeyin mutlulukla biteceğine, unvanlarımın geri verileceğine, nişanlımın el değmemiş halde geri döneceğine, kralın benden özür dileyeceğine inanmak için iki ya da üç yılı atlıyordum. Ama birden gerilere, iki ya da üç yıl geriye, mutsuzluklarıma dönüyordum. Bu ânı seviyordum; öykü hakikatle karışıyordu, adalet peşinde koşan üzüntülü bir serseriydim ve büyükbabasının çalışma odasında müziğe uyarak yerlerde sürünen, kendisini ne yapacağını bilemeyen ve bir varlık nedeni arayan aylak çocuğa bir kardeşi kadar benziyordum. Rolü bir yana bırakmaksızın, yazgılarımızı birleştirmek için bu benzerlikten yararlanıyordum: Son zaferden emin olarak, başıma gelenleri, bu zafere ulaştıran en emin yol olarak görüyordum; düşkün

halimde, onun gerçek nedeni olan gelecekteki zaferi algılıyordum. Schumann'ın sonatı buna inandırıyordu beni; hem umutsuzluğa kapılmış yaratık, hem de dünyanın yaradılışından beri onu kurtarmış tanrıydım. Böyle üzüntüye kapılabilmek ne hoştu; bütün dünyaya burun kıvırabilirdim. Kolay başarılardan bıkmış olarak melankolinin lezzetlerini, hıncın acı hazlarını tadıyordum. Üzerine titrenen, semirtilen ve isteksiz bir çocuk olarak, hayali bir sona doğru hızla koşuyordum: Sekiz yıllık mutluluk, kurban olma durumundan zevk almamdan başka bir sonuç vermemişti. Hepsi benden yana çıkan her zamanki yargıçlarımın yerine, beni dinlemeden mahkûm edecek olan asık suratlı bir mahkeme heyeti koyuyordum: Bu heyetten bir beraat kararı koparacaktım; kutlayacaklardı ve ödüllendireceklerdi beni. Griselidis'in hikâyesini tutkuyla yirmi defa okudum, ama acı çekmekten hoşlanmıyordum ve ilk isteklerimde gaddarlık vardı: Bunca prensesin kurtarıcısı, kat komşusu küçük kızın kabaetine tokatlar indirdiğini hayal etmekten geri kalmıyorum. Pek de salık verilemeyecek olan bu hikâyede hoşuma giden şey, kurbanın sadizmi ve cellat kocaya en sonunda diz çöktüren o eğilip bükülmez erdemdi. Benim de kendim için istediğim buydu; yani yargıçları zorla diz çöktürmek ve onların cezalarından ötürü yine onları cezalandırmak için bana saygı duyma zorunluğunda bırakmaktı. Ama beraatimi her gün daha sonraki bir tarihe bırakıyordum; her zaman geleceğin bir kahramanıydım ben ve ileri attığım bir kutsamayı gönlümün en derinliklerinden arzuluyordum.

Duyulan ve oynanan bu çifte melankoli, sanırım, benim hayal kırıklığımı dile getiriyordu; art arda bir sıra oluşturan başarılarım, bir rastlantılar tespihinden başka şey değildi. Annem, *Fantaisie Irnpromptu'*nün son akorlarını çaldığı zaman, babasız çocukların ve öksüzleri olmayan gezici şövalyelerin zamanının içine düşüyordum; aynı şeyleri dayatan ve aynı başarıları gerçekleştiren kahraman ya da öğrenci olarak bir hapishanede mahpustum ve bu hapishane tekrardan başka şey değildi. Ne var ki gelecek diye bir şey vardı ve sinema açıklamıştı onu bana; bir yazgım olduğunu düşlüyordum. Crisélidis'in surat asmaları, sonunda canımı sıktı; şan ve şerefimin tarihsel ânını durmadan ve belirsiz şekilde bir yana atmanın anlamı yoktu; ondan, gerçek bir gelecek kuramıyordum kendime: Bu yalnızca ertelenmiş bir şimdiydi.

İşte o sıralarda (1912 ya da 1913 olmalı), *Michel Strogoff'u*[24] okudum. Sevinçten ağlıyordum; ne kadar örnek bir hayattı onunki! Ne kadar değerli olduğunu göstermek için bu subayın, haydutların keyfini beklemesi gerekmiyordu; yukarılardan gelen bir buyruk onu karanlıklardan çekip almıştı, o buyruğa itaat etmek için yaşamış ve kazandığı zafer içinde ölmüştü; bu zafer ölümden başka bir şey değildi ve kitabın son sayfası çevrildiğinde Michel, kenarları yaldızlı, küçücük tabutunda canlı olarak kapatılmış durumdaydı. Kaygılanacak bir şey yoktu; daha ilk ortaya çıkışında haklı olduğu belirtilmişti onun. Hiçbir rastlantı da söz konusu değildi; durmadan yer değiştirdiği doğruydu, ama büyük çıkarlar, cesareti, düşmanın uyanıklığı, bulunduğu zeminin niteliği, iletişim araçları ve hepsi önceden belirlenmiş çok sayıda başka etken, her an, onun haritadaki yerini belirlemeyi sağlıyordu. Tekrar yoktu, her şey değişiyordu; onun da sürekli olarak değişmesi gerekiyordu; geleceği aydınlatıyordu o ve bir yıldız da ona yol gösteriyordu. Üç ay sonra bu romanı aynı heyecanla okudum; ben aslında Michel'i sevmiyordum, çok aklı başında buluyordum onu; gıpta ettiğim yanı yazgısıydı. Onun kişiliğinde, gizliden gizliye, benim olmamı engellemiş oldukları Hıristiyan'a hayrandım. Tüm Rusya'nın Çarı, Tanrı Baba'ydı; hiçlikten özel bir buyrukla çekilip çıkarılmış olan Michel, bütün öteki yaratıklar gibi tekil ve önemli bir görevle yüklenmiş olarak, bizim gözyaşlarına boğduğumuz vadiden geçip gidiyor, iğvalardan sıyrılıyor, kurban olmanın tadına varıyor, doğaüstü bir yardımdan yararlanıyor,[25] Yaradan'ı yüceltiyor ve işi bitince de ölümsüzlüğe kavuşuyordu. Bu kitap bir zehir gibi geldi bana: Yoksa seçilmiş insanlar mı vardı? Onların yolları, en sert gereklerle mi belirleniyordu? Kutsallık tiksindiriyordu beni, ama *Michel Strogoff*'taki kutsallıkla büyülenmiştim, çünkü onda kahramanlığın süslerine bürünmüştü bu kutsallık.

Ne var ki, pantomimlerimde hiçbir değişiklik yapmadım; görev fikri de hiçbir zaman ete kemiğe bürünemeyen ve benim de kendisinden kurtulamadığım bir hayalet olarak havada asılı kaldı. Konuşmayan oyun arkadaşlarım, yani Fransa kralları emrim altındaydılar ve bana emirlerini vermek için bir işaretimi bekliyorlardı yalnızca. Ama onlardan hiçbir emir istemiyordum. Hayatınızı itaat etmek için tehlikeye atarsanız, yücegönüllülüğünüz ne olacaktı? Demir yumruklu boksör Marcel Dunot, her hafta görevini fazlasıyla yapıyordu; kör ve bedeni şanlı yaralarla kaplı

Michel Strogoff ise, kendi görevini yerine getirdiğini söyleyemezdi pek. Yiğitliğine hayran oluyor, ama alçakgönüllülüğünü doğru bulmuyordum: Bu kahraman adamın başının üzerinde yalnızca gökyüzü vardı; peki ayaklarını öpmesi gereken Çar'ın karşısında başını niçin eğiyordu? Ama alçakgönüllü olmasak yaşama hakkını nereden bulabilirdik? Bu çelişki kafamı karmakarışık ediyordu. Birkaç kere bu güçlüğün yönünü değiştirmeye çalıştım: Göze çarpmamış bir çocuk olan ben, tehlikeli bir görevden söz edildiğini duyuyordum ve ayaklarına kapanmaya gittiğim kraldan, bu görevi bana vermesini yalvararak istiyordum. Reddediyordu isteğimi, çok genç olduğumu ve görevin de çok ciddi olduğunu söylüyordu. Ayağa kalkıyor, subaylarını düelloya davet ediyor ve hepsini yeniyordum hemen. Hükümdar bu durum karşısında razı oluyor ve "Mademki istiyorsun, hadi al görevi!" diyordu. Ama oynadığım oyunun farkındaydım ve bunu kendime zorla kabul ettirdiğimi biliyordum. Üstelik bu maymun suratlılar tiksindiriyordu beni: Fransız Devrimi'ni yapan bir halk çocuğu ve bir kral katiliydim ben; büyükbabam ister XVI. Louis, ister Badinguet[26] olsun zorbalar konusunda uyarmıştı beni. Sonra ben, *Le Matin'de* her gün Michel Zévaco'nun tefrika romanını okuyordum: Hugo'dan etkilenen bu dâhi yazar, cumhuriyetçi kılıç ve pelerin romanını yaratmıştı. Onun kahramanları halkı temsil ediyor, imparatorluklar kurup yıkıyor, daha 14. yüzyılda Fransız Devrimi'nin haberini veriyor, iyi yüreklilikleriyle çocuk yaşta ya da meczup kralları bakanlarına karşı koruyor, kötü kralları da tokatlıyorlardı. Onların en büyüğü olan Pardaillan benim ustamdı: Onu taklit etmek için belki yüz kere ipince bacaklarımın üzerinde dikilip III. Henri'yi, XIII. Louis'yi tokatlamıştım. Bütün bunlardan sonra, onların buyruklarına boyun mu eğeceğim? Kısacası, şu yeryüzündeki varoluşumu haklı çıkaracak kesin izni kendimden alamayacağım gibi, bunu bana verme hakkını da kimseye tanıyamazdım. Yeniden at sırtında koşuşturmaya başladım; karışıklıklar içinde kendimden geçtim; dalgın bir adam öldürücüydüm ya da haylaz bir kurban; bir Çarım olmadığı için Griselidis olarak kaldım; bir Tanrım ve bir babam olmadığı için de aynı durumdaydım.

İki hayat birden sürüyordum ve bunların ikisi de yalan doluydu; herkesin arasında bir sahtekârdım: Ünlü Charles Schweitzer'in şanlı torunuydum; yalnız kaldığımda, hayali bir surat asmanın içine batıyordum.

Sahte şan ve şerefimi, sahte bir bilinmeyen kişiyle düzeltiyordum. Bu rollerin birinden ötekine geçmek için hiç zahmet çekmiyordum. Tam son atılımı yapacağım sırada, anahtar kilidin içinde dönüyordu, annemin ansızın felce uğramış elleri, tuşların üzerinde hareketsizleşiyordu, cetveli kitaplığa koyuyordum ve büyükbabamın kollarına atılıyordum; koltuğunu çekiyor, kürklü terliklerini getiriyor ve öğrencilerinin adlarını söyleyerek gününü nasıl geçirdiğini soruyordum. Rüyam ne kadar derin olursa olsun, onun içinde kendimi kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya değildim. Ama yine de tehdit altındaydım; gerçek varlığım, sonuna kadar bu sıraladığım yalanların tehlikesi altındaydı.

Bir başka gerçek daha vardı. Luxembourg Bahçesi'nin taraçalarında çocuklar oynuyordu; onlara yaklaşıyordum, ama beni görmeden yanımdan sürtünerek geçiyorlardı; dilencimsi bakışlarımı çeviriyordum onlara. Ne kadar güçlü ve çeviktiler! Ne kadar güzeldiler! Bu elle tutulabilir kahramanların karşısında, sınırsız zekâmı, evrensel bilgimi, atletik kaslarımı ve hergelece ustalığımı kaybediyordum; bir ağaca dayanıyordum ve bekliyordum. Eğer çocukların başındaki bana, kaba bir şekilde, "İlerle Pardaillan, tutsak sen olacaksın!" deseydi, bütün ayrıcalıklarımı bir yana bırakacaktım. Hiç konuşmayan bir oyuncunun rolü bile çok hoşuma gidecekti; sedye üzerindeki yaralı bir adam ya da bir ölü olmayı severek kabul edecektim. Ama bu fırsat verilmedi bana: Gerçek yargıçlarımla, çağdaşlarımla, eşit olduğum insanlarla karşılaşmıştım ve onların kayıtsızlığı beni mahkûm ediyordu. Onlar tarafından ne olduğumun anlaşılmasının rahatsızlığından hiç sıyrılamadım: Ben bir harika da, bir denizanası da değildim ve yalnızca kimsenin ilgilenmediği bir kıytırıktım. Annem öfkesini zar zor saklıyordu; bu uzun boylu ve güzel kadın, benim cüce boyumla hayranlık verici bir biçimde uyuşma halindeydi; çok doğal bir şey olarak görüyordu bunu: Schweitzerler boylu poslu insanlardı ve Sartrelar da ufak tefektiler; ben de babama çekmiştim, hepsi buydu işte. Sekiz yaşımdayken hâlâ kolayca taşınabilir ve idare edilebilir bir çocuk olmamdan memnundu annem; benim küçücük boyum, ilk yıllarımın bir uzantısından başka şey değildi. Ama hiç kimsenin benimle oyun oynamaya yanaşmadığını anlayınca, bana olan sevgisinden ötürü, kendimi bir cüce olarak görme tehlikesiyle karşı karşıya olduğumu ve bunun acısını duyacağımı sezinledi. Oysa ben tam bir cüce değildim. Annem, beni umutsuzluktan kurtarmak için sabırsızlanmış gibi davranıyor ve "Ne

bekliyorsun koca alık? Seninle oynamak isteyip istemediklerini sor bakalım!” diyordu. Başımı sallıyordum, en bayağı işleri kabul edebilirdim, ama onları istememek benim gururumun gereğiydi. Demir sandalyelere oturmuş olan ve örgü ören hanımları işaret edip “İster misin anneleriyle konuşayım?” diyordu annem. Böyle bir şey yapmaması için yalvarıyordum ona, elimden tutuyordu ve oradan ayrılıyorduk, bir ağaçtan ötekine, bir gruptan başkasına gidiyorduk, rica ediyorduk, ama her zaman dışlanıyorduk. Gün batarken, tüneğime dönüyordum yeniden; ruh rüzgârlarının, rüyalarımın esip durduğu yüksek yerlere ulaşıyordum. Düştüğüm kötü durumlardan, yarım düzine büyümüş de küçülmüş çocuk sözcüğüyle ve yüz tane paralı askeri öldürerek intikam alıyordum. Ama ne yapsam nafileydi!

Büyükbabam bunlardan kurtardı beni ve hayatımı değiştiren yeni bir sahtekârlığın içine istemeksizin attı.

II

YAZMAK

Charles Schweitzer, kendini hiçbir zaman bir yazar olarak görmemişti, ama yetmiş yaşında bile Fransız diline hayranlık duyuyordu; çünkü bu dili güçlükle öğrenmiş ve tam anlamıyla özümleyememişti; ama oynuyordu bu dille, sözcükleri seviyor, onları söylemekten haz duyuyordu ve amansız diksiyonuyla tek bir heceyi bile atlamıyordu; vakti olunca, kalemiyle sözcük buketleri yapıyordu. Ailemize ve üniversiteye ilişkin olayları dile getiren eserler döktürüyordu: Yeni yıl kutlamaları, düğün ziyafetlerinde söylenen övgü sözleri, Saint-Charlemagne okul bayramı dolayısıyla verdiği manzum söylevler, güldürücü skeçler, bilmece oyunları, verilmiş kafiyelerle kurulan mısralar ve basmakalıp tatlı deyimler gibi şeylerdi bunlar; konferanslarda, Almanca ve Fransızca dörtlükler okurdu doğaçlamayla.

Yaz başında, annem ve büyükannemle ben, büyükbabamın derslerini sona erdirmesinden önce Arcachon’ a gidiyorduk. Büyükbabam haftada üç kez yazıyordu bize: Louise için iki sayfa, Anne-Marie için bir hamiş, benim için de başlı başına manzum bir mektup. Mutluluğumu daha iyi tatmam için annem, vezin kurallarını öğrendi ve bana da öğretti. Birisi, manzum bir cevap karalarken yakaladı beni; tamamlamam için sıkıştırdılar ve yardımcı oldular bana. Büyükannem ve annem, bu mektubu gönderdiklerinde, büyükbabamın içine düşeceği şaşkınlığı düşünerek katıla katıla gülüyorlardı. Bir sonraki postadan bana övgüler yağdıran bir şiir çıktı; ben de bir şiirle cevap verdim. Bir alışkanlık oluşmuştu artık; büyükbaba ve torunu yeni bir bağla bir birleşmişlerdi; Kızılderililer ve Montmartre pezevenkleri gibi, kadınlara yasaklanmış bir dille konuluyorlardı. Bir kafiye sözlüğü armağan etmişlerdi bana; ben de manzumeci olmuştum; Vévé için, şezlongundan hiç kalkmayan ve birkaç yıl sonra ölen o küçük sarışın kız için madrigaller yazıyordum. Küçük kız hiç takmıyordu bunları; bir melekti o; ama bu kayıtsızlığa karşılık, büyük bir okur kitlesinin hayranlığı avutuyordu beni. Bu şiirlerden birkaçını buldum. Cocteau, 1955’te Minou Drouet dışında bütün çocuklar deha sahibidir, demişti. 1912’de ise, benim dışımda bütün çocuklar deha sahibiydi; ben, büyükmüşüm iddiasıyla taklit ederek ve törensel bir havayla yazıyordum; özellikle de Charles Schweitzer’in torunu olduğum için. La Fontaine’in masallarını vermişlerdi bana, ama hoşlanmamıştım bunlardan; yazar işin kolayına kaçmıştı; ben de bunları aleksandrin olarak yeniden yazmaya karar verdim. Bu iş, gücümü aşıyordu ve başkalarını da güldürüyor gibime geliyordu: son şiir deneyimim

bu oldu işte. Ama ok yaydan fırlamıştı bir kere; şiirden nesire geçtim ve *Cri-Cri'de* okuduğum heyecanlı serüvenleri yazıyla yeniden yaratma konusunda hiçbir güçlük çekmedim. *Tam* zamanıydı, hayallerimin boşluğunu ve anlamsızlığını keşfediyordum. Hayal gücümle kanatlanıp uçtuğumda, asıl yakalamak istediğim şey gerçeklikti. Annem önündeki müzik parçasından gözlerini ayırmadan "Poulou, ne yapıyorsun?" diye sorduğunda kimi zaman sessiz kalma andımı bozup "Film yapıyorum," cevabını veriyordum. Aslında, imgeleri kafamdan çekip çıkarmaya ve kendi dışımda, gerçek mobilyalar ve gerçek duvarlar arasında sinema perdesinde akıp duranlar kadar parlak ve net olarak *gerçekleştirmeye* çalışıyordum. Ama boşunaydı bu; çifte sahtekârlığımı bilmezden gelemezdim artık: Bir kahraman gibi görünmeye çalışan bir aktör olmak iddiasındaydım ben.

Yazı yazmaya başlar başlamaz, kalemi bir yana koyup sevinçten havaya uçuyordum. Sahtekârlık yine aynıydı, ama sözcükleri eşyanın özü olarak gördüğümü ileri sürmekten geri kalmıyordum. Hiçbir şey beni, kargacık burgacık yazılarımın belli belirsiz alevinin, yavaş yavaş, maddenin yoğunluğuyla değiştokuş olduğunu görmek kadar tedirginliğe sürüklemiyordu: Hayal dünyasının gerçekleşmesiydi bu. Adlandırmanın tuzağına düşen bir aslan, bir ikinci imparatorluk subayı, bir Bedevi, yemek odasına giriyorlar, göstergelerle ete kemiğe bürünerek orada ebediyen tutsak olarak kalıyorlardı ve ben, rüyalarımı, çelik bir kalem ucunun karalamalarıyla dünyaya demir attırmış olduğum inancına kapılıyordum. Bir müsvedde defteri, bir şişe mor mürekkep aldırmıştım kendime ve defterin kapağına "Roman Defteri" diye yazmıştım. Bitirdiğim ilk romanımı da *Pour un papillon*[27] diye adlandırmıştım. Bir bilgin kızı ve atletik yapılı bir kâşif, değerli bir kelebeğin peşinde Amazon'un kaynağına doğru gidiyorlardı. Olayı, kahramanları ve serüvenin ayrıntılarını ve hatta hikâyenin adını bile üç ay önce yayınlanmış bir anlatıdan almıştım. Bile bile yapılmış olan bu hırsızlık, son tedirginliklerimden kurtarıyordu beni: Hiçbir şey uydurmadığım için her şey gerçekti. Romanımın yayınlanması için yanıp tutuşmuyordum, ama önceden basılmış olması için her şeyi ayarlamıştım ve örnek aldığım anlatıda bulunmayan tek satır bile yazmamıştım. Bir edebiyat hırsızı olarak mı görüyordum kendimi. Hayır. Özgün bir yazar olarak görüyordum: Düzeltiler yapıyor ve yenileştiriyordum; örneğin, kişilerin adlarını değiştirme titizliğini

göstermiştim. Bu küçük değiştirmeler, bellek ile hayal gücünü birbirine karıştırma yetkisi veriyordu bana. Yepyeni ve hepsi yazılmış olarak cümleler, esin denen şeye atfedilen şaşmaz bir kesinlikle oluşuyordu kafamda. Kopyasını çıkarıyordum onların ve onlar da gözlerimin önünde eşyadaki yoğunluğu ediniyorlardı. Genellikle inanıldığı gibi, esinlenmiş yazar benliğinin derinlerinde kendinden başka bir varlıksa, esinle yedi ile sekiz yaş arasında tanıştığımı söyleyebilirim. “

Bu “otomatik yazı”ya hiçbir zaman tamamen aldanmadım. Ne var ki bu oyunun kendisinden hoşlanıyordum: Biricik oğul olarak ben, tek başıma oynayabilirdim onu. Ara sıra yazmayı bırakıyor ve çatış kaşlarım ve uzaklara dalmış gitmiş halimle kendimi *bir yazar* olarak hissetmek için tereddüt ediyor gibi yapıyordum. Zaten züppelik dolayısıyla hoşlanıyordum edebiyat hırsızlığından ve ileride görüleceği gibi büe isteye aşırı durumlara kadar götürüyordum onu.

Boussenard ve Jules Verne, okura bilgi vermek için hiçbir fırsatı kaçırmıyorlar, en kritik anlarda, bir zehirli bitkiyi, bir yerli mekânını betimlemek için hikâyeyi kesintiye uğratıyorlardı. Okur olarak bu didaktik pasajları atlıyor, ama yazar olarak, romanlarımı onlarla tıkabasa dolduruyordum; bilmediğim bütün şeyleri çağdaşlarıma öğretme isteğiyle yanıp tutuşuyordum: Tierra del Fuego’da yaşayanların töreleri, Afrika’nın bitki örtüsü, çöl iklimi gibi şeylerdi bunlar. Talihin bir cilvesiyle birbirinden ayrılan, sonra bilmeden aynı gemiye binen ve aynı fırtınanın kurbanı olan kelebek koleksiyoncusu ve kızı, aynı can simidine tutunarak başlarını kaldırıyorlar ve haykırıyorlardı: “Daisy!”, “Baba!” Heyhat! Bir köpekbalığı taze et arayıp durmaktaydı; yaklaşıyordu ve karnı dalgalar arasında parıldıyordu. Bu zavallılar ölümden kurtulacaklar mıydı? *Büyük Larousse’nun* “Pr-Z” cildini almaya gidiyor; masama kadar güçlükle taşıyor, aradığım sayfayı buluyor ve satır başı yaparak sözcüğü sözcüğüne kopya ediyordum: “Atlantik Okyanusu’nun tropik bölgesinde çok sayıda köpekbalığı vardır. Çok yırtıcı olan bu büyük deniz balıklarının boyları on üç metreye, ağırlıkları da sekiz tona kadar ulaşabilir...” Bu maddeyi kopya etmek için hiç acele etmiyor, kendimi tatlı bir can sıkıntısı içinde ve Boussenard kadar seçkin bir kişi olarak hissediyor ve kahramanlarımı kurtarmanın yolunu henüz bulamadığım için tatlı bir dehşet duygusuna kapılıyordum.

Her şey bu yeni alınyazısını da maymunluğa çevirmek için bir araya gelmişti sanki. Annem beni sonuna kadar yüreklendiriyor; yazı masasının başındaki o genç yaratıcıyı habersiz yakalamaları için ziyaretçileri yemek odasına sokuyordu: Hayranlarımın oradaki varlığını hissetmek için çok meşgulmüşüm gibi yapıyordum; benim çok tatlı, çok hoş olduğumu mırıldanarak ayak parmaklarının ucuna basa basa odadan çıkıyorlardı. Amcam Emile, hiç kullanmadığım bir daktilo aldı bana; Bayan Picard da, *dünyayı dolaşan kahramanlarımın* yollarını yanlışsız olarak saptamam için bir dünya haritası satın aldı. Anne-Marie, ikinci romanım *Le Marchand de bananes'ı*[28] kaymak kâğıdına kopya etti ve etrafa dağıttı. Babaannem bile beni yüreklendiriyor ve "Hiç olmazsa uslu bir çocuk, gürültü patırtı yapmıyor," diyordu. İyi ki adanmışlığım, büyükbabamın hoşnutsuzluğundan ötürü ertelendi.

Karl, benim "kötü okumalar"ım dediği şeyi, hiçbir zaman kabullenmemişti. Annem, yazmaya başladığımı söylediği zaman, sanırım keskin gözlemlerle ve hayran olunacak çocuksuluklarla dolu aile tarihimizi yazacağımı ummuştu. Ama defterimi eline almış, sayfalarını karıştırmış, surat asmış ve çok sevdiğim dergilerdeki "salaklıkların" benim kalemimden çıkmış haline öfkelenip yemek odasını terk etmişti. Daha sonra eserlerimle hiç ilgilenmemişti. Çok üzülen annem, daha sonra *Le Marchand de bananes'ı* okutmaya çalışmıştı ona. Büyükbabamın pantuflalarını giyip koltuğuna oturmasını bekliyordum; büyükbabam, gözlerini sert bir şekilde dikmiş olarak dinlenirken ve ellerini dizlerinin üzerine koymuşken, annem müsveddemi eline alıyor, dalgın bir halde sayfaları çeviriyor ve sonra büyük bir etkiye kapılmış gibi tek başına gülmeye koyuluyordu. Sonunda, karşı konmaz bir coşkuyla yazımı büyükbabama uzatıyor ve "Baba oku şunu! Bak, *ne hoş!*" diyordu. Büyükbabam defteri eliyle itiyor ya da kızarak imla hatalarımı bulmak için şöyle bir göz atıyordu. Annem giderek yıldı; beni kutlamaya cesaret edemeyerek ve üzülmemden korkarak, haklarında bana bir şey söylemek durumunda kalmamak için yazılarımı okumaktan vazgeçti.

Pek hoş görülmeyen ve suskunlukla geçiştirilen edebiyat etkinliklerim, bir yarı gizliliğe büründü; ama bu etkinliklere yine de ciddiyetle devam ediyordum. Perşembe ve pazar günleri boş vaktim olduğunda, tatillerde ve hasta olmak şansını elde ettiğimde yatağımın içinde

sürdürüyordum onları; mutlu nekahetleri, bir örgü işi gibi elime alıp sonra bir yana bıraktığım kırmızı kenarlı bir defteri hatırlıyorum şimdi. Daha az sayıda film yapıyordum ve romanlarım her şeyin yerini tutuyordu. Kısacası kendi zevkim için yazıyordum.

Romanlarımdaki temel olaylar gittikçe karmaşıklaşmıştı, çeşitli küçük hikâyeler yerleştiriyordum onlara; iyi olsun kötü olsun bütün okuduklarımı karmakarışık halde bu heybelere tıkıştırıyordum. Anlatılar zararlı çıktı bundan, ama bir kazancım da vardı: Birbirine uyumlu pasajlar yaratmam gerekiyordu ve böylece daha küçük bir edebiyat hırsızı olmuştum. Üstelik kişiliğim ikileşiyor gibiydi. Bir yıl önce "film yaptığımda" kendi rolümü oynuyor, hayal dünyasına bütün varlığımla atılıyordum ve birçok kere, bu dünyada batıp kaybolduğumu düşünmüştüm. Oysa yazar olarak kahramanım hâlâ benim kendimdi, epik rüyalarımı ona yansıtıyordum. Ne var ki artık iki kişiydik: Kahramanım benim adımı taşımıyordu ve ondan, üçüncü şahıs olarak söz ediyordum. Jestlerimi ona aktaracağım yerde, sözcüklerle ona bir beden kazandırıyordum ve bu bedeni gördüğümü ileri sürüyordum. Bu ani "mesafe koyma" korkutabilirdi beni, ama büyüledi; kahramanım tamamen benim malım olmasa da benim o olmam hoşuma gidiyordu. Benim bebeğimdi o; kaprislerime boyun eğdiriyordum ona; sınamalardan geçirebilirdim, bir mızrak darbesiyle böğründen yaralayabilir ve daha sonra annemin bana baktığı ve beni iyileştirdiği gibi bakabilir ve onu iyileştirebilirdim. Sevdiğim yazarlar, içlerindeki utanç duygusu kalıntıları yüzünden yüceliğe varmadan duraklıyorlardı: Zévaco'da bile kahraman, yirmiden fazla serseriye kafa tutamıyordu. Serüven romanını dört dörtlük hale getirmek istiyordum ben; inanılabilirliği bir yana atmış ve hem düşmanların hem de tehlikelerin sayısını iki katına çıkarmıştım. Müstakbel kayınpederini ve nişanlısını kurtarmak için *Pour un papillon'*deki genç kâşif, köpekbalıklarıyla üç gün üç gece boğuşuyordu ve sonunda deniz kıpkırmızı kesiliyordu ve karnı deşilmiş olan bu adam, Apaçilerin kuşattığı bir çiftlikten kaçıyor, bağırsaklarını ellerinde tutarak çölü aşıyor ve generalle konuşmadan önce yarasının dikilmesini kabul etmiyordu, Daha sonra, aynı adam Goetz von Berlichingen[29] adı altında bir orduyu darmaduman ediyordu. Herkese karşı tek bir kişi; evet, kuralım buydu. Bu kasvetli ve tantanalı hayalin kaynağının, çevremin burjuva ve püriten bireyciliğinde aranması gerekir.

Kahraman olarak, zorbalıklarla savaşıyordum; Yaradan olarak, kendimi zorba yapıyordum; yani iktidarın bütün iğvalarını yaşıyordum. Zararsızken kötü biri olmuştum. Daisy'nin gözlerini kör etmekten ne engelliyordu beni? Korkudan ölecek gibi oluyor ve şöyle cevap veriyordum kendime: hiçbir şey. Ve bir sineğin kanatlarını koparır gibi gözlerini kör ediyordum onun. Kalbim çarparak şöyle yazıyordum: "Daisy, ellerini gözlerine götürdü: Kör olmuştu," ve kalemim havada irkilip kalıyordum: Beni tatlı tatlı tehlikeye atan bir küçük olayı yaratmıştım mutlağın içinde. Ben, gerçekten sadist değildim; bu sapık neşem, hemen paniğe dönüşüyordu; okunmaz hale gelmeleri için üzerlerini karalayarak bütün kararnamelerimi yürürlükten kaldırıyordum: Genç kız yeniden görmeye başlıyordu ya da daha doğrusu, görme duyusunu hiç kaybetmemişti. Ama kaprislerimin hatıraları uzun süre işkence çektiriyordu bana ve ciddi tedirginliklere düşüyordum.

Edebiyat dünyası da tedirgin ediyordu beni: Kimi zaman çocuklar için yazılmış suya sabuna dokunmaz adam öldürmelerden bıkıp kendimi kapıp koyveriyor ve korkunç olabilirliklerin yarattığı boğuntu içinde, benim mutlak gücümün tam tersyüzü olan canavarca bir evren keşfediyordum; "Her şey olabilir," diyordum kendi kendime ve bu sözlerin anlamı aslında şuydu: Her şeyi hayal edebilirim ben. Titreyerek ve önümdeki sayfayı her an yırtmaya hazır bir durumda, doğaüstü canavarlıklar anlatıyordum. Omzumun üzerinden bir göz atıp yazdıklarımı okuyabildiğinde bir zafer ve korku çığlığı atan annem, "Ne müthiş bir hayal gücü!" diyordu. Dudaklarını ısırıyor, bir şeyler söylemek istiyor, ama hiçbir sözcük bulamayarak ansızın kaçıp gidiyordu. Onun bu şaşkınlığı, boğuntumu doruk noktasına çıkarıyordu. Ama bunların hayal gücüyle bir ilişkisi yoktu; bu dehşetleri ben yaratmıyordum, başka her şey gibi belleğimde buluyordum yalnızca.

O dönemde Batı, havasızlıktan boğularak ölüyordu ve "tatlı hayat" denen şeydi bu. Görünen bir düşmanı olamayan burjuvazi, kendi gölgesinden korkmaktan haz duyuyordu; can sıkıntısını yönlendirilmiş bir tedirginlikle değiştokuş ediyordu. İspritizma, ektoplazma'dan söz ediliyordu ve Le Goff Sokağı 2 numarada, bizim kaldığımız binanın tam karşısında ruh çağrılarak masalar döndürülüyordu. Dördüncü katta, büyükannemin "bilge adamın evi" dediği yerde oluyordu bu iş. Büyükannem kimi zaman da bize sesleniyor ve bir yuvarlak masa üzerine konmuş elleri görmek için tam zamanında yetişiyorduk; ne var ki biri

pencereye yaklaşıyor ve perdeleri kapatıyordu. Louise, bilge adamın her gün, anneleri tarafından getirilen benim yaşımdaki çocukları kabul ettiğini ileri sürüyordu. “Onların ellerini de masaya koydurtuyor,” diyordu. Büyükbabam başını sallıyordu; bu tür işleri hiç doğru bulmadığı halde, alaya almaktan da çekiniyordu; annem ise korkuyordu bunlardan ve Louise, ilk olarak şüpheci olmaktan çok şaşkın görünüyordu. Sonunda hepsi fikir birliğine varıp “Bu işlerle uğraşmamak gerekir, yoksa çıldırır insan!” diyorlardı. Fantastik hikâyeler modaydı ve saygıdeğer gazeteler, her hafta bunlardan iki ya da üç tanesini dinsel inancın inceliklerini özleyen bu Hıristiyanlıktan çıkmış okur kitlesine sunuyordu. Hikâyeci, tam anlamıyla nesnel olarak anlatıyordu şaşırtıcı bir olayı ve pozitivizme de bir şans tanıyordu; nitekim ne kadar garip olursa olsun, bu olay akılsal bir açıklamaya kavuşuyordu. Yazar, bu açıklamayı arıyor, buluyor ve dürüst bir şekilde sunuyordu bize. Ama hemen ardından, bu açıklamanın da ne kadar yetersiz ve yüzeysel olduğunu bize göstermek için bütün sanatını ortaya koyuyordu. Hepsi buydu işte ve hikâye bir soru işaretiyle bitiyordu. Ama yeterliydi bu; öte dünya vardı ve ortadaydı; üstelik adlandırılamadığı ölçüde de korkutucuydu.

Le Matin’i açıp okuduğumda korkudan donup kalıyordum. Bu hikâyeler arasında biri, özellikle etkiliyordu beni. Adını hâlâ hatırlıyorum: *Ağaçlardaki Rüzgâr.* Bir yaz gecesi, hasta bir kadın yatağında dönüp durmaktadır ve bir kır evinin birinci katında tek başınadır; açık pencereden, bir kestane ağacı, dallarını içeriye uzatmaktadır. Aşağıda, birçok insan toplanmış çene çalmakta ve bahçeye karanlığın bastırmasını seyretmektedir. Birisi ansızın kestane ağacını gösterir ve şöyle der: “Aaa, bakın şuraya! Rüzgâr mı esiyor yoksa?” Herkes şaşırmıştır, dışarı çıkılır: En ufak bir esinti bile yoktur, ama ağacın yaprakları oynayıp durmaktadır. İşte o anda bir haykırış duyulur; hasta kadının kocası hızla yukarı kata çıkar; karısı yatağın üzerinde dikilmiş haldedir ve parmağıyla kestane ağacını işaret etmektedir; sonra düşüp ölür, ağaç da eski hareketsizliğine bürünür yeniden. Ne görmüştür kadın? Bir deli kaçmıştır akıl hastanesinden, bu işi yapan o olmalıdır; dalların arasında gizlenmiş ve korkunç yüzünü göstermiştir. Evet odur, onun olması gerekir, çünkü başka hiçbir açıklama akla yakın değildir. Ama... Nasıl olmuş da ağaca çıktığını kimse görmemiştir? İndiğini de gören olmamış mıdır? Köpekler niçin havlamamıştır? Nasıl olmuş da bu deli, altı saat sonra bu evden yüz kilometre uzakta yakalanmıştır? Bu sorulara cevap

verilememektedir. Hikâyenin burasında yazar, satır başı yapıp üstünkörü bir sonuca varıyor ve şöyle diyordu: “Köylülere inanmak gerekirse, kestane ağacının dallarını Ölüm sallıyordu.” Gazeteyi elimden atıyor, tepmiyor ve yüksek sesle, “Hayır! Hayır!” diyordum. Yüreğim yerinden fırlayacakmış gibi çarpıyordu. Bir gün de Limoges treninde, Hachette almanağını karıştırırken, insanın tüylerini diken diken eden bir gravür görmüş ve bayılacağımı sanmıştım. Ay ışığında bir rıhtım görülüyordu bu gravürde; uzun ve dişli bir kıskaç sudan çıkıyor, bir sarhoşu kıstırıyor ve derinlere çekiyordu. Bu görüntü, yutarcasına okuduğum ve şu sözcüklerle ya da şuna benzer sorularla sona eren bir metni canlandırıyordu: “Bu bir alkoliğin gördüğü hayal miydi? Yoksa Cehennem’in kapısı mı aralanmıştı?” Sudan, yengeçlerden ve ağaçlardan korkuyordum. Her şeyden fazla da kitaplardan korkuyordum: Hikâyelerini, bu korkunç şekillerle dolduran gaddar adamları lanetliyordum. Ama yine de taklit ediyordum onları. Tabii, uygun bir durumun ortaya çıkması gerekiyordu. Örneğin, karanlık bastırmaktaydı: Gölgeler, yemek odasını kaplıyordu, küçük yazı masamı pencerenin önüne çekiyordum; boğuntu yeniden ortaya çıkıyordu; her zaman yüce, yanlış anlaşılmış ve sonradan saygınlıkları geri verilmiş olan kahramanlarımın yumuşak başlılığı, kararsızlıklarını açığa vuruyordu; o anda geliyordu o: Görünmeyen, baş döndürücü bir varlıktı ve görebilmek için onu betimlemem gerekiyordu. Sürüp giden serüveni hızla sona erdiriyordum; kahramanlarımı, genellikle denizaltında ya da yeraltında bulunan bambaşka bir dünya bölgesine yolluyordum; onları yeni tehlikelerle karşılaştırmak için acele ediyordum: Durumun gereğine göre, formalı dalgıca ya da jeologa dönüşen bu kahramanlar, o yaratığın belirtilerini buluyor, bunları izliyor ve sonunda bu Yaratıkla karşılaşıyorlardı. O anda kalemimin ucuna gelen bu ateş gözlü ahtapot, yüz ton ağırlığındaki kabuklu hayvan ya da dev büyüklüğünde olan ve konuşan örümcek; aslında çocuksu bir canavar olan bendim; benim yaşamaktan duyduğum can sıkıntısı, benim ölümden korkum, benim yavanlığım ve sapıklığımdı bu. Tanıyamıyordum kendimi: Bu iğrenç yaratık, daha ortaya çıkar çıkmaz, benim ve yiğit mağarabilimcilerimin karşımıza dikiliyordu; kahramanlarımız hayatlarını kaybedecek diye korkuyordum, kalbim küt küt atıyordu ve sözcükleri yazan elimi unutuyor, onları okuduğumu sanıyordum. Çoğunlukla, olay bu noktada kapanıyordu: Kişilerimi o hayvanın eline bırakmıyordum, ama işin içinden de sıyırmıyordum; onları karşı karşıya getirmiş olmam yetiyordu.

Ayağa kalkıyor, mutfağa ya da kitaplığa gidiyordum; ertesi gün birkaç sayfayı boş bırakıp kahramanlarımı yeni bir girişimin içine atıyordum. Hiçbir zaman bitmeyen, her zaman yeniden başlayan ya da devam eden bu garip “romanlar”ı ya da başka bir deyişle, bu kasvetli hikâyeler ve başıboş serüvenler, bu fantastik hikâyeler ve ansiklopedi maddeleri aşuresini kaybettim ve kimi zaman hayıflanırım buna: Kilit altında saklamayı akıl etmiş olsaydım, bu yazılar bütün çocukluğumu geri verecekti bana.

Kendimi keşfetmeye başlıyordum artık. Ben neredeyse bir hiçtim ya da içeriksiz bir etkinliktim, ama bundan fazlası da gerekli değildi. Komediden sıyrılıyordum artık: Henüz çalışmıyordum, ama oyun da oynamıyordum; yalancı, yalanlarını işleyip ortaya koyarak öz hakikatini buluyordu. Yazıdan doğmuştum ben, bundan öncesi yalnızca aynada bir yansımaydı; ilk romanımdan itibaren bir çocuğun aynalar sarayına girmiş olduğunu bilmiştim. Yazarak varoluşuyordum, büyüklerin elinden kurtuluyordum; ama yalnızca yazmak için vardım ben ve ben dediğim zaman bu sözcük, yazan ben anlamına geliyordu. Önemli değildi bu: Sevinci tatmıştım, herkesin arasındaki çocuk, özel buluşmalar düzenlemişti kendine.

Ama sürüp gidemeyecek kadar güzel bir şeydi bu: Sırrımı saklasaydım, içtenliğimi kaybetmeyecektim; ne var ki benden çekip aldılar onu. Burjuva çocuklarının daha sonra ne olacaklarının işaretini verdikleri kabul edilmiş olan yaşa geliyordum ve Guerigny’deki Schweitzer kuzenlerimin tıpkı babaları gibi mühendis olacakları uzun zamandan beri söylenmişti bize; kaybedecek bir dakika bile yoktu. Bayan Picard, alnımdaki işareti ilk okuyan olmak istemiş ve büyük bir inançla, “Bu küçük yazacak!” demişti. Canı sıkılan Louise, kısa ve soğuk bir şekilde gülünce de Blanche Picard, ona dönmüş ve sert bir tavırla, “Yazacak o! Yazmak için doğmuş!” diye tekrarlamıştı. Annem, Charles’ın beni bu konuda desteklemediğini biliyordu; tatsızlık çıkmasından korkarak miyop gözleriyle bana bakmış ve “Buna inanıyor musunuz Blanche? İnanıyor musunuz?” demişti. Ama akşam, gecelik kıyafetimle yatağıma atladığım zaman, omuzlarımı sıkıca tutmuş ve gülümseyerek, “Benim küçükbeyim yazacak,” demişti. Büyükbabama da kızıp köpürmesinden korkarak sakınganlıkla haber vermişlerdi bunu. O da başını sallamakla yetinmişti ve ertesi perşembe, son yıllarında hiç kimsenin, bir yeteneğin doğmakta

olduğunu görünce bundan heyecanlanmaktan geri kalamayacağını Bay Simonnot'ya bir sır gibi söylediğini duymuştum. Benim karalamalarımı görmezden geliyordu büyükbabam, ama Alman öğrencileri bize yemeğe geldiklerinde, elini kafamın üzerine koyuyor ve dolaysız yöntemle onlara Fransızca deyimler öğretme fırsatını kaçırmamak için heceleri tek tek telaffuz ederek, "Onda edebiyatçı mayası var," diye tekrarlıyordu.

Söylediği bir tek sözcüğe bile inanmıyordu, ama sorun bu değil. Kötülük yapılmıştı bir kere: Karşıdan saldırıya geçseydim daha büyük tehlikelerle karşılaşabilirdim: Belki de inatçı olacaktım. Karl, beni yeteneğimden başka yönlere çevirme şansını el altında tutmak için bu yetenekten söz etmişti. O sinik bir insanın tam karşıtıydı, ama yaşlanıyordu artık: Coşkusu yoruyordu onu; düşüncesinin ta derininde o soğuk ve kimsenin gelmediği çölde, benim de, ailemizin de, kendinin de ne olduğunu bildiğinden emindim. Bir gün, ayaklarının arasında yattığım, bir şeyler okuduğum ve bize kabul ettirdiği taşlaşmış ve sonu gelmez bir sessizlik içinde, bir fikir geçmişti kafasından ve onun yüzünden benim orada olduğumu unutup anneme sitemli bir şekilde bakmış ve şöyle demişti: "Ya kalemiyle yaşamayı kafasına sokarsa ne olacak?" Büyükbabam, kitaplığında şiirlerinden bir seçme bulunan Verlaine'i takdir ediyordu. Ama 1894 yılında onu, "dut gibi sarhoş" olarak, Saint-Jacques'daki bir meyhaneye girerken gördüğüne inanıyordu. Bu rastlama, onun profesyonel yazarları, yani Ay'ı göstermek için bir altın isteyen, ama sonunda yüz meteliğe kıçlarını gösteren gülünç kehanet sahiplerini küçümsemesini daha da pekiştirmişti. Annem onun söyledikleri karşısında korkmuş gibi bir tavır takınmış, ama cevap vermemişti. Charles'm benim hakkımda başka şeyler düşündüğünü biliyordu. Liselerin birçoğunda Almanca hocalığı Fransa'yı tercih etmiş olan Alsacelılara verilmişti ve böylece onların yurtseverliği ödüllendirilmişti: İki millet ve iki dil arasında kapana kısılmış olan bu insanlar, düzensiz bir öğrenim görmüşlerdi ve kültürlerinde boşluklar vardı; acı çekiyorlardı bunlardan; ayrıca meslektaşlarının düşmanca tutumlarının, kendilerini öğretmen topluluğunun dışında bıraktığını söyleyerek yakınıyorlardı. Ben onların intikamcısı olacaktım, büyükbabamın intikamını alacaktım; Alsacelının torunu olarak ben, aynı zamanda Fransa Fransızıydım; Karl, bana evrensel bir bilgi edinmemi sağlayacaktı, ben krallara yaraşır yollardan yürüyecektim; kurban edilmiş Alsace, benin kişiliğimde l'Ecole normale superieure'e girecekti, sınavları parlak bir

başarı elde ederek geçecek, bir prens yani bir edebiyat profesörü olacaktı. Bir akşam, benimle erkek erkeğe konuşmak istediğini söyledi; kadınlar yanımızdan ayrıldılar, dizlerine oturtup ciddi ciddi konuştu benimle. Yazı yazacaktım tabii, itiraz yoktu buna; isteklerime karşı çıkacağımdan korkuya kapılmama gerek kalmayacak kadar iyi tanıyordum onu. Ama her şeyi olduğu gibi ve apaçık bir biçimde görmem gerekirdi: Edebiyat insanın karnını doyurmazdı. Ünlü yazarların bir lokmaya muhtaç olarak öldüklerini biliyor muydum? Daha başkaları da karınlarını doyurmak için kendilerini satmak zorunda kalmamışlar mıydı? Bağımsızlığımı korumak istiyorsam, bir ikinci meslek seçmem doğru olurdu. Hocalık boş zaman bırakıyordu insana ve üniversite hocalarının uğraşları ile edebiyatçıların uğraşları birbirine çok yakındı: Bir papazlar takımından ötekine geçecektim sürekli olarak; büyük yazarlarla her zaman ilişki içinde olacaktım; aynı çabayla onların eserlerini öğrencilerime açıklayacak ve esinimi yine bu eserlerden alacaktım. Taşra yalnızlığımdan, şiirler yazarak ve Horatius'u kafiyesiz mısralarla çevirerek kurtulacaktım; yerel gazetelere kısa edebiyat makaleleri ve *Revue pédagogique'e* Grekçe öğrenimi üzerine parlak bir deneme ve delikanlılık çağı psikolojisi üzerine de bir başka deneme yapacaktım; öldüğümde, çekmecelerimde yayınlanmamış olarak deniz üzerine bir şiir, bir perdelik bir piyes, Aurillac anıtları üzerine derin ve geniş bilgilerle dolu ve duyarlıkla yazılmış birkaç sayfa bulunacaktı; bunlar da eski öğrencilerimin çabalarıyla yayınlanan bir kitapçık oluşturacaktı.

Bir süreden beri büyükbabam, erdemlerim konusunda coşkuya kapılırken, ilgisiz kalıyordum ve beni "Tanrı armağanı" diye adlandırırken titreyen sesini dinliyormuş gibi yapıyordum hâlâ, ama sonunda bu sesi duymaz olmuştum. O gün, bana bile bile yalan söylediği an, bu sese niçin kulak vermiştim? Hangi yanlış anlama sonucu, bu sese, bana öğretmek iddiasında bulunduğu şeyin tersini söyletmiştim? Bunun nedeni, değişikliğe uğramış olan sesti: Kurumuş ve sertleşmiş olan bu sesi, beni dünyaya getirten ve orada bulunmayan varlık sanmıştım. Charles'm iki yüzü vardı: Büyükbabalık oynadığı zaman kendim gibi bir maskara olarak görüyordum onu ve saygı duymuyordum ona; ama Bay Simonnot ve oğullarıyla konuştuğunda; bir tek sözcük söylemeden parmağıyla zeytinyağı şişesini ya da ekmek sepetini göstererek çevresindeki kadınları kendisine hizmet ettirdiğinde, otoritesine hayran kalıyordum. Özellikle parmağını kullanış tarzı etkiliyordu beni: Neyi işaret ettiği açıkça belli olmasın ve kendisine

hizmet eden iki kadın, emirlerini sezinlesinler diye parmağını iyice germiyor ve kıvrık bir halde havada belli belirsiz bir şekilde dolaştırıyordu; sinirlenen büyükannem de, kimi zaman yanılıyor ve su isteyen büyükbabama kompostoluğu uzatıyordu; kabahatli buluyordum büyükannemi ve gerçekleştirilmekten daha fazla önceden kestirilmek isteyen bu yüce emirler önünde eğiliyordum. Eğer Charles, kollarını açarak uzaktan, "İşte yeni Hugo, işte tomurcuk halinde Shakespeare!" diye haykırsaydı, bugün bir sanayi tasarımcısı ya da edebiyat öğretmeni olacaktım. Ama bunu yapmaktan kesinlikle kaçındı, hayatımda ilk olarak bir atayla işim vardı, asık suratlı görünüyordu ve beni sevmeyi unuttuğu için de daha saygıdeğerdi. Yeni yasayı dikte eden Musa'ydı o. Benim yasamı. Ne olacağımı, kötü yanlarını göstermek için söz konusu etmişti; ben de bunu olmuş bitmiş saydığı sonucuna vardım. Kâğıdımı gözyaşlarımla ıslatacağımı ya da yerlerde yuvarlanacağımı söylemiş olsaydı, burjuva ılımlılığım korkuya kapılacaktı. Bu tür şatafatlı düzensizliklerin bana uygun olmadığını anlatarak ne olacağım konusunda ikna etmişti beni. Aurillac ya da pedagoji konusunda yazı yazmak için, kendinden geçmeye de, gürültü patırtı etmeye de gerek yoktu yazık ki! 20. yüzyılın ölümsüz hıçkırıklarıyla ağlama görevini başkaları yerine getirecekti. Ortalığı kasıp kavurmamaya, evcil niteliklerle edebiyat dünyasında parlama ve bunu da nezaketim ve uğraşıma bağlılıkla yapmaya rıza göstermiştim. Yazarlık mesleği bana öylesine ciddi, öylesine nafile ve aslında öylesine ilginç olmayan bir yetişkin insan etkinliği olarak görünmüştü ki, bana uygun olmadığından bir an bile kuşkuya düşmemiştim; kendi kendime hem, "İşte hepsi bundan ibaret," hem de "Yetenekliyim ben," demiştim. Bütün açık gözle rüya görenler gibi, hayal kırıklığı ile hakikati birbirine karıştırmıştım.

Karl bir eldiven gibi tersyüz etmişti beni: Ona göre, yalnızca rüyalarımı kâğıda dökmek için yazdığımı sandığım sırada, kalemimi sınamayı düşlemekten başka şey yapmıyordum; boğuntularım, hayalî tutkularım, yeteneğimin hilelerinden başka şey değildi ve onların bütün görevi yalnızca beni her gün masamın başına getirmek ve yaşıma uygun anlatı temaları vermekti ve bu arada ben deneyimin ve olgunluğun sağlayacağı büyük yazıları bekleyecektim. Masalsı hayal kurmalarımı kaybetmiştim. Şöyle diyordu büyükbabam: "Hah! İnsanın gözleri olması her şey demek değildir, onları kullanmasını bilmek gerekir. Maupassant,

küçük yaşlarındayken Flaubert ona ne yapıyordu biliyor musun? Bir ağacın karşısına oturtuyor ve bu ağacı betimlemesi için iki saat zaman veriyordu." Dolayısıyla ben, görmeyi öğrendim. Aurillac anıtlarının önceden belirlenmiş övgücüsü olan ben, şu öteki anıtlara da melankoli dolu gözlerle bakıyordum: Yazı altlığı, piyano, sarkaç, benim kutsamalarımla niçin ölümsüzlüğe kavuşturulmuş olmayacaklardı? Gözlemliyordum. Kasvetli ve hayal kırıklığına uğratan bir oyundu bu: Kadife kaplı bir koltuğun karşısına dikilip incelemek gerekiyordu onu. Peki söyleyecek ne vardı koltukla ilişkili olarak? Evet, bu koltuk yeşil ve yıpranmış bir kumaşla kaplıydı; iki kolu, dört ayağı üzerinde iki ahşap çam kozalığı bulunan bir arkalığı vardı. Şimdilik bu kadar, ama yine dönecektim ve gelecek sefer çok daha başarılı olacaktım; avcumun içi gibi tanıyacaktım bu koltuğu ve daha sonra da betimleyecektim; okurlar da, "Ne güzel de gözlemlenmiş, ne iyi görülmüş, ne kadar gerçeğe yakın bu! Uydurulacak ayrıntılar değil bunlar!" diyeceklerdi. Gerçek bir kalemle yazılmış gerçek sözcüklerle gerçek nesneleri betimleyen, eğer ben kendim gerçek olmazsam, kuşkusuz şeytan olacaktı. Kısacası, bana biletimi soran kontrolöre ne cevap vereceğimi kesinkes biliyordum.

Talihliliğimin değerini çok iyi bildiğime inanabilirsiniz! İşin kötü yanı bundan tat almamamdı. Adanmıştım ben; bir gelecek verme iyiliği gösterilmişti bana ve bunun çok güzel bir şey olduğunu söylüyordum, ama için için nefret de ediyordum bundan. Yazıcılık yükünü çekmek istememiş miydim ben? Büyük adamlarla ilişkilerim, ünlü olmadan yazar olunamayacağına inandırmıştı beni; ama ardımda bırakacağım birkaç kitapçığın bana sağlayacağı şan şerefi ölçüp biçtiğimde, aldatılmış hissediyordum kendimi; torun yeğenlerimin, benim yazdıklarımı okuyacaklarına ve böylesine cılız eserlerin onları coşkuya sürükleyeceğine inanabilir miydim? Üstelik o eserlerin konuları da önceden sıkmıştı beni. Kimi zaman da büyükbabamın, Stendhal'de değil Renan'da bulunduğunu söylediği anlaşılması çok zor bir erdem olan "üslup" sayesinde unutulmaktan kurtulacağımı söylüyordum kendime, ama anlamdan yoksun olan bu sözcükler içimi rahatlatmıyordu.

Özellikle kendimden vazgeçmem gerekiyordu. İki ay önce, bir kılıç ustası, bir atlettim ben, ama hepsi artık bitmişti bunların. Corneille ile Pardaillan arasında bir seçim yapmam gerektiği söyleniyordu bana. Derinden sevdiğim Pardaillan'ı bir yana atıyor ve Corneille'i seçiyordum.

Luxembourg Bahçesi'nde, kahramanların koştuklarını ve savaştıklarını görmüş, onların güzellikleri karşısında mahvolmuş ve aşağı bir ırka mensup olduğumu anlamıştım. Bunu ilan etmem, kılıcımı kınına sokmam, sıradan insanların sürüsüne katılmam ve büyük yazarlarla, beni korkutmayan o kendini beğenmişlerle ilişki kurmam gerekiyordu. Bu adamlar zaten raşitik çocuklardı ve ben hiç olmazsa bu bakımdan onlara beziyordum; onlar hastalıklı yetişkinler ve nezleli ihtiyarlar olmuşlardı ve bu bakımdan da benzeyecektim onlara. Soylunun biri Voltaire'e dayak attırmıştı ve ben de Luxembourg Bahçesi'nde, eskiden sokak kabadayısı olan bir yüzbaşı tarafından kırbaçlanacaktım belki.

Yetenekli olduğuma, boyun eğme yoluyla inandım: Charles Schweitzer'in çalışma odasında, yıpranmış, eğri büğrü, eksik sayfalı kitaplar arasında yetenek, dünyada en az değer verilen şeydi. Nitekim Devrim öncesinde doğuştan din adamlığına adanmış birçok genç oğul bölük komutanlığı yapmaya mahkûm edilmişti. Bir imge, uzun süre ünlü olmanın kasvetli şatafatını canlandırdı gözümde: Beyaz örtülü, upuzun bir masada portakal suyu dolu sürahiler ve köpüklü şarap şişeleri vardı; bir kadeh alıyordum elime; on beş kadar fraklı adam sağlığıma kadeh kaldırıyordu; arkamızda, kiralanmış bir salonun tozlu ve ıssız büyüklüğünü hissediyordum. Hayattan, benim için, daha sonraları Yaşayan Diller Enstitüsü'nün yıllık kutlama gününü yeniden canlandırmasından başka bir şey beklemediğim anlaşılıyordu.

Alınyazım, Le Goff Sokağı bir numarada, bir beşinci kat dairesinde, Goethe ve Schiller'in altında, Moliere, Racine ve La Fontaine'in üzerinde, Heinrich Heine'nin ve Victor Hugo'nun karşısında, yüz kere yeniden başlayan görüşmelerle işte böyle şekillenmişti: Karl ve ben kadınları kışkışlıyorduk; sıkı sıkıya kucaklaşıyorduk birbirimizle, her sözcüğü üzerimde iz bırakmış olan o sağırlar diyaloguna birbirimizle fısıldaşarak devam ediyorduk. Yerinde değinmelerle Charles, deha sahibi olmadığıma ikna ediyordu beni. Gerçekten de deha sahibi değildim; biliyordum bunu ve hiç de aldırış etmiyordum; ortada bulunmayan ve olanaksız olan kahramanlık, tutkumun biricik konusuydu: Zavallı ruhların alevi de odur zaten. İç yoksulluğum ve nedensiz bir varlığım olduğu hakkındaki duygum, bu tutkudan tamamen vazgeçmemi engelliyordu. Gelecekteki eylemime hayranlık duymaya cesaret edemiyordum artık, ama aslında dehşet içindeydim: Birisi, ya çocuk ya da gelecekte ne olacağı konusunda yanılmış

olmalıydı. Şaşırmıştım ve Karl'a itaat etmek için uğraşına bağlı bir küçük yazar olmayı kabul etmiştim. Kısacası büyükbabam, beni edebiyata, ondan vazgeçirmek için harcadığı çaba yüzünden atmıştı; öylesine ki, bugün bile kötümser olduğum anlarda, bunca gün ve geceyi harcamamın, bu kadar sayfayı mürekkebimle çiziktirmemin, kimse istemediği halde bunca kitabı yayınlayıp ortaya sürmemin nedeninin, büyükbabamın hoşuna gitmeyi amaçlayan biricik ve delice umut olup olmadığını sorarım kendime. Eğer böyleyse gülünecek bir şey bu: Elli yaşımın şu kadar üstünde, öleli çok uzun zaman olmuş bir adamın isteklerini yerine getirmek için, onun da doğru bulmayacağı bir çabaya takılıp kalmışım demek ki!

Aşk belasından kurtulup "Doğrusu hiç de tipim olmayan bir kadın için hayatımı ziyan ettim!" diye iç geçiren Swann'a benziyorum. Kimi zaman, yalnız başıma kaldığımda hödük olurum ben: Kaba saba bir sağlık korumadır bu. İmdi, hödük her zaman haklıdır, ama belli bir noktaya kadar. Yazı yazma konusunda yeteneğim olmadığı doğrudur: Bunu bildirdiler bana, kitabi bir insan olduğumu söylediler; evet öyleyim; kitaplarım ter ve zahmet kokar ve aristokratlarımızın burnuna da onlardan pis bir koku geldiği doğrudur. Bu kitapları çoğunlukla kendime, yani herkese karşı yazdım;[30] hem de sonunda yüksek tansiyon haline gelen bir düşünsel zorlanmayla yazdım. Bana buyurulanlar derimin altına dikilmiştir; bir gün yazı yazmasam, yara zonklar; eğer çok kolaylıkla yazarsam, yine zonklar. Bu köhne zorunluk, bugün, katılığı ve beceriksizliğiyle şaşırtıyor beni ve denizin Long Island kumsallarına attığı tarihöncesinden kalma heybetli yengeçlere benziyor; o da tıpkı bu hayvanlar gibi geçip gitmiş zamanlardan arta kalmış bir şey. Yaz akşamlarında, kaldırımların üzerine dökülüp iskemlelerine ata biner gibi oturan Lacépède Sokağı kapıcılarına uzun süre gıpta ettim: Onların masum gözleri, bakma görevleri olmaksızın görüyordu.

Yalnız şu da var: Kalemlerini kolonyaya batıran birkaç ihtiyar ve kasap gibi yazan küçük züppeler bir yana, iyi çevirmenler yok ortada. Söz'ün doğasından ileri geliyor bu: Çünkü insan kendi dilinde konuşur, yabancı dilde de yazar. Bundan şu sonucu çıkarıyorum: Biz hepimiz aynıyız bu meslekte: Hepimiz kürek mahkûmuyuz, hepimiz damgalanmışız. Ayrıca okur, benim, çocukluğumdan ve ondan arta kalan her şeyden nefret ettiğimi anlamıştır: Beni irkilten ve masama sürükleyen büyükbabamın sesi, o mekanik ses, benim sesim olmasaydı ve yedi ile sekiz yaş arasında baş

eğme içinde o sözde görevi ukalalıkla benimsemiş olmasaydım, kulak vermeyecektim o sese.

Bir kitap üretme makinesi olduğumu çok iyi biliyorum.

Chateaubriand

Neredeyse bu yarıştan çekilecektim. Karl’ın, akılsızlık olur diye tamamen inkâr etmediği ve bende bulunduğunu yarım ağızla söylediği yeteneği, aslında bir rastlantı olarak görüyordum ve bu rastlantı, bir başka rastlantı olan benim varlığımı haklı çıkarabilecek nitelikte değildi. Annemin güzel bir sesi vardı ve *dolayısıyla* şarkı söylüyordu. Ama yine de biletsiz yolculuk ediyordu. Bende edebiyatçı mayası vardı, öyleyse ben de yazacak ve bu mayadan bütün hayatım boyunca yararlanacaktım. Tamam. Ama Sanat, en azından benim için kutsal güçlerini kaybediyordu ve ben biraz daha fazla olanakları olan bir yersiz yurtsuz olarak kalacaktım. Kendimin gerekli olduğunu hissedebilmem için insanların beni alkışlarla istemesi gerekiyordu. Ailem bir süre hep bu hayal içinde tutmuştu beni; bana Tanrı’nın bir bağışı olduğum söylenmişti durmadan; beklenen ve büyükbabamla anneme çok gerekli olan bir bağıştım ben; buna inanmıyordum artık, ama çok özel bir beklenti karşılığı olarak dünyaya gönderilmeyen bir varlığın gereksiz ve fuzuli olduğunu da hâlâ hissediyordum. O dönemde, gururum ve tek başına bırakılmışlığım öyleydi ki, ya ölmüş olmayı ya da bütün dünyanın benim peşimde koşmasını istiyordum.

Yazmıyordum artık: Bayan Picard’ın yaptığı açıklamalar, kalemimin kendi kendisiyle yaptığı söyleşilere öyle bir önem yüklemişti ki, yazılarıma devam etme cesaretini bulamıyordum. Romanımı yeniden ele almak ve hiç olmazsa, Sahra’nın ortasında erzaksız ve sömürgeci şapkasız bıraktığım genç çifti kurtarmak istediğimde, güçsüzlüğün acı sızılarını yaşamıştım. Oturur oturmaz, kafamın içine sisler doluyordu, yüzümü gözümü buruşturarak tırnaklarımı kemiriyordum: Masumluğu kaybetmiştim ben. Ayağa kalkıyor, bir kundakçı ruhuyla apartmanın içinde dolanıp duruyordum; ama yazık ki bu apartmanı hiç ateşe vermedim: Durumum, beğenilerim ve alışkanlıklarım dolayısıyla yumuşak başlı olan ben, baş eğmeyi aşırı uçlara kadar götürdüğüm için başkaldırmaya yöneldim daha sonraları. Siyah bez kaplı ve kırmızı kenarlı bir “ödev defteri” almışlardı

bana. Dış görünüşü bakımından “roman defterimden hiçbir farkı yoktu bunun. Bu deftere şöyle bir göz attığımda okul ödevlerimle kişisel yükümlülüklerim birbiriyle kaynaştı; yazarı öğrenciyle, öğrenciyi müstakbel profesörle özdeşleştiriyordum. Yazmak ve gramer öğretmek bir ve aynı şeydi; toplumsallaşmış olan kalemim elimden düştü ve günlerce yeniden elime alamadım onu. Asık suratımla çalışma odasına girdiğimde, büyükbabam bıyık altından gülüyordu: Güttüğü politikanın ilk meyvelerini verdiğini düşünüyordu şüphesiz.

Epopelerle dolu bir kafam olduğu için tutmadı bu politika. Kılıcım kırılmış ve sıradan insanlar yığının içine atılmış halde, geceleyin şu iç daraltıcı rüyayı sık sık görüyordum: Luxembourg Bahçesi’nde, havuzun yanında ve Senato binasının karşısındaydım: Bir yıl sonra ölen Vévé’ye benzeyen küçük bir sarışın kızı, bilinmeyen bir tehlikeye karşı korumak gerekiyordu. Küçük kız, sakin ve güvenli bir halde ciddi gözlerle bakıyordu bana ve çoğunlukla elinde bir çember tutuyordu. Korkuya kapılan bendim: Görülmeyen güçlerin eline bırakmaktan korkuyordum onu. Üstelik umutsuz bir aşkla nasıl da seviyordum bu kızı! Her zaman sevmekteydim onu; arıyordum, kaybediyordum, yeniden buluyordum; kollarıma alıyordum, yeniden kaybediyordum: Epopeydi bu. Sekiz yaşımda, her şeyden vazgeçeceğim anda birden şiddetle irkildim; bu küçük ölüyü kurtarmak için hayatımın akışını değiştiren basit ve çılgınca bir eyleme giriştim: Kahramanın kutsal güçlerini yazara yükledim.

Bu işin başlangıcında bir keşif ya da daha doğrusu bir hatırlama vardı; çünkü iki yıl önceden sezmiştim onu: Büyük yazarlar, gezgin şövalyelere benziyorlardı; çünkü, bunların her ikisi de, tutkulu minnettarlık davranışlarının ortaya çıkmasına önayak oluyorlardı. Pardaillan söz konusu olunca, bu konuda şundan başka kanıt gerekmezdi: Minnet duyan kimsesiz kızların gözyaşları elinin üzerinde derin izler bırakmıştı. Ama *Büyük Larousse’a* ve gazetelerde okuduğum ölüm ilanlarına inanmak gerekirse, yazarlar da bu açıdan şövalyelerden daha az talihli değildiler. Uzun ömürlü olmaları koşuluyla bu yazarlar, en sonunda şaşmaz bir biçimde, kendilerine *teşekkür eden,* tanımadıkları bir kimseden mektup alıyorlardı; bu andan sonra, teşekkürlerin sonu gelmiyor, mektuplar masanın üzerinde birikiyor, apartmanın içini dolduruyordu; yabancılar, bu yazarlara saygılarını sunmak için denizler aşıyorlardı; kendi vatandaşları da onların ölümünden sonra, doğduğu kentte ya da kimi zaman başkentte hatırasına bir anıt dikmek için

para topluyorlardı; sokaklara adları veriliyordu onların. Bu minnettarlık armağanları, kendi başlarına ele alındıklarında, beni pek ilgilendirmiyor ve daha çok ailemiz içinde oynanan komediyi hatırlatıyorlardı. Ne var ki bu arada bir gravür beni allak bullak etmişti: Ünlü romancı Dickens, birkaç saat sonra New York Rıhtımı'na inecekti ve onu taşıyan gemi uzaktan görünüyordu; ona hoş geldin demek için kalabalıklar rıhtımın üzerinde toplanmıştı, binlerce ağızdan haykırışlar yükseliyor ve binlerce kasket havaya kalkıyordu; kalabalık öylesineydi ki çocuklar neredeyse boğulacaktı; ama yine de bu kalabalık, beklediği insanın gelmemiş olmasından ötürü, bırakılmış ve kimsesi kalmamış bir yetim gibiydi. Bu görüntü karşısında kendi kendime, "Birisi eksik burada. O da Dickens!" diye mırıldanıyordum ve gözlerim yaşlarla doluyordu. Ama bu etkilenmeleri bir yana bırakıyor ve onların nedenlerini irdeliyordum: "Böylesine beğenildiklerine göre edebiyatçıların, çok kötü tehlikelerle karşılaşmış olmaları ve insanlığa en seçkin hizmetleri yapmış olmaları gerekir," diye düşünüyordum. Hayatımda bir kere buna benzer bir coşkunun ortaya dökülmesine tanıklık etmiştim: Şapkalar havada uçuşuyor, kadınlar ve erkekler haykırıyordu; 14 Temmuz Kurtuluş Bayramı'ydı ve Cezayirli askerler geçiyordu önümüzden. Bu hatıra benim şu sonuca varmamı sağladı: Bedensel yapılarına, yapmacık hareketlerine ve kadınsı havalarına rağmen benim meslektaşlarım, bir çeşit askerdiler; esrarlı çatışmalarda gönüllü asker olarak hayatlarını tehlikeye atıyorlardı; yeteneklerinden çok, askerî cesaretleri alkışlanıyordu onların. "Demek ki doğruymuş bu," dedim kendi kendime. "Onlara ihtiyaç var." Paris'te, New York'ta, Moskova'da, sıkıntı ya da coşku içinde bekleniyorlardı onlar; hem de, ilk kitaplarını yayınlamadan, yazmaya başlamadan ve hatta doğumlarından önce bekleniyorlardı.

"Peki... öyleyse ben neyim?" Yazı yazmayla görevlendirilmiş olan ben neyim? Evet ben de bekleniyordum. Böylece, Corneille'i Pardaillan'a dönüştürdüm; eğri bacakları, daracık göğsü ve kupkuru yüzü hâlâ aynıydı, ama cimriliğini ve kazanç hırsını elinden almıştım onun; yazı yazma sanatı ile yücegönüllülüğü bile bile birbirine karıştırıyordum. Bundan sonra da kendimi Corneille'e dönüştürmek ve bir görevle yükümlü kılmak çocuk oyuncağıydı ve görevim de insan ırkını korumaktı. Yeni sahtekârlığım, garip bir gelecek hazırlıyordu bana; bu arada yararlanıyordum ondan. Kötü doğmuştum ve yeniden doğmak için çabalarımdan söz ediyordum: Belki

bin kere, tehlikeye düşmüş masumluk yakarışları beni yeniden canlandırmıştı. Ama gülmek içindi bu: Sahte bir şövalyeydim ve kararsızlığı en sonunda tiksinmeme yol açan sahte işler yapıyordum. Oysa şimdi rüyalarım geri veriliyordu bana ve gerçekleşiyordu. Çünkü adanmış olduğum şey gerçekti, kuşku duyamazdım bundan; büyükbabam güvence vermişti bu konuda. Hayal dünyası çocuğu olan ben, başarıları gerçek kitaplar olan gerçek bir şövalye oluyordum. Aranıyor ve isteniyordum. Eserlerim bekleniyordu ve bütün çabama rağmen bunların ilk cildi 1935'ten önce yayınlanmayacağı. Aşağı yukarı 1930 yılında, insanlar sabırsızlanmaya başlayacaklar ve birbirlerine şöyle diyeceklerdi: "İşi ağırdan alıyor bu! Yirmi beş yıldır besledik onu, ama hiçbir şey yapmadı! Yazdıklarını okumadan ölüp gidecek miyiz yani?" Ben de onlara 1913'teki sesimle şöyle cevap verecektim: "Hey, vakit bırakın da çalışabileyim!" Ama kibarca yapıyordum bunu: Benim yardımlarıma muhtaç olduklarını (Allah bilir hangi nedenden ötürü) ve bunun, söz konusu ihtiyacı karşılayabilecek biricik araç olan beni doğurmuş olduğunu çok iyi görüyordum. Benliğimin derinliklerinde canlı kaynağım ve varlık nedenim olan bu beklemeyi yakalamaya çalışıyordum; kimi zaman bunu başardığıma inanıyordum, bir dakika sonra da her şeyi oluruna bırakıyordum. Ne olursa olsun, bu sahte hayaller yetiyordu bana. Güven duygusuyla dış dünyaya bakıyordum; bir yerlerde daha şimdiden eksikliğim duyulurdu belki de. Hayır, daha çok erkendi. Henüz kendisini bilip tanımayan bir isteğin güzelim nesnesi olarak daha bir süre tanınmadan kalmaya haz duyarak devam ediyordum. Büyükannem ara sıra kitaplığa götürüyordu beni ve orada, içlerini rahat ettirecek yazarı bulabilmek için bir raftan öteki rafın önüne giden uzun boylu ve düşünceli kadınları görerek eğleniyordum. Bulamıyorlardı yazarlarını, çünkü bu yazar bendim, şöyle bir göz bile atmadıkları ve eteklerinin çevresinde bulunan bir çocuk olan bendim.

Şeytanlıkla gülüyor, merhamet duyarak ağlıyordum. Kısa hayatımı hemen sulanıp eriyen beğeniler ve önyargılar yaratarak geçirmiştim. Ama şimdi üzerimde bir sondaj yapmışlardı ve aygıt kayaya rastlamıştı. Charles Schweitzer'in büyükbaba olduğu gibi, doğuştan ve her zaman için bir yazardım ben de. Ama kimi zaman coşkunun altından bir tedirginlik beliriyordu: Karl'ın kefil olduğunu düşündüğüm yeteneğin bir rastlantı olduğunu kabul etmeye yanaşmıyordum ve bir buyruk haline getirmeye çalışıyordum onu, ama teşvikten ve gerçek bir istenişten yoksun olduğum

için onu kendime yine kendimin verdiğini unutamıyordum. Tufan öncesi bir dünyadan çıkmış olarak ve nihayet kendim olmak için Doğa'dan sıyrıldığım ve ötekilerin gözünde bir Öteki haline geldiğim anda Alınyazımın gözlerinin içine bakıyordum ve tanıyordum onu; kendi çabalarımla bir yabancı güç olarak karşıma dikilmiş özgürlüğümden başka bir şey değildi o. Kısacası, tam yuvalanamıyordum, hayallerden de tam kurtulamıyordum; bir o yana, bir bu yana gidip geliyordum. Tereddütlerim eski bir sorunu yeniden ortaya çıkarmıştı: Michel Strogoff'un kesinliklerini Pardaillan'ın gönül yüceliğine nasıl bitiştirecektim? Şövalye olarak kraldan hiç emir almamıştım ben; peki emirle yazar olmayı kabul etmek mi gerekiyordu? Sıkıntı hiçbir zaman uzun sürmüyordu, iki karşıt mistik Tanrıbilimin kovaladığı bir avdım, ama onların çelişkilerine iyice uyarlanıyordum. Hatta bu, aynı zamanda hem Tanrı'nın bağışı, hem de eserlerimin çocuğu olmamı sağlıyordu. Keyfim yerinde olduğunda her şey benden kaynaklanıyordu; okumayı istedikleri yazıları insanlara sunmak için kendimi yine kendi güçlerimle hiçlikten çekip çıkarmıştım; itaat eden bir çocuk olarak ölene kadar bu tutumuma bağlı kalacaktım ama yalnızca kendime itaat edecektim. Umutsuzluğa kapıldığım saatlerde, işe yararlığımın yavanlığını hissettiğimde ise, onu önceden belirlenmişliğe yükleyerek kendimi yatıştırabiliyordum ancak: İnsan ırkını yardıma çağırıp hayatımın sorumluluğunu onun sırtına yıkıyor ve kolektif bir gereğin ürününden başka bir şey olmadığımı düşünüyordum. Çoğunlukla da yüceltici özgürlüğü de, haklı çıkaran zorunluğu da bir yana atmamaya dikkat ederek içimi rahatlatmayı başarıyordum. Pardaillan ile Strogoff çok iyi anlaşabiliyorlardı: Tehlike başka bir yerdeydi ve daha sonra bazı önlemler almamı gerektiren tatsız bir karşı karşıya gelmeye tanıklık etmek zorunda bırakılmıştım. Asıl sorumlu, güvenmekten geri kalmadığım Zévaco'ydu; canımı sıkmak ya da beni uyarmak mı istemişti acaba? Olay şuydu: Bir gün Madrid'de, bir *posada*'da hak ettiği bir kadeh şarabı içen zavallı Pardaillan'dan başka gözüm hiçbir şeyi görmezken, bu yazar, Cervantes'ten başkası olmayan bir müşteriye dikkatimi çekmişti. Bu iki adam arkadaş olmuşlar, birbirlerine saygı göstermişlerdi ve birlikte haklı bir saldırı gerçekleştirmeyi kararlaştırmışlardı. Çok mutlu olan Cervantes, yeni arkadaşına bir kitap yazmak istediğini açıklıyordu; o âna kadar kitaptaki kahramanın kişiliği pek belirginleşmemişti; ama iyi ki, bu kahramana örnek olacak Pardaillan ortaya çıkmıştı. Birden kızıp köpürmüştüm, kitabı fırlatıp

atacaktım; ne densizlikti bu! Ben şövalye-yazardım, kesip ikiye ayırıyorlardı beni; bölümlerimin her biri bir bütün adam oluyor ve ötekiyle tartışıyordu. Pardaillan aptal değildi, ama *Don Quichotte'u* hiçbir zaman yazmazdı; Cervantes iyi dövüşüyordu, ama yirmi tane paralı askeri tek başına kaçırabileceğine inanmak olanaksızdı. Onların dostlukları bile, sınırlarını belirtiyordu. Pardaillan şöyle düşünüyordu: "Cılız, ukala ve kibirli biri bu, ama korkak değil!" Cervantes de şöyle geçiriyordu aklından: "Hayret! Bir asker eskisi olmasına rağmen pek de fena düşünmüyor bu adam!" Ayrıca, kahramanımın Don Quichotte'a örnek olması da hoşuma gitmiyordu. "Film yaptığım" dönemde, bana, ahlaka aykırı bölümleri çıkarılmış bir *Don Quichotte* armağan etmişlerdi; bu kitabın elli sayfasından fazlasını okumamıştım; benim kahramanca hareketlerim elâleme rezil ediliyordu bu hikâyede. Şimdi Zévaco da aynı şeyi yapıyordu... Kime güvenilebilirdi? Aslında ben, ahlakı zayıf ve şapşal bir yaratıktım; yüreğim, o alçak yüreğim serüvenciyi aydın kişiye tercih ediyordu; yalnızca Cervantes olmaktan utanç duyuyordum. İhanet etmekten kendimi alıkoyabilmek için, kafamda ve sözcük dağarcığımda terör estiriyordum; kahramanlık sözcüğünü ve onun yerini tutabilecek başka sözcükleri kovuyordum, gezgin şövalyeleri elimin tersiyle geri itiyordum; kendime sürekli olarak, edebiyatçıların karşılaştıkları tehlikelerin, kötüleri delik deşik eden zehir zemberek kalemlerinin sözünü ediyordum. *Pardaillan ve Fausta'*yı, *Sefiller'*i ve *Yüzyılların Efsanesi*'ni[31] okumaya devam ediyordum; Jean Valjean ve Eviradnus için ağlıyordum; kitabı kapayınca, onların adını siliyordum belleğimden ve gerçek takımımı çağırıyordum: Hayat boyu hapse mahkûm edilmiş olan Silvio Pellico, giyotinle başı kesilen André Chénier, canlı canlı yakılan Etienne Dolet, Yunanistan için hayatını veren Byron. Eski rüyalarımı içine boca ettiğim geleceğimi, buz gibi bir tutkuyla değişikliğe uğratmaya çalışıyordum; hiçbir şey geriletmiyordu beni; fikirleri eğip büküyor, sözcüklere yanlış anlamlar veriyor, kötü karşılaşmalardan ve karşılaştırma yapılmasından korktuğum için kendimi dünyadan koparıyordum. Ruhumun tatilinin ardından topyekûn ve sürekli seferberlik gelmişti ve askerî bir diktatör olmuştum ben.

Tedirginlik bir başka biçimde sürüp gitmişti: Yeteneğimi bilemekteydim; hepsi o kadar. Ama neye yarayacaktı bu yetenek?

İnsanların bana ihtiyacı vardı: *Peki ne yapmak için?* Rolüm ve yazgım konusunda kendimi sorguya çekmek bahtsızlığına uğramıştım. Şöyle soruyordum: “Gerçekten de nedir söz konusu olan?” ve o an her şeyi kaybettiğimi düşünmüştüm. *Hiçbir* şey söz konusu değildi! Her isteyen hemen kahraman olamazdı; cesaret de yetenek de yeterli değildi; dokuz başlı yılanlar ve ejderhalar da olmalıydı. Etrafta böyle yaratıklar görmüyordum. Voltaire ve Rousseau iyi darbeler indirmişlerdi kendi dönemlerinde çünkü hâlâ zorbalar vardı o zaman. Hugo, büyükbabamın bana kendisinden nefret etmemi öğrettiği Badinguet’yi, Guernesey’den yıldırım çarpmışa çevirmişti. Ama ben hıncımı açıklamayı önemli bir şey olarak görmüyordum, çünkü bu imparator öleli kırk yıl olmuştu. Charles, çağdaş tarih konusunda laf etmezdi; bir Dreyfusçü olduğu halde Dreyfus’ten hiç söz etmemişti bana. Çok yazık! Oysa ne büyük coşkuyla oynardım Zola rolünü: Mahkemeden çıkışta hırpalanırken, atlı arabamın basamağında şöyle bir geriye döner ve en saldırganların belini kırardım; hayır, hayır, onların geri çekilmesine yol açan dehşet bir sözcük bulurdum. Ama hiç kuşkusuz İngiltere’ye kaçmayı kabul etmezdim *ben*, Griselidis haline gelmek, Pantheon’un beni beklediğinden bir an bile kuşkuya kapılmadan Paris’in kaldırımlarını çiğneyip durmak ne kadar hoş olurdu!

Büyükannem her gün *Le Matin* ve eğer yanılmıyorsam *Excelsior* alırdı: Bütün dürüst insanlar gibi benim de iğrendiğim hırsızların ve dolandırıcıların varlığını bunlardan öğrenmiştim. Ama bu insan yüzlü kaplanlarla uğraşmak benim işim değildi; korku nedir bilmeyen Bay Lepine[32] hakkından gelirdi onların. Kimi zaman işçiler kızıyor ve sermayeler hemen uçup gidiyordu; ama büyükbabamın bu konuda ne düşündüğünü hiç öğrenemedim ve hâlâ da bilmiyorum. Seçmenlik görevini titizlikle yerine getiriyor, oy kulübesinden gençleşmiş ve biraz da kibirli bir halde çıkıyor, büyükannem ve annem kendisine takılarak, “Hadi söyle, kime oy verdin?” dediklerinde, soğuk bir tavırla, “Bu bir erkek işidir!” diye cevap veriyordu. Ama yeni cumhurbaşkanı seçildiğinde, bir an boş bulunup Pams’ın[33] adaylığını koymasına karşı olduğunu belirtmişti bize ve “Bir sigara satıcısıdır bu adam!” diye bağırmıştı. Bu küçük burjuva aydını, Fransa’daki en yüksek göreve, kendi meslektaşlarından birinin, bir küçük burjuva aydının, Poincaré’nin gelmesini istiyordu. Annem bugün, onun radikallere oy verdiğini ve bundan kuşkusu olmadığını söylüyor.

Şaşmıyorum buna: Memurların yöneldiği partiyi seçmişti büyükbabam; radikaller de zar zor ayakta duruyorlardı: Charles, oyunu değişiklik isteyen bir partiye vererek bir düzen partisini seçmiş olmanın gönül rahatlığını yaşıyordu. Kısacası, Fransız politikası hiç de fena gitmiyordu.

Benim kanıma dokunuyordu bu, insanlığı korkunç tehlikeler karşısında savunmak için silahlanmıştım ben; oysa herkes insanlığın usulca yetkinliğe doğru ilerlediğine inandırmaya çalışıyordu beni. Büyükbabam, burjuva demokrasisine saygı duymamı sağlayacak şekilde yetiştirmişti beni; bu rejim için kelimemi zevkle kınından sıyırırdım; ama Başkan Armand Fallières[34] yönetiminde köylüler de oy verebiliyordu; bundan daha fazla ne istenebilirdi ki! Bir cumhuriyetçi, cumhuriyet yönetimi altında yaşama mutluluğuna erişmişse daha ne yapabilirdi? Ivır zıvırla uğraşır ya da Grekçe öğretir ve boş zamanlarında Aurillac'daki anıtları betimlerdi ancak. Çıkış noktama yeniden geri dönmüştüm ve yazarı işsiz güçsüz bir insan haline indirgeyen bu çatışmasız dünyada boğuluyorum sanıyordum

Bu açmazdan beni çıkaran yine de Charles oldu. Ama bilmeden tabii. İki yıl önce hümanizmaya ilgi duymam için bazı fikirler aktarmıştı ve deliliğimi azdırmamak amacıyla onlardan hiç söz etmiyordu artık; ama bu fikirler benim zihnime kazınmıştı; yavaş yavaş yıkıcı güçlerini yeniden kazandılar ve işin esasim kurtarmak için şövalye-yazarı da kurban-yazara yavaş yavaş dönüştürdüler. Babasının isteğine sadık kalmış, ama papaz olamamış olan büyükbabamın, kültüre aktarmak için Tanrısal-olan'ı nasıl da korumuş olduğunu düşünmüştüm. İşte bu bileşimden, sonsuz Töz'ün sıfatı, edebiyatın ve sanatların, ölü ve yaşayan dillerin ve de Dolaysız Yöntem'in koruyucusu olan ve ansızın ortaya çıkışlarıyla Schweitzer ailesini hoşnutluğa boğan, pazar günleri orgların ve orkestraların üzerinde kanat çırpan, öteki günler de büyükbabamın tepesine konan beyaz dişi güvercin, yani Kutsal Ruh doğmuştu. Karl'ın eski sözleri bir araya gelince kafamın içinde bir söylem oluşturmuştu: Dünya, Kötülüğün peşine düştüğü bir avdı ve bir tek kurtuluş vardı; bu da kendi kendinde ve Yeryüzü'nde ölmek ve bir deniz kazasında İdeaları derinlerden seyretmekti. Ama güç ve tehlikeli idmanlar yapmadan kimsenin başaramayacağı apaçık olduğu için, bu iş, bir uzmanlar topluluğuna emanet edilmişti. Din adamları takımı, insanlığın sorumluluğunu üzerlerine alıyor ve meziyetlerin tersine çevrilmezliğiyle onu kurtarıyordu: Zamansal dünyanın küçük ve büyük

yırtıcı hayvanlarının birbirlerini boğazlamak ya da sersemlik içinde hiçbir hakikati olmayan bir hayat geçirmek için bol bol boş zamanları vardı; çünkü, yazarlar ve sanatçılar, onların yerine, Güzellik ve İyilik üzerine düşünüp duruyorlardı. İnsan ırkının tümünü hayvansallıktan sıyırmak için yalnızca iki koşul gerekliydi ve bu koşulların biri, ölmüş din adamlarının kutsal eşyalarının (resimler, kitaplar, heykeller) gözetim altındaki yerlerde tutulması; ikincisi de bu işe devam etmek ve müstakbel kutsal eşyalar üretmesi için en azından bir canlı din adamının kalmasıydı.

Pis saçmalıklardı bunlar: Ne olduklarını iyice anlamadan yuttum onları ve yirmi yaşında bile onlara hâlâ inanıyordum. Bundan ötürü de, sanat eserinin ortaya çıkışını, bütün evreni ilgilendiren metafizik bir olay olarak görmüştüm. Bu vahşi dini toprak altından çıkardım ve donuk geleceğimi yaldızlamak için benimsedim: Benim de büyükbabamın da hissetmiş olmadığı hınçları ve huysuzlukları özümledim; Flaubert'in, Goncourtların, Gautier'nin eski öfkeleri zehirledi beni; benliğimde aşk maskesiyle yer eden kinleri, insana duydukları o kin, yeni kendini beğenmişlikler bulaştırdı bana. Din sapkını oldum ve edebiyat ile duayı birbirine karıştırdım; edebiyatı bir insansal kurban oluş haline getirdim. Kardeşlerimin, elimdeki kalemi, onların kurtuluşuna adamamı düpedüz istediklerine karar verdim. Onlarda bir varoluş eksikliği ve zayıflığı vardı ve eksiklik, Azizler araya girmezse onları ebedi olarak hiçliğin kucağına atacaktı. Eğer, her sabah gözlerimi açıyorsam ve pencereye koşup o beylerin ve hanımefendilerin yoldan hâlâ canlı olarak geçtiklerini görüyorsam, bunun nedeni, bir adamın, sabahtan akşama kadar, çalışma odasında bu bir günlük tecili sağlayacak ölümsüz bir sayfa yazmak için çırpınıp durmasıydı. Bu adam karanlık bastırınca, geceleyin, bu akşam, yarın, yıpranıp ölene kadar işine yeni baştan başlayıp devam edecekti ve o zaman onun nöbetini devralacaktım: Ben de, mistik sunularımla, eserlerimle insan ırkının uçuruma düşmemesini sağlayacaktım. İşte böylece, asker usul usul rahibe bırakıyordu yerini ve ben trajik bir Parsifal olarak kendimi, tövbe etmiş bir kurban gibi sunuyordum. Chantecler'i[35] keşfettiğim gün, bir düğüm oluştu yüreğimde ve bu kördüğümü çözmek otuz yılımı aldı: Paralanmış, kana belenmiş ve iyice dayak yemiş olan bu horoz, koca bir kümesi koruma yolunu bulmaktaydı ve onun ötüşü bir atmacayı kaçırmaya yetmekteydi ve aşağılık kalabalık, alay ettikten sonra

onu göklere yükseltmekteydi: Atmaca ortadan kaybolduktan sonra da şair savaşına geri dönmekte, Güzellik ona esin vermekte gücünü daha da artırmakta ve üzerine saldırdığı hasmını yere sermekteydi. Ağlıyordum: Grisélidis, Corneille, Pardaillan; onların hepsini tek bir varlıkta buluyordum; Chantecler'di bu ve ben o olacaktım. Her şey basit görünüyordu gözüme; yazı yazmak, sanat tanrıçalarının gerdanlığına bir inci daha eklemek, daha sonraki kuşaklara örnek bir hayat bırakmak, halkı kendine ve düşmanlarına karşı savunmak, görkemli bir Ayin'le insanların üzerine Tanrı'nın kutsamasını çekmekti. Bir kimsenin, okunmak için yazı yazabileceği hiç gelmiyordu aklıma.

Bence, komşular ya da Tanrı için yazı yazılırdı. Ben, komşularımı kurtarma amacıyla Tanrı için yazmayı seçmiştim; okur değil, bana borçlu kişiler istiyordum. Küçük görme, benim yücegönüllülüğümü yozlaştırıyordu. Daha önceleri, kimsesiz kızları koruduğum sırada, onlardan kurtulmak amacıyla bu kızları, gizlenmeleri için yanımdan uzaklaştırmakla işe başlamıştım. Yazar olarak da tutumum değişmemişti; insanlığı kurtarmadan önce, gözlerini bandajlamakla işe başlıyordum; ancak o zaman kapkara, ufacık ve hızlı hareket eden paralı askerlerin yani sözcüklerin karşısına dikiliyordum ve yeni kimsesiz kızım bandajı çıkarmaya kalkıştığında, ben uzaklarda olacaktım; o benim yiğitliğimle kurtulmuş olacak, ama Ulusal Kitaplığın bir rafında parıldayan ve benim adımı taşıyan yepyeni ve küçük cildi fark etmeyecekti hemen.

Hafifletici nedenler ileri sürmekteyim. Bu türden üç neden var: Önce, saydam bir fantazma içinden, yaşamaya hakkım olup olmadığını soruyordum kendime. Sanatçının keyfini bekleyen bu vizesiz insanlıkta, mutlulukla tıkabasa doldurulmuş olan ve tüneğinde sıkılıp duran çocuk görülüp tanınabilirdi. Ayaktakımını kurtararak azizlerin iğrenç mitosunu benimsiyordum, çünkü aslında bu ayaktakımı bendim. Kendi kurtuluşumu usulca, Cizvitlerin dediği gibi üstüne üstlük elde etmek için, kendimi bu ayaktakımının patentli kurtarıcısı ilan ediyordum.

İkinci neden de şuydu: Henüz dokuz yaşındaydım. Ailenin tek çocuğu ve arkadaşsız olarak, yalnızlığımın sona erebileceğini düşünemiyordum. Hemen hiç tanınmamış bir yazar olduğumu kabul etmem gerekiyordu. Yeniden yazmaya başlamıştım henüz. Yeni romanlarım, elimden başka bir şey gelmediği için, eskilere tıpatıp benziyordu, ama kimse farkında değildi bunun. Ben de farkında değildim, çünkü yazdıklarımı yeniden okumaktan

nefret ediyordum: Kalemim öylesine hızlıydı ki, bileğime sık sık ağrılar giriyordu; yazıyla doldurulmuş defterleri yerlere atıyordum, onları unutuyordum sonunda ve hepsi ortadan kayboluyordu: Başı kaybolmuş bir öykünün sonunu anlatmak neye yarardı ki! Zaten Karl, bu sayfalara şöyle bir göz atmak tenezzülünde bulunsaydı; benim gözümde bir *okur* değil, yüce bir yargıç olacaktı ve beni mahkûm etmesi olasılığı içime korku salıyordu. Benim o kapkara işim olan yazı yazma, herhangi bir şeye göndermede bulunmuyordu, birden kendi kendinin amacı haline geldi: Yazmak için yazıyordum ben. Esef etmiyorum buna; çünkü okunmuş olsaydım hoşa gitmeye çalışacaktım ve yeniden bir harika olacaktım. Ama gizlenmiş olarak gerçek bir varlığım vardı.

Nihayet, din adamının idealizmi çocuğun gerçekçiliği üzerinde temelleniyordu. Yukarıda da söylemiştim: Dil aracılığıyla dünyayı keşfetmek için, dili uzun zaman dünya olarak kabul etmiştim. Var olmak, Sözün Sonsuz Levhalarında belgelenmiş bir ada sahip olmak demekti; yazı yazmak da onların üzerine yeni varlıklar kazımaktı ya da hiç kurtulamadığım bir yanılsamaya göre, varlıkları canlı olarak cümlelerin tuzağıyla yakalamaktı: Sözcükleri ustaca bir araya getirirsem, nesne, göstergelerin ağına düşecekti ve onu yakalamış olacaktım. Luxembourg Bahçesi'nde, bir çınar ağacının parıltılı görüntüsü karşısında büyülenmekle işe başladım: Onu gözlemlemiyordum, ama tam tersine, boşluğa güveniyor ve bekliyordum; biraz sonra onun gerçek yaprakları bir sıfat görünümüne bürünerek ortaya çıkıyordu ya da eksiksiz bir cümle oluyordu: Evreni titreyen yeşilliklerle zenginleştirmiştim artık. Bulgularımı yazıya hiç dökmedim ve onların belleğimde biriktiklerini düşündüm. Oysa, hepsini unuttum aslında. Ama onlar, daha sonraki rolümün bir önsezisini verdiler bana: Varlıklara adlar kabul ettirecektim ben. Uzun yüzyıllardır, Aurillac'da, beyhude ve bembeyaz yığınlar, belirlenmelerini ve dış çizgilerinin çizilmesini, bir anlam kazanmalarını bekliyorlardı: Ben onları gerçek anıtlar haline getirecektim. Bir terörist olarak yalnızca onların varlıklarını göz önüne alıyordum; dille var edecektim onları; ama, retorikçi olarak sözcüklerden başka hiçbir şeyi sevmiyordum: Gökyüzü sözcüğünün mavi bakışı altında katedraller inşa edecektim. Hem de binyıllar için. Bir kitabı elime aldığımda, boş yere yirmi kere açıp kapıyordum onu; kitap yine de denmiyordu. Hiçbir değişikliğe uğramayan bir töz olan *metnin* üzerinde kayıp giden bakışım, yüzeysel bir küçük olaydan başka şey değildi; hiçbir

şeyi değişikliğe uğratmıyor ve hiçbir iz bırakmıyordu. Edilgen ve bir anlık hayatı olan bir yaratık olarak ben, gözü kamaşmış bir sivrisinekten başka şey değildim; bir ışığa yakalanmıştım, çalışma odasını terk ediyor ve ışıkları söndürüyordum. Ama karanlıklar içinde görünmez halde olan kitap tek başına kıvılcımlar saçıp duruyordu. Eserlerime, bu yıkıcı ışıklı fıskiyelerin şiddetini kazandıracaktım ve daha sonra yıkıntı halindeki kitaplıklarda insanlıktan sonraya kalacaktı onlar.

Karanlık varlığımdan tat aldım, onu sürdürmek ve üstün bir nitelik haline getirmek istedim. Zindanlarda mum ışığında gizli gizli yazılar yazmış olanlara gıpta ediyordum. Onlar, çağdaşlarını kurtarma yükümlülüğünü sürdürmüşler ve onlarla birlikte olma yükümlülüğünü kaybetmişlerdi. Ama törelerdeki değişiklikler, yeteneğimi kodeste işleyip durmama pek izin vermiyordu artık; ne var ki bu yüzden tamamen umutsuzluğa da kapılmıyordum; hırslarımın alçakgönüllülüğünden etkilenen yüce Tanrı, onların gerçekleşmesini üstlenecekti kuşkusuz. Bu arada ben de, beklenti içinde yapayalnızlığa itiyordum kendimi.

Büyükbabamın yanında saf tutan annem de gelecekteki mutlulukları anlatmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu: Beni kandırmak için, kendi hayatında eksik kalmış her şeyi benim hayatıma aktarıyordu: Sükûnet, istediğim gibi kullanabileceğim boş zamanlar ve uyumdu bunlar: Henüz evlenmemiş genç bir öğretmen olacaktım ben ve güzel yüzlü yaşlı bir kadın lavanta ve yıkanmış çamaşır kokan bir oda kiralayacaktı bana; bir adımda liseye gidecek ve dönecektim; akşamları, kapının önünde beni yürekten seven ev sahibimle sohbet etmek için biraz oyalanacaktım; zaten herkes sevecekti beni, çünkü kibar ve iyi yetişmiş bir genç olacaktım. Yalnızca bir tek sözcüğü duyuyordum; “odan” sözcüğüydü bu; liseyi, yüksek rütbeli bir subaydan dul kalmış kadını, taşra kokusunu unutuyordum, masamın üzerinde bir ışık yuvarlağından başka şey görmüyordum: Perdeleri çekilmiş ve gölgelerle kaplanmış bir odanın ortasında kara kaplı bir defterin üzerine eğiliyordum. Annem hikâyesine devam ediyor ve on yıl ileriye atlıyordu: Bir genel müfettiş koruyacaktı beni, Aurillac’ın seçkin insanları severek içlerine alacaklardı, genç karım derin sevgi besleyecekti bana; ona sağlıklı iki oğlan ve bir kız çocuğu yapacaktım, miras yoluyla para kalacaktı karıma, kentin kıyılarında bir arazi satın alacaktım, orada bir ev yaptıracaktık, her pazar günü cümbür cemaat inşaatın ne durumda olduğunu görmeye gidecektik; bu on yıl boyunca masamdan kalkmayacaktım. Ufak

tefek, babam gibi bıyıklı ve sözlüklerin üzerine kapanmış olacaktım ve bıyıklarım beyazlaşacaktı, bileğim oynayıp duracaktı, defterler bir bir döşemenin üzerine düşecekti. İnsanlık uyumuştu ve gece bastırmıştı. Ölmemişlerse, karım ve çocuklarım da uyumuşlardı; ev sahibem de uyumuştu; uyku bütün belleklerden silmişti beni. Ne yalnızlık: İki milyar insan uzanmıştı ve ben, onların yukarısında tek gözcüydüm.

Kutsal Ruh bana bakıyordu. Yeniden gökyüzüne yükselme ve insanları terk etme kararını biraz önce almıştı; kendimi sunmak için çok az zamanım vardı, ruhumun yaralarını, önümdeki kâğıdı ıslatan gözyaşlarımı gösteriyordum ona; omzumun üzerinden okuyordu yazdıklarımı ve kızgınlığı yatışıyordu. Çekilen acıların derinliği ya da eserin görkemi dolayısıyla mı yatışmıştı acaba? Eser dolayısıyla diyordum kendi kendime; ama gizli gizli acılar dolayısıyla demekten geri kalmıyordum. Kutsal Ruh, *gerçekten* sanat değeri taşıyan yazıları takdir ediyordu kuşkusuz, ama Musset'yi okumuştum ben ve "en umutsuzlar, en güzel şarkılardır" gerçeğini biliyordum ve güzelliği umutsuzluk tuzağıyla yakalamaya karar vermiştim. Daha sözcüğü her zaman kuşkulu bir şey gibi gelmişti bana: Hatta ondan tamamen tiksinmiştim bile. Yeteneğim varsa, boğuntu, sınanma, boşa çıkarılmış iğva ve hatta meziyet ne olacaktı? Bir bedene sahip olmaya ve her gün aynı kafayı gezdirip durmaya güçlükle dayanıyordum; kendimi herhangi bir donanımın içine hapsedecek değildim. Seçilmiş olmamı, hiçbir şeye dayanmaması, mutlak boşluk içinde nedensiz olarak parlayıp durması koşuluyla kabul ediyordum. Kutsal Ruh'la gizli görüşmeler yapıyordum: "Yazacaksın," diyordu bana; ellerimi ovuşturarak soruyordum: "Neyim var ki seçtiniz beni Tanrım?" "Hiçbir özelliğin yok." "Peki niçin ben seçildim?" "Nedeni yok bunun." "Biraz yazı yazma yatkınlığım var mı bari?" "Hayır, hiç yok. Büyük eserlerin kolayca yazanların kaleminden mi çıktığını sanıyorsun?" "Tanrım bu kadar az değerim varsa, bir kitap nasıl ortaya koyabilirim?" "Kendini işine vererek." "Öyleyse herkes yazabilir mi?" "Herkes yazabilir, ama ben seni seçtim." Bu dalavere çok işe yarıyordu: hem önemsizliğimi ilan etmemi hem de geleceğin şaheserlerini yazanı kendi benliğimde yüceltmemi sağlıyordu. Seçilmiştim, belirlenmiştim, ama yeteneksizdim: Her şey uzun sabrımdan ve acılarımdan doğacaktı; bende herhangi bir benzersiz özellik bulunduğunu kabul etmiyordum: Karakter özellikleri küçültür insanı; azaplarla beni şan ve şerefe ulaştıracak yüce bağlanımdan başka hiçbir şeye

sadık değildim. Ne var ki, bu azapları bulmam gerekiyordu; biricik sorun buydu, ama çözülmez bir sorun gibi görünüyordu bu; çünkü yoksulluk içinde yaşama umudum elimden alınmıştı: Tanınmamış olsam, ünlü de olsam, Eğitim Bütçesi’nden maaşımı alacaktım ve hiçbir zaman aç kalmayacaktım. Korkunç acılar çekeceğimi söylüyordum kendime, ama bundan coşku duymuyordum: Çekingen âşıklardan nefret ediyordum; Cyrano ayıbıma gidiyordu: Bu sahte Pardaillan, kadınların karşısında salaklaşıyordu; oysa gerçek Pardaillan hiç aldırış etmeden bütün kalpleri ardından sürüklüyordu: Sevgilisi Violetta’nm ölümünün onu hiç geçmeyecek bir acıyla yürekten yaraladığı doğruydu. Bir dulluk ve iyileşmez bir yaraydı bu ve evet, bir kadın yüzündendi, ama bu kadının hatası yüzünden değil: Bütün ötekilerin bana gösterecekleri yakınlığı elimin tersiyle itmemi sağlayacaktı bu. Derinleştirilecek bir konu işte. Aurillaclı karımın bir kaza sonucu bu dünyadan göçtüğünü varsaysak bile, bu felaket benim seçilmiş biri olmamı sağlayamayacaktı, çünkü hem rastlantısal, hem de çok sıradan bir olaydı. Öfkem her şeyin üstesinden geldi: Alaya alınmış, dövülmüş bazı yazarlar, son nefeslerine kadar utanç ve karanlık içinde kalmışlardı ve şan şeref ancak kadavralarını taçlandırmıştı: İşte benim olacağım da buydu. Aurillac ve heykelleri üzerine doğru dürüst yazılar yazacaktım. Kin duymak elimden gelmediği için, yalnızca bağdaştırmak ve hizmet etmek amacını güdecektim. Ne var ki, daha yayınlanır yayınlanmaz, kitabım bir skandala yol açacak ve ben de bir halk düşmanı haline gelecektim: Bölge gazeteleri üzerime küfür yağdırdığı için, bakkallar hiçbir şey satmayacaktı bana; öfkeli insanlar, pencerelerimi taşlayacaktı, linç edilmekten kurtulmak için kaçmam gerekecekti. Önce şaşkınlıktan dilim tutulmuş olarak mankafa bir halde aylar geçirecek ve durmadan şu sözleri tekrarlayacaktım: “Bu yalnızca bir yanlış anlama canım! Herkes iyi olduğuna göre başka nasıl olabilir?” Gerçekten de bir yanlış anlama olacaktı bu, ama Kutsal Ruh, onun ortadan kalkmasına izin vermeyecekti, iyileşecektim ve günün birinde masamın başına geçip deniz ya da dağ üzerine bir yeni kitap yazacaktım, ama bu kitap yayıncı bulamayacaktı. Takip edilmiş, kıyafet değiştirmiş ve belki de kanun kaçağı ilan edilmiş olarak, bir kitap ve ondan sonra da birçok kitap yazacaktım; Horatius’u manzum olarak çevirecek, pedagoji üzerine alçakgönüllü ve akla yakın görüşler ileri sürecektim. Ama boşunaydı hepsi: Kitaplarım basılmamış halde bavulları dolduracaktı.

Bu hikâye iki ayrı şekilde sona eriyordu ve ruh halime göre bunlardan birini seçiyordum. İçimin karardığı günlerde, demir bir döşek üzerinde, herkesin nefretini çekmiş ve umutsuz bir halde, Şan ve Şerefin borusunu öttürdüğü anda ölüyordum. Bazen de, biraz mutluluk tanıyordum kendime. Elli yaşımdayken, yeni bir üslup denemek için, adımı biraz sonra kaybolan bir müsveddenin üzerine yazıyordum. Birisi de onu, bir çatı katı odasında, bir akarsuda ya da terk ettiğim evin bir dolabında buluyordu ve okuyordu; hayranlıktan şaşkına dönerek Michel Zévaco'nun ünlü yayıncısı Arthème Fayard'a götürüyordu. Bir zafer oluyordu bu: İki gün içinde on bin satıyordu kitap. İnsanlar nasıl da pişmanlık duyuyorlardı! Yüz röportajcı peşime düşüyordu, ama beni bulamıyordu. Bir yere kapanıp tek başıma yaşadığım için, uzun bir süre düşüncelerdeki bu değişikliği bilmiyordum. Yağmurdan kaçmak için bir kahvehaneye sığmıyor ve orada bir yerde duran gazeteye gözucuyla bakıyordum: Bir de ne göreyim! "Kendini saklayan yazar Jean-Paul Sartre, Aurillac'ın ozanı, deniz şairi" yazmıyor mu! Hem de iri puntolarla ve altı sütun üzerine üçüncü sayfada verilmiş. Seviniyordum. Hayır, tatlı bir hüzne gömülüyordum. Odama dönüyor, ev sahibemin yardımıyla kapatıp bağladığım defter sandığını, adresimi vermeksizin Fayard'a gönderiyordum. Hikâyemin bu noktasında, daha tatlı hayallere kapılmak için duraklıyordum; eğer yazıları bulunduğum kentten gönderirsem, gazeteciler, çekildiğim köşeyi bulmakta gecikmeyeceklerdi. Onun için sandığı Paris'e götürecek, bir emanetçi yardımıyla yayınevine gönderecek ve trene binmeden önce, çocukluğumun geçtiği yerlere, Le Goff Sokağı'na, Soufflot Sokağı'na, Luxembourg Bahçesi'ne geri dönecektim. Baltazar Birahanesi'ne yönelecektim; büyükbabam (çoktan beri ölmüştü) 1913'te birkaç kere oraya götürmüştü beni: Banketin üzerinde yan yana otururduk, herkes bize bir suç ortaklığı havası içinde bakardı; büyükbabam bir bardak bira isterdi; benim için de küçük bardakla bir bira ve ben sevildiğimi hissederdim. Ve böylece, elli yaşında nostaljik bir adam olarak birahanenin kapısını açıp içeri giriyor ve küçük bir bira istiyordum. Yanımdaki masada genç ve güzel kadınlar heyecanla konuşuyorlar ve benim adımı anıyorlardı. Aralarından biri, "İster yaşlı, ister çirkin olsun; onun karısı olmak için otuz yılımı verirdim," diyordu. Ona, gurur dolu ve hüzünlü bir gülüşle bakıyordum, o da şaşkın bir gülüşle cevap veriyordu bana; ayağa kalkıyordum ve uzaklaşıyordum oradan.

Bu olayı ve daha birçoğunu işleyip süslemek için hayli zaman harcadım, ama okurlara bunları anlatacak değilim. Bu olayda, gelecekteki bir dünyaya yansıtılmış olarak, çocukluğumun kendisi, durumum, altıncı yaşımın fantezileri, değeri tanınmamış gezgin şövalyelerimin surat asmaları görülüp tanınacaktır. Dokuz yaşımda hâlâ surat asıyordum ve bundan büyük bir haz duyuyordum; surat asarak, sonuna kadar bir kurban olan ben, Kutsal Ruh'un bile bezmiş gibi göründüğü bir yanlış anlamayı sürdürüyordum. Şu güzel kadın hayranıma neden adımı söylemedim? "Ah!" diyordum kendi kendime. "Çok geç geldi o." Ama her şeye rağmen kabul etmemiş miydi beni? Evet, öyleyse yoksul olduğum için böyle davranmıştır. Çok yoksul mu? Peki, yazarlık hakları ne oluyor? Bu itiraz durdurmuyordu beni: Almam gereken parayı yoksullara dağıtmasını yazmıştım Fayard'a. Gene de bir sonuca varmak gerekiyordu; eh öyleyse, herkes tarafından terk edilmiş olarak, ama vakar içinde küçücük odamda ölüp gidiyordum: Görev tamamlanmıştı.

Belki bin kere tekrarlanmış bu hikâyede bir şey şaşırtıyordu beni: Adımı gazetede gördüğüm gün içimde bir yay kırılmıştı sanki, bitmiştim ben; ünümden hüzünlü bir şekilde haz duyuyordum, ama artık yazı yazmıyordum. İki son, aslında tek bir sondu: İster ün kazanmak için ölmüş olayım, ister ün daha önce gelip beni öldürsün, yazı yazma açlığı, yaşamayı reddedişi içinde taşıyordu. O günlerde, nerede okuduğumu bilmediğim bir fıkra tedirgin etmişti beni: Geçen yüzyıl, Sibirya'da bir istasyonda, yazarın biri treni beklerken bir aşağı bir yukarı dolaşıp durmaktadır. Ufukta, bir tek kulübe de, bir tek kul da görünmemektedir. Yazar koskoca, kasvetli kafasını omuzlarının üzerinde zar zor taşımaktadır. Miyoptur, bekârdır, kabadır, her zaman öfkelidir; canı sıkılmakta, prostatını ve borçlarını düşünmektedir. Raylar boyunca uzanan yolda, kapalı arabasıyla bir genç kontes belirir ansızın: Arabadan aşağı atlar ve hiçbir zaman görmediği, ama kendisine gösterilmiş bir gümüşlü levha üzerine çekilmiş fotoğraftan tanıdığını ileri sürdüğü yolcuya doğru koşar; eğilir, sağ elini tutar onun ve öper. Fıkra burada sona ermektedir ve burada ne anlatılmak istendiğini hiç kavramış değilim. Dokuz yaşındayken, bu haşin yazarın bozkır ortasında yazılarını okuyan bir kadın bulması ve bu güzel insanın unutmuş olduğu ünü yazara hatırlatması hayran bırakıyordu beni: Doğmaktı bu. Ama daha derinden bakılınca ölmekti: Hissediyordum bunu ve böyle olmasını istiyordum; bugün sıradan bir adama, herhangi bir aristokrat böyle bir hayranlık

göstermezdi. Kontes ona sanki şöyle diyordu: “Size yaklaşmam ve dokunmam, üstün bir zümreden olmanın gerektirdiği hareketlere aldırış etmediğimi gösterir. Davranışım hakkında ne düşündüğünüzü de dert edinmiyorum; sizi bir insan olarak değil, ama eserinizin simgesi olarak görüyorum.” Saint-Petersbourg’dan bin fersah uzakta ve elli beş yaşındayken bir el öpüşüyle öldürülmekti bu; yolcu alev alev yanıyordu, şan ve şerefi kül ediyordu onu ve geriye alevli harfler halinde kitaplarının katoloğundan başka bir şey kalmıyordu. Kontesin arabasına bindiğini, gözden kaybolduğunu ve bozkırın yeniden ıssızlığa gömüldüğünü görüyordum: Karanlık bastırırken, tren gecikmesini kapatmak için istasyonda durmadan geçiyordu; ta içimde korkunun yarattığı titremeyi hissediyordum, *Dallardaki Rüzgâr*’ı hatırlıyor ve şöyle diyordum kendime: “Kontes, ölümdü.” Bir gün gelecek ve ıssız bir yol üzerinde parmaklarımı öpecekti.

Yaşamayı sevmediğim için ölüm benim baş dönmemdi: Bende uyandırdığı dehşeti açıklayan da budur. Ölümü şan ve şerefle özdeşleştirerek, onu amacım yapmıştım. Ölmek istedim; kimi zaman korku, sabırsızlığımı donduruyordu: Ama hiçbir zaman uzun sürmüyordu bu; kutsal sevincim yeniden doğuyordu ve kemiklerime kadar yanacağım o yıldırım düşüşünü bekliyordum. En derin niyetlerimiz, tasarılarım ve kaçışların çözülmesi olanaksız bir yumağıdır; varoluşumu bağışlatmak için yaptığım çılgınlık dolu girişimin, yalanlara ve korkaklığa rağmen bir geçerliği olduğunu görebiliyorum: Bunun kanıtı da elli yıl sonra hâlâ yazıyor olmamdır. Ama işin derinine inince, bunda ileriye doğru bir kaçış, *Gribouille*[36] tarzı bir intihar görüyorum; epopeden çok, kurban oluştan çok, ölümdü aradığım şey. Uzun süre, tıpkı doğduğum gibi herhangi bir yerde ve herhangi bir şekilde öleceğimden ve bu belirsiz göçüp gitmenin belirsiz dünyaya gelişimin yansısı olmasından korkmuştum. Ama belirlenen geleceğim her şeyi değiştirmişti: Kılıç darbeleri geçip gidiyor, yazılar kalıyordu ve Bağış sahibinin, Edebiyat’ta, kendi Bağışına, yani katışıksız bir nesneye dönüştüğünü keşfetmiştim. Rastlantı beni insan yapmıştı, gönül yüceliği de kitap yapacaktı; gevezeliklerimi, bilincimi, bronz harflere dökebilir, hayatımın gürültü patırtısını, ölümsüz yazıtlar haline getirebilir, tenimin yerine bir üslup, zamanın yumuşak sarmallarının yerine ebediliği koyabilir; Kutsal Ruh’un karşısına bir dil çökeltisi olarak çıkabilir, insan

ırkı için bir musallat fikir haline gelebilir, yani nihayet bir *başkası;* kendimden bir başkası, ötekilerden ve her şeyden başkası haline gelebilirdim. Kendime sonsuza dek var olacak bir beden vermekle işe başlayacak ve daha sonra, tüketicilere sunacaktım varlığımı. Yazı yazma zevki için değil, ama sözcüklerle bu şanlı şerefli bedeni şekillendirme hazzı için yazacaktım. Mezarımın yükseklerinden bakınca, dünyaya gelişimi zorunlu bir kötülük ve bir başka varlığa dönüşümümü hazırlayan tam anlamıyla geçici bir tenleşme olarak görüyordum: Yeniden doğmak için yazmak gerekiyordu ve yazmak için de bir beyne, gözlere ve kollara ihtiyacınız vardı. İşinizi sona erdirdiğiniz zaman, bu organlar kendi içlerine çekilmiş ve emilmiş olacaklardı; 1955 yılı civarında bir larva yarılıp açılacak ve sayfalardan yapılmış kanatlarını hızla çırpan yirmi beş kelebek, Ulusal Kitaplığın bir rafına konmak üzere çıkacaktı onun içinden. Bu kelebekler ben olacaktım kuşkusuz. Evet ben, yani yirmi beş cilt, on sekiz bin sayfa ve yüz illüstrasyon; yazarın bir portresi de var. Kemiklerim, deri ve karton, parşömenden tenim tutkal ve küf kokuyordu; altmış kilo kâğıt içinde kas kas kuruluyordum ve içim rahattı. Yeniden doğmuş ve nihayet düşünen, konuşan, şarkılar söyleyen, kızıp gürleyen ve kendini, maddenin inatçı hareketsizliğiyle ortaya koyan dört dörtlük bir adam olmuştum. Ellerine alıyorlardı beni, açıyorlardı, masanın üzerine seriyorlardı, ellerinin ayasıyla şöyle bir düzeltiyorlardı, kimi zaman da çatırdatıyorlardı. Yaptıklarına razı oluyordum, ama birdenbire şimşek gibi çakıyor, gözleri kamaştırıyor, ta uzaklardan kabul ettiriyordum kendimi; kudretim zamanı ve mekânı bir baştan öteki başa geçiyordu, kötüleri perişan ediyor, iyileri koruyordu. Hiç kimse unutamazdı beni, sözümü etmeden de geçemezdi; ben, kolayca kullanılabilir, korkunç ve koskoca bir fetiştim. Bilincim de un ufak olmuştu; aman ne kadar iyi! Başka bilinçler yüklenmişlerdi beni. Okunuyordum ben, herkesin gözü üzerimdeydi; benden söz ediyorlardı, dillerde geziyordum, evrensel ve tekil bir dildim: Binlerce bakışta, beklenen bir merak konusu oluyordum; sevmesini bilen için, onun en mahrem tedirginliğiydim, ama bana dokunmak isterse, ortadan siliniyor ve kayboluyordum: Hiçbir yerde yoktum ve nihayet *kendimdim!* Her yerdeydim; insanlığın asalağıydım ve iyiliklerim onu kemiriyor ve yokluğumu sürekli olarak yeniden canlandırmakla yükümlü kılıyordu.

Bu el çabukluğu dalaveresi başarılı oldu: Ölümü, şan ve şeref kefeni içine sardım; yalnızca şan ve şerefi düşündüm ve ölümü aklımdan bile

geçirmedim; ikisinin bir tek ve aynı şey olduğunu da hiç düşünmedim. Şu satırları yazdığım sırada, önümde yaşayacak pek az zaman kaldığını biliyorum. İmdi, kendini duyuran ihtiyarlığı ve gelecekteki düşkünlüğümü, apaçık ama pek de hoşa gitmeyen bir biçimde gözümün önüne getiriyorum; sevdiklerimin düşkünlüğünü ve ölümünü de öyle; ama kendi ölümümü gözümün önüne hiç getirmiyorum. Kimi zaman, bazıları benden on beş, yirmi, hatta otuz yaş genç olan yakınlarıma, onlardan sonra ölürsem ne kadar esef edeceğimi söylerim: Benimle alay ederler onlar ve ben de onlarla birlikte gülerim, ama işe yaramaz bu, hiçbir şey de işe yaramayacaktır: Dokuz yaşımdayken, bir ameliyat, insanlık halimizin koşulu olduğu söylenen patetik durumları duyma yatkınlığından yoksun bıraktı beni. On yıl sonra bu patetik duyuş, en iyi arkadaşlarımı, l'Ecole normale'de, korku ya da öfke içinde irkilterek uyandırıyordu: Çünkü ben, gümbür gümbür horluyordum. Ciddi bir hastalıktan sonra, bu arkadaşlardan biri, son nefesi vermenin hırıltısı da dahil olmak üzere can çekişmenin korkunç seslerini duyduğunu kesinlikle söylemişti bize. Bu işe en fazla aklı takılan da Nizan'dı; kimi zaman uyanık halde, kendisini kadavra olarak görüyordu; gözlerinde kurtlar kaynayarak ayağa kalkıyor, el yordamıyla Borsalino şapkasını bulup alıyor ve ortadan kayboluyordu: Ertesi gün, tanımadık adamlar arasında sarhoş olarak buluyorduk onu. Bu mahkûm edilmiş insanlar, kimi zaman bir odada uykusuz geçen gecelerini ve hiçliğe ilişkin ön deneyimlerini birbirlerine anlatıyorlar ve açıklamalara gerek kalmadan anlıyorlardı birbirlerini. Kulak veriyordum söylediklerine; onlara benzemeyi tutkuyla isteyecek kadar seviyordum arkadaşlarımı, ama ne yapsam boştu; ölüp gömülmeye ilişkin beylik düşüncelerden başkasını anlayamıyor ve hatırlayamıyordum: Yaşanıyor ve ölünüyordu; kimin yaşadığı, kimin öldüğü bilinmiyordu; ölümden bir saat önce hâlâ canlıydı insan. Onların söylediklerinde kavrayamadığım bir şeyler olduğundan şüphe duymuyordum; susuyordum, kıskançlık içinde ve sürgündeydim. Sonunda, canları sıkılmış halde dönüyorlardı bana ve "Sen, bunlardan etkilenmiyor musun hiç?" diyorlardı. Etkilenemediğimi ve küçük düştüğümü belirtmek için kollarımı iki yana açıyordum. Öfkeyle gülüyorlardı ve bana iletemedikleri çarpıcı apaçıklıkla gözleri kamaşıyordu. "Uykuya dalarken, uykuda ölen insanlar olduğunu hiç düşünmedin mi?" Dişlerini fırçalarken, işte tamam, bu son günüm benim demedin mi hiç? Çok süratle, hem de çok süratle hareket etmek gerektiğini, çünkü zamanın

kalmadığını hiç hissetmedin mi? Ölümsüz mü sanıyorsun kendini!” Hem yarı meydan okuyarak hem de alışkanlık sonucu, “Evet öyle, ölümsüz olduğumu sanıyorum,” diye cevap veriyordum. Oysa hiç de doğru değildi bu; kendimi rastlantısal bir ölümden korumak için önlemler almıştım, hepsi buydu işte; Kutsal Ruh uzun soluklu bir eser ortaya koymamı buyurmuştu bana ve bunu gerçekleştirmem için zaman tanımış olması da gerekiyordu. Bir şan ve şeref ölümü olan ölümümdü beni yanlış yollara sapmaktan, kanamalardan ve peritonitten koruyan; ölüm ve ben bir tarih üzerinde anlaşmıştık; randevuya erken gelirsem orada bulamayacaktım onu; arkadaşlarım, ölümü düşünmediğim için istedikleri kadar kabahatli bulsunlardı beni: Ölümü yaşamaktan bir dakika bile geri kalmadığımı bilmiyorlardı onlar.

Bugün hak veriyorum onlara: İnsanlık halinin tümünü, hatta tedirginliği bile kabul etmişlerdi; ben ise güven duymayı seçmiştim ve aslında kendimi ölümsüz sandığım doğruydu; kendimi önceden öldürmüştüm ben, çünkü ancak ölüler ölümsüzlüğün tadını çıkarabilirlerdi. Nizan ve Maheu, vahşi bir saldırıya uğrayacaklarını, dünyadan, canlı canlı ve kanlar içinde koparılıp alınacaklarını biliyorlardı. Ben ise yalan söylüyordum kendime; elinden barbarlığını almak için amacım haline getirmiştim ölümü ve hayatımı da ölmenin bilinen biricik aracı yapmıştım: Sonuma doğru usul usul gidiyordum ben; kitaplarımı yazmak için gerekli olan umuttan ve istekten daha fazlası yoktu bende ve kalbimin son atışının eserlerimin son cildinin son sayfasına yazılacağından ve ölümün zaten ölü olan bir adamı alacağından emindim. Nizan, yirmi yaşında, kadınlara, otomobillere ve dünyanın bütün nimetlerine umutsuz bir acelecilikle bakıyordu: Her şeyi görmek, her şeyi hemen ele geçirmek istiyordu. Ben de bakıyordum, ama açgözlülükten çok şevkle: Zevk almak için değil, bir bilanço çıkarmak için şu yeryüzündeydim. Biraz fazla rahattı bu durum: Uslu çocuk çekingenliğiyle, korkaklıkla, açık, özgür ve Tanrısal güvencesi olmayan bir hayatın riskleri karşısında gerilemiştim; her şeyin önceden alnımıza yazılmış olduğuna, hatta olup bitmiş olduğuna inandırmıştım kendimi.

Tabii, bu hileli işlem, kendimi sevme iğvasına kapılmaktan koruyordu beni. Ortadan silinip gitme tehdidi altında, arkadaşlarımın her biri şimdiki an içinde barikat kuruyor, ölümlü hayatının yerine hiçbir şey konulmaz niteliğini keşfediyor, kendini etkileyici, değerli ve benzersiz olarak görüyor

ve kendinden hoşlanıyordu; ben, yani bir ölü olan ben ise hoşlanmıyordum kendimden: Çok sıradan biri olduğumu düşünüyordum; yüce Corneille'den daha sıkıcıydım ve özne olarak tekilliğimin, beni nesne haline getirecek ânı hazırlamaktan başka bir değeri yoktu gözümde. Daha mı alçakgönüllüydüm yani? Hayır, daha kurnazdım: Benim yerime, kendimi sevmeyi benden sonra geleceklere yüklüyordum; henüz doğmamış erkekler ve kadınlar için, bir çekiciliğim olacaktı ya da bilmediğim bir başka önemli şey olacaktım; mutlu edecektim onları. Kötü niyetliliği ve kurnazlığı daha da ileri götürüyordum: Sıkıcı bulduğum ve ölümümün aracından başka bir şey haline getirmeyi beceremediğim şu hayatı kurtarmak için ona gizlice yine dönüyor ve gelecekteki gözlerle bakıyordum ona ve bu hayat benim herkes için yaşadığım ve sayemde hiç kimsenin yeniden yaşaması gerekmeyen ve yalnızca anlatılması yeterli olan etkileyici ve harikulade bir hayat olarak görünüyordu gözüme. Gerçek bir çılgınlıkla giriştim bu işe: Gelecek adına ünlü bir ölünün geçmişini seçtim ve tersine yaşamaya çalıştım. Dokuz ve on yaşlar arasında, tepeden tırnağa ölümünden-sonra haline gelmiştim bile.

Bunun hepsi benim kabahatim değildi: Büyükbabam, beni bir geriye dönüklük yanılsaması içinde yetiştirmişti. O da kabahatli değildi zaten ve ona hınç duymuyordum: Bu serap doğrudan doğruya kültürden doğmaktaydı. Tanıklar ortadan kaybolunca, büyük bir adamın ölüsü, bir felaket olmaktan çıkıyordu artık ve zaman onu bir karakter özelliği haline getiriyordu. Uzun süre önce ölmüş bir adam, kendi doğası gereği ölmüştü; artık vaftiz töreninde de cenaze ayininde de aynı ölçüde ölüydü o, hayatı bizimdi; bu hayata bir uçtan ya da öteki uçtan ya da ortadan girebilirdik; aşağısına ya da yukarısına doğru istediğimiz gibi gidebilirdik: Bunun nedeni kronolojik düzenin berhava olmuş olmasıdır, onu toparlamak olanaksızdır: Bu kişi, burun deliklerinin gıdıklanmasının, bir hapşırıkla sonuçlanması tehlikesiyle karşı karşıya değildir ve de onu beklememektedir. Varoluşu bir süreç gibi görünmektedir, ama kendisine biraz canlılık vermek isteseniz, eşzamanlılık içine düşmektedir bu varoluş. Ölüp gitmiş bu adamın yerine kendinizi koymanız, tutkularını, cehaletini, önyargılarını paylaşıyormuşsunuz gibi yapmanız, geçip gitmiş dirençlerden bir sabırsızlık ya da tedirginlik şüphesi ortaya çıkarmaya çalışmanız boşunadır; onun tutumunu önceden kestirilemeyen ve edinmemiş olduğu bilgilerin sonuçlarının ışığında değerlendirmekten ve daha sonra o kişiyi etkilemiş olan, ama onun tarafından ihmalkâr bir şekilde yaşanan, etkiler doğuran

olaylara özel bir yücelik vermekten alıkoyamazsınız kendinizi. İşte sorun bu: Gelecek, şimdiden daha gerçek. Bunda şaşılacak bir şey yok: Tamamlanmış bir hayatta son, başlangıcın hakikati olarak kabul edilir. Ölü, varlık ile değer, işlenmemiş olguyla yeniden kurma arasında tam orta yerde kalır; hikâyesi, her bir ânında özetlenen dairesel bir öz haline gelir. Arras salonlarında, sevimsiz ve hava basan bir genç avukat, müteveffa Robespierre olduğu için başını koltuğunun altında taşımaktadır ve bu baştan kan damlamakta, ama halı lekelenmemektedir; misafirlerden hiçbiri fark etmemektedir bu başı, oysa biz yalnızca onu görmekteyizdir; giyotin sepetine düşmesinden önce beş yıl kadar bir zaman geçer, ama işte yine de oradadır o; kesilmiş halde ve sarkmış çenesine rağmen güzel sözler söyleyip durmaktadır. Bilinip tanındığı zaman bu optik hata pek sıkıcı değildir; onu düzeltme olanakları vardır, ama dönemin din adamları maskeliyorlardı onu ve idealizmlerini onunla besliyorlardı. Büyük bir düşünce doğacağı zaman, bu düşüncenin, kendisini taşıyacak büyük adama bir kadının karnında el koyduğunu gizlice söylüyorlardı; aynı zamanda bu düşünce büyük adamın yaşam koşulunu, çevrisini seçiyor, yakınlarının zekâsının ve anlayışsızlığının dozunu kesinlikle belirliyor, eğitimini düzene sokuyor, onu gerekli sınavlardan geçiriyor ve art arda gelen fırça vuruşlarıyla, üzerinde bu kadar titizlikle durulan nesnenin onu doğurarak yarılıp açılmasına kadar dengesizliklerini yönettiği kaygan bir karakter ortaya koyuyordu. Bu hiçbir yerde açıklanmamıştı, ama her şey nedenlerin art arda gelişi dolayısıyla, ters ve gizli bir düzenin var olduğunu akla getiriyordu.

Alınyazımı güvence altına almak için bu seraptan coşkuyla yararlandım. Acele etmedim; zamanı tepetaklak hale getirdim ve her şey birdenbire aydınlandı. Her şey, kalın sayfaları kadavra kokan ve *Ünlü Kişilerin Çocuklukları* adını taşıyan ve yaldızlı süsleri biraz kararmış olan koyu mavi renkli alelade bir küçük kitapla başladı; bir etiketten, amcam George'un onu, aritmetik dersi ikinci ödülü olarak 1885'te kazandığı anlaşılıyordu. Onu, eksantrik seyahatlerim sırasında bulmuş, biraz karıştırmış ve sonra bir yana atmıştım. Bu seçilmiş ve ünlü genç insanlar, harika çocuklara hiç benzemiyorlardı; benimle de ancak erdemlerinin yavanlığı bakımından bir benzerlikleri vardı. Onlardan niçin söz edildiğini soruyordum kendime. Sonunda kayboldu kitap: Onu, saklayarak cezalandırmaya karar vermiştim. Bir yıl sonra, o kitabı bulmak için kitaplık

raflarını altüst ettim: Değişmiştim ben, harika çocuk, çocukluğunun elinde bir kurban olan koskoca bir adam olmuştu. Büyük bir sürprizdi bu: Kitap da değişmişti. Gerçi sözcükler yine aynı sözcüklerdi, ama bana benden söz ediyorlardı. Bu kitabın beni mahvedeceğini sezinlemiştim, nefret ediyordum ondan, korkmuştum. Her gün, kitabı açmadan önce, gidip pencerenin yanında oturuyordum: Tehlikeli bir durum olursa, gözlerimin içine gerçek gün ışığının dolmasını sağlayacaktım böylece. Bugün, Fantomaların ya da Andre Gide'in etkisinden yakınan kişilere gülüyorum: Çocukların kendi zehirlerini yine kendilerinin seçmediğini mi düşünüyorlar yoksa? Ben kendi zehrimi, uyuşturucu bağımlılarının kasvetli ağırbaşlılığıyla yutmuştum. Ama zehirli bir şeye hiç de benzemiyordu o. Genç okurlar yüreklendiriliyordu: İyi davranış ve evlada yakışır bağlılık ve saygı, her şeyin temeliydi ve Rembrandt ya da Mozart olmayı bile sağlardı; kısa hikâyelerde, normal çocuklar ve onların uğraşları anlatılıyordu ve bu çocuklar duyarlı ve saygılıydılar; adları da Jean-Sebastien, Jean-Jacques ya da Jean-Baptiste'ti ve benim gibi onlar da yakınlarını mutlu kılıyorlardı. Ama zehir şuydu: Rousseau'nun, Bach'ın ya da Moliere'in adını asla anmaksızın, yazar, bütün ustalığını, onların gelecekteki büyüklüklerine sürekli göndermeler yapmak, eserlerini ve en ünlü eylemlerini bir ayrıntıyla üstünkörü belirtmek, hikâyelerini en şuadan olayın gelecekle ilintiye getirilmeden anlaşılmasını olanaksız kılacak şekilde düzenlemek için harcıyor ve günlük hayhuyun içine her şeyi değişikliğe uğratan efsanevi ve çok büyük bir sessizliği, yani geleceği indiriyordu. Sanzio adında bir çocuk, Papa'yı görmek için yanıp tutuşuyordu; işi öylesine kıvırıyordu ki, sonunda, bir gün, Kutsal Peder'in geçeceği alana götürüyorlardı onu; çocuğun beti benzi atıyor, gözleri dört açılıyordu; sonunda şöyle diyorlardı ona: "Sanırım şimdi memnunsun Raffaello, Kutsal Peder'e iyice baktın mı bari?" Ne var ki çocuk, yabani bir halde "Hangi Kutsal Peder? Renklerden başka bir şey görmedim ben!" diye cevap veriyordu. Bir başka gün, asker olmak isteyen küçük Miguel, bir ağacın üzerinde, elindeki şövalyelik romanını keyifle okuyor ve tam o sırada bir metal çatırtısıyla irkiliyordu: Lagar bir beygire binmiş olan ve paslı mızrağını bir değirmene saplayan, yoksulluğa düşmüş, yakında oturan yaşlı bir kişizadeydi bu. Miguel, yemekte, bu olayı öyle garip ve hoş yüz hareketleriyle anlatıyordu ki, herkes kahkahalarla gülmekten alamıyordu kendini; ama daha sonra, odasında yalnız kaldığında, romanı yere atıyor, üzerinde tepiniyor ve hıçkırarak uzun uzun ağlıyordu.

Bu çocuklar, yanlış içinde yaşıyorlardı: En küçük laflarının gerçek amacı, Alınyazılarını açıklamak olduğu halde, rastlantısal olarak hareket ettiklerini ve konuştuklarını sanıyorlardı. Yazar ve ben, birbirimize şefkat dolu gülücükler gönderiyorduk onların başlarının üzerinden; bu sahte bayağılıkların hayatlarını okuyordum; hem de bu hayatları, Tanrı'nın belirlediği biçimde, yani sondan başlayarak okuyordum. Önceleri neşelenmiştim; bunlar benim kardeşlerimdi; onların şan şerefi benim olacaktı. Ama sonra her şey yerinden oynuyordu: Kendimi sayfanın öteki yüzünde, kitapta buluyordum: Jean-Paul'ün çocukluğu, Jean-Jacques'a ve Johann Sebastian'a benziyordu ve onun da başına, haberini önceden vermeyen hiçbir şey gelmiyordu. Ama bu sefer, yazar, benim küçük yeğenlerime göz kırpıyordu. Ben, doğumumdan ölümüme kadar bu müstakbel çocuklar tarafından görülmüştüm ve onları hayal bile edemiyordum, ama onlara kendimin sökemediği mesajlar göndermekten geri kalmıyordum. Bütün yaptıklarımın gerçek anlamı olan ölümümün karşısında buz kesiyor, titriyor ve kendimi kaybetmiş olarak sayfayı ters yönde çevirip okurların yanına gelmeye çalışıyordum: Başımı kaldırıyordum, ışıktan medet umuyordum, ne var ki bu da bir mesajdı; bu ansızın duyulan tedirginlik, bu kuşku, gözlerin ve boynun bu hareketi, 2013'te, beni açan iki anahtara, yani eserlerime ve ölümüme sahip olunduğu zaman nasıl yorumlanacaklardı? Kitaptan çıkamıyordum ben; çoktan okuyup bitirmiştim onu, ama onun içindeki kişilerden biri olarak kalmıştım. İrdeliyordum kendimi: bir saat önce annemle gevezelik etmiştim; peki ne söylemiştim? Söylediğim sözcüklerden birkaçını hatırladım ve yüksek sesle tekrarladım; ama bu da yararlı olmuyordu bana. İçlerine girilmez cümleler akıp gidiyordu; sesim, kulaklarımda bir yabancının sesi gibi çınlıyordu, hırsız bir melek düşüncelerimi yağma ediyordu ve bu melek, bir pencere kenarında oturmuş olan ve beni bir kitap aracılığıyla gözlemleyen otuzuncu yüzyıllı sarışın ve on üç yaşındaki çocuktan başka şey değildi. Sevgi ve dehşet karışımı bir duyguyla onun bakışının, beni içinde yaşadığım bin yıla yapıştırdığını hissediyordum. Onun hatırına sahteleştiriyordum kendimi; iki anlamlı sözcükler yaratıyor ve onları herkesin önüne sürüyordum. Anne-Marie beni, yazı masamda bir şeyler karalarken buluyor ve "Ne kadar da karanlık burası! Canım yavrum gözlerini köreltiyor!" diyordu. *Tam* anlamıyla masumluk içinde cevap vermek için bir fırsat geçiyordu elime. "Karanlıkta bile yazabilirim ben,"

diye cevap veriyordum. Annem gülüyor, bana “küçük budalam” diyor ve ışığı yakıyordu. Oyun oynanmıştı artık ve her ikimiz de, müstakbel sakatlığımın üçüncü bin yılım haber verdiğimi bilmiyorduk. Gerçekten de hayatımın sonlarında, Beethoven’in sağır olduğundan daha kör olacaktım; el yordamıyla meydana getirecektim son eserimi ve bu elyazması kâğıtlarım arasında bulunacaktı, hayal kırıklığına uğrayan insanlar, “Ama okunmuyor bu!” diyeceklerdi. Eserimi çöp sepetine atmak bile söz konusu olacaktı. Sonunda, merhamete gelen Aurillac Belediye Kitaplığı isteyecekti bu elyazmasını ve unutulmuş olarak yüz yıl kalacaktı orada. Sonra bir gün, beni seven derya gibi malumatlı genç bilginler çözmeye çalışacaklardı bu metni: Tabii, şaheserim olan bu kitabı okunur hale getirmek için hayatları yeterince uzun olmayacaktı. Annem odadan çıkmıştı, yalnızdım, kendim için ve düşünmeksizin özellikle “Karanlıkta” sözünü tekrar ediyordum. Kuru bir şaklama duydum: Büyük yeğenim, yukarıda, kitabını kapatıyordu; büyük amcasının çocukluğunu geçiriyordu aklından ve yanaklarından gözyaşları akıyordu; “Ama doğru bu, karanlıkta yazmış!” diyordu iç geçirerek.

Bütün özellikleri bana benzeyen doğacak çocuklar önünde gösteriler yapıyordum ve onlara döktürteceğim gözyaşlarını hayal edip kendimden gözyaşları döküyordum; onların gözleriyle görüyordum ölümümü; gerçekleşmişti o ve benim hakikatimdi: Ben kendi ölüm Hanımdım.

Yukardaki satırları okuduktan sonra bir dostum, “Siz düşündüğümden de daha rahatsızmışsınız,” demişti endişeli bir şekilde. Rahatsız mı? Pek emin değilim bundan. Hezeyanım iyice ölçülüp biçilmişti. Bana göre, asıl sorun içtenlik olmalıydı. Dokuz yaşında bu sorunun berisinde kalıyordum; daha sonra da çok ötesine geçtim.

Başlangıçta sapasağlamdım; zamanında durmasını bilen küçük bir hilekârdım. Ama kendimi veriyordum: Blöfte bile, kitabi olarak kalıyordum; bugün o hokkabazca hilelerimi, ruhani egzersizler ve içtenliksizliğimi de her an beni sıyırarak geçen ve elimden kaçan bir içtenliğin karikatürü olarak görüyorum. Ben *gelecekte ne olacağımı* kendim seçmiş değildim: Başkaları bana kabul ettirmişti onu. Aslında bir şeyin olup bittiği de yoktu: İhtiyar bir kadının havaya savurduğu sözcükler ve Charles’ın Machiavel’ciliğiydi hepsi. Ama inanman için yeterliydi bunlar. Ruhuma çöreklenmiş olan yetişkin insanlar, parmakla yıldızımı gösteriyorlardı bana, yıldızı görmüyordum, ama parmağı görüyordum; bana

inanıyormuş gibi yapan o insanlara inanıyordum. Ünlü ölüler olduğunu öğretmişlerdi bana: Napoléon, Themistokles, Philippe, Augustus, Jean-Paul Sartre... bu sonuncusu daha sonra ortaya çıkacaktı. Şüphe etmiyordum bundan, yoksa o insanlardan şüphe etmiş olurdum. Özellikle, son adı geçenle yüz yüze karşılaşmak istiyordum. Ağzımı bir karış açıyor, beni hoşnut edecek sezgiyi ortaya çıkarmak için organlarımı kasıyordum; titremeleri, önce orgazmı davet eden ve daha sonra onun yerine geçen frijit bir kadındım ben. Bu kadın için numaracı mı yoksa biraz fazla özentili mi demeli? Her halükârda, hiçbir şey elde edemiyordum; beni kendime açacak olan imkânsız vizyonun ya önünde ya da arkasındaydım ve egzersizlerimin sonunda yalnızca şüphe içinde ve hayli sinirlenmiş olarak buluyordum kendimi. Otorite ilkesi ve büyüklerin inkâr edilmez iyiliği üzerinde temellenen dokunulmaz ve mühürlenmiş görevimi hiçbir şey doğrulayamaz ya da yalanlayamazdı; benim içimdeydi o, ama bana o kadar az aitti ki, bir an için bile şüphe edemiyordum ondan ve onu çözüntüye uğratıp özümleyemiyordum da.

İnanç, derin olduğu zaman bile tam değildir. Onu her zaman desteklemek ya da en azından, tahrip etmekten kaçınmak gerekir. Adanmıştım ve ünlüydüm, Père-Lachaise'de ya da belki Panthéon'da mezarım vardı, Paris'te adımı taşıyan cadde, taşrada ve yabancı ülkelerde de meydanlarım vardı. Ama bu iyimserliğin ta içinde, kaypaklığıma ilişkin görülmeyen ve adlandırılmayan bir şüphe vardı bende. Sainte-Anne'da bir hasta, yatağında şöyle haykırıyordu: "Prensim ben! Grandükü hemen tutuklayın!" Birisi de onun yanına gelip şöyle diyordu: "Burnunu sil bakayım!" Hasta burnunu siliyordu ve kendisine "Mesleğin nedir?" diye sorulduğunda, "Kunduracı," deyip yeniden haykırmaya koyuluyordu. Sanırım hepimiz bu adam gibiyiz ve ben dokuz yaşıma girdiğimde hiç şüphesiz onun gibiydim, yani hem prens, hem de kunduracıydım.

İki yıl sonra iyileşmiş sayılabilirdim: Prens yok olmuştu ortadan ve kunduracı hiçbir şeye inanmıyordu ve ben, yazı yazmayı bile bırakmıştım; çöp tenekesine atılan, kaybolan ya da yanan roman defterlerinin yerini, gramer çözümlemeleri, dikteler ve aritmetik almıştı. Eğer birisi benim her rüzgâra açık kafamın içine girebilseydi, orada birkaç büstle, yanlış bir çarpma cetveliyle, oran kurallarıyla, ilçeleri bulunmayan otuz iki il ile, rosarosarosamrosaerosaerosa denen bir gülle, bazı edebiyat ve mimarlık anıtlarıyla, sütunlara kazınmış bazı ince özdeyişlerle ve kimi zaman, bu

kasvetli bahçe üzerinde sürüklenip duran sisle kaplı sadist bir düşle karşılaşacaktı. Kimsesiz kızlar, zırh giymiş şövalyeler yoktu. Kahraman, kurban ve aziz sözcükleri hiçbir yerde yazılı değildi; hiçbir ses de tekrarlamıyordu bu sözcükleri. Eski-Pardaillan, her üç aylık öğrenim döneminden sonra iç rahatlatıcı belgeler alıyordu: Orta zekâlı, ama hal ve gidişi çok iyi bir çocuk, pozitif bilimler konusunda pek az yatkınlığı var, abartılı bir hayalperestliği yok, duyarlı; zaten daha şimdiden gerileyen bir yapmacıkçılığa rağmen tam anlamıyla normal, yazıyordu bu belgelerde. Ama ben çıldırmıştım. Biri genel öteki özel iki olay, bendeki birazcık aklı da alıp götürmüştü.

Birincisi gerçek bir sürprizdi: 1914'ün Temmuz ayında birkaç kötü adam vardı hâlâ, ama ağustosta erdem ansızın egemenliğini kurdu ve bütün Fransızlar iyi insanlar haline geldi. Büyükbabamın düşmanları, onunla dostça kucaklaşıyorlardı, yayıncılar yekvücut oluyorlar, sıradan insanlar kehanetler savuruyorlardı: Dostlarımız kapıcıların, postacıların, musluk tamircilerinin, basit ama yüce sözlerini akıllarında tutup bize aktarıyorlardı, herkes haykırıyordu; tabii kesin olarak şüpheci bir kimse olan büyükannem dışında. Bayılıyordum buna: Fransa bana bir komedi sunuyordu, ben de onu, Fransa için oynuyordum. Ama savaş çok geçmeden sıkmıştı beni: Hayatımı çok az değişikliğe uğrattığı için onu unutacaktım herhalde, ne var ki okuduklarımı berbat ettiğini fark ettim birden ve ondan nefret ettim. Sevdiğim yayınlar satılmıyordu artık. Arnould Galopin, Jo Valle, Jean de la Hire, her zamanki kahramanlarını; iki kanatlı uçakla ya da deniz uçaklarıyla dünya turu yapan ve iki ya da üç kişi oldukları halde, yüz kişiye kafa tutan o delikanlıları, o benim kardeşlerimi bir yana bırakmışlardı; savaş öncesinin sömürgeci romanlarının yerini de gemi muçoları, genç Alsacelılar ve alay maskotu olan kimsesiz çocuklar almıştı. Bu türedilerden nefret ediyordum. Balta girmemiş ormanların genç serüvencilerini, harika çocuklar olarak görüyordum; çünkü onlar, ne de olsa koskoca adamlar olan Kızılderilileri öldürüyorlardı; bir harika çocuk olan ben de kendimi buluyordum onlarda. Oysa her şey, askerî birliklerin peşine takılan bu çocukların dışında olup bitiyordu. Bireysel kahramanlık sendeliyordu; bu kahramanlık, vahşiler karşısında silah üstünlüğüyle desteklenen bir kahramanlıktı, ama Almanların toplarına karşı ne yapabilirdi insan? Başka toplar, topçular ve ordu gerekliydi. Başını okşayan ve övgüler yağdıran kahraman askerler arasındaki harika çocuk, yeniden çocukluk durumuna düşüyordu; onunla

birlikte ben de aynı duruma geri dönüyordum. Kimi zaman yazar, merhamete gelerek bir haber götürmekle görevlendiriyordu beni, Almanlar tarafından yakalanıyordum, yiğitçe cevaplar veriyordum ve daha sonra kendi hatlarımıza dönüyor ve görevimi tamamlıyordum. Tabii, tebrik ediyorlardı beni, ama generalin baba şefkati dolu gözlerinde, dubarın ve yetimlerin hayranlık ifade eden bakışlarını bulamıyordum. Girişkenliğimi kaybetmiştim; muharebeler kazanılıyordu, bensiz, savaş da kazanılacaktı; büyükler, kahramanlık tekelini ellerine almışlardı. Vurulup ölmüş bir askerin silahını kapıp birkaç el ateş ettiğim oluyordu, ama Arnould Galopin de, Jean de la Hire de süngü hücumuna kalkma izni vermiyordu bana. Bir çırak, kahraman olarak askere gitme yaşına ulaşmayı sabırsızlıkla bekliyordum. Doğrusu pek de öyle değil: Bekleyen, askerî birlikteki çocuktu, Alsacelı kimsesiz çocuktu. Uzaklaşıyordum onlardan, kitabı kapatıyordum. Yazı yazmanın uzun ve nankör bir iş olduğunu biliyordum; çok büyük sabır isteyen bir işti bu. Ne var ki, okumak büyük bir zevkti; şan ve şerefi hemen ele geçirmek istiyordum. Ama bana sunulan gelecek neydi? Asker olmak mı? Demek hepsi bu! Tek başına kaldığında, bir erin, bir çocuktan daha fazla önemi yoktu; ötekilerle birlikte hücuma kalkıyordu ve muharebeyi alay kazanıyordu. Ben böyle ortaklaşa zaferlere katılmaya meraklı değildim. Arnould Galopin, bir askeri seçkinleştirmek istediği zaman, onu yaralı bir yüzbaşıyı kurtarmaya göndermekten başka çare bulamıyordu. Bu ne idüğü belirsiz bağlılık canımı sıkıyordu; çünkü köle efendisini kurtarıyordu. Zaten, rastlantısal bir kahramanlıktı bu: Savaş sırasında kahramanlık, insanlar arasında en iyi paylaştırılmış şeydi; biraz şansla, bir başka er de aynı işi becerebilirdi. Küplere biniyordum: Savaş öncesinin kahramanlığında beğendiğim yan, onun yalnızlığı ve çıkar gözetmez olmasıydı: Günlük hayattaki silik erdemleri arkamda bırakıyordum, tek başıma yaratıyordum insanı yücegönüllülükle; *Deniz Uçağıyla Dünya Turu, Bir Paris Çocuğunun Serüvenleri, Üç İzci* gibi kutsal metinler, ölümün ve yeniden dirilişin yolunda kılavuzluk yapıyordu bana. Ama işte birdenbire bu kitapların yazarları ihanet etmişti bana: Kahramanlığı herkesin ulaşabileceği bir şey haline getirmişlerdi; cesaret ve kendini kurban etme, gündelik erdemler haline geliyordu böylece; daha da kötüsü, en basit ödevlerin düzeyine indiriliyordu. Dekordaki değişme de bu başkalaşıma denk düşüyordu: Argonne'un kolektif sisi, Ekvator'un o tek ve koskoca güneşinin ve bireysel ışığının yerini alıyordu.

Birkaç aylık bir aradan sonra, kendi keyfimce bir roman yazmak ve bu baylara iyi bir ders vermek için kalemi elime almaya karar verdim. 1914'ün Ekim ayıydı ve Arcachon'dan ayrılmamıştık. Annem hepsi birbirine benzeyen defterler alıyordu bana; mor renkli kapaklarına, o günün simgesi olan miğferli Jeanne d'Arc resmi basmışlardı. İşte bu Bakire'nin himayesi altında er Perrin'in hikâyesini yazmaya koyuldum: Perrin, Kayzer'i yakalayıp kaçırıyor, kıskıvrak bağlayıp hatlarımıza getiriyor, sonra içtima halindeki alayın önünde, teke tek dövüşmeye davet ediyor, yerlere seriyor ve boğazına bıçağı dayayıp bize Alsace-Lorraine'i geri veren utanılacak bir barış imzalamak zorunda bırakıyordu onu. Bir hafta geçmeden hikâyem içimi karartmıştı. Düello fikrini kılıç ve pelerin romanlarından almıştım: İyi aile çocuğu, ama kanun kaçağı olan Stoerte-Becker, haydutların bulunduğu bir meyhaneye giriyor, çete başı olan Herkül gibi bir herifin hakaretine uğruyor, onu birkaç yumrukla öldürüyor, yerine geçiyor ve serseriler kralı olarak, adamlarını bir korsan gemisine bindireceği sırada çekip gidiyordu. Bu töreni, değişmez ve sıkı kurallar yönetiyordu: Kötülük temsilcisinin yenilmez bir kişi gibi görünmesi, İyilik kahramanının da yuhalar altında dövüşmesi ve beklenmedik zaferinin de alay edenleri korkudan dondurması gerekiyordu. Ama ben, deneyimsizliğim dolayısıyla, bütün kuralları bozmuş ve amaçladığımın tersini yapmıştım: Ne kadar sert olursa olsun Kayzer bileğine kuvvetli biri değildi ve esaslı bir atlet olan Perrin'in onu bir lokmada yutacağı önceden biliniyordu. Sonra seyredenler düşmandılar ona; askerlerimiz, nefretlerini yüzüne kusuyorlardı; şaşkınlıktan donup kalmama yol açan bir tersine dönüşle, cani, ama yapayalnız ve üzerine tükürükler ve küfürler yağdırılan II. Wilhelm gözlerimin önünde, kahramanlarımın yüce tek başına bırakılmışlıklarını gasp etmişti.

Daha da beteri vardı. O güne kadar hiçbir şey benim "zırvalarımı" (Louise böyle diyordu) ne doğrulamış, ne de yalanlamıştı: Afrika koskoca bir kıtaydı, çok uzaktaydı, üzerinde pek az insan yaşıyordu, hakkında pek az bilgi vardı; çarpışmalarını yazdığım sırada, kâşiflerimin orada bulunmadıklarını, Pigmelere ateş etmediklerini kimse ispatlayamazdı. Kendimi, onların vakanüvisi olarak görmüyordum, ama bana roman ve hikâyelerin gerçekleri anlattığı öylesine söylenmişti ki, ben de masallarımın aracılığıyla hakikati dile getirdiğimi düşünüyordum ve bunu nasıl yaptığımı anlayamıyordum, ama hiç şüphesiz, yaptığım iş müstakbel okurlarımın

gözüne hemen çarpacaktı. İmdi, bu uğursuz ekim ayında, elimden hiçbir şey gelmeden, hayal ile gerçekliğin iç içe geçişine tanıklık ediyordum: Kalemimin yarattığı Kayzer, yenilmiş ve ateşkes ilan etmişti; dolayısıyla akla en yakın şey, şu sonbahar mevsiminde barışın geri *gelmesini* görmemizdi. Oysa gazeteler ve büyükler, sabahtan akşama kadar savaşın içine batmış olduğumuzu ve de daha sürüp gideceğini tekrarlıyorlardı. Kafam karmakarışıktı, bir sahtekârdım ben ve kimsenin inanmak istemeyeceği abuk sabuk şeyler anlatıp duruyordum; kısacası, hayal gücü denen şeyi keşfetmiştim. Yazdıklarımı hayatımda ilk defa yeniden okudum. Yüzüm kızarmıştı. Bu çocukça fantazmalara kendini kaptıran ben miydim, evet ben miydim? Neredeyse vazgeçecektim edebiyattan. Sonunda defterimi kumsala götürdüm ve kuma gömdüm. Rahatsızlığım geçmiş ve güvenimi yeniden kazanmıştım: Ben adanmış bir varlıktım şüphesiz ve Edebiyat'ın bir sırrı vardı ve bir gün onu açacaktı bana. Bunu beklerken, yaşım dolayısıyla ihtiyatlı hareket etmem gerekiyordu. Yazmıyordum artık.

Paris'e geri dönmüştük. Arnould Galopin ve Jean de Hire'i bir yana atmıştım: Bu oportünistlerin benim karşımda haklı çıkmalarını bağışlayamazdım. Bayağılığın epopesi olan savaşa burun kıvırdım; küskün olarak çağımı terk ettim ve geçmişe sığındım. Birkaç ay sonra, 1913'ün sonunda *Nick Carter, Buffalo Bill, Texas Jack* ve *Oturan Boğa'yı* keşfetmiştim; savaş çatışmaları başlar başlamaz bu yayınlar ortada görülmez oldu: Büyükbabam yayıncının Alman olduğunu ileri sürüyordu. İyi ki rıhtımlardaki elden düşme kitap satıcılarında eski yayınlar bulunuyordu. Annemi Seine kıyılarında sürükleyip duruyordum; Orsay Garı'ndan Austerlitz Garı'na kadarki bütün eski kitapçı kasalarını didik didik aramaya girişmiştik: Bir didiklememizde on beş fasikül birden bulduğumuz oluyordu, çok geçmeden beş yüz fasikülüm olmuştu. Onları muntazam kümeler halinde bir araya getiriyordum, kaç tane olduklarını saymaktan ve esrarlı başlıklarını yüksek sesle söylemekten bıkmıyordum: *Balonda Bir Cürüm, Şeytanla Antlaşma, Baron Mutuşimi'nin Köleleri, Dazaar'ın Yeniden Dirilişi.* Sararmış, lekelenmiş, büzülmüş ve çürüyen yaprakların kokusunda da olsalar seviyordum onları; bunlar dökülüp kurumuş *yapraklardı,* yıkıntılardı, çünkü savaş her şeyi durdurmuştu; uzun saçlı adamın en son serüvenini hiçbir zaman öğrenemeyeceğimi, dedektifler prensinin en son araştırması konusunda da cahil kalacağımı biliyordum: Bu yapayalnız kahramanlar, tıpkı benim gibi dünya savaşının kurbanlarıydılar

ve bundan ötürü onları daha da çok seviyordum. Sevinçten çılgına dönmem için, kapakları süsleyen renkli gravürlere bakmam yetiyordu. Buffalo Bill, çayırlarda kimi zaman Kızılderilileri kovalayarak, kimi zaman da onlardan kaçarak dörtnala at sürüyordu. Ben, Nick Carter'in resimlerini tercih ediyordum. Bunların monoton olduğu düşünülebilirdi: Çünkü bu resimlerin hepsinde büyük dedektif ya birini bayıltıyor ya da sopa yiyordu. Ama bu dalaşmalar, kahverengi parmaklıklarla ve kurumuş kan renginde incecik kübik binalarla çerçevelenmiş Manhattan sokaklarında, boş arsalarda gerçekleşiyordu: Bütün bunlar büyülüyordu beni; mekânın adeta yiyip yuttuğu ve altındaki bozkırı zar zor saklayabilen püriten ve kanlı bir kent hayal ediyordum: Cürüm ve erdemin ikisi de kanundışıydı orada; her ikisi de özgür ve egemen olan katil ve adalet adamı, akşamları bıçak darbeleriyle anlaşıyorlardı. Afrika'da olduğu gibi bu kentte de aynı kızgın güneş altında, kahramanlık yeniden bir doğaçlama haline gelmişti: İşte bu yüzden tutkuyla severim New York'u.

Hem savaşı, hem de bana yüklenmiş görevi unutmuştum. "Büyüdüğünde ne yapacaksın?" diye sorulduğunda, sevimli ve alçakgönüllü bir hava içinde yazı yazacağımı söylüyordum, ama şan ve şeref kazanma rüyalarımı ve ruhani egzersizlerimi bir yana bırakmıştım. Belki de bu sayede, savaş yılları, çocukluğumun en mutlu yılları oldu. Annem ile ben aynı yaştaydık ve birbirimizden hiç ayrılmıyorduk. Bana, hizmetkâr şövalyem ya da küçükbeyim diyordu; ben de ona her şeyi söylüyordum. Hatta her şeyden fazlasını: Yeniden benliğimin içine yerleşen yazı yazmak, gevezeliğe dönüşüyor ve ağzımdan dökülüyordu; gördüğüm her şeyi; Anne-Marie'nin de benim kadar kolayca gördüğü her şeyi, evleri, ağaçları, insanları anlatıyordum, onunla paylaşma hazzı için duygular yaratıyordum kendime; bir enerji transformatörüne dönüşmüştüm; dünya, söz haline gelmek için beni kullanıyordu. Kafamda, anonim bir gevezelikle başlıyordu bu: Birisi şöyle diyordu: "Yürüyorum, oturuyorum, bir bardak su içiyorum, bir bademşekeri yiyorum." Sonu gelmeyen şu açıklamayı yüksek sesle tekrarlıyordum: "Yürüyorum anne, bir bardak su içiyorum, oturuyorum." İçimde iki ses varmış gibi geliyordu bana; bunlardan biri, yani pek de bana ait olmayan ve iradem de etkisinde bulunmayan ses, ötekine dikte ediyordu bu sözleri; ikili bir varlığım olduğuna karar vermiştim. Bu hafif tedirginlikler yaz mevsimine kadar sürdü; yoruyorlardı beni, canımı sıkıyorlardı ve sonunda korkuya kapılmama yol açtılar.

“Kafamın içinde konuşuyor o,” diyordum anneme, ama iyi ki endişelenmiyordu annem.

Benim mutluluğumu da, annemle birliğimizi de bozmuyordu bu. Bizim mitoslarımız, konuşma alışkanlıklarımız, törensel şakalarımız vardı. Aşağı yukarı bir yıl boyunca, en azından on cümleden birini alaylı bir baş eğişle telaffuz ettiğim şu sözcüklerle bitiriyordum: “Olsun, önemli değil.” Şöyle diyordum: “İşte kocaman bir beyaz köpek. Beyaz değil, gri, ama olsun, önemli değil.” Hayatımızın ayrıntılarını yaşadıkça, epik bir üslup içinde anlatıyorduk birbirimize; kendimizden, çoğul üçüncü şahıs olarak söz ediyorduk. Otobüsü bekliyorduk ve durmadan geçiyordu önümüzden. O zaman ikimizden biri şöyle haykırıyordu: “Ayaklarını yere vurup Tanrı’ya lanetler yağdırdılar!” ve gülmeye başlıyorduk. Başkalarının arasında gizli işaretler kullanıyorduk ve bir göz kırpma yetiyordu. Bir mağazada ya da bir çayhanede görevli kız gülünç geliyordu bize ve dışarı çıktığımızda annem, “Sana bakmadım, çünkü kızın yüzüne karşı güleceğimden korktum,” diyordu ve ben güçlü olduğum için iftihar ediyordum: Bir bakışla annelerini kahkahalara boğabilen kaç çocuk vardı ki! Çekingendik ve birlikte korkuyorduk. Bir gün Seine rıhtımlarında *Buffalo Bill’in* bende bulunmayan on iki sayısını bulmuştum; annem bunların parasını vermek üzereydi ki, soluk benizli ve şişman, kömür gözlü, bıyıkları balmumuyla şekillendirilmiş, hasır şapkalı ve o dönemin yakışıklılarının çok sevdikleri o arzu uyandırıcı tavrı takınmış bir adam yaklaşmıştı bize. Gözlerini anneme dikmişti, ama bana hitap ederek, aceleyle, “Seni şımartıyorlar yavrum, şımartıyorlar!” demişti. Önce hakarete uğramış gibi hissettim kendimi: Benimle hemen senli benli olunmazdı; ama sonra manyak bakışlarını yakaladım: Anne-Marie ve ben o anda, dehşete kapılmış bir genç kız oluvermiş ve geri çekilmiştik. Bozulan adam da çekip gitmişti. Binlerce yüzü unuttum, ama o erimiş domuz yağı suratı bugün bile hatırlıyorum hâlâ; ten arzuları konusunda hiçbir şey bilmiyordum ve bu adamın bizden ne istediğini de kavrayamıyordum, ama arzu öylesine apaçıktı ki, anladığımı sanıyordum ve şu ya da bu şekilde, her şey içyüzünü açıyordu bana. Bu arzuyu, Anne-Marie aracılığıyla sezinlemiştim ve onun aracılığıyla erkeğin kokusunu almayı, ondan korkmayı ve nefret etmeyi de öğrenmiştim. Bu olay bizi daha da yaklaştırdı birbirimize; elim annemin elinde, onu koruyacağımdan emin, efelenerek yürüyordum. O yılların hatırası mı bu? Bugün hâlâ çok ciddi bir çocuğun, ağırbaşlılıkla ve şefkatle

çocuk-annesiyle konuştuğunu hazla seyrediyorum; insanlardan uzakta ve onlara karşıt olarak doğan bu yabani, ama tatlı dostlukları seviyorum. Bu çocuksu çifte uzun uzun bakıyorum ve sonra bir erkek olduğumu hatırlayıp başımı çeviriyorum.

İkinci olay Ekim 1915te gerçekleşti; on yaşımı bitirmiş ve üç ay almıştım; beni daha fazla el altında ve kapalı tutamazlardı. Chales Schweitzer öfkesini dizginleyip küçük IV Henri Lisesi’ne gündüzcü olarak yazdırdı beni.

İlk kompozisyon ödevinde sonuncu oldum. Genç bir feodal olarak öğretimi kişisel bir bağ olarak görüyordum: Matmazel Marie Louise aşkla bilgisini vermişti bana; ben de onu iyiliğim ve ona duyduğum sevgi yüzünden kabullenmiştim. Kanunların demokratik soğukluğuyla bütün herkese hitap eden bu resmî ve tepeden inme dersler, rahatsız ediyordu beni. Sonu gelmez karşılaştırmaların konusu oldukları için, hayalî üstünlüklerim ortadan silinip gittiler; nitekim, her zaman benden daha çabuk ve daha iyi cevap veren biri çıkıyordu ortaya. Kendimden şüphe etmeyecek kadar fazla seviliyordum: Arkadaşlarıma içtenlikle hayranlık duyuyordum ve gıpta etmiyorum: benim de sıram gelecekti. Elli yaşında. Kısacası, acı çekmeden yitip gidiyordum; beklenmedik bir panikle sarsılarak, uğraşıp didinmeme rağmen berbat ödevler veriyordum öğretmenlerime. Büyükbabam kaşlarını çatmaya başlamıştı bile; annem de benden asıl sorumlu olan öğretmen Bay Olivier’den bir randevu almak için kolları sıvamıştı. Öğretmen bizi, küçük bekâr evinde kabul etti; annem o ezgi dolu sesini edinmişti; koltuğunun karşısında ayakta durarak, camların toz toprağı arasından güneşe bakarak dinliyordum onu. Annem, yaptığım yazılı ödevlerden çok üstün olduğumu ispatlamaya çalışıyordu: Okumayı kendi kendime öğrenmiştim ve romanlar yazıyordum; son bir kanıt olarak da, benim on aylık olarak doğduğumu söylüyordu; fırında daha fazla kaldığım için, öteki çocuklardan daha iyi pişmiş, daha parlak renkli ve daha gevrektim. Benim meziyetlerimden çok, bu tatlı sözlere ilgi duyan Bay Olivier dikkatle dinliyordu annemi. Uzun boylu, kupkuru, dazlak, çukur gözlü, koca kafalı, sapsarı tenli bir baydı bu öğretmen; kemerli bir burnu ve altında birkaç kıl kızıl renk bıyığı vardı. Öğretmen, bana özel dersler vermeyi reddetti, ama beni “kurtarma” konusunda söz verdi. Ben de fazlasını istemiyordum zaten; derslerde hep onun bakışlarını yakalamaya çalışıyordum; yalnızca benim için konuşuyordu, emindim bundan; onun beni sevdiğini sanıyordum ve ben de

onu seviyordum, birkaç güzel söz de bu işin sonunu getirdi ve ben böylece, fazla çaba harcamadan iyi bir öğrenci oldum. Büyükbabam, üç aylık karnelerime baktığı zaman homurdanıyordu, ama beni liseden çekip almayı düşünmüyordu artık. Beşinci sınıfta başka hocalarım oldu; bana eskisi gibi ayrıcalıkla davranılmıyordu artık, ama ben de demokrasiye alışmıştım.

Okul ödevlerim, yazı yazma zamanı bırakmıyordu bana; yeni dostlarım da benim bu isteğimi bile bile elimden almışlardı. En sonunda arkadaşlarım olmuştu benim de. Parklarda dışlanan ben, daha ilk günde ve doğal bir şekilde benimsenmiştim onlar tarafından; aklım almıyordu bunu. Doğrusu, arkadaşlarım kalbimi kıran genç Pardaillanlardan daha yakın geliyordu bana: Gündüzcü, anakuzusu, çalışkan öğrencilerdi bunlar. Ne olursa olsun, hoşuma gidiyordu bu. İki ayrı hayatım vardı benim. Aile içinde adam taklidi yapmaya devam ediyordum. Ama çocuklar kendi aralarında çocukça davranmaktan nefret ederler. Adamların arasında bir adam olarak üç Malaquin Jean, René ve André Paul ve Robert Meyre, Brun, Max Bercot ve Grégoire ile birlikte liseden çıkıyordum her gün; boğuşarak koşturuyorduk Pantheon Meydanı’nda, ciddi bir mutluluk ânıydı bu, aile için komediyi bir yana atmıştım; göze çarpmak isteğinden uzak, onların gülüşlerini yankılıyordum, sloganlarım ve şakalarını ve latifelerini tekrarlıyordum; onlarla bütünleşmekten başka bir tutkum yoktu. Soğuk, sert ve neşeliydim; kendimi çelikten yapılmış gibi hissediyordum: varoluş günahından sıyrılmıştım nihayet: Grands Hommes Oteli ile Jean-Jacques Rousseau’nun heykeli arasında top oynuyorduk, ben vazgeçilmez birisiydim; yaptığım işe layıktım. Eğer ben, burada *ve şu anda bulunmasaydım,* Meyre, Grégoire’ın üzerine gidiyormuş gibi yaparak pasını kime verecekti? Varlığımın gerekli olduğunu bana açıklayan bu şimşek gibi sezgilerin yanında şan ve şeref rüyalarım ne kadar yavan ve kasvetliydi!

Ne yazık ki, bu sezgiler, parlayışlarından daha hızla sönüyorlardı. Oyunlarımız, annelerimizin dediği gibi bizi “aşırı heyecanlandırıyor” ve kimi zaman grubumuzu, içinde kaynayıp gittiğim yekpare bir ufak kalabalığa dönüştürüyordu; yine de görünmez varlıkları bizi, çok geçmeden hayvan topluluklarının ortak yalnızlığına iten ana-babalarımızı hiçbir zaman uzun süre unutamıyorduk. Amaçsız, ereksiz ve hiyerarşisiz olan toplumumuz, tamamen eriyip kaynaşma ve yan yana bulunma arasında salınıp duruyordu. Birlikteyken, hakiki bir yaşantı içindeydik, ama birbirimize emanet verildiğimizi; büyüleyici mitoslar yaratan, hatalarla

beslenen ve istediklerini bize kabul ettiren dar, güçlü ve ilkel topluluklara ait olduğumuzu hissetmekten geri kalmıyorduk. El bebek, gül bebek büyütülmüş, uslu akıllı ve duyarlıydık; düzensizlikten ürküyor, şiddet ve haksızlıktan nefret ediyorduk, dünyanın bizim kullanımımız için yaratıldığına olan inancımızla birleşmiş ve ayrılmıştık; ana-babalarımızın dünyanın en iyi ana-babaları olduğundan şüphe etmiyorduk; kimseyi incitmemeye ve oyunlarımızda bile kibar davranmaya dikkat ediyorduk. Alay ve küfür yasaktı; birisi kızıp kendini kaybetse, bütün grup onun etrafını çeviriyor, yatışmasını sağlıyor ve özür dilemesini istiyordu; annesi Jean Malaquin'in ya da Norbert Meyre'in ağzından azarlıyordu onu. Bu hanımların hepsi birbirini tanıyor ve birbirlerine kötü davranıyorlardı; sözlerimizi, eleştirilerimizi, her birimizin bütün öteki arkadaşları hakkında ne düşündüğünü de aktarıyorlardı birbirlerine; ama biz onların söylediklerini arkadaşlarımızdan saklıyorduk. Annem, Bayan Malaquin'i ziyaretinden kızgınlık içinde geri dönmüştü; bu kadın, "André, Poulou'nun maraza çıkardığını söylüyor," demişti. Bu açıklama canımı sıkmadı benim; anneler aralarında zaten böyle konuşurlar; André'ye kızmıyordum ve bu konuda da hiçbir şey söylemedim. Kısacası, herkese, zengine fakire, askere sivile, gence yaşlıya, insanlara ve hayvanlara saygı duyuyorduk biz; yalnızca yarım pansiyon ve yatılı olan öğrencileri küçük görüyorduk: Aileleri onları böyle terk ettiğine göre kabahatleri olması gerekirdi; belki de kötü ana-babalar vardı, ama sonucu değiştirmezdi bu; çocukların layık oldukları babaları vardı şüphesiz. Akşam saat dörtten sonra, gündüzcü öğrenciler çıkıp gittiğinde, lise tehlikeli bir yer haline geliyordu.

Böylesine ihtiyatlı arkadaşlıklarda biraz da soğukluk vardı tabii. Tatil dönemlerinde, esef etmeksizin ayrılıyorduk birbirimizden. Ama, Bercot'yu gerçekten seviyordum. Bir dulun çocuğu ve benim kardeşimdi o. Yakışıklı, narin ve uysaldı; Jeanne d'Arc'vari taranmış siyah saçlarına bakmaya doyamıyordum. Özellikle, her şeyi okumuş olmamız dolayısıyla gururlanıyorduk ikimiz de ve oyun alanındaki kapalı bir yere gidip edebiyattan konuşuyorduk; yani elimizden geçen kitapları, her seferinde haz duyarak belki yüz kere tekrarlayıp sayıp döküyorduk. Bir gün, bana manyakça bakışlar yönelterek yazı yazmak istediğini söyledi Bercot. Daha sonra onu, edebiyat bölümünde eskisi gibi yakışıklı, ama verem olarak buldum ve on sekiz yaşında öldü.

Hepimiz, hatta uslu akıllı Bercot bile, çok üşüyen, tostoparlak ve bir civcive benzeyen Bénard'a hayrandık. Onun üstünlükleri üzerine söylenenler, annelerimizin kulaklarına kadar ulaşmıştı ve biraz canlarını da sıkmıştı, ama yine de örnek gösteriyorlardı onu bize, ama ondan nefret etmemizi sağlayamıyorlardı. Bu, onu ne kadar sevdiğimizi gösteriyordu. O bir yarım pansiyon öğrencisiydi ve bundan ötürü daha da fazla seviyorduk onu; bizim gözümüzde gündüzcü öğrencilerin bir şeref üyesiydi o. Geceleyin, evdeki lambanın ışığında, yatılı yamyamları doğru yola getirmek için balta girmemiş ormanda kalan o misyoneri düşünüyorduk ve daha az korkuyorduk. Yatılıların bile ona saygı duyduklarını söylemek gerekirdi. Bu ortaklaşa bağlılığın ve baş eğişin nedenlerinin ne olduğunu kavradığımı söyleyemem. Bénard, kibar, sevimli ve duyarlıydı; üstelik her şeyde birinciydi. Ayrıca annesi, onun yoluna saçını süpürge ediyordu. Annelerimiz bu terzi kadını pek ziyaret etmiyorlardı, ama annelerin çocuklara duydukları sevgiyi kavrayabilmemiz için çoğunlukla ondan söz ediyorlardı bize; ne var ki biz, Bénard'ı düşünüyorduk; bu zavallı kadının hayatında bir meşale, bir kıvançtı o; evlat sevgisinin ne olduğunu anlıyorduk; sonunda herkes bu zavallı ve iyi insanlara merhamet duyuyordu. Ama yeterli değildi bu: Aslında Bénard yarım yaşıyordu; onu koskoca bir yün atkısız görmemiştim hiç; bize kibarca gülümsüyordu, ama pek az konuşuyordu ve oyunlarımıza katılmasının ona yasaklanmış olduğunu hatırlıyorum şimdi. Ben, zayıf sağlığı onu bizden ayırdığı ölçüde daha da fazla seviyordum onu; bir fanusa konmuş gibiydi; camın arkasından selamlar ve işaretler gönderiyordu bize; ama yaklaşamıyorduk ona. Seviyorduk onu, çünkü yaşarken, simgelerin göze çarpmazlığını taşıyordu varlığında. Çocukluk genel ve yaygın görüşlerden yanadır. Biz, o arkadaşımıza yetkinliği, kişiliksizleşmeye kadar götürdüğü için şükran duyuyorduk. Bizimle gevezelik ettiği zaman, sözlerindeki aleladelik kolayca hayran ediyordu bizi; onu hiçbir zaman öfkeli ya da neşeli görmemiştik; sınıfta hiç parmak kaldırmıyordu, ama kendisine soru sorulduğunda Hakikat konuşuyordu onun ağzından; tereddüt etmeden ve çaba harcamadan Hakikat'in ta kendisinin konuşması gerektiği gibi konuşuyordu o. Biz harika çocuklar çetesini şaşkına çeviriyordu; çünkü o, harika çocuk olmaksızın en üstünümüzdü. O sırada hepimiz az çok yetimdik: Bu baylar ya ölmüşlerdi ya da cephedeydiler; geri kalanlar ise küçülmüş ve erkekliklerini kaybetmiş halde çocuklarının kendilerini

unutmalarını sağlamaya çalışıyorlardı; annelerin egemenliği söz konusuydu: Bénard, bu anaerkilliğin olumsuz erdemlerini yansıtıyordu bize.

Kışın sonunda öldü o. Çocuklar ve askerler ölüme pek aldırış etmezler. Ama yine de tabutunun arkasında hıçkırarak ağlayan kırk kişiydik biz. Annelerimiz seyrediyordu: Çukur, çiçeklerle kaplanmıştı, o kadar çok çiçek vardı ki, aramızdan bu ayrılış, en büyük yıllık okul ödülü gibi geldi bize. Dahası Bénard o kadar az yaşıyordu ki, gerçekten öldüğü söylenemezdi; yayılmış ve kutsal bir varlık olarak aramızda kalmıştı. Ahlaklılığımız ileriye doğru bir adım daha atmıştı: Sevgili bir ölümüz vardı artık, alçak sesle ve melankolik bir haz duyarak söz ediyorduk ondan. Belki biz de onun gibi erkenden göçüp gidecektik: Annelerimizin gözyaşlarını düşünüyor ve çok kıymetli olduğumuzu hissediyorduk. Yoksa bütün bunları düşlemiş miydim ben? Korkunç bir hatırayı hâlâ iyice unutmuş değilim: Bu terzi kadın, bu dul, *her şeyi* kaybetmişti. Bu düşünce beni gerçekten dehşetlere mi düşürmüştü? Kötülüğü, Tanrı'nın yokluğunu, yaşanmaz bir dünyayı şöyle bir görmüş müydüm? Sanırım evet; yoksa, inkâr edilmiş, unutulmuş, kaybolmuş çocukluğumda, Bénard'ın hayali acılı netliğini korur muydu?

Birkaç hafta sonra beş A I sınıfında şaşılacak bir olay gerçekleşti: Latince dersi sırasında kapı açıldı, yanında kapıcı olduğu halde, Bénard içeri girdi; öğretmenimiz Bay Durry'yi selamladı ve oturdu. Demir çerçeveli gözlüğünü, boyun atkısını, hafif kemerli burnunu, üşüyen civciv halini hepimiz tanımıştık. Bay Durry de şaşkınlığımızı paylaşıyor gibiydi: Durakladı, ağır ağır soludu ve sordu: "Adın, soyadın, niteliğin, ana-babanın mesleği?" Benard yarım pansiyoncu olarak okula girdiğini, babasının mühendis, kendi adının da Paul-Yves Nizan olduğunu söyledi. Ben herkesten fazla şaşırmıştım; teneffüste yakınlaşmak için bir şeyler söyledim ona; cevap verdi ve aramızda bir dostluk başladı. Ama bir ayrıntı, karşımdakinin Bénard değil de onun şeytani bir benzeri olduğunu sezinlememi sağlamıştı: Nizan, şaşıydı. Bunu hesaba katmak için çok geçti artık: Bu yüzde İyi'nin, ete kemiğe bürünmesini sevmiştim ve sonunda yalnızca kendisi için sevdim onu. Tuzağa yakalanmıştım; erdeme duyduğum eğilim, Şeytan'ı sevmeye götürmüştü beni. Aslında, sözde-Bénard pek kötü değildi; yaşıyordu o, hepsi bu; benzerinin bütün nitelikleri vardı onda, ama solmuş ve kavrulmuş olarak. Bénard'ın çekingenliği, onda olduğundan başka türlü görünmeye dönüşmüştü: Şiddetli ve edilgin

heyecanlarla sarsılırken bağırmıyordu, ama öfkeden sapsarı kesildiğini, kekelediğini görüyorduk: Uysallık sandığımız şey, anlık bir donup kalmaydı; ağzında dile gelen şey ise hakikat değildi, ama alışık olmadığımız için bizi tedirgin eden bir çeşit sinik ve uçarı nesnellikti ve ana-babasını taparca sevdiği halde, onlardan alaycı bir şekilde söz eden tek kişi de oydu. Sınıfta, Bénard kadar parlak değildi, ama çok okumuştu ve yazı yazmak istiyordu. Kısacası eksiksiz bir kimseydi ve hiçbir şey, Bénard'ın özelliklerini taşıyan birini görmek kadar şaşırtmıyordu beni. Bu benzerliğe kafamı takmış olarak, erdem görünüşüne sahip olduğu için onu övmek mi, yoksa erdemin yalnızca dış görünüşüne sahip olduğu için suçlamak mı gerektiğini bilemiyordum ve körü körüne güvenmekle akıldışı bir güvenmeme arasında kalıyordum sürekli olarak. İkimiz, ancak çok sonraları uzun bir ayrılığın ardından gerçek arkadaşlar haline geldik.

Bu olaylar ve karşılaşmalar, iki yıl boyunca kafama taktıklarımı, nedenini ortadan kaldırmaksızın askıya aldı. Aslında benliğimin ta içinde, hiçbir şey değişmemişti. Büyüklerin bana mühürleyerek yükledikleri görevi düşünmüyordum artık, ama varlığını sürdürüyordu o. Benliğimi ele geçirmişti. Dokuz yaşına kadar, en aşırı hallerimde bile gözaltında tutuyordum kendimi. On yaşında, kendimi gözden kaybettim. Brun'le koşuyor, Bercot ve Nizan'la gevezelik ediyordum: Bu arada, sahte görevim kendi başına kalıp şekillenmişti ve sonunda bir daha görmedim onu; beni oluşturmuştu o; her şeye çekim gücünü uyguluyordu; ağaçları ve duvarları eğerek, üzerimdeki gökyüzünü kubbeleştirerek yapıyordu bunu. Ben kendimi bir prens sanmıştım, ama deliliğim bir prens haline gelmemdi. Yakın dostum olan bir psikanalizci, karakter psikozu demişti bu hal için. Gerçekten de haklıydı: 1914 yazı ile 1916 sonbaharı arasında bana yüklenen görev, karakterim haline geldi; hezeyanım, eriyip kemiklerimin içine dökülmek için kafamdan çıkıp gitmişti.

Yeni hiçbir şey gelmiyordu başıma: Oynadığım ve kenet konusu yaptığım şeyi, el değmemiş olarak buluyordum; bir fark vardı yalnızca: Her şeyi bilgisiz, sözcüksüz ve gözlerim kapalı *gerçekleştiriyordum.* Daha önceleri, hayatımı imgelerle canlandırıyordum gözümde; ölümüm, doğumumu getiriyordu ve beni ölümüme doğru fırlatan da doğumumdu; bu karşılıklılık ilişkisini görmemeye başladığım zaman, kendim karşılıklılık haline geldim ve her kalp atışında doğup ölerek bu iki aşırı uç arasında kopma noktasına kadar gerdim kendimi. Gelecekteki ebediliğim, somut

geleceğim haline dönüşmüştü; her önemsiz âna damgasını vuruyordu ve en derin dikkat ve yoğunlaşmada, daha da derin bir dalgınlık olarak ortaya çıkıyor, her dolgunluğun boşluğu ve gerçekliğin gerçek olmayan önemsizliğine bürünüyordu; ta uzaklardan, ağzımdaki bir karamelanın tadını, yüreğimdeki hüzünleri ve hazları berbat ediyordu; ama sırf en son ortaya çıktığı ve beni ona yaklaştırdığı için en anlamsız ânı bile kurtarıyordu: Yaşamak sabrı veriyordu bana; bir daha, on yıl atlamayı ya da hayatımın on yıl ilerisine gitmeyi yeniden hiç aklımdan geçirmedim; zaferimin çok ilerdeki günlerini de yeniden hiç düşünmedim: Bekledim yalnızca. Her an bir sonrakini bekliyordum, çünkü daha sonra geleni kendine çekiyordu o. Acil bir durumda huzur içinde yaşıyordum; her zaman kendimin önündeydim, her şey içine çekiyordu beni ve geride tutan hiçbir şey yoktu. Ne kadar iç rahatlatıcı bir durumdu bu! Daha önceleri, günlerim birbirine o kadar benziyordu ki, kimi zaman, aynı günü ebediyen tekrarlamaya mahkûm olup olmadığımı düşünmüştüm. Onlar pek değişmemişlerdi; hâlâ art arda yıkılıp gitme alışkanlığını sürdürüyorlardı ama ben, evet *ben* değişmiştim onlarda; hareketsiz çocukluğumun üzerinden taşan şey zaman değildi artık, yaydan emirle çıkmış bir ok olan bendim ve bu ok, zamanı delip amaca doğrudan doğruya yöneliyordu. 1948 yılında, Utrecht'te, Profesör Van Lennep, yansıtmalı testleri gösteriyordu bana. Kartlardan biri dikkatimi çekti; üzerinde dörtnala giden bir at, yürüyen bir adam, uçan bir kartal ve ileri atılan bir deniz motoru görülüyordu; denek hangi resmin kendisine en büyük hız izlenimini verdiğini söyleyecekti. Ben, "deniz motoru" diye cevap vermiştim. Sonra, beni böylesine etkilemiş olan resme baktım: Tekne, gölün yüzeyinden yükselmiş gibiydi, bir an sonra bu dalgalı bataklık üzerinde uçup süzülecekti sanki. Seçimimin nedenini hemen anladım: On yaşındayken, pruvamın şimdi'yi yardığı ve beni onun elinden aldığı izlenimine kapılmıştım; o zamandan beri koştum ve hâlâ koşuyorum. Bana göre süratin asıl özelliği, belli bir süre içinde aşılmış olan mesafe değil, bir şeyi çekip alma gücüydü.

Yirmi yıldan daha fazla geçmiş olmalı; Giacometti, bir akşam, Place d'Italie'den geçerken, bir otomobilin altında kalmıştı. Yaralanmış, bacağı eğri büğrü olmuş halde ve içine düşmüş olduğu bilinçli baygınlık içinde, başlangıçta bir çeşit sevinç duymuş ve "Nihayet başıma bir şey geliyor işte," demişti. Onun bu radikal tutumunu çok iyi bilirim: En kötüsünü

bekliyordu o; bir başka türlüsünü özlemeyecek kadar sevdiği bu hayat altüst olmuş ve belki de rastlantının aptalca şiddetiyle parçalanmıştı: “Öyleyse,” diyordu kendi kendine, “ben heykel yapmak için doğmamışım, yaşamak için bile doğmamışım, hiçbir şey için doğmamışım ben!” Onu heyecanlandıran şey, maskesi ansızın düşmüş olan nedenlerin tehdit edici düzeni, kent ışıkları, insanlar ve çamura batmış kendi vücudu üzerine büyük bir felaketin taşlaştıran bakışını çevirmekti: Bir heykeltıraş için mineraller dünyası pek uzak bir şey değildir. Her şeyi böyle kabullenme iradesine hayranlık duyarım. Sürprizleri seviyorsanız, bu aşırı uca kadar; dünyaya tutkun olanlara, bu dünyanın kendileri için yaratılmış olmadığını açıklayan ve ender rastlanan bu şimşek gibi olaylara kadar sevmeksiniz.

On yaşıma kadar, onlardan başka hiçbir şeyi sevmediğimi iddia ediyordum. Hayatımın her halkası, beklenmedik bir şey olmalı ve taze boya kokmalıydı. Tersliklere, kötü rastlantılara önceden razı oluyor ve doğrusu güler yüzle karşılıyordum onları. Bir akşam elektrikler sönmüştü; bir arızaydı bu; öteki odadan çağırdılar beni, kollarımı açarak yürüdüm ve bir kapı kanadına öyle kötü çarptım ki, bir dişimi kırdım. Duyduğum acıya rağmen hoşuma gitmişti bu ve gülmüştüm. Tıpkı Giacometti’nin daha sonra, taban tabana karşıt nedenler yüzünden de olsa bacağı için gülmesi gibiydi bu. Benim hikâyemin mutlu bir sonu olacağına önceden karar verdiğim için, beklenmedik olay bir aldatmaca, yenilik de bir dış görünüş olabilirdi ancak. İnsanların, dünyaya gelmeme yol açan istekleri her şeyi düzenlemişti; bu kırılan dişte bir işaret, gizli bir uyarı görüyor ve anlamını daha sonra kavrayacağımı düşünüyordum. Başka bir deyişle, erekler düzenini, her durumda ve ne pahasına olursa olsun gözüm gibi koruyordum; hayatıma ölümümün içinden bakıyordum ve içinden hiçbir şeyin çıkamadığı ve içine de hiçbir şeyin giremediği kapalı bebekten başka bir şey görmüyordum onda. Benim duyduğum güveni düşünün bir kere! Rastlantılar denen şeyler yoktu, yalnızca onların mutluluk veren sahteleri vardı. Gazeteler, dağınık güçlerin sokaklarda dolaşıp durduklarını, sıradan insanları kesip biçtiklerini anlatmak ister gibiydiler; ama önceden belirlenmiş olan ben, onlara rastlayamıyordum hiç. Belki de bir kolumu, bir bacağımı, iki gözümü kaybedecektim. Ama her şey plana göre gerçekleşecekti; başıma gelen felaketler, sınamalardan bir kitap ortaya koymayı sağlayan araçlardan başka şey olmayacaktı. Üzüntülere ve hastalıklara dayanmasını öğrenmiştim: Onları, zafer dolu ölümümün

başlangıçları ve beni kendisine kadar yükseltmek için hazırladığı basamaklar olarak görüyordum. Bir bakıma kaba sayılabilecek olan bu ilgi canımı sıkmıyordu ve ben ona layık olduğumu göstermenin tedirginliği içindeydim. En kötüyü, en iyinin koşulu olarak görüyordum; hatalarım bile bir işe yarıyordu, yani ben hiçbir kötü şey yapmış olmuyordum demek istiyorum. On yaşında kendimden tamı tamına emindim; alçakgönüllü ve dayanılmazdım; uğradığım bozgunların ölümümden sonraki zaferimin temelleri olduğunu düşünüyordum. Kör ve kötürüm, hatalarımla yolumu şaşırmış da olsam, muharebeler kaybederek savaşı kazanacaktım sonunda. Seçilmiş kişilere özgü sınanmalar ile sorumluluğunu taşıdığım başarısızlıklar arasında bir fark göremiyordum; bu aslında, suçlarımı, talihsizlikler ve başıma gelen kötü şeyleri hata olarak görüyorum demekti. Gerçekten de, ister kızamık, ister nezle olsun, kabahatli olduğumu söylemeden herhangi bir rahatsızlığa yakalanamazdım: Yeterince dikkatli olmadığım ya da paltomu giymemi ve boyun atkımı takmamı unuttuğum için başıma gelmişti bu. Her zaman, evrenden çok kendimi suçlu bulmayı tercih ediyordum; ama iyi huyluluktan ötürü değil, her zaman kendi kendimin efendisi olmak için. Bu ukalalık, alçakgönüllülüğü dışlamıyordu; yanılabileceğimi bile isteye düşünüyordum; çünkü yanılmalarım, zorunlu olarak İyi'ye götüren en kısa yoldu. Hayatımın deviniminde, ben kendim karşı çıksam bile, yeni ilerlemeler gerçekleştirme zorunda bırakan karşı konulmaz bir çekiş gücünü hissedecek şekilde ayarlıyordum kendimi. Bütün çocuklar kendilerinin ilerlediklerini bilirler. Bunu bilmemelerine de izin verilmez zaten: "Gerçekleştirilecek ilerlemeler, ilerlemede, ciddi ve kararlı bir ilerlemelerde..." denir hep. Büyükler, durup dinlenmeden Fransa tarihini anlatırlardı bize: Ne idüğü belirsiz birinci cumhuriyetten sonra ikinci ve çok iyi olan üçüncü cumhuriyetler kurulmuştu; iki olmadan üç olmazdı hiç. Burjuva iyimserliği, o dönemde radikallerin programında özetleniyordu: Etraf bolluğa boğulacaktı, bilginin ve küçük mülkiyetin kat kat artmasıyla, yoksullaşma ortadan kalkacaktı. Biz genç beylere sunulmuştu bu program ve biz de bireysel ilerlemelerimizin, ulusun ilerlemesini gerçekleştirdiğini birdenbire anlamıştık. Ama babalarından daha yükseklere çıkmak isteyenler pek azdı; bu gençlerin çoğu için yalnızca yetişkinlik çağına ulaşmak söz konusuydu; bundan sonra büyümeyecek ve ilerlemeler göstermeyeceklerdi onlar; çevrelerindeki dünya kendiliğinden çok daha iyi ve rahat yaşanır hale gelecekti. Aramızdan bazıları, bu ânı

sabırsızlıkla, bazıları korkuyla, bazıları da esef ederek bekliyordu. Bana gelince; adanmadan önce kayıtsızlık içinde büyümüştüm, hiçbir şeye aldırış etmiyordum. Büyükbabam, beni çok ufak tefek buluyordu ve canı sıkılıyordu bundan: Onun canını sıkmak için de büyükannem, “Bir Sartre gibi cüssesi olacak canım!” diyordu. Ama büyükbabam, onu duymazdan geliyor, karşıma dikiliyor, beni tepeden tırnağa süzüyor ve söylediğinden pek de emin olmayarak, “Büyüyor işte!” diyordu. Onun umutlarını da, tedirginliklerini de paylaşmıyordum; kötüler de büyümüyor muydu? Bunun kanıtı da kötülükten ayrılmayanların yine de koskoca adamlar olması değil miydi? O dönemde benim asıl sorunum *ebediyen* iyi olmaktı. Ama hayatım hız kazanınca her şey değişti; iyilik yapmak yetmiyordu artık; her an en *iyiyi* yapmak gerekiyordu. Bir tek yasam vardı benim: tırmanmak. İddialarımı beslemek ve onların aşırılıklarını maskelemek için, ortaklaşa ve genel yaşantıya başvurdum. Çocukluğumun kararsız ilerlemelerinde, alınyazımın ilk etkilerini görmek istedim. Bu gerçek, ama ufak tefek iyileştirmeler, yükselen gücümü sınamaya ilişkin bir yanılsama verdi bana. Dışarıda ve insanlar arasında yaşayan bir çocuk olarak sınıfımın ve kuşağımın mitosunu benimsiyordum: İnsanlar edinilmiş olanlardan yararlanıyorlardı ve deneyim biriktiriyorlardı ve şimdi tüm geçmiş tarafından zenginleştiriliyordu. Ama yalnız kaldığım zaman bu düşünce memnun etmiyordu beni. Varlığın dışarıdan alınabileceğini ve hareketsizlik içinde kendini koruyabileceğini ve ruhun devinimlerinin daha önceki anların ürünü olacağını kabul edemiyordum. Gelecekteki bir bekleyişten doğmuş olan ben, pırıl pırıl ve bütünsel olarak sıçrıyordum ve her an, doğuş törenimi tekrarlıyordum: Yüreğimin içli duygularında bir kıvılcım çıtırtısı görmek istiyordum. Dolayısıyla geçmiş nasıl olacak da zenginleştirecekti beni? Tam tersine, küllerimden yeniden doğarak her an yeniden başlayan bir yaratışla hatıramı yokluktan çekip alan ben kendimdim. Daha iyi bir şekilde doğuyordum ve ruhumun kımıldamayan yedeklerini daha iyi kullanıyordum. Bunun nedeni, her seferinde bana daha yakın olan ölümün, karanlık ışığıyla beni daha fazla aydınlatmasıydı. Bana, sık sık geçmişin bizi ittiği söyleniyordu, oysa geleceğin beni çektiğinden emindim; benliğimde, uysal güçlerin etkili olduğunu, yatkınlıklarımın yavaş yavaş çiçeklendiğini hissetseydim nefret ederdim bundan. Ruhumu, burjuvaların sürekli ilerleme fikriyle tıkabasa doldurmuştum ve patlamalı bir motora dönüştürmüştüm onu; geçmişi şimdinin lehine, şimdiyi de geleceğin lehine

hor görmüştüm; sakin bir evrimciliği, devrimci ve sürekli bir felaketçiliğe dönüştürmüştüm. Birkaç yıl önce, piyeslerimin ve romanlarımın kahramanlarının birdenbire ve bunalımlı olarak kararlar aldıklarına ve örneğin Sinekler'deki Orestes'in geçirdiği büyük değişikliğin gerçekleşmesi için bir ânın yettiğine dikkatimi çekmişlerdi. Tabii öyle: Bunun nedeni onları kendime benzer yaratmamdı; ama hiç şüphesiz, olduğum halime değil, olmak istediğim hale benzetmem söz konusuydu.

Bir hain haline gelmiştim ve öyle de kaldım. Yapmak istediğim şeye bütün varlığımla bağlanmam ya da çalışmaya, öfkeye ya da dostluğa bütün benliğimi vermem boşunaydı; hemen inkâr ediyordum kendimi. Biliyordum bunu, istiyordum ve gelecekteki ihanetimi haz içinde önceden görerek, tutkunun ateşiyle kendime ihanet etmiş oluyordum. Genellikle bağlanımlarımı bir başkasıymışım gibi yerine getiririm; sevgilerimde ve davranışlarımda dürüstümdür, ama heyecanlarıma sadık değilimdir. Gördüğüm son anıtın, resmin, manzaranın hepsinden daha güzel olduğu zamanlar vardır; ama sinik bir şekilde ve aldırış etmez gibi görünerek, arkadaşlarım için değerini her zaman korumuş ortak bir hatıradan söz ederek canlarını sıkmışımdır onların ve bunu onlardan sıyrıldığıma kendimi inandırmak için yapmışımdır. Kendimi yeterince sevmediğim için daha sonraya kaçıyorum hep ve bunun sonucu da şu oluyor: Kendimi daha da az seviyorum; bu amansız ilerleyiş, kendimi kendi gözümde küçük düşürüyor: Dün olduğu için kötü hareket ettim ve bugün yarınım üzerine ileri süreceğim sert yargıyı sezinliyorum. Özellikle rasgele her şeyle yakınlık kurmak yok: Geçmişimi saygılı bir mesafede tutarım. Delikanlılık, olgunluk, hatta geçen yıl bile, her zaman Eski Rejim'di. Yenisinin haberi veriliyor şimdi, ama hiçbir zaman o da egemenliğini kuramıyor; yarın hiçbir zaman olmuyor. Özellikle ilk yıllarımın üstünü çizmişim; bu kitaba başladığım zaman karalamalar altında kalmış olan o yılları görebilmek için çok zaman gerekti bana. Otuz yaşımdayken dostlar hayretle şöyle diyorlardı: "Sanki ana-babanız yok. Çocukluğunuz da yok." Ben de pohpohlanmış olduğum duygusuna kapılacak kadar ahmaklık etmiştim. Oysa başta kadınlar olmak üzere, bazı insanların, zevkleri, istekleri, eski ilgileri ve geçip gitmiş eğlenceleri unutmama konusunda gösterdikleri alçakgönüllü ve inatçı bağlılığı severim ve saygı duyarım ona. Bütün değişikliklerin içinde onların oldukları gibi kalmalarına; hatıralarını korumalarına, bir oyuncak bebeği, bir sütdişini, bir ilk aşkı mezarlarına

birlikte götürmelerine hayranlık duyarım. İyice yaşlandıkları zaman, sırf gençliklerinde arzu duydukları için yaşlı bir kadınla yatan erkekler tanımıştım; bazıları da, ölülere hınç duyuyordu ya da yirmi yıl önce işledikleri saçma sapan bir hatayı kabul etmek yerine onunla savaşmayı tercih ediyorlardı. Ama ben hınç duymuyordum ve hoşgörüyle itiraf ediyordum her şeyi: Zorla kabul ettirilmek istenmediği zaman özeleştiri konusunda gerçekten yetenekliydim. 1936'da ve 1945'te benim adımı taşıyan kişiye kötü şeyler yapılmıştı; peki, beni ilgilendirir miydi bu? Hakaretleri onun hesabına yazıyordum. Bu ahmak, kendisini, saygı duyulması gereken bir insan haline getirmesini bile bilmiyordu. Eski bir dost bana rastlıyor ve içine işlemiş bir derdi, on yedi yıllık bir kızgınlığı dile getiriyordu: Belli bir durumda saygısızlık etmiştim ona; o tarihte karşı saldırıya geçerek kendimi savunduğumu belli belirsiz hatırlıyordum; alınganlığı ve kendisine her zaman kötülük edildiği kuruntusu yüzünden sitem de etmiştim ona; kısacası bu olayı ben de kendime kendi tarzımca anlatıyordum. Onun bu konudaki düşüncelerini kabullenmek için de büyük bir endişe duyuyordum; onun görüşünü paylaşıyordum ve kendimi kabahatli buluyordum; gururlu ve bencil olarak davranmıştım; kalpsiz biriydim ben. Çok eğlenceli bir katliamdı bu ve ben kendi külyutmazlığımdan haz duyuyordum. Hatalarımı böyle bir incelikle kabul etmem, daha sonra böyle hataları yapmayacağımı kendime kanıtlamak içindi. Kim inanır buna? Benim bağlılığım ve yücegönüllülükle yaptığım itiraf, şikâyet edeni tedirgin ederdi ancak. Oyunumu bozmuştu benim, ondan yararlandığımı biliyordu; nefret ettiği de bendim; yaşayan ne ise o olan ve geçmişte olan bendim; her zaman tanımış olduğu *aynı* bendim ve ben, *yeni doğmuş bir bebek* olduğumu hissetmenin hazzı için ona, terk edilmiş bir yılan derisi bırakmaktaydım. Sonunda, cesetleri mezardan çıkaran bu çılgına kızma sırası bana geliyordu. Bunun tam tersine, pek kötü davranmadığım bir durum bana hatırlatılırsa, elimin tersiyle silerim bu hatırayı ve beni de alçakgönüllü sanırlar; oysa durum bunun tersidir: Bugün daha iyi davranacağımı ve yarın da davranışımın *çok daha fazla* iyi olacağını düşünürüm. Olgun yaştaki yazarlar, ilk eserlerinden ötürü coşkuyla, övülmelerinden hoşlanmazlar; ama böyle övgülerden en az hoşlanan yazarın kendim olduğundan eminim. En iyi kitabım yazmakta olduğum kitaptır; onun arkasından, son basılmış kitabım gelir; ama çok geçmeden ondan da tiksinirim. Eleştirmenler bugün onun kötü olduğunu

ileri sürerlerse belki kırarlar beni, ama altı ay sonra onların görüşüne katılmaktan geri kalmam. Ama o kitabı ne kadar yüzeysel ve değersiz bulurlarsa bulsunlar, daha öncekilerden daha başarılı bulmaları koşuluyla katılırım. Hepsinin değersiz bulunmasına, hiyerarşinin gözetilmesi koşuluyla razı olurum ve yarın daha iyi, ertesi gün ondan da daha iyi yazmamı ve sonunda bir şaheser ortaya koymamı da yalnızca bu hiyerarşi sağlar zaten.

Kendimi aldatıyor değilim tabii: Biz sürekli olarak tekrarlarız kendimizi; bunu açıkça görüyorum. Ama çok yakın zamanda edindiğim bu bilgi, eskiden apaçık gördüğüm gerçekleri yıpratsa da tamamen ortadan kaldırmıyor. Yaşamımda hiçbir şeyi affetmeyen birkaç sert eleştirmen var; aynı alışkanlıklara düşerken sık sık yakalıyorlar beni ve bunu söylüyorlar, onlara inanıyorum ve daha sonra en son anda, tebrik ediyorum kendimi: Dün körün biriydim ben ve bugünkü ilerlemem artık ilerlemediğimi anlamaktır, diyorum. Kimi zaman kendi aleyhime tanıklık ediyorum. Örneğin iki yıl önce şimdi yararlanabileceğim bir sayfa yazmış olduğum aklıma geliyor. Arıyorum, ama bulamıyorum onu; aman ne iyi, tembelliğe kapılıp yeni bir esere eskimiş bir yazıyı sokuşturacağım neredeyse; oysa çok iyi yazıyorum bugün, o sayfayı da yeniden yazacağım, diye düşünüyorum. Ama yazdığım yazıyı bitirince, kaybolmuş sayfayı bir rastlantı sonucu buluyorum. Neredeyse virgülüne kadar, aynı fikri aynı terimlerle dile getirmiş olduğumu görüp şaşırıyorum. Biraz tereddüt ettikten sonra bu köhne belgeyi sepete atıyorum ve yeni yazdığım yazıya bakıyorum; bunun, eskisine göre ne olduğunu bilmediğim bir üstünlüğü var. Kısacası, işin içinden sıyrılıyorum; yanılsamadan kurtulmuş olarak, beni düşkünleştiren yaşlılığa rağmen, bir dağcının genç sarhoşluğunu hâlâ duymak için aldatıyorum kendimi.

On yaşındayken garip meraklarımın ve tekrarlarımın farkında değildim ve şüphe zihnimi hiç yoklamıyordu: Koşuşturuyor, gevezelik ediyor, sokakta olup bitenlere bakıp büyüleniyordum; yeni derimi üretiyordum ve eskiyen derilerimin birbiri üstüne düştüğünü duyuyordum. Soufflot Sokağı'ndan yukarı çıkarken ve her adımda vitrinlerin göz kamaştırıcı ışıkları birbiri ardında arkamda kalırken, hayatımın devinimini, yasasını ve her şeye sadakatsiz olmanın soylu görevini hissediyordum. Kendimi tüm olarak kendimde taşıyor ve götürüyordum. Büyükannem yemek masası takımını tamamlamak istiyordu; zücaciye dükkânına onunla

birlikte gidiyordum; kapağının üzerinde kırmızı elma şeklinde tutacağı bulunan bir çorba kâsesini ve çiçek görüntüleriyle süslenmiş tabakları işaret ediyordu. Ama asıl aradığı bu değildi: Bu tabakların üzerinde çiçek görüntüleri vardı tabii, ama saplarından tırmanan kahverengi böcekler de olmalıydı. Bunun üzerine dükkâncı kadın hareketleniyordu; müşterinin ne istediğini biliyordu o; bu tabaklar bir zamanlar vardı onda, ama üç yıldır üretilmiyorlardı artık; bu imalat daha yeni ve daha elverişliydi ve böcekli ya da böceksiz, çiçekler yine de çiçektiler ve doğrusu hiç kimse de bu hayvancıkları aramayacaktı tabaklarda. Ama büyükannem aynı fikirde değildi; depoya bakılamaz mıydı acaba? Ha, evet, depoya bakılabilirdi, ama zaman isterdi bu ve dükkâncı kadın yalnızdı; tezgâhtarı bırakmıştı işi. Hiçbir şeye dokunmamamı söyleyerek bir köşeye bırakmışlardı beni, unutmuşlardı; çevremdeki kırılganlıklardan, tozlu parıltılardan, Pascal'ın ölüm maskından, Başkan Fallièrès'in başıyla süslenmiş oturaktan ürküntüye kapılmıştım. İmdi, bütün görünüşe rağmen, ikinci dereceden sahte bir kişiydim ben. Nitekim bazı yazarlar da küçük roller yüklenmiş kişileri sahnenin önüne sererler ve kahramanlarını, arkalarda kaçamak bir şekilde canlandırırlar. Ama okur aldanmaz buna: Romanın iyi bitip bitmediğini anlamak için son sayfaları karıştırmıştır ve şömine karşısındaki solgun yüzlü genç adamın döl yatağında üç yüz elli sayfa olduğunu bilir. Üç yüz elli aşk ve serüven sayfasıdır bu. Bende, ondan en az beş yüz sayfa vardı. İyi biten uzun bir serüvenin kahramanıydım ben. Bu hikâyeyi kendime anlatmaktan vazgeçmiştim artık; neye yarardı ki? Kendimi romantik biri olarak yaşıyordum ve hepsi buydu. Zaman, ne yapacağını bilmeyen yaşlı kadınları gerilere doğru çekiyordu; fayansların üzerindeki çiçekleri de, bütün dükkânı da geriye çekiyordu; siyah eteklikler soluyor ve sesler tirfilleniyordu; acıyordum büyükanneme, ikinci bölümde yer almayacaktı kuşkusuz. Bana gelince; daha şimdiden yaşlanmış ve hatta ölmüş, küçük bir çocukta özetlenmiş olan başlangıç, orta yer ve sondum; hem de *burada* boyumu aşan tabak yığınları arasında, karanlıkların içinde ve *dışarıda;* çok uzaklarda, şan ve şerefin koskoca ve kasvetli güneşi altında. Yörüngesinin başındaki bir parçacık ve varış engeline çarptıktan sonra, onun üzerinden geçip giden bir dizi dalgaydım. Toparlanmış, sımsıkı hale gelmiştim ve bir elimle mezarıma, öteki elimle beşiğime dokunarak kendimi çok yoğun ve olağanüstü olarak ve karanlığın içinde yitip giden bir şimşek gibi hissediyordum.

Ama can sıkıntısı terk etmiyordu beni; kimi zaman çok ince ve gizli, kimi zaman da çok mide bulandırıcıydı bu sıkıntı ve ben, ona artık tahammül edemeyerek en ölümcül iğvalara kapılıyordum. Orpheus, sabırsız olduğu için Eurydice'i kaybetmişti; ben de çoğu zaman sabırsızlık yüzünden kaybediyordum kendimi. Aylaklık dolayısıyla yolumu şaşırmış olarak, görmezden gelmem gerektiği sırada deliliğim üzerine döndüğüm oluyordu; onu el altında tuttuğum ve dikkatimi dış nesnelere çevirdiğim de oluyordu; işte o anlarda kendimi hemen *gerçekleştirmek,* kendisini düşünmediğim zaman kafamın içinden çıkmayan bütünselliği bir bakışta kavramak istiyordum. Ne felaketti bu! İlerleme, iyimserlik, haz dolu ihanetler ve gizli son; evet, bunların hepsi Bayan Picard'ın kehanetine eklediğim şeyden ötürü yıkılıp gidiyordu. Kehanet aynen kalmıştı, ama ben ne yapabilirdim onu? Bütün anlarımı kurtarmak istemeye yönelince, bu içeriksiz kehanet, onların birbirlerinden ayrılmalarını engelliyordu. Birdenbire kupkuru kesilmiş olan gelecek, bir iskeletten başka şey değildi; var olma ve yaşama güçlüklerimle yeniden yüz yüze kalıyordum ve bu güçlüğün hiçbir zaman yakamı bırakmamış olduğunu fark ediyordum.

İşte tarihsiz bir hatıra: Luxembourg Bahçesi'nde bir sıranın üzerinde oturmuşum: Anne-Marie yanına oturmamı rica etmişti; çünkü çok koşuyordum ve su gibi terlemiştim. En azından nedenler düzeni böyleydi işte. Öylesine canım sıkıldı ki, bu düzeni tersyüz etme ukalalığını göstermekten alamadım kendimi: Anneme, beni yanına çağırma olanağı sağlamak için su gibi terlemem *gerekmişti.* Her şey bu sırada sona ermişti ve sona ermek zorundaydı. Peki, onun oynadığı rol neydi? Bilmiyordum bunu ve başlangıçta pek de merak etmemiştim, çünkü ruhumdan şöyle bir geçen izlenimlerden hiçbiri kaybolmayacaktı: Bir amaç vardı: Bilecektim onu; yeğenlerim de bileceklerdi. Yere değmeyen bacaklarımı sert bir hareketle sallıyordum; paket taşıyan bir adamın ve kambur bir kadının geçtiğini görüyordum: Bir işe yarayacaktı bu. "Burada oturup durmam çok önemli," diye heyecan içinde tekrarlıyordum kendi kendime. Can sıkıntım daha da artıyordu. Kendi benliğimin içlerine bakma tehlikesinden kaçınmaya çalışmıyordum artık. Sarsıcı açıklamalar peşinde değildim, ama bu ânın anlamını sezinlemek, acılığını hissetmek: Musset'de, Hugo'da bulunduğunu düşündüğüm o karanlık ve hayati önbilginin biraz tadını çıkarmak istiyordum. Ne var ki, sislerden başka şey göremiyordum tabii. Gerekliliğimin soyut ileri sürülüşü ile varlığıma ilişkin kaba sezgi birbiriyle

çatışmadan ve birbirine karışmadan yan yana duruyordu. Kaçıp kurtulmaktan, beni alıp götüren o kasvetli hızı yeniden bulmaktan başka şey düşünmüyordum; ama bir işe yaramıyordu bu, büyü bozulmuştu. Bacaklarım karıncalanıyordu ve kıvranıp duruyordum. Tam bu şuada Tanrı yeni bir görev veriyordu bana; mutlaka koşmam gerekiyordu. Yere atlıyor ve bütün gücümle koşuyordum; yolun sonunda geri dönüyordum: Hiçbir şey kımıldamamıştı yerinden, hiçbir şey olmamıştı. Hayal kırıklığımı sözlerle gizliyordum kendimden: Aurillac'da dayalı döşeli bir odada, aşağı yukarı 1945 yılında bu koşunun paha biçilmez sonuçları olacağını ileri sürüyordum. Kendimden geçtiğimi, coştuğumu söylüyordum kendime; Kutsal Ruh'u kendisine rağmen davranmaya zorlamak için ona güvendiğimi ileri sürüyordum: Çılgınlığım içinde, bana verdiği şansa layık olacağıma ant içiyordum. Her şey yüzeyseldi; biliyordum bunu. Annem üzerime eğiliyordu bile; işte yün kazak, boyun atkısı, palto; sarıp sarmalanmaya bırakıyordum kendimi: Bir pakettim ben. Bir kere daha Soufflot Sokağı'na, kapıcı Bay Trigon'un bıyıklarına, hidrolik asansörün puflamalarına katlanmak gerekiyordu. Hak iddiasında bulunan musibet ufaklık, nihayet yeniden kitaplıktaydı işte, bir iskemleden ötekine gidiyor, kitapları karıştırıyor, sonra bir yana atıyordu; pencereye yaklaşıyordum, perdenin üzerinde bir sinek görüyor, onu muslin bir tuzağa düşürüyor ve üzerine, öldürücü bir işaret-parmağı yöneltiyordum. Bu an, program dışıydı; ortaklaşa zamanın dışında yer alıyordu ve bir kenara konmuştu; bu gece ya da daha sonra bu andan hiçbir şey çıkmayacaktı: Aurillac, bu bulanık ebediliği, hiçbir zaman bilmeyecekti. İnsanlık uykudaydı; bir sineği bile incitmeyecek bir aziz olan o ünlü yazar ise biraz önce dışarı çıkmıştı. Durgun bir an içinde yapayalnız ve geleceksiz olan bir çocuk, öldürme olayından güçlü duyumlar elde etmek istiyordu; benden bir insan alınyazısı esirgendiğine göre, bir sineğin alınyazısı olacaktım ben. Acele etmiyor, üzerine eğilen devin varlığını sezinlemesi için zaman bırakıyordum ona, sonra parmağımı uzatıyordum; eziliyordu ve kandırılmıştım ben! Tanrım! Onu öldürmemek gerekiyordu. Bütün yaratıklar arasında bir tek o korkuyordu benden ve ben kimsenin umurunda değildim artık. Böcek öldürücü ilaçken, kurbanın yerini alıyordum: Sinektim ben, her zaman da sinek olmuştum. Bu sefer, işin içyüzünü görmüştüm. Masanın üzerinden *Kaptan Corcoran'ın Serüvenleri*'ni almaktan, halının üzerine yatıp birçok kere okuduğum bu kitabın bir sayfasını açmaktan başka yapacak bir şey

kalmıyordu bana; öyle yorgun ve hüzünlüydüm ki, sinirlerimin varlığının bile farkında değildim ve daha ilk satırlarda unutuyordum kendimi. Corcoran silahı koltuğunun altında, dişi kaplanın arkasından, bomboş kitaplıkta sezdirmeden avına yaklaşıyordu. Vahşi ormanın sık çalılıkları çevresinde hemen yerlerini alıyorlardı; ta uzaklara ağaçlar dikmiştim; maymunlar daldan dala atlıyorlardı. Dişi kaplan Louison kükremeye başlıyordu birden. Duruyordu Corcoran: İşte düşman! Yuvasına dönmek için şan ve şerefimin, İnsanlığın irkilerek uyanıp beni yardıma çağırmak ve Kutsal Ruh'un, şu şaşırtıcı sözcüklerle "Bulmasaydın aramazdın beni," diye kulağıma fısıldamak için seçtiği an, işte bu heyecanlandırdı andı. Bu pohpohlamalar kaybolup gidecekti: Yiğit Corcoran'dan başka onları duyacak hiç kimse burada yoktu çünkü. Sanki bu açıklamayı bekliyormuş gibi ünlü yazar içeri giriyordu; bir küçük yeğen sapsarı başını hayatımın hikâyesi üzerine eğiyor, gözleri yaşlarla doluyordu; gelecek kendini gösteriyor, sonsuz bir sevgi beni sarıp sarmalıyor ve yüreğimde ışıklar fırdolayı dönüyordu; kıpırdamıyordum, bu gösteriye şöyle bir dönüp bakmıyordum bile. Okumaya ciddiyetle devam ediyordum, ışıklar sönüyordu sonunda; bir ritimden, karşı konulmaz bir itkiden başka şey hissetmiyordum; vira ediyordum demiri, evet vira ediyordum, ilerliyordum, motor homurdanıyordu. Ruhumun hızını hissediyordum.

Bu başlangıcımdı benim: Kaçıyordum, dış güçler kaçışımı ve beni şekillendirmişlerdi. Köhne bir kültür anlayışı içinden din, kendini gösteriyor ve bir örnek oluyordu; çocukça olduğu için, hiçbir şey çocuğa onun kadar yakın değildir. İnanma yolları gösterilmeden Kutsal Tarih, İncil ve din bilgileri öğretiliyordu bana; bunun sonucu da benim kendi özel düzenim haline gelen bir düzensizlik oldu. Birçok kıvrılmalar ve önemli bir yer değişikliği gerçekleşmişti; Katoliklikten koparılıp alınan kutsallık, Edebiyat'a yatırılıp birikti ve yazar hiçbir zaman olamayacağım Hıristiyan'ın kukla gibi bir benzeri olarak ortaya çıktı; onun tek işi kurtuluştu; bu dünyada bulunuşunun tek amacı da, saygınlığını kaybetmeden tahammül ettiği sınamalar aracılığıyla, ölümden sonra kendisi için bahtiyarlık kazanmaktan başka şey değildi. Ölüm, bir geçiş ayini haline gelmişti ve dünya üzerindeki ölümsüzlük, ebedi hayatın yerine geçen bir şey olarak sunuyordu kendini. İnsan ırkının benim varlığımı sürdüreceği konusunda kendimi ikna etmek için, bu ırkın sona ermeyeceği konusunda

bir fikir peydahlanmıştı kafamda. Bu ırkın içinde kendimi kaybetmem ve sönüp gitmem, yeniden doğmam ve sonsuz bir varlık haline gelmem demekti; ama elli bin yıl sonra da olsa bir felaketin gezegenimizi yakıp yıkacağı varsayımı yüzüme karşı söylendiğinde korkuyordum; hâlâ bugün de hayallerimden sıyrılmış olduğum halde, güneşin soğuyacağını korkuya kapılmadan düşünemem. Hemcinslerim beni, cenazemin toprağa verilişinin ertesi günü unutsalar bile, önemli değildi; çünkü onlar yaşadıkça yakalarını bırakmayacaktım, ele gelmez ve adsız olarak ve kim olduklarını bilmediğim, ama hiçlikten kurtardığım binlerce insanın bende var olduğu gibi onların her birinde var olacaktım; ama insanlık ortadan kalkarsa ölülerini de kesinkes öldürmüş olacaktı.

Mitos çok basitti ve güçlük çekmeden yutmuştum onu. Protestan ve Katolik olarak iki inanca bağlılığım, adlarıyla anıldıkları sürece azizlere, Bakire Meryem'e ve Tanrı'ya inanmama yol açıyordu. Ama büyük bir kolektif güç içime sızmıştı, gözetliyordu olup biteni ve bu, ötekilerin inancıydı ve onun nesnesini adından yoksun bırakmak ve yüzeysel bir değişikliğe uğratmak yeterliydi: İnanç bu nesneyi, beni aldatan kılık değiştirmeler altında tanıyor, üzerine atılıyor ve pençelerine alıyordu onu. Kendimi Edebiyat'a verdiğimi sandığım zaman, aslında tarikata giriyordum ben. Bende en alçakgönüllü inanmış kişinin kesinliği, önceden belirlenmişliğimin kibirli apaçıklığı haline geliyordu. Niçin önceden belirlenmiş olmayacaktım? Her Hıristiyan seçilmiş bir insan değil miydi? Ben, deli ot, Katolikliğin humusu üzerinde bitiyordum; köklerim onun özsuyunu emiyordu ve ben de kendi özsuyuma dönüştürüyordum onu. Otuz yıl acısını çektiğim saydam körlüğün nedeni buydu işte. 1917 yılında bir sabah, La Rochelle'de liseye birlikte gideceğimiz arkadaşları bekliyordum: Gecikmişlerdi. Sonra, kendimi oyalamak için ne yapmam gerektiğini bilemeyince, Kadiri Mutlak'ı düşünmeye karar verdim. Ama Kadiri Mutlak o anda mavi gökyüzüne yuvarlandı ve hiçbir açıklama yapmadan kaybolup gitti: O yok dedim kendi kendime şaşkınlık içinde ve bu sorunun kapandığını düşündüm. Bir bakıma gerçekten de kapanmıştı; çünkü daha sonra o yüce varlığı canlandırmaya hiç kalkışmadım. Ama öteki, yani Görünmeyen Kutsal Ruh, görevimi güvenceye alan ve hayatımı adsız ve kutsal güçlerle yönlendiren o Ruh, olduğu gibi duruyordu. Kendimi anlamak, konuşlandırmak ve haklı çıkarmak için kullandığım kalp, kavramlarla kafamın arkasına yerleşmiş olduğu için ondan kurtulmakta

güçlük çekiyordum. Yazmak, uzun süre ölümden ya da kılık değiştirmiş Din'den, hayatımı rastlantının elinden kurtarmasını istemek anlamına gelmişti. Kilisedendim ben. Bir militan olarak eserlerle kurtarmaya çalıştım kendimi; bir mistik olarak, varlığın sessizliğini, sözcüklerin karşıt bir çağıltısıyla bozmak istedim ve özellikle nesneleri adlarıyla karıştırdım: İnanmaktı bu. Bulanık görüyordum her şeyi. Bu durum sürdükçe, rahatım yerindeydi. Otuz yaşında bu soylu işi başardım: Bulantı'da (içtenlikle bunu söylediğime inanın), hemcinslerimin haklı çıkarılmamış ve tatsız varoluşunu betimlerken, kendi varoluşumu sağlama aldım. Roquentin'*dim ben;* onda, pek de hoşnut olmadan hayatımın dokusunu açıkladım; ama aynı zamanda ben kendimdim; seçilmiş kişiydim, cehennemlerin vakanüvisiydim ve öz protoplazma sıvılarım üzerine çevrilmiş camdan ve çelikten yapılmış bir fotomikroskoptum. Daha sonraları, insanın olanaksız bir varlık olduğunu gösterdim zevklenerek: Kendim de olanaksızdım ve başkalarından yalnızca, birdenbire değişikliğe uğrayarak en derin olanağım haline gelen bu olanaksızlığı ortaya koyma göreviyle, yüklendiğim bu ödevle, şan ve şerefimin bu dayanağıyla farklıydım. Bu apaçıkların içine hapsedilmiştik, ama onları göremiyordum; dünyayı, onların içinden görüyordum. İliğime kadar sahtekâr ve yanılmış olarak, zavallı durumumuz üzerine yazılar yazıyordum zevklenerek. Dogmatiktim ve şüphe tarafından seçilmiş olmamın dışında her şeyden şüphe ediyordum, bir elimle kurduğumu öteki elimle yıkıyordum ve tedirginliği güvenliğimin kanıtı olarak görüyordum; mutluydum.

Değiştim. Beni sarıp sarmalayan çarpıtıcı saydamlıkları hangi asitlerin kemirdiğini, nasıl ve ne zaman şiddeti öğrendiğimi ve çirkinliğimi keşfettiğimi (oysa bu çirkinlik, uzun süre benim olumsuz ilkemdi; harika çocuğun içinde eriyip gittiği sönmemiş kireçti); niçin, bir fikrin apaçıklığını ondan hoşlanmamamın derecesiyle ölçecek kadar kendi kendime sistemli olarak karşı çıkma noktasına geldiğimi ileride anlatacağım. Geri dönük hayallerim paramparça olmuştu: kurban olma, manevi kurtuluş, ölümsüzlük; evet bütün bunlar, yerlere dökülüyordu, bina bir yıkıntı haline geliyordu; Kutsal Ruhu mahzende yakalamış ve oradan dışarı atmıştım; tanrıtanımazlık, gaddar ve uzun soluklu bir işti; onu sonuna kadar götürdüğümü sanıyorum. Her şeyi açıkça görüyorum, yanılsamalardan sıyrıldım; gerçek ödevlerimin ne olduğunu biliyorum ve bir yurttaşlık ödülüne layığım; aşağı yukarı on yıldır, ayılmış, kendisinden

kurtulamadığım bir uzun ve hem tatlı, hem acı bir delilikten kurtulmuş olan ve eski saçmalıklarını gülmeden hatırlayamayan, ama hayatını ne yapacağını da bilmeyen bir adamım. Yedi yaşındaki biletsiz yolcu olmuştum yeniden: Kontrolör kompartımanıma giriyor, eskisinden daha sert bir şekilde bana bakıyordu; aslında hemen çekip gitmek ve yolculuğumu başım ağrımadan bitirmemi istiyordu; geçerli bir mazeret ileri sürebilseydim, hiçbir şey demeyecekti. Ama böyle bir mazeret bulamıyordum ve aramak da istemiyordum; işte böylece beni kimsenin beklemediğinden emin olduğum Dijon'a kadar kafa kafaya verip konuşacaktık.

Yazgılı olduğum şeyi bir yana bırakmıştım, ama mesleğimi terk etmedim. Hâlâ yazıyorum. Zaten başka ne yapabilirdim ki?

Yazısız bir gün *bile geçirmedim.*

Benim alışkanlığım ve aynı zamanda mesleğimdir bu. Kalemimi uzun süre bir kılıç olarak kabul ettim, ama bugün şimdi ne kadar zavallı olduğumuzu anlıyorum. Ama önemli değil, yazıyorum ve gene de kitaplar yazacağım; onlara ihtiyaç var; yine de aynı şekilde işe yarıyorlar. Kültür hiçbir şeyi ve hiç kimseyi kurtarmaz, bir şeyi haklı da çıkarmaz. Ama insanın bir ürünüdür o ve insan ona yansıtır kendini ve onun aracılığıyla ve onda kendini görüp tanır; bu eleştirel ayna, insana imgesini gösterir ancak. Ayrıca o yıkıntı halindeki eski binanın, yani benim sahtekârlığımın, karakterim olduğunu da unutmamak gerekir; bir nevrozdan kurtulabilirsiniz, ama onu kendi kendinize tedavi edemezsiniz. Bir çocuğun, yıpranmış, silinmiş, hor görülmüş, bir köşeye atılmış ve sözü edilmemiş bütün temel özellikleri, ellilik bir adamda yaşar durur. Çoğunlukla karanlık içinde yassılaşır onlar, ama fırsat beklemekten geri kalmazlar; biraz dikkatsizlik etseniz, kafalarını dikerler; kılık değiştirmiş olarak pırıl pırıl gün ışığına çıkarlar: Yalnızca içimde yaşadığım zaman için yazdığımı içtenlikle ileri sürüyorum, ama bugünkü ünümden canım sıkılıyor: Bu şan ve şeref değil, çünkü hâlâ hayattayım ve bu eski rüyalarımı yalanlamaya yetiyor; ama yoksa o rüyalara gizlice kapılıyor muyum hâlâ? Pek sanmam: Bana kalırsa kendime uyarladım onları: Tanınmayan biri olarak ölme şansını kaybettiğime göre, kimi zaman yanlış anlaşılmış olmakla pohpohluyorum kendimi. Grisélidis ölmedi ve Pardaillan hâlâ benim içimde; Strogoff da. Ben, kendileri de yalnızca Tanrı'ya dayananlara dayanıyorum, başkalarına değil ve Tanrı'ya inanmıyorum. Gelin de işin

içinden çıkın! Ben çıkamıyorum ve kimi zaman, kaybeden her şeyi kazanıyor oyununu oynayıp oynamadığımı düşünüyorum ve daha önceki bütün umutlarımı, bana kat kat daha fazla verilmesi amacıyla çiğnemek için elimden geleni yapıp yapmadığımı düşünüyorum. Bu durumda Philoktetes'ten başka bir şey olmayacağım ben: Bu olağanüstü, ama pis kokan hasta adam, hiçbir koşul ileri sürmeden yayına kadar her şeyini teslim etmişti; ama emin olabilirsiniz ki, buna karşılık bir ödülü için için bekliyordu.

Bir yana bırakalım bunları. Mamie, şöyle der şüphesiz: "Kurcalamayın bu işi ölümlüler. Bırakın!'

Deliliğimde sevdiğim yan, daha en baştan beri, beni "elit"lerin ayartmalarından kurtarmasıdır: Kendimi hiçbir zaman bir "yeteneğin" mutlu sahibi olarak görmedim: Biricik ilgi duyduğum şey kendimi kurtarmaktı, hem de elimde ve cebimde hiçbir şey olmadan, yalnızca çalışmayla ve inançla kurtarmak. İşte artık katışıksız seçimim beni kimsenin üstüne yükseltmiyordu; donanımsız, araçsız ve gereçsiz olarak, bütün varlığımı, tüm benliğimin kurtarılmasına vermiştim. Eğer olanaksız Kurtuluş'u yedek parça deposuna atarsam, ne kalır geriye? Bütün insanlardan yapılmış ve hepsi kadar değeri olan ve herkesin kendisi kadar değerli olduğu bir adam işte!

Notlar

[←1]

Pierre-Charles Roy’nun (1683-1764) bir dizesi. (Ç.N.)

[←2]

Fransa'nın ünlü yüksek öğretmen okulu. (Ç.N.)

[←3]

Mutlak İdealizmden Pozitivizme Doğru. (Ç.N.)

[←4]

Büyükbaba Olma Sanatı, Victor Hugo’nun bir eserinin adıdır. (Ç.N.)

[←5]

Bir Çinlinin Çin’de Başına Gelenler. (Ç.N.)

[←6]

Kimsesiz. (Ç.N.)

[←7]

Acı çekmekten hoşlanan kimse. (Ç.N.)

[←8]

Mizaç tepkisi. (Ç.N.)

[←9]

Kelime sonunda ses düşmesi. (Ç.N.)

[←10]

Simetrik anlam. (Ç.N.)

[←11]

Örnek. (Ç.N.)

[←12]

Mérimée'nin aynı adı taşıyan kısa hikâyesinin kahramanı. (Ç.N.)

[←13]

Hiçbir akraba, kız kardeşten ve erkek kardeşten daha yakın olamaz. (Ç.N.)

[←14]

On yaşıma doğru *Les Transatlantiques'i* okurken çok zevk alıyordum: Orada, ikisi de masum küçük bir Amerikalı oğlanla kız kardeşi vardı. Ben, oğlanın yerine geçiyor ve onun aracılığıyla küçük kızı, Biddy'yi seviyordum. Kaybolmuş ve gizliden gizliye en yakın akraba arasında cinsel ilişkiye girmiş iki çocukla ilgili bir öykü yazmayı uzun süre düşündüm. Yazılarımda bu fantazmanın izlerine rastlanabilir: *Sinekler'de* Orestes ve Elektra; *Özgürlüğün Yolları*'nda, Boris ve İvich; *Altona Mahpusları'nda*, Frantz ve Leni bunun örnekleridir. Yalnızca bu sonuncu çift, en yakın akraba arası cinsel ilişkiyi uygulamışlardır. Bu aile içi ilişkide beni çeken şey, aşk iğvasından çok, cinsel ilişkinin yasaklanmış olmasıydı: Ateş ve buz, zevk alma ile hayal kırıklığına uğrama olarak en yakın akrabayla cinsel ilişki, platonik kaldığı sürece hoşuma gidiyordu. (Yazarın dipnotu.)

[←15]

Hücre. (Çev.)

[←16]

Tapınakların ön bölümü.

[←17]

Theodore Kibrit Arıyor. (Ç.N.)

[←18]

“Dağ tavşanı kekik sever” anlamındaki bu cümlenin doğru yazılışı şöyledir: “Le lapin sauvage aime le thym.”

[←19]

Fransa cumhurbaşkanı (1947-1954) (Ç.N.)

[←20]

Emile Combes (1835-1921) Din adamlarından yana siyasete karşıt olmasıyla ünlüdür, 1902-1905 yılları arasında Fransa Başbakanı olmuştur. (Çev.)

[←21]

Mavi Kuş. (Çev.)

[←22]

Çizmeli Kedi.

[←23]

On dokuzuncu yüzyıl Fransız devlet adamları. (Çev.)

[←24]

Jules Verne’nin (1828-1905) romanı. (Çev.)

[←25]

Strogoff, bir gözyaşının yarattığı mucizeyle kurtuluyordu. (Yazarın dipnotu.)

[←26]

III. Napolyon’un lakabı. (Çev.)

[←27]

Bir Kelebek İçin. (Çev.)

[←28]

Muz Taciri. (Çev.)

[←29]

Goethe’nin ilk piyeslerinden birinin kahramanı. (Ç.N.)

[←30]

Kendinizi hoş tutarsanız, kendilerinden hoşnut olan öteki insanlar sizi seveceklerdir; komşunuzu yerden yere çalarsanız, öteki komşular gülecektir. Ama kendi ruhunuzu yaralarsanız, bütün öteki ruhlar çığlığı basacaktır. (Yazarın dipnotu.)

[←31]

Hugo’nun ünlü eseri *La Legende des siécles.* (Ç.N.)

[←32]

O dönemde Paris polis müdürü. (Ç.N.)

[←33]

Seçimi kazanamayan radikal sosyalist cumhurbaşkanı adayı (1913). (Ç.N.)

[←34]

Armand Fallières (1841-1931). 1906-1913 yılları arasında cumhurbaşkanlığı yaptı. (Ç.N.)

[←35]

Edmond Rostand'ın aynı adı taşıyan piyesindeki horoz. (Ç.N.)

[←36]

Yağmurdan kaçınmak için ırmağa atlayan folklor kahramanı. (Ç.N.)